

ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA **XXVIII. évfolyam 2. szám**

Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata
2013/A.

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 67. SZ. KIADVÁNYA

Zürich, Budapest, Adelaide, Athén, Bangkok, Beijing, Beregszász, Boulogne
Sur Mer, Brno, Carrigmore, Csikszereda, Felsőőr, Heidelberg, Helsingborg,
Honolulu, Koppenhága, Lendva, London, Pozsony, Szabadka, Vancouver

Szerkeszti a ZMTE Tudományos Tanácsa

BÉRCZI Szaniszló C. Sc., csillagász, fizikus, bercziszani@ludens.elte.hu.

CSÁMPAI Ottó C. Sc., etnoszociológus, hab. egy. docens,
csottoster@gmail.com.

CSIHÁK György dr. u., közgazdász, történész, ZMTE elnök,
zmte@freemail.hu.

DARAI Lajos C. Sc., filozófia történész, főisk. tanár (főszerk.)
zmtehu@gmail.com.

FRISNYÁK Sándor D. Sc., a földrajztudomány doktora, ny. tanszékvezető
egyetemi tanár, drfrisnyaksandor@gmail.com.

GEDAI István C. Sc., numizmatikus, a történelemtudomány kandidátusa, a
Magyar Nemzeti Múzeum ny. főigazgatója gedart@gmail.com.

HARAI Dénes C. Sc., egyetemi tanár, int. igazgató, harai.denes@uni-nke.hu.

J. ÚJVÁRY Zsuzsanna Ph. D. történész, egy. docens, zsujvary@gmail.com.

KÖLTŐ László C. Sc. régész, mérnök, ny. megyei múzeumigazgató,
laszlo.kolto@freemail.hu.

PANDULA Attila D. Sc. történész, egy. docens, attila.pandula@gmail.com.

SZABÓ A. Ferenc C. Sc., politológus, egy. tanár, szabo.a.ferenc@uni-nke.hu.

SZABÓ István Mihály D. Sc., mikro-, ill. környezet biológus, az MTA rendes
tagja, ny. tanszékvezető egyetemi tanár szabo.istvan18@chello.hu.

SZEDERKÉNYI Tibor D. Sc., a földtudomány doktora, egy. tanár,
szedertib@vnet.hu.

SZEKERES István írástörténet kutató, szekeres_istvan@t-online.hu.

vitéz RIHMER Aurél könyvtáros, történész, granasztoi@yahoo.com.

VIZI László Tamás Ph. D. történész, rektorhelyettes, főiskolai tanár,
vizilt@externet.hu.

Kapcsolat kizárólag elektronikus levelezéssel ezen a címen:

zmtehu@gmail.com

TARTALOM

RÉGÉSZETI ÖRÖKLÉSTAN ARCHEOGENETIKA (I/6.), EMBERTAN ÉS MAGYAR ŐSTÖRTÉNET (II/3.)

Deák István: Üveghegy _____ 4

AZ ŐSI VILÁGKÉP ÖRÖKSÉGE (VI/38.)

Huszárik László Enkidu a Kentaur. A csillagképek nevének eredete _____ 12

ŐSI VILÁGKÉP ÖRÖKSÉGE (IV/02.), MŰVELTSÉGÜNK KELETI KAPCSOLATAI (V.)

Cser Ferenc, Darai Lajos: Az egység magyar jelenléte és jelképe az eurázsiai történetben és műveltségben _____ 27

ÍRÁSTÖRTÉNET (I/10), NYELVÜNK, ÍRÁSUNK ŐSISÉGE (IV/40)

Szekeres István: Betűk piktogram előzményeinek helyreállítása _____ 115

Szekeres István: Kínai 'juh' piktogramok a Vizsolyi templom Árpád-kori freskóján _____ 124

_____ 127

SZAKRÁLIS HAGYOMÁNYOK (VI/38.), A KORONÁZÁSI JELKÉPEK (IV/03/f.)

Csihák György: A végzet lándzsája _____ 156

AZ ŐSI VILÁGKÉP ÖRÖKSÉGE (VI/38.), EMBERSÉGÜNK MEGŐRZÉSE (XI/65.)

Csihák György: Zene – Dal _____ 160

TÁRSADALOMTUDOMÁNY (XII/1.)

Csihák György: A Nagy család – a világ pénzügyével. Második rész _____ 163

TERMÉSZETTUDOMÁNY (XII/03.) KÖRNYEZETÜNK MEGÓVÁSA (XII/04.)

Csihák György: VÍZ! VÍZ! VÍZ! _____ 171

ROVATREND _____ 175

E SZÁMUNK SZERZŐI _____ 193

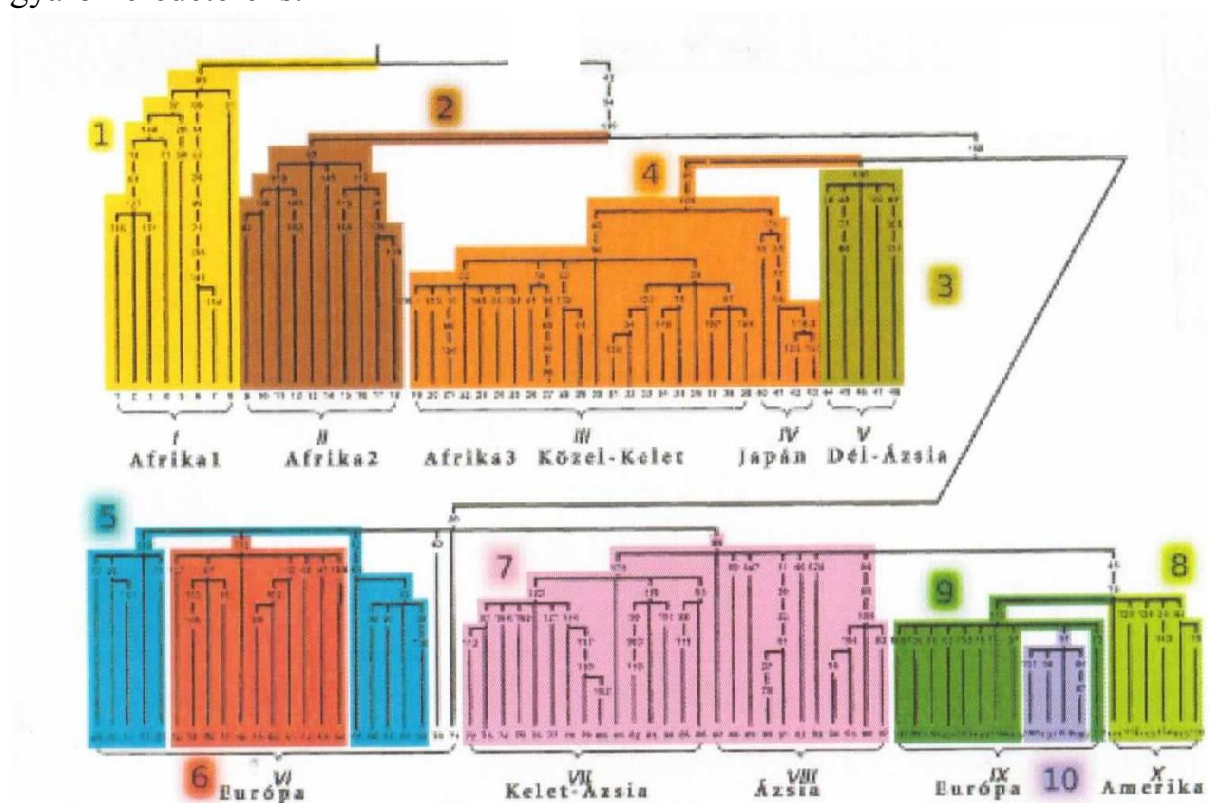
RÉGÉSZETI ÖRÖKLÉS- TAN ARCHEOGENETIKA (I/6.), EMBERTAN ÉS MA- GYAR ŐSTÖRTÉNET (II/3.)

Deák István (Budapest):

Üveghegy

Bevezetés.

Ez az írás megvilágítja a mai ember Y-gén törzsfája, ezen génnek mai elterjedése; valamint az emberi alkatok közötti összefüggést. Egyben választ ad a magyarok eredetére is.

1. ábra. Az Y-gén ágak törzsfája.

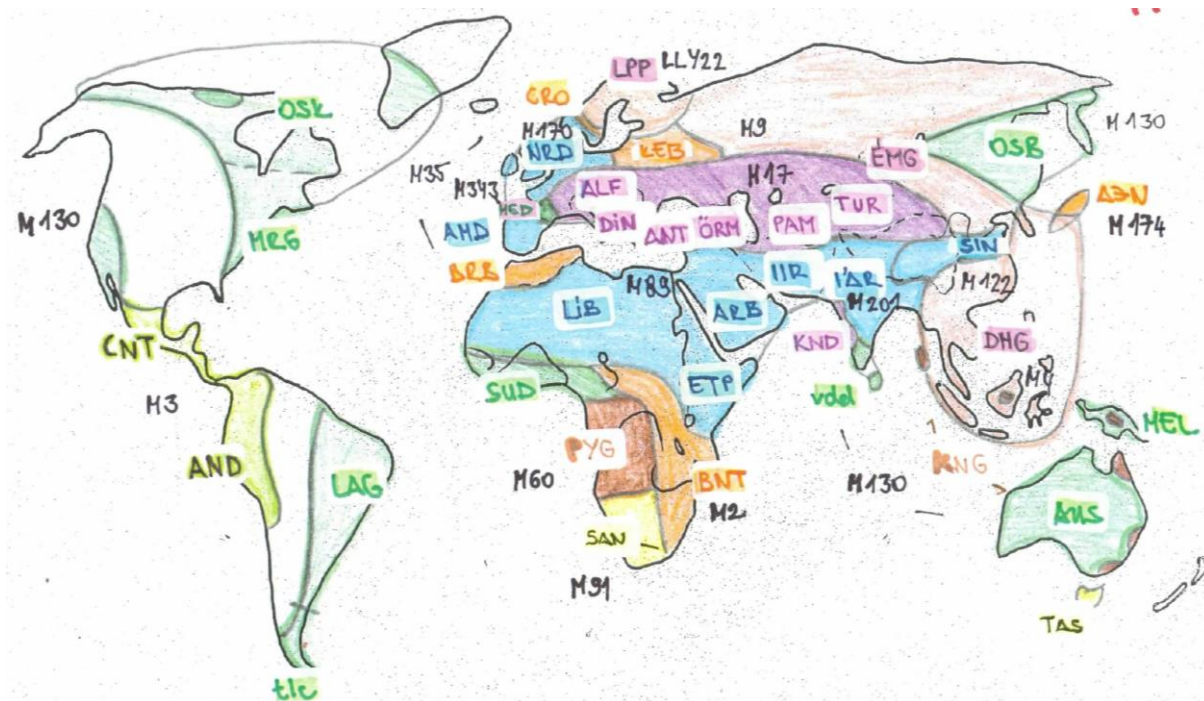
Az Y-gén ágak törzsfája (1. ábra) arra utal, hogy kialakulásuk bimbó-szerű (5. ábra) volt. A bimbó legkülső és legősibb szirma a **szan**, az utolsó pedig a **magyar** gén. Vegyük észre, hogy ez a bonyolult ábra értelmét tökéletesen megőrizve, életfa-alakban és talpára állítva sokkal egyszerűbben lerajzolható (2. ábra). Ez az alak abban is segít, hogy felismerjük: a fejlődésnek egy központja volt, mely önmagából az idő múlásával újra és újra fejlettebb Y-változattá alakult. Ugyanígy: az ezt hordozó Y-változatok embere az idő múlásával egyre fejlettebb köipart és technikát alkotott.

2. ábra. Az Y-gén ágak törzsfája egyszerűbben.

Az írás azért kapta az Üveghegy nevet, mert az obszidián vulkáni üveg, és véleményem szerint mindegyik Y-gén az Ararát = Üveghegy lábainál kialakult kerekfejűektől származik. Az Y-gének kialakulási helyére utal az is, hogy az első mai ember csontlelete mellett az Örmény-felföldről hozott obszidiánra bukkantak. A kerekfejűek első (1-2) és utolsó (7-10.) ágai megőrizték a kerekfejű jelleget. Középső (3-6.) ágaik viszont mintegy "belehabarodtak" a kései ősemlerbe (Homo heidelbergensis) - és azzal bonyolultan összekeveredtek (3. ábra).

A **4. ábra** az alkattan (fizikai antropológia) által leírt emberi alkatok területét tünteti fel, bár az írás terjedelme miatt nem tér ki a részletekre. Az írásban erre külön nem hivatkozom: a figyelmes olvasót a színekód vezeti. Az elmélyülni kívánókat az írás végén lévő böngésző segíti.

4. ábra. Az alkattan által leírt emberi alkatok területei.

1. Első ágak, 1-2. ág. Afrika belső mai emberi betelepedői.

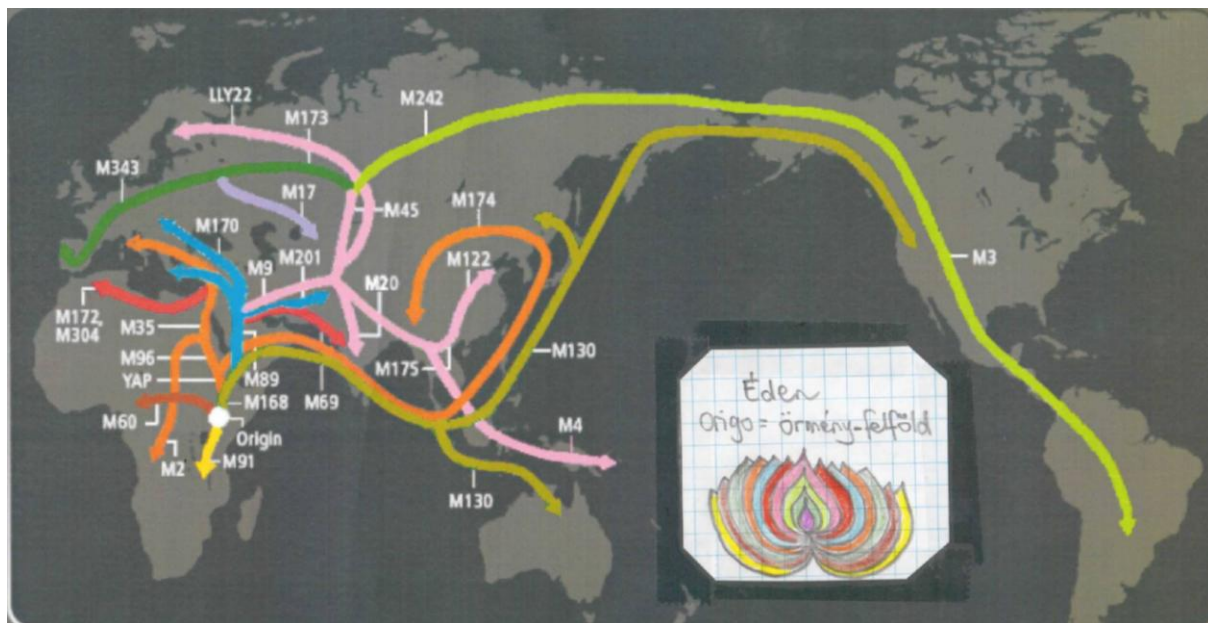
Közismert, hogy az ősi népek ma általában visszaszorított helyzetben élnek. Az ember számára Afrika legjobb adottságú területe a szavanna, a legrosszabb pedig a sivatag és a trópusi esőerdő.

Afrika délnyugati szegletének sivatagját lakják a **szanok**, a Kongó-medence esőerdeinek pedig a **kicsinégerek** (pigmeusok) az őslakói. Csontozatuk finom. Fejük eredendően kerek. Homlokuk domború. Arcuk lapos és alacsony. Testarányaik szerint zömökek: törzsük hosszú, végtagjaik rövidek. Alkatukat kerekfejűnek nevezem el.

A legjellegzetesebb négerek a **szudániak**. Csontozatuk durva. Fejük hosszú. Homlokuk lapos. Arcuk előreugró és magas. Testarányaik szerint nyúlánkak: törzsök rövid, végtagjaik hosszúak. A szudáni alkat tehát a szan és pigemus alkat *szöges ellentéte*. Alkatukat **laposhomlokúnak** nevezem.

A pigmeusok afrikai beágyazottsága abból látszik, hogy a pigemus - (erdei néger) - bantu - szudáni alkatok során finom fokozatokban változnak meg a fent említett testi jellegek. Ennek az a magyarázata, hogy a Szaharától délre lévő Afrikában a későbbi betelepedők a pigemusokra rétegződtek.

A szan és pigemus terület az **5. ábra** térképén az első két Y-gén (**M91**, **M60**) helyének felel meg. Ez arra utal, hogy a mai ember (*Homo sapiens sapiens*) ezen Y-génjeit kerekfejűek hordozták.

5. ábra. Éden, origo = Örmény-felföld.

Szan alkatúak voltak Ausztrália első mai emberei is, kiknek utódai a **tasmánok** voltak. Nyomukban érkeztek **negritók**. Napjainkban szigetszerűen visszaszorított helyzetben élnek Ausztráliában és Ázsia déli részén (avagy az írott történelem korában pusztultak ki /olvadtak be).

A szan és kicsinéger ágak a finom szilánkokat pattintottak (moustieri kőipar).

2. Habarodás, 3-4-5-6. ág. Amelyben a kései ősembert a kerekfejű alkat a magáéhoz közelítette.

A mai emberek között a **neandervölgyiekhez** legközelebb az **ausztralidok** állnak. Számos jellegükben egyeznek a dél-indiai **veddák**kal. Ezért nevezték el a két alkatot összefoglalóan veddo-ausztralidnak. Az ausztralid és szudáni alkat a fent említett alapvonásokban megegyezik. Sokban hasonlítanak hozzájuk az **őszibériaiak**, és számos **Amerika** peremén élő indián népcsoport (belső eszkimó, margid, lagid). Az **5. ábra** térképén a vedda, ausztralid, őszibériai alkatok területe, valamint Amerika a térképen a harmadik Y-gén (**M130**) helyének felel meg.

A szakemberek körében közismertek az alábbi régészeti, genetika és alkattani tények.

Régészet: A mai ember fejlődése mintegy **félmillió éve** kivált a kései ősember ágából. Az első mai emberi csontleletek kb. **százezer évesek** (120.000 - 80.000). A Közel-Keleten, az Izrael Kármel-hegy barlangjaiban bukkantak rájuk. A mai ember azonban ezen barlangokból később jó időre eltűnt - de rövidesen feltűntek bennük a **neandervölgyiek** (60.000 - 50.000 éve) . Ezután azonban - immár végleg - mai emberek népesítették be a tájat (40.000 évtől).

Genetika: Egyrészt: egy szaporodási közösségben egy adott gén többféle változata esetén gyakorta megfigyelhető, hogy hosszabb idő elteltével **csak egy** marad, melynek hordozói valamely okból gyorsabban szaporodnak. Másrészt: a köztes (is-is) öröklésmenet során a jellegek **keverednek**. Például: a piros és fehér virágú borsó keresztezésekor az utód virága rózsaszín lesz.

Alkat: A **neandervölgyi** embert megelőző korai (Homo erectus) és **kései ősember** (Homo heidelbergensis) alkata a neandervölgyiétől alig különbözik.

Ezen régészeti, genetikai és alkattani tények magyarázata véleményem szerint az alábbi. A **kerekfejűek** ága mintegy félmillió éve kivált a kései ősember ágából. Alkata a Közel-Kelet északi részén az ősi jellegek szöges ellentétévé lett. 150.000 és 120.000 éve két hullámban (**1-2.**) dél felé vonult, keveredés nélkül. Mintegy 90.000 éve azonban a Közel-Kelet déli részén összekeveredett a **kései ősemberrel**. Így *jöttek létre* a **neandervölgyi** emberek. Y-génjüket (**M130**) a kerekfejűektől kapták. Alkatuk viszont köztes öröklődést mutatva a **kései ősember** bélyegeiből sok ősi jegyet megőrzött.

A **cromagnoni**, majd a **durva mediterrán** és **finom mediterrán** alkat fokozatos átmenetet mutat a kerekfejű alkat felé. Ebből arra következtetnek, hogy a cromagnoni alkatban a már létrejött laposhomlokú alkattal telítette a következő kerekfejű Y-gén, és azt alkatában még inkább a magáéhoz közelítette. Ugyan ez történt a következő két, mediterrán alkatnál. Az utolsó mediterrán alkat már fi-

nom csontozatú és feje már majdnem kerek. Az **5. ábra** térképe a cromagnoni Y-gént (M145) a térkép a **bantu (M2)** és **ajnu (M174)** alkatok közelében jelöli. A mediterrán alkatok pedig szintén Y-génjük közelében (M89) jelentkeznek.

A cromagnoni ember a **durva penge** (Kr. e. 50.000-, aurignaci) műveltséggel terjedt el. Durva mediterrán alkat az **etióp, líbiai, atlanto-mediterrán, nordikus, színid, indoárja, indoiráni** és az **arab**. Eleik kezdetleges földművelést folytattak (kerámia előtti neolitikum, Kr. e. 10.000-) és **kőköröket** építettek. A finom mediterránok pedig a **festett kerámiával** terjedtek el (Kr. e. 6.500-tól).

3. Utolsó ágak, 7-8, és 9-10. ág.

3.1. Jégkori vadászok.

Az **indiánok** 2/3-a **centralid** (más néven maja) és **andid** - jellegzetesen rövidfejű alkatú. Elődeik **babérlevél** alakú lándzsahegyekkel (solutrői kőipar, 20.000-) vadásztak. Ők képviselik a másik Amerikába telepedő, indiánná lett csoportot (kőiparának helyi neve: clovis), melyek Y-génjét (**M3**) az **5. ábra** térképe feltünteti. A jégkor végén (13.000 éve) keltek át a mai Bering-szorosnál, majd rövid idő alatt a földrész déli csücskéig, Tűzföldi jutottak.

Előttük egy **finom pengés** (gravetti kőipar) műveltség terjedt Eurázsia-szerte (30.000 évtől kezdve). Jellegzetesen rövidfejű alkatú utódaik a **lappok** és **mongolok**. Műalkotásaik is ilyen alkatú nőket ábrázolnak, pl. a Willendorfi Vénusz. Y-génjüket (**M9**) ezért lapp-mongolnak nevezem. Az **5. ábra** térképe ezt Eurázsia-szerte mutatja.

3.2. Akik kiemelték a kőkorból a világot.

A Szentírásban szereplő özönvíz Kr. e. 5.500 körül volt. Ennek eredményeképp szakadt át a Boszporusz-gátja, s jött létre a Fekete-tenger, mely eladdig tó volt. Az eddig említett nyolc Y-gén ág még *özönvíz előtti*.

A Szentírás szerint az özönvíz után Noé fiai az Ararát hegyéről indulnak útnak. A harangedényes más néven **baszk** Y-gén (**M343**) csak a **rézzel** (4.500-), a **magyar** (**M17**) pedig csak a szekerekkel és a **bronzsal** (3.800-) kezd terjedni. A régészeti leletek tanúsága szerint ekkor - a fémkorokban - telepsznek *tömegesen* Európába a kerekfejűek, a fenti két Y-gén pedig földrészünk népességének *felét* (50%) jellemzi. Az európai kerekfejűek azonban csak a nyugati szegletét alkotják annak a *Központi Kerekfejű Tömbnek*, mely Eurázsia szívében ül. Keleti szélé a nyugat-kínai ujgurokig terjed (Kelet-Turkesztán: Dzsungária és Tárím-medence).

Nyugat-Európában a rézőntő kerekfejűek harang alakú edényeket készítettek. **Harangedényes** alkatnak a Tömb nyugati szegletében lévő kerekfejű franciaországi baszkoké nevezhető. A magyar gén szépen illeszkedik a Központi Kerek-

fejű Tömb **alföldi**, **dinári**, **anatóliai**, **örmény**, **pamíri** és **turáni** alkatainak elterjedési területéhez.

4. Magyarok: hét hullám és három óceán; négy folyó és három halom.

5.1. A jellegzetesen rövidfejű magyarok 60%-ra jellemző Y-gén tehát utoljára alakult ki az Örmény-felföldön. Ez az Y-ág nagy szerepet játszott az ókori Közel-Keleten. Kr. e. 3.800 körül ők hozzák le az Örmény-felföldről a Folyamközbe a **sumer**ként ismert műveltséget (Uruk-kor), számbelileg azonban kisebbségben maradnak. Kulcsszerepük van az ókori **Egyiptom** megalapításában (Kr. e. 3.200 k.), bár itteni arányuk még kisebb. Kr. e. 2.500 körül eléri az **Indus**t, és a helyiekkel testvériségben megalkotják a völgy nevezetes nagyvárosi műveltségét. Kerekfejű utódaikat az alkat-térkép Nyugat-Indiában jelzi. Híres csoportjuk a Kr. e. 2.500-tól feltűnő **hurri**. Felföldi hazájukból Kr. e. 2.000-tól délnyugatnak tartanak. Körükből indult új hazájába **Ábrahám**, a hurri kitelepedés kezdetén, mint a felföldi telepések ősmintája. Felföldi szövetségi rendszereik Kr. e. 1.500-591 között Mitanni és Urartu nevet viselnek. Nyelvük a magyarral egyezően: utóragozó. Miként az a baszk, etruszk, urál-altáji és dravida is.

5.2. A Kárpát-medencébe **hét hullámban** érkeznek. Közvetlenül az Örmény-felföldről, mint a **(1.) szekerek népe** (Péceli műveltség, Kr. e. 3.500-2.800) és a **(2.) bronzöntő tellek népe** (2.800).

A **szkítá**nak nevezett ág csak a **vas** népeként, Kr. e. 1.200 - 591 között lép ki a Bakutól északnyugatra lévő Kaszpi-kapun a Kaukázus északi előterébe. Nyugatra vonuló hullámuk (Kr. e. 750 - 350) először kenterbe veri a kimmereket (Délkelet-Anglia, a mai Canterbury környéke), majd az európai őslakossággal kelta néven testvériesül. Megtelepedésük fő helye a **(3.) Kárpát-medence**. A szkíták keleti elterjedését Kr. e. 800-ra a **Csendes**-óceán partjáig feltűnő részleges lovastemetkezések jelzik. Kr. e. 318-tól a kínai írások **hunnak** nevezik őket. Birodalmaik határát három óceán mosta. Kr. u. 150-re nyugati határuk az Ural hegység és Szir-darja folyó. Keleten még kezükön van Dzsungária és Nyugat-Mongólia. Kr. u. 350 körül kezdenek dél és nyugat felé terjeszkedni. Európában az **Atlanti**-óceánig (Északi-tenger), Indiában pedig az **Indiai**-óceánig hódítanak. A Kárpát-medencébe négy hullámban telepsznek be. **(4.) Attila népe**: 400 - 450; **(5.) Baján népe** 567; **(6.) Griffes-indás nép** 660-670; **(7.) Árpád népe** 862-915. Címerünk hármassal az **Ararát** = Üveghegy három csúcsa. Az Árpád-sáv négy fehér sávja az Éden **négy folyóját** jelzi, mely közül a Tigris és Eufrátesz forráshelye bizonyos. Kérdésekre szívesen válaszolok.

Deák István biológia-földrajz tanár: deak.istvan01@gmail.hu

5. Böngésző: háttér adatok, ahol a sorok időrendben lentől-felfelé olvasandók.

6.1. Y-gének részletezve Peter Underhill, 2000.

10. MAG	Magyar	M-17 = Eu-19
9. BSK	Baszk	M-173A = Eu-18
8. IND	Indián	M-45A = Eu-20. M-124 = Eu-21. M3 = Eu-22.
7. LMG	Lapp-mongol	M9A = Eu-16. M-70 = Eu-15. M-46: (TAT-A = Eu-13) + (TAT-C = Eu-14)
6. FIM	Finom mediterrán	M-89belső ágai. M-172 = Eu-9. M-89A = Eu-10. M-201 = Eu-11.
5. DUM	Durva med.	M-89 peremi ágai. M-170 = (M-170A = Eu-7) + (M-26 = Eu-8). M69 = Eu-12
4. KCK	Kockafejű	M-145
3. LAP	Laposhomlokú	M-130
2. KNG	Kicsinéger	M-60
1. SAN	Szan	M-91.

6.2. Alkatok sorolása Ehhez döntően Kiszely István műveit használtam.

10. MAG	Magyar: ALF : alföldi; DIN : dinári; ANT : anatóliai; ÖRM : örmény; PAM : pamíri; TRN : turáni
9. BSK	Baszk: HED : harangedényes.
8. IND	Indián: IND : andid. CNT : centralid.
7. LMG	Lapp-mongol: LPP : lapp. ÉMG : északmongol. DMG : délmongol.
6. FIM	Finom mediterrán
5. DUM	Durva mediterrán: LÍB : líbiai; ETP : etióp; AMD : atlanti-mediterrán; NRD : nordikus; SIN : szinid; IÁR : indoárja; IIR : indoiráni; ARB : arab.
4. KCK	Kockafejű: BRB : berber; BNT : bantu; CRO : cromagnoni; KEB : keletbalti; AJN : ajnu.
3. LAP	SUD : szudáni; OSB : ószibériai; VDD : vedda alkatnyom; MEL : melanezid; AUS : ausztralizid; OSK : óeszkimó; MRG : margid, LAG : lagid.
2. KNG	Kicsinéger: PYG : pigmeus; NGR : negritó
1. SAN	Szan: SAN : szan; TAS : tasmán.

AZ ŐSI VILÁGKÉP ÖRÖKSÉGE (VI/38.)

Huszárik László (Székesfehérvár):

Enkidu a Kentaur. A csillagképek nevének eredete

Mint az előző számban (65.) láhattuk, a ma ismert csillagképek neveinek eredete egy sumer történetben – a Gilgames eposzban - leírt cselekményekhez és szereplőkhöz kapcsolódik. Az égbolti jegyek közül 35-nek az elnevezéséhez fűztünk eddig társítást az eposz alapján. Néhány jegy megalkotásának oka azonban még pontosításra, azonosításra vár.

A sumerek gondolkodására jellemző volt, hogy náluk az egész, mindig két fél részből állt. Ennek megfelelően a tavaszi és az őszi napéjegyenlőséggel két kezdetet használtak az év során. Gilgames eposza szintén két nagy részre osztható: az első fele az 1-6. tábla, amely Enkidu és Gis életének dicsőséges szakaszát, győzelmeiket ábrázolja, a második rész, a 6-12. tábla, ahol megismerkednek az elmúlással, fájdalommal és halállal. Az első részt a Szűztől követtük a Bikáig mintha az idővel „szemben” haladnánk. Így értük el a tavaszi napforduló helyét, mely i.e. 2100 körül – amikorra az eposz lejegyzését és a zodiákus kialakítását is tesszük – éppen a Bika jegyében volt. A második rész az őszi napéjegyenlőséget követő időszakhoz kapcsolódik, amikor a nappalok mind rövidebbé válnak és megnő a sötét időszak. A költemény különlegessége, hogy soha senki előttük nem érzékeltette irodalomban így a teremtés és halál misztériumát.

A másik érdekes vonás, hogy különböző fizikai jellemzők között a mennyiségileg egyező felosztással is kapcsolatot tudtak teremteni. Egyfajta átjárhatóságot teremtettek a dimenziók közt, erre példának korábban a 45 fok 45 napnak megfelelését hoztam fel. Úgy gondolom, érdemes ezen a szálon tovább haladni, kiváltképp, mert az eposz kötött formája szinte sugallja, hogy nem véletlen, hanem okszerű az elbeszélés szerkezeti felépítése. Bár vita van azon, hogy mióta alkot egységes szerkezetet a mű, s ha igen, mikor és ki foglalta egybe, de M. Jastrow és A. T. Clay véleménye elgondolkodtató, a végső változat 12 táblát

és körülbelül 3600 sort alkothatott.¹ Táblánként 6-6 oszloppal és 50 sorral. Lehet az égboltnak részletekbe nyúló kapcsolat a szövegekkel? Egy egész kör mindenestre 3600-nak felelt meg számításaikban. Korábban használtuk a 12 tábla 30 fokenként történő illesztését a kor csillagtérképéhez, most pontosítással próbálkozunk. A táblák további felosztása, a 6-6 oszlop kínálja az 5-5 foknak való megfelelést, ezeket jelöltük a térképen. Természetesen csak ott, ahol az oszlopos szövegforma megtalálható.² Az oszlopok szöveginek egy-egy jellemző mondatát a térképre helyezve magyarázatot kapunk az elnevezésekre, így a képregény életre kel. A szereplők nevei segítik az azonosítást, mert ezek nem csupán nevek, hanem útbaigazítások. Sajnos teljes szöveg egy helyről még nem került elő, a táblák sorhiányosak, ill. töredékesek. Ennek ellenére az egységben maradt részek, mint alább látható lesz, segítenek a csillagjegyek azonosításában.

Égbolt I. negyede, 1-3. tábla

1. tábla

1. o. Prológus Gilgamesről.
2. o. Aruru istennőnek új hőst kell teremtenie.
3. o. A vadász meglátja Enkidut, és Gilgamesnek hírt visz, aki visszaküldi egy Istár papnővel.
4. o. Enkidu és a papnő szerelme az Itatónál. A papnő Urukba hívja.
5. o. Urukba indulnak. Gis álmot lát, melyet elmond anyjának, Ninsunnak.
6. o. Gis második álmát látja.

Ami rögtön feltűnik, hogy a kiindulási pontunkon jelölt „*Vesztett Kutya*”, UR.IDIM jegy Gilgamesnek felel meg, őt korábban már azonosítottuk ezzel a 8. és 12. tábla leírása alapján. Az első oszlop prológusa és a kiindulási pont egybeesése ezt erősíti meg. Továbbmenve, az *ur* jel ’férfi’-t is jelent a ’kutya’ mellett, így a „a vad férfi” ott lehet a jelentésben. A nyitás röviden eligazít a főszereplőt illetően, Gilgames az, aki mindent látott, dolgok és titkok tudója, aki fölméri a világ térségeit. A csillagtérkép érdekessége, hogy itt van a kijelölt kezdőpontunk, majd ide (hozzá) térünk vissza befejezésükpen.

Az első tábla második oszlopa elmeséli Uruk lakóinak panaszait, és Aruru istennőt teremtként mutatja be. Ő Gis teremtkője, de hozzá fordultak Enkidu teremtkésért is.

A 3-4. oszlopok szövegénél már kis képzettársítás szükséges, ugyanis az EN.TE.NA.BAR.HUM, a „*Vaddisznó*” elnevezésű jegy látható az égbolton. A szöveg azonban itt vadászról és nem a vadászat tárgyáról szól. Ő találkozik elő-

¹ *An Old Babylonian Version of the Gilgamesh Epic*, by Anonymous, Edited by Morris Jastrow, Translated by Albert T. Clay The Project Gutenberg eBook

² Reginald Campbell Thompson translation-*The Epic of Gilgamesh* alapján.

<http://king-of-heroes.co.uk/the-epic-of-gilgamesh/reginald-campbell-thompson-translation>

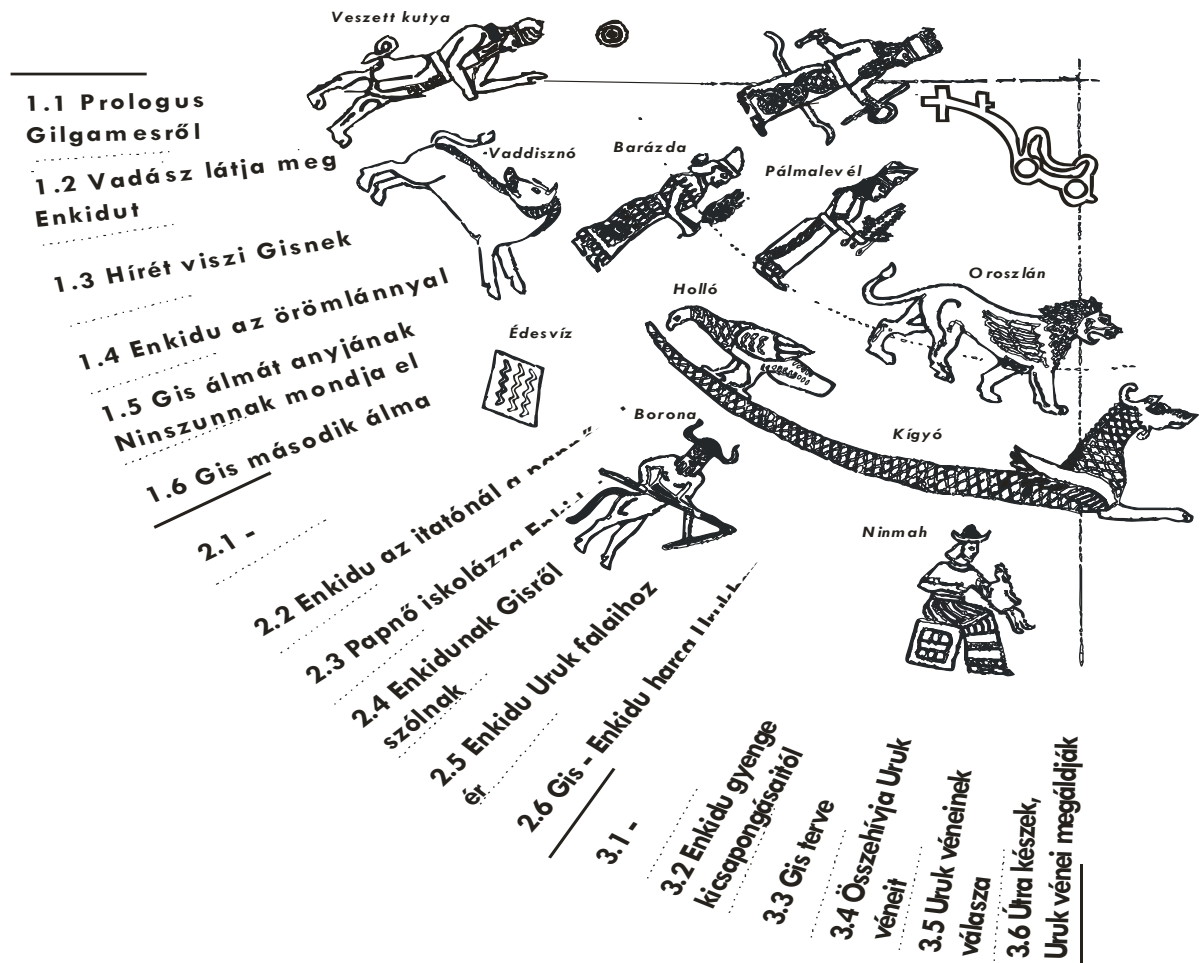
ször Enkiduval és hírét viszi Gilgamesnek. Csakhogy az elnevezés többértelmű, az *en* 'úr', *te* 'átfürödik', 'kilyukaszt', *na* 'ember', *bar* 'szánt' itt inkább 'művel' (foglalkozás) a *hum* 'elkap', 'elcsíp' értelmű is. Ez elég jó képi leírása egy vadásznak, úgy gondolom, a többértelmű szójáték kialakítása itt sem véletlenszerűen történt.

A 2-3-4 oszlop eseményei hangsúlyozottan víz partján, az itatónál játszódnak, a szöveg ezt többször említi: „*a csorda Enkiduval az itató vizébe gázol*”, „*telik szíve az itatónál*”, „*Enkidu az itatónál időzött*”. Ez a hely, ahol az állatok gyülekeznek, s Enkidut a vadász itt látta meg. A víz azonban csillagképként is megjelenik, az AB.ZU-t víz, édesvíz és tenger értelemben is használták. A nyugati irodalom általában abyss, 'mélység' értelemben fordítja, azonban a szöveg és kép elemzése arra mutat, hogy édesvízről, egész pontosan az *itató*-ról van szó, s így korábbi értelmezésem helytelen volt. Az édesvizet, vagyis az itatót látjuk a *Vaddisznó* és *Borona* figurája között, s a *Borona* mint rövidesen láthatjuk: maga Enkidu.

Az 5-6. oszlop szövegei „helyileg” a *Szűz* jegyéhez esnek ezzel a módszerrel. Így látható, hogy Gis anyját Ninszun istennőt ábrázolja az első nőalak a Szűz jegynél. Ebben az értelemben az AB.SIN, „*Barázda*”, „*Mag barázdája*” csillagkép elnevezés is némi magyarázatra szolgálhat. A sumer költemények a testi szerelmet gyakran írták le szántásként, amelyben a női fél mint árok, barázda, a férfi pedig ekeként jelent meg. A „szánts ölembe szívem szerette férfi” kifejezés még a legkevésbé szókimondó változata az Innin költeményeknek és allegorikus kifejezése a testi szerelemnek. A nővel ábrázolt barázda csillagkép tehát nem elsősorban a gabona termesztését, a jó vetési időt jelképezi, hanem a teremtet és teremtet. Az 5-6 oszlopok leírása szerint Gis, Ninszun isteni anyjához beszél, elmondja neki az álmában látottakat.

Babiloni csillagtérkép, I. negyed
A térképek Gavin White rekonstrukciói. Szöveges magyarázatok a cikk szerzőjétől.

2. tábla

1. o. -
2. o. Mialatt Gis álmodik, Enkidu az itatónál 6 nap 7éjt tölt el a papnővel.
A kurtizán Urukba invitálja Enkidut.
3. o. A papnő iskolázza, eteti, itatja Enkidut.
4. o. Egy uruki beszámol Gis erőszakosságáról.
5. o. Megérkeznek Uruk városába, melynek lakói örvendenek Enkidunak.
6. o. Gis és Enkidu öltre mennek Urukban, majd örök barátságot fogadnak egymásnak.

A második oszlop leírása szerint Istar papnője szerelmeskedik Enkiduval és meghívja Uruk városába. A harmadik sáv alapján tovább erősödik a kapcsolatuk, a papnő iskolázza Enkidut, és megismerteti vele a kenyeret és bort. Az első három oszlop főszereplője tehát Istar papnő. Ezért jogos, hogy a két alakkal jelölt Szűz második figurájában a *Pálmalevél*-ben az Enkidut szocializáló kurtizánt azonosítsuk. A jegyhez (E.RU) Erua istennőt társították, aki a házasság és szülés patrónusává

vált, de meg kell jegyezni azt is, hogy a *ru* jel jelentései közt szimplán a 'közösülés'-t is megtaláljuk. Ezek után érthető az is, hogy miért jelölték két különböző női alakkal a Szűz jegyét. A két főszereplőhöz legközelebb álló nőket látjuk.

Enkidu szerelmeskedésének ideje alatt – különös időhatározás - látja Gis álmait, amelynek megfejtésére anyjához fordult. Ebben az esetben a kor emberének képzeleti magyarázzák meg az újabb csillagkép a *Holló* jelenlétét. V. Hurowitz magyarázata szerint a holló a „*dribu*” jelképezte számukra az „*irbu*” az „ajándék” az álomban látott jövőbeni eseményeinek valóra válását.³ Gis meglátja álmaiban a jövőt, s azok valóra is válnak. A Holló jelenléte azt mutatja, hogy különleges ajándék ez számára.

A negyedik oszlopon elbeszéli Enkidunak Gilgames kegyetlenkedéseit majd Urukhoz érnek. Az ábrán épp az UR.GU.LA, „*Oroszlán*” jegyet érjük el. Korábban Enkidut vagy Uruk királyság szimbólumát láttuk a jegyben, most a királyság javára erősíthetjük meg az azonosítást.

Az ötödik oszlopon méltatják Gis és Enkidu különlegességét, akik megküzdenek egymással. Egy, „*Borona*”-nak (GISH.GAN.UR) nevezett csillagképet láthatunk ezen a helyen. Az ábrázolás azonban egy félig állati – patás - figurát közvetít felénk. Az oszlop leírása segíti kilétének felderítését, a szöveg és a hely egybevetése alapján a vadember Enkidut látjuk. Jellemzésük megerősíti ezt, Gis és Enkidu szakállas figurák, Enkidu alacsonyabb termetű Gilgamesnél. Enkidu fejét szarvakkal, bikafejszerűen jelenítették meg, s állati patákkal ábrázolták a pecséthengereken.

Enkidu és Gilgames ábrázolások

Ugyanilyen figurát látunk az égbolti jegynél.⁴ Csakhogy a „*Borona*” név itt sincs szinkronban ezzel. Azonban egy újabb szójáték fedezhető fel. Valóban fa-

³ V. B. Hurowitz: *Finding new life in old words: word play in the Gilgames Epic*, p. 71., Ben Gurion University of the Negev

⁴ Gavin White csillagtérképét használjuk továbbra is, köszönet érte a szerzőnek. Babylonian Star Lore könyvében MulApin táblák, határkövek, cseréptörédek, templomi ábrázolások alapján rekonstruálta az égbolt jegyeit. White nem kötötte össze ezt a csillagképet az eposszal, ezért ábrázolása szempontunkból elfogadatlant.

Gavin White: *Babylonian Star-Lore: An Illustrated Guide to the Star-lore and Constellations of Ancient Babylonia*, Solaria Publications, London, 2008.

eszközt hordoz a figura az ábrázoláson és a GISH.GAN.UR 'borona' értelmű szó, de *gis* 'ág', *gan* 'gyermek', *ur* 'ember' 'szolga' jelentésű is. A szójátékot érthetjük „gyermeki ember, ág”-nak, s ez egyfajta ellentettje a Gilgamest leíró „Öreg ifjú” kifejezésüknek. Ráadásul az *ur* szó jelentése 'szolga' is, *gish* szolgálja az alak, s tudjuk, hogy Enkidut következetesen Gis szolgáljaként mutatták be a szövegek.

Napjainkra *Kentaur*-ként (és *Dél Keresztjeként*) maradt fenn a csillagkép, évezredek alatt átalakítva az *Itatót*, a *Vaddisznót* és *Boronás* alakot. A kentaur a félig emberi, félig állati – de még mindig patás - lény hárromezer év múltán is tükrözi Enkidu lényegét, az állat ember kettősségét. A modern *Kentaur* jegy ma is támadja a *Farkast*, a Gist jelképező *Vesztett Kutya* utódját, amint Enkidu Gilgamestre támadt. A Dél Keresztje ma is utal Enkidu kapott életére. Csillagaik közt találjuk az arab „Al Shamarih” –t a „Letört Pálmaág”-at. A második Szűz figurával az Enkidut szocializáló Istár papnőt azonosítottuk, ő tartja a pálmaágot a kezében, így is nevezték el a jegyét: *Pálmalevél*.

3. tábla

1. o. -
2. o. Enkidu meggyöngül kicsapongásaitól.
3. o. Gis, Humbaba elleni tervét ismerteti.
4. o. Fegyvereket készíttetnek, Gis összehívja Uruk véneit.
5. o. Elmondja tervét Uruk véneinek.
6. o. Útra készek, a vének tanácsokkal látják el őket.

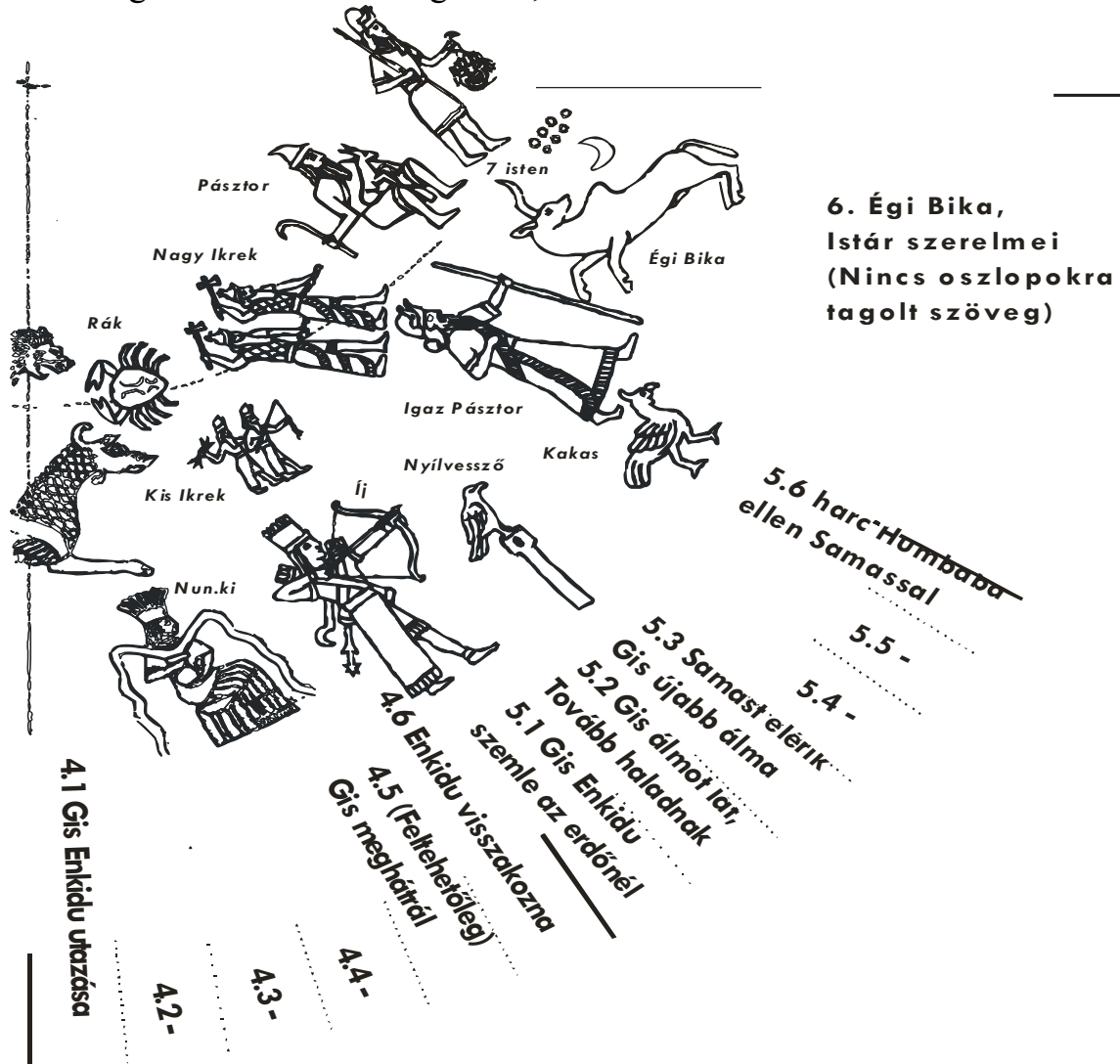
A második oszlopon Gis a cédrus erdő felkeresésének tervéről beszél Urukban Enkidunak. A harmadik sáv leírja felfegyverkezésüket Uruk városában. Gis elmondja tervét a város lakóinak. A negyedik oszlop szerint Gis Uruk öregjeivel vitatja meg a tervét, akik tanácsokkal látják el. Az ötödik rész szerint palotájában felkeresik Ninsun anyakirálynőt tervükkel. Az újasszír változat hatodik oszlopán, Ninsun Enkidut fiává fogadja és testvérként bízta rá Gist. A tábla valamennyi eseménye Uruk királyságban játszódik, az *Oroszlán* jegy „le is fedí” az erre vonatkozó oszlopokat. Az *Oroszlán* (UR.GU.LA, UR.A), Uruk királyságát jelöli, melyet lakói *ura*-, *uruga*-nak is neveztek. Csillagképében a LUGAL-t, a mai Regulus csillagot látjuk, mely a Király és győzelmének szimbóluma.

Égbolt II. negyed, 4-6. tábla

4. tábla

1. o. Gis és Enkidu különleges utazása.
2. o. -
3. o. -
4. o. -
5. o. -

6. o. Gilgames és Enkidu meghátrál, visszakoznak.

Babiloni csillagtérkép II. negyed

A töredékesen táblán az első és hatodik oszlop maradt meg. Az első oszlop szerint útnak indulnak, másfél hónapi járóföldet tesznek meg 3 nap alatt, s mint korábban láttuk, elérték Samas-t, vagyis az *Oriont*.

A hatodik oszlop szerint megérkeztek a cédruserdő kapujához. Enkidu próbált visszafordulni és lebeszélni Gist a tervükről. A *Rák* jegy tükrözi a hezitálását. A *Rák* alatt látható a *Kis Ikrek* (MASH.TAB.BA.TUR.TUR) jegy. Ez erősíti a megfelelést, mert ekkor félelmeik és megingásaik miatt nem tekinthetők hősöknek.

5. tábla

1. o. (töredék) megszemlélik a cédruserdőt.
2. o. Gis második álmát látja. Továbbhaladnak.
3. o. Gis harmadik álmát látja.
4. o. -

5. o. -

6. o. Harc Humbabával.

Az első oszlop szerint behatolnak a cédrus erdejébe, ahol Gis álmod lát. A második oszlopon Gis újabb álmát láthatjuk, amely szerencsés kimenetellel kecsegtet. A harmadikon hősünk harmadszorra álmodik, de ez az álom már drámai, apokaliptikus jellegű. A hiányzó 4-5. oszlop tartalma feltehetően Samas istennel kapcsolatos. Csillagtérképünkön most tűnik fel Samas az „Ég Igaz Pásztora” (SIPA.ZI.AN.NA) a mai *Orion* alakjában. Gis hozzá imádkozik és Samas instrukciókkal látja el.

A 6. oszlop a Gis-Enkidu, Humbaba küzdelem leírását tartalmazza, melyhez Samas nyújt segítséget. Orkánt, forgószelet támaszt Humbaba ellen, akit Gis és Enkidu fejszéssel és törőekkel támad meg. A tábla szövegei felett az *Nagy Ikek*, (MASH.TAB.BA.GAL.GAL) és az *Orion* képei láthatóak. Korábbi megállapításainkat az alábbi kép erősíti meg.

Enkidu Humbaba és Gilgames. A Humbaba feletti csillag, jelölése annak, hogy csillagászati vonatkozású a kép, a hét kör a Plejádok jelképe

6. tábla

Nem áll rendelkezésünkre oszlopokra tagolt anyag. Történetében Gis és Enkidu Urukba térnek vissza, és Gis elutasítja Istárt. A feldühödött istennő az Égi Bikát küldi ellenük. A Bika az Égi Bika jegyének felel meg. Istárt az *Íjban* (BAN), szeretőit, a tarkatollút (DAR.LUGAL) a *Kakasban*, a pásztort *Pásztor*-ban (LU.CHUN.GA) azonosítottuk.

Égbolt III. negyed 7-9. tábla

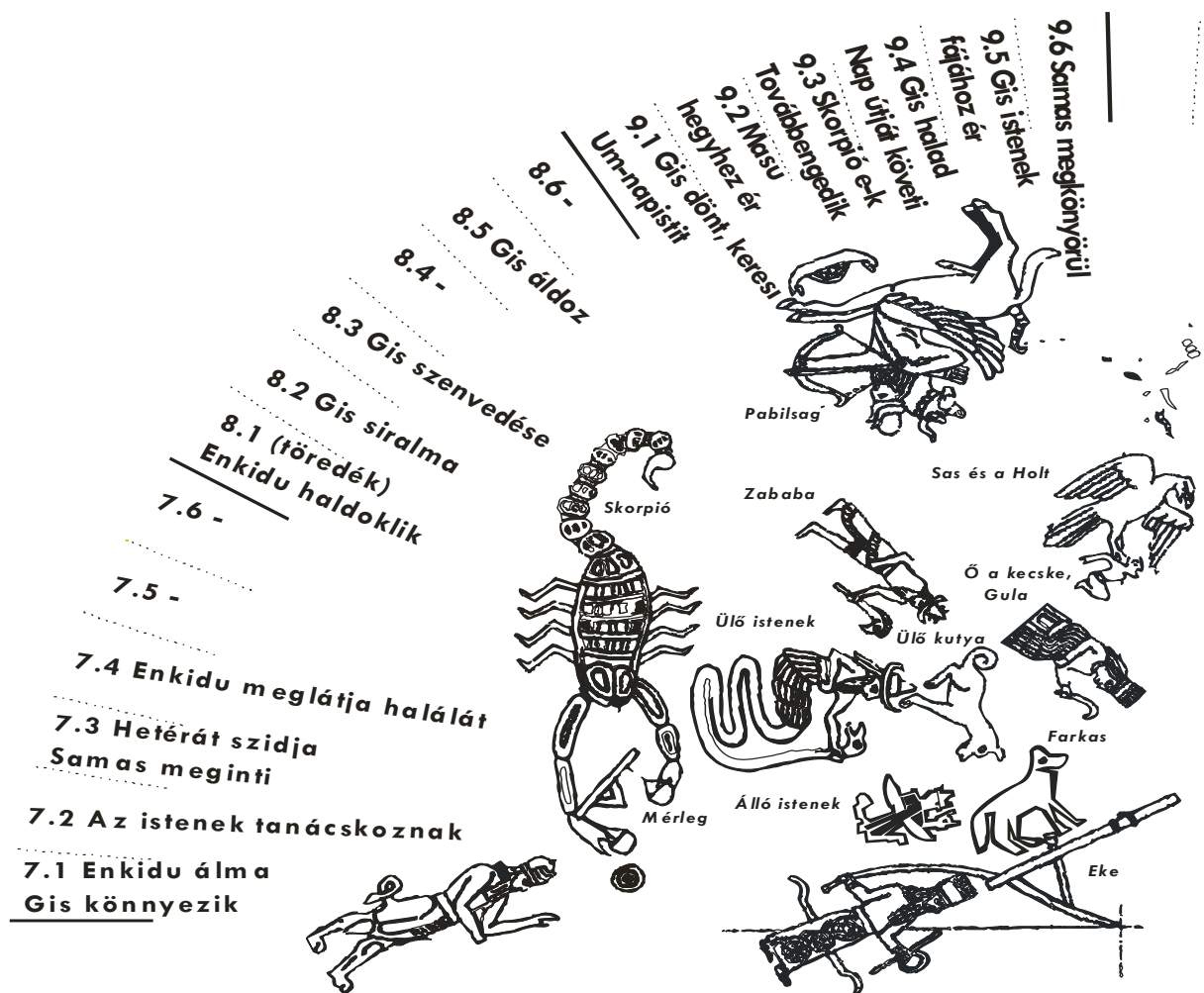
7. tábla

1. o. Enkidu álmod lát végzetéről.
2. o. Az Istenek tanácsot tartanak.
3. o. Enkidu hetérát szidja, Samas helyreigazítja.
4. o. Enkidu visszavonja átkát és áldja a hetérát. Álmában halálát látja meg.
5. o. -
6. o. -

Enkidu álmában meglátja a felettük tanácskozó s ítéletet hozó isteni tanácsot.

A *Mérlegben* (ZI.BA.AN.NA) az ügy megvitatását, az *Ülő Istenekben* (DINGIR.KU.A.MESH) és *Álló Istenekben* (DINGIR.GUB.BA.MESH) a tárgyalás szereplőit találjuk meg, míg a *Skorpió* (GIR.TAB) a halálos veszélyre utal. Nagyon érdekes és szépen mutatja csillagképeink nevének eredetét, hogy az *Ülő Istenek* kígyótestű alak, mely kezével tartja a kígyó fejet. Mára ez a jegy *Kígyótartó*vá egyszerűsödött.

Gula (UZ) istennő és szent állata az *Ülő kutya* (UR.KU) Enkidu betegségét és szenvedését jelképezi, míg a *Sas* és a *Holt* (A.MUSHEN, LU.USH) a beteljesedett halálát.

Babiloni csillagtérkép, III. negyed

8. tábla

1. o. (töredék) Enkidu haldoklik vagy meghalt.
2. o. Gis keserűen szól Uruk öregjeihez Enkidut búcsúztatva.
3. o. Gis fájdalmában oroszlánként kering a sivatagban.
5. o. (töredék) Gis Enkidu emlékére szobrot készített, áldozatot mutat be.
6. o. -

Enkidu meghalt. Gilgames búcsúszavait halljuk, aki keserűen gyászolja.

Egyetlen csillagképpel kötöttük össze a táblát. A *Vesztett kutya* (UR.IDIM) az, mely Gilgamest és lelkiállapotát jelképezi: „*nőstényoroszlánként kerengnek, kitől kölykeit elrabolták*”.

9. tábla

1. o. Gis Enkidu miatt bolyong, s halálfélelme miatt elhatározza, hogy felkeresi Um-napistimet.

2. o. Masu hegyhez ér, melyet a Skorpió emberek vigyáznak.

3. o. Gis a Skorpió őrnek mesél céljáról.

4. o. -

5. o. Az ör átengedi a kapun és útba igazítja, hogy a Nap útját kövesse és sikerét kívánja.

6. o. Gis Samashoz szól.

A *Nyilas*-ban, PA.BIL.SAG, már a Nagy Előd-Ős Gilgames királyt látjuk, akit csak az akkád birodalomban neveztek így, de Bilgames volt a sumereknél és Pabilgames volt a korai dinasztiák időszakában.⁵ Neve értelmezései közt találjuk az Ős, Előd, „a *mes*-fa hajtása”, te vagy az Ős a *mes* fából, illetve Pabilga-mes (mes-me-en) az Előd, te vagy Gilgames kifejezéseket.⁶ A csillagkép elnevezése pedig Pabilsag, koronás vagy királyi ős-előd.

A Skorpió és a Nyilas közt a Nap útja a Tejutat keresztezi, a holtak világának kezdetét, s az útbaigazítás után Gilgames eléri a halál tengerének partját.

Égbolt IV. negyed, 10-12. tábla

10. tábla

1. o. Gilgames Sidurival, a csaplárossal találkozik a tenger partján.

2. o. Enkiduról és barátságukról kesereg Sidurinek.

3. o. Siduri Ur-sanabihoz, az átkelőhelyhez irányítja. Sanabi hajót készített vele.

4. o. A halál tengerén utaznak, a távolban meglátják Um-napistit.

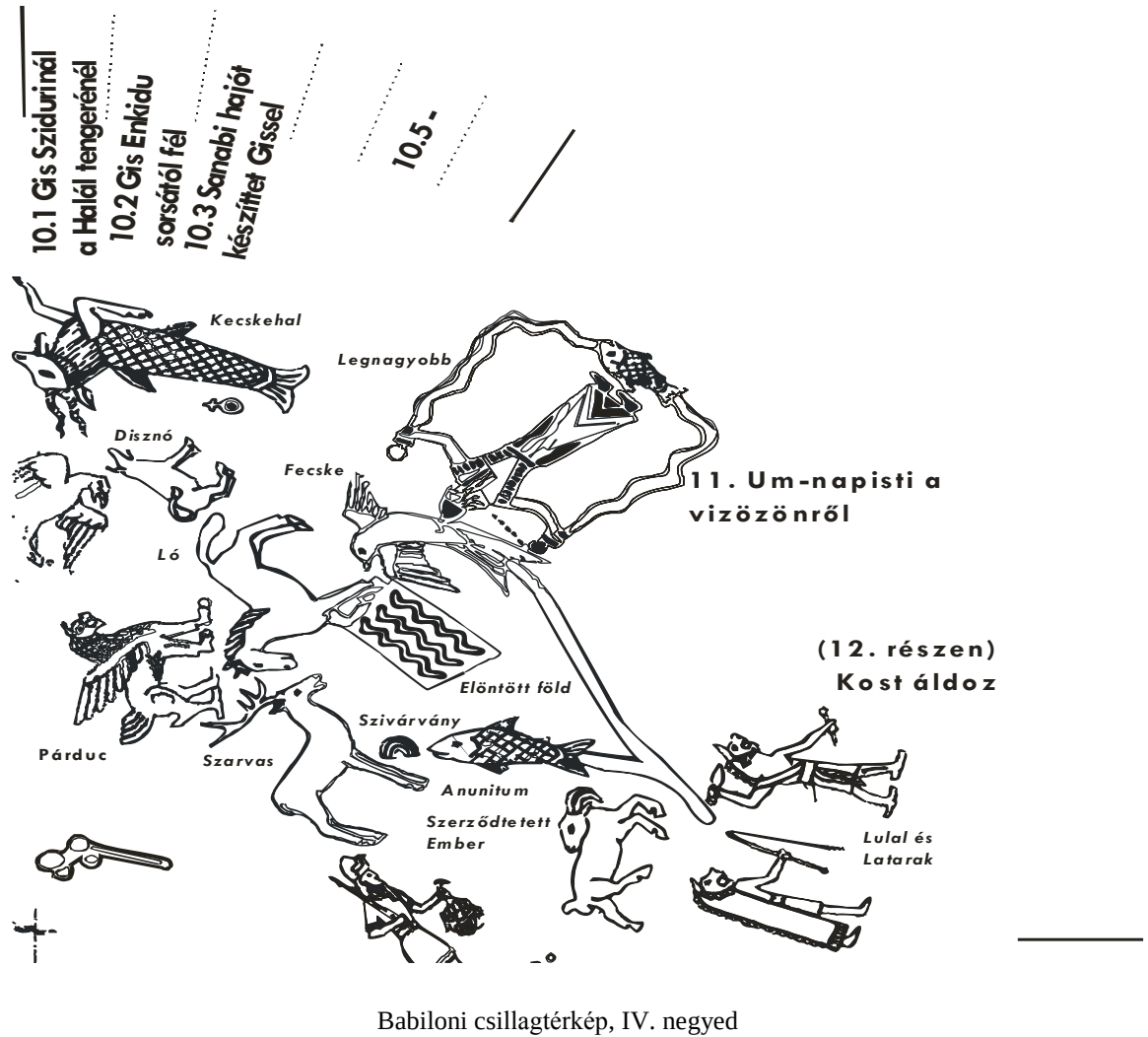
5. o. -

6. o. Um-napisti a mulandóságról és a halálról beszél.

A táblához a *Hajót* (MA.GUR) és a *Kecskehal* (SUHUR.MAS.KU) jegyét kapcsoltuk, mint a révész és az átkelés jelképét.

⁵ Gonzalo Rubio: *Reading Sumerian Names, II: Gilgameš*, Journal of Cuneiform Studies Volume, 64., 2012.

⁶ Uo.

11. tábla

Nem áll rendelkezésünkre oszlopokra tagolt szöveg.

A tábla legfontosabb eleme a Vízözön történet, melynek fontosabb eseményei:

Um-napistit figyelmeztették hajóépítésre és az állatok mentésére. Az áradás bekövetkezett. A 12. rovásnál megakasztotta a hajót Niszir hegye. Galambot, fecskét és hollót röptettek majd kost áldoztak.

Az előző cikkben azonosított események a *Legnagyobb* (GU.LA) a mai Vízöntő jegy, Um-napisti és az özönvíz történetét jelöli. A görög csillaghatományok is az özönvízzel kapcsolták össze a jegyet, ők Deukaliont látják a jegyben, aki Um-napisti görög megfelelője. Deukalion ősatya és felesége Pürrha szintén megmenekültek, mert előzetesen Prométheusz figyelmeztette őket a veszélyre, s később ők a görögök őseivé váltak.

A *Ló* (ANSHE.KUR.RA), a *Disznó* (SHAH), kimenekített állatokat, a *Párduc* (UD.KA.DUCH) Nergál állataként a halálos veszedelmet mutatja. A *Szivárvány* (TIR.AN.NA), az újrakezdés reménye.

Újabb megerősítésként a *Fecske és Hal* jegy közötti az AS.GAN, „*Elöntött föld*” vagy „*elárasztott terület*” jegyet találjuk. A Hal jegy, A.NU.NI.TUM elnevezése az akkádok Anunitum istennőjére utal, vagyis Istárhoz kapcsolódó elnevezés. Istár volt az, aki ezt a különös kifejezést használta az eposzban: „*hiszen én szültem őket, én, én, s döglött halporontyokként össze-ütődnek*”. Így neve használata és képiesen a „hal” ábrázolása az égbolton egyfajta visszautalás az eposzra. Régóta megválaszolatlan kérdés az is, vajon miért van a Hal jegynek két ága? Az eredeti elnevezés szerint a második ág még „*Fecske*” (SIM.MACH) volt. A vízözön történet két fő vonala a pusztulás és a megmenekülés, remény a túlélésre. A Hal és a Fecske.

Köztük a négyzet alakú táblaként jelölt terület vízzel borított, ez az „*Elöntött föld*”, mely a mai *Pegazusban* található meg. Ez a szárnyas ló általában „*kilóg*” a csillagképek ábrázolásából. Az asztrológia föníciai hagyományokra visszanyúlva hajózást és rendkívüli vagy különleges utazást kapcsol a jegyhez. Az *Elöntött föld* (AS.GAN) mellett még mint *Szarvas* (LU.LIM) szerepel. Egyesítésükből született meg a Pegazus. Csillagai olyan arab elnevezéseket őriztek meg, mint az „*Al Genib*”, „*aki elszállít*”, „*Markab*” „*utazás*”, „*Sa'd Matar*” „*az esőzés szerencsecsillaga*”. Ezeknek a neveknek is Um-napistihez kapcsolódva van értelmük, Um-napisti viselte a *ruğu* „*A távoli*” címet.⁷

Az égbolti kört ezzel körbejártuk. Amint a szöveg is nyilatkozott arról, hogy „*a tizenkettedik rovásnál*” elérték a Niszir hegyet, ott áldozták fel a kost. Az égbolton Kossal ábrázolt, de „*Szerződtetett ember*” (LU.HUN.GA) elnevezéssel a csillagképek köre is bezárult..

A történet azonban még tart.

Gilgames az Élet fűvét keresi, melyet ugyan megtalál, de egy kígyó elragadja tőle. Gis kormányosával, Sanabival csalódottan, megfáradva visszatér Urukba. Míg a többi jegy pontosan követte a történetet, itt felmerül a kérdés, vajon a *Kígyó* (MUS) azért jelenik meg az égen, hogy újabb 180 fokot tegyünk meg az égbolton is, az Urukba való visszatérést jelezve? Talán igen. Mindenesetre a *Kígyó* jegyet az alvilág istenével hozzuk ma is összefüggésbe, ebből a szempontból utalhat a másvilági utazás végére.

Másik fennmaradt kérdés a NUN.KI, melyet általában Eridu várossal kötöttek össze. Modern csillagképe az Argo Navis, hajója és tradíciói a Holtak világából visszatérő utazóra utalnak, legfényesebb csillagát a Canopust a hajó kor-

⁷ V.B.Hurowitz: *Finding new life in old worlds: word play in the Gilgames epic*, p. 69.

mányosával kötik össze. Vajon Gilgames és Sanabi visszatérésére, vagy Umnapistire utal? Vagy korábban itt kapott Istár engedélyt atyjától a bosszúállásra?

12. tábla

Ez a tábla eredendően nem része az eposznak, szerkezetileg és tartalmilag is eltér a korábbiaktól. Az eposz története szerint Enkidu halála a VII. táblán, Humbaba megölése miatt következett be. Az istenek döntöttek így. Itt, a beillesztett XII. tábla szerint Enkidu még él, és Gis hűséges szolgájaként vállalja az alvilági utat, a varázsdob és dobverő – más értelmezésben labda és ütő – a pukku és mikku visszaszerzésére.

ábr

Az égboltot már körbejártuk, s feltehetően ezért a tábla szereplői sem az égbolti köríven találhatóak, őket a „tengelyen” találjuk. A *Kocsi* jegy Enmesarra-hoz kapcsolódik, akit az *Öreg*-ben a mai Perseusban ismertünk fel.⁸ Nergal isten vitte őt az ülés nélküli kocsin a Holtak Birodalmába. Enmesarra hét fiát, vallásos énekek alapján már S.Langdon a Plejádokkal azonosította.⁹ A levágott fejet zében tartó Enmesarra alakot éppen a Plejádok felett látjuk rázolva, s a fej ábrázolás közel áll a Humbaba megjelenítéseihez. Enmesarranak (az *Öregnek*) Enki isten adott parancsot egy lyuk furására, hogy Enkidu szelleme találkozhasson Gissel.

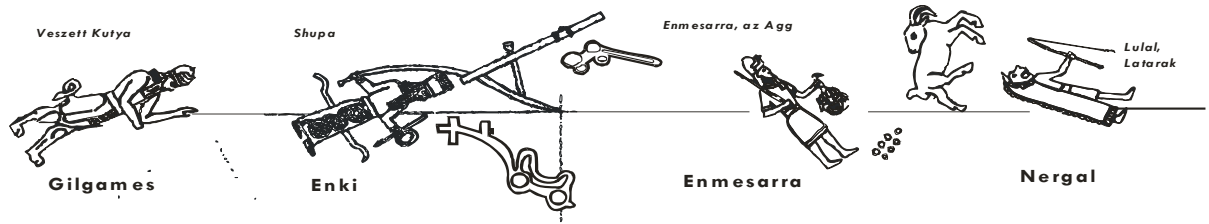
Humbaba ábrázolások

Lulal és *Lатарak* kétalakos jegy. Lehetséges, hogy nem az első, hanem a második alak jelöli Enkidut, mivel Nergált a „férfias”-t is oroszlánfejjel, pálcával jelenítették meg. Nergál mindenesetre Enki (SU.PA) parancsát teljesítette, mikor lyukat fűrt az alvilágtól a nap világáig. LU.LAL rejtélye is többértelmű szójáték lehet, köztük található a *lu* (mu-lu) ’aki’, ’amely’, ’férfi’, *lal* ’leszállít’, ’befog’ szavak. Nergál feladata a holtak kísérete, őrzése volt. Az alak egy nyitott szájú szörny párdúc vagy oroszlán fejet visel, mindezek Nergál istenre utalnak. Ebben az esetben *Lатарak* alakja fedi le az alvilág Enkiduját, melyet az alvilág foglyul ejtett, s dobverővel ábrázolták.

⁸ A *Kocsi* mai magyar megfelelője a Göncölszekér, melyet néphitünk az Öregistennel azonosít, kapcsol.

⁹ Stephen Langdon: *Babylonian Liturgies XIII. Páris*, Librairie Paul Geuthner, 1913.

A tengely csillagképei és a 12. fejezet szereplői

Ebben és az előző cikkemben a rekonstruált babiloni csillagképek 90%-hoz tudtunk magyarázatot kapcsolni az eposz története alapján. A magas százalék, valamint az, hogy az ábrázolások döntően időrendben követik az eposzt, kizárják a véletlen lehetőségét. Négy csillagkép – Zababa, Farkas, Eke, Nyílvessző - megjelenéseinek oka továbbra is tisztázandó. Ismereteink bővülése és az eposz újabb részeinek feltárása várhatóan magyarázatot nyújt majd ezekre is.

Kapcsolódó Gilgames fejezet

Kapcsolódó Gilgames fejezet	Sumer elnevezés	Értelmezés	Csillagkép mai neve
1-8-12.	UR.IDIM	Veszett kutya, Gilgames	Farkas (Lupus)
1.	EN.TE.NA.BAR.HUM	Vaddisznó, vadász	Kentaur K
1., 2.	AB.SIN	Mag Barázda, Ninszun	Szűz (Virgo) Szűz, Bereniké (Virgo, Co-
1., 2.	E.RU	Pálmalevél, Istár papnő	ma B.)
1., 2.	AB.ZU	Édesvíz, itató	Kentaur Déli Kereszt (Crux), Kentaur
1., 2.	GISH.GAN.UR	Borona, Enkidu	Ny
1., 2.	UGA	Holló, meglátott jövő	Holló (Corvus)
3.	UR.GU.LA	Oroszlán, Uruk	Oroszlán (Leo)
4.	AL.LUL	Rák	Rák (Cancer)
4.	MASH.TAB.BA.TUR. TUR	Kis Ikrek, Gis-Enkidu	Ikrek (Gemini)
5.	MASH.TAB.BA.GAL. GAL	Nagy Ikrek, Gis-Enkidu	Ikrek α , β (Gemini)
5.	SIPA.ZI.AN.NA MUL.MUL, 7.BI	Igaz Pásztor, Samas Csillagh., 7 isten,	Orion (Orion)
5.	DINGIR	Humbaba	Plejádok (Pleiades)
6.	BAN	Az Íj, Istár	Nagy Kutya (Canis Major)
6.	DAR.LUGAL	Kakas	Nyúl (Lepus)
6.	LU.CHUN.GA	Pásztor	Szekeres (Auriga)
6.	GU4.AN.NA	Mennyi Bikája	Bika (Taurus)
7.	ZI.BA.AN.NA	Mérleg	Mérleg (Libra)
7.	DINGIR.KU.A.MESH DINGIR.GUB.BA.ME	Ülő Istenek	Kígyótartó (Ophiuchus) Északi Korona (Cor.
7.	SH	Álló Istenek	Borealis)
7.	UZ	Ő a kecske, Gula	Lant (Lyra)
7.	ÚR.KU	Ülő kutya	Herkules (Hercules)
7.	A.MUSHEN, LU.USH	Sas és a Holt, Enkidu	Sas (Aquila)
8.	UR.IDIM	Veszett kutya, Gis	Farkas (Lupus)
7-9.	GIR.TAB	Skorpió	Skorpió (Scorpius)
9.	PA.BIL.SAG	Nagy Király, Gis	Nyilas (Sagittarius)
10.	MA.GURB	Hajó	Déli Hal (P. Austrinus)

10.	SUHUR.MAS.KU	Kecskehal	Bak (Capricornus)
11.	GU.LA	Legnagyobb, Um-napisti	Vízöntő (Aquarius)
11.	SHAH	Disznó	Kassziopeia (Cassiopeia)
11.	ANSHE.KUR.RA	Ló	Kassziopeia (Cassiopeia)
11.	LU.LIM	Szarvas	Pegazus (Pegasus)
11.	AS.GAN	Elöntött föld	Pegazus négyszöge
11.	UD.KA.DUCH.A	Párduc, Nergál	Hattyú (Cygnus)
11.	KU6, A.NU.NI.TUM	Hal	Halak (Pisces)
11.	SIM.MACH	Fecske	Halak nyugati ága (Pisces)
11.	TIR.AN.NA	Szivárvány	Androméda (Andromeda)
		Szerződte, Um-napisti	
11.	LU.HUN.GA	Lulal Latarek, Nergal	Kos (Aries)
		Enkidu	Cet (Cetus)
12.	LU.LAL	Kocsi	Göncölszekér (Ursa Major rész)
12.	MAR.GID.DA		
	SHU.GI,		
12.	EN.ME.SHA.RA	Az Öreg, Enmesharra	Perszeusz (Perseus)
12.	SHU.PA	Iga, Enki	Ökörhajcsár (Bootes)

AZ ŐSI VILÁGKÉP ÖRÖKSÉGE (IV/02.), MŰ- VELTSÉGÜNK KELETI KAPCSOLATAI (V.)

*Cser Ferenc (Szingapúr) és Darai Lajos (Ká-
polnásnyék):*

Az egység magyar jelenléte és jelképe az eurázsiai történetben és műveltség- ben

*Őszinte örömmel fedezhetjük fel ősmúltunk mindinkább feltárulkozó el-
veiben az emberi egyetemesség többféle egységét: úgymint a jelképek
tudatos egységét, az általuk jelölt, képviselt valósággal való azonossá-
gát, vagyis az emberi gondolkodási, nyelvi terület egységét a világmin-
denséggel, utóbbinak egységét a galaktikus Tejútrendszerrel, a Tejút
egységét a Naprendszerrel, Csillagunk egységét a Földdel és a Holddal, a
földi élettel, és mindezek kifejezéseinek egységét az emberi élet értelmé-
vel. Tömörebben: az ember egységét lelkével, hitének istenségével, az is-
ten egységét önmaga megismerésével s a mindenséggel, és főként
az élő isten egységét az emberként élők szellemi teljesítményeivel. – S ha
a mindenség egységessége, egyetemessége áthagyományozódott egész-
ségként fennmaradt nálunk, élünk vele egyetemes kötelesség.*

1. Bevezetés

Az emberség, az emberiség egységének kívánalma a jóakarátú emberek és a józanész szerint a legmagasabbra helyezett erkölcsi mérték. Ezen egység meg-
létének, illetve az erre való törekvésnek a nyomaira már a régészeti kultúrák ide-
jéből is bőven találunk példákat.

Ezekből arra következtethetünk, hogy az ősidők során, az egész Földön viszonylag egységes képességekre és életmódra tettek szert a leginkább a természeti környezet meghatározta viszonyok között élő emberek. Mindezt egymástól nem függetlenül, de nem is a mai hatásgyakorlás eszközeivel élve.¹⁰ Mindenesetre az elmúlt százezer év első feléről sokkal határozottabban állíthatjuk az egységesítést, ami leginkább a szellemi kultúra egyetemességét, azonosságát jelentette. A különböző földi természetű nehézségekre és kihívásokra az utolsó ötven ezer évben viszont az ember kezdett technikai jellegű válaszokat, megoldásokat adni, amely folyamat az utolsó évszázadokban már exponenciálisan felgyorsult és kibővült. Ennek során a korai időkben a mechanikusan elraktározható, s az egyedi előnyökhöz vezető tudást bizonyos csoportok kisajátították és önmagukkal, a tudást birtoklókkal együtt ezoterikussá tették, azaz biztosították elérhetetlenségét a többiek számára, és ezzel, még ha elegendőnek látszó indokkal is, maguknak kiváltságokat rendszeresítettek.

Ebben a folyamatban kezdett megbomlani az addig töretlenül érvényesült emberi egység, s kezdtek önállósodva öröklődni az elkülönülések formái és következményei.

S bár erről a gyorsan terjedő, pusztító egységbontó járványról, az erőszakot és az öldöklést hozó legutóbbi nyolcezer évről már egyre többet tudunk, nincs még teljes mértékben feltárva az együttműködő, a mellérendelő felfogású emberi egység felszámolásának és az alárendelés általánossá válásának történetileg elérhető minden mozzanata. Nem utolsó sorban ennek a negatívumok mellett legalább a túlélés pozitívumát felmutató társadalomszervező formának a következtében. Ám kevésbé tudatosan tanulmányozottak az egység megőrzésének, megmentésének, megmentési kísérleteinek és visszaállításának, visszaállítási kísérleteinek eseményei is, mert e vizsgálatokat mindig csak a vesztes fél oldaláról kezdeményezték, míg a sikeres, győztes oldal inkább ellenezte, megtiltotta, ellehetlenítette, de semmiképp nem támogatta azokat, illetve a győztesek dicső és hősi tetteiként értelmezte. Ezért most az egység szempontjából vetünk egy pillantást az eurázsiai emberi történetre és jelképi világra, keresve az egység eleven emlékének jeleit. Ezzel a munkával ugyan a nekünk legtermészetesebb magyar történetből és jelképi világból indulunk ki, célunk azonban az egyetemesség felmutatása, és éppen az emberi egység, egységgondolat sorsának alakulásában.

A magyar (székely) rovásírás jelkészlete a magyar nyelv szabályait, belső összefüggéseit tükrözi. Ugyan többen több forrásból kívánták ez írás eredetét levezetni, de közülük eddig egyetlen erre vonatkozó elemzés sem tudott egy megnyugtatóan elfogadható 'eredetet' igazolni. Legújabbán a néhai Varga Csaba érvelését figyelemre méltónak tartjuk, aki végső következtetésként ennek a későbbi – sumer, egyiptomi, föníciai, görög, kínai, héber, latin és arab – írásokra

¹⁰ Itt arra a csak elég későn felfedezett emberi képességre gondolunk, hogy az egyes agyak szinkron rezonanciája mellett térbeli és időbeli nagyobb távolságokból is létrejöhet ez a hatás, a gondolati tartalmat a többiekkel való együttértés, együttérzés révén az elgondoló számára még meg is emelve, meg is erősítve.

is utaló írásjeleknek majd' félszázezer évvel ezelőtti Kárpát-medencei születését vezette le, egyúttal azt is, hogy ez az írás a magyar nyelvvel együtt alakult ki, keletkezett.¹¹ Amikor tehát mások a magyar rovásírás egyes jeleit hol ebből, hol abból az írásrendszerből származó jellel azonosították, és adták meg forrásként hol az egyik, hol a másik írásrendszert, figyelmen kívül hagyták azt, hogy egy nyelvet visszaadó írás nem származhat különböző gyökerekből, ha a nyelvet egyértelműen és hűen akarja tükrözni. Már pedig a magyar rovásírás a magyar nyelvet hitelesen tükrözi. És tette ezt föltehetően már abban a korban is, amikor törvényileg tiltották be a használatát.¹² A Marsigli-féle naptáron például a György nevet a ma ismert **gy** jellel (†) vésték fel,¹³ ami a naptár XI-XII. századi eredetét tekintve azt mindenképpen jelenti, hogy a magyar hangkészletben a **gy** hang már abban az időben bizonyosan használatos volt, de azt is, hogy a nevet a maihoz közeli módon ejtették ki.¹⁴ A jelen munka elsődleges célja ennek a jellek, általánosabb értelemben véve a *kettős keresztnek* a vizsgálata, és eredeti értelmének a felderítése.

2. A magyar rovásírás gy jele.

A † jel olvasata (e)gy. Ebben az olvasatban szerepel önálló jelként az énlakai unitárius templom kazettás mennyezetének a lemezén is, ahogy azt az **1. ábra** mutatja. A hagyományosan jobbról balra haladó szöveg első sorának az olvasata: *Egy az Isten*. A jeleket felfestő Georgyius Musnai deák mind a nevében (2. sor), mind pedig a mondandójában valamennyi magánhangzót kiírta, kivéve az első sor első szótagját, ahol csupán a **gy** jele szerepel. Hogy ne legyen félreértés, az író latin betűkkel utal is az ószövetségi Deuteronomium (Mózes 5. könyve, a Törvény összefoglalója) VI. fejezetére, ahol az egyetlen Isten léte került megfogalmazásra. Ez a fejezet közvetlenül követi a tízparancsot tolmácsoló 5. fejezetet.

Az 5Mózes 6:4 szakaszban Károli fordításában ezt olvashatjuk:¹⁵

¹¹ Lásd: Varga (2001).

¹² Vatikán 1000-ben IX. Cal. Oct. Die Festo lac.: (Vitéz András rozsnyói kanonok fordítása, 1816, in: Jósa András Múzeum Évkönyve 1969-71. Nyíregyháza). Amiről többen kimutatták, hogy hamisítás, ám annak szelleme bizonyosan érvényesült.

¹³ „Rovásírásos naptárunkban például a következő néhány szó éppen úgy szerepel, ahogyan ma is ejtjük őket: püspök, gyümölcs, szent, asszony, Erzsébet, Egyed, Gyergy vagy György stb.” (Forrai, 1983.)

¹⁴ Csak mellékesen jegyezzük meg, örök tanulságul, hogy a magyar állam által támogatást kapott tudományos elit sokáig azt állította, hogy a magyar rovásírás csak a magyar reneszánsz után terjedt el, divatmajmolásként, vagy dicső múlt óhajtasaként, amint a népművészeti motívumok vagy Bonfini történelemszépítése.

¹⁵ Az idézeteket a Folio Biblia 5. CD-ről vettük, ahol az angol szöveg a King James változatot, a magyar szöveg pedig a Károlyi fordítást jelenti.

Hald Izráel: az Úr, a mi Istenünk, egy úr.

Itt ismét találkozunk az egy szóval, de határozatlan névelői értelemben. A latin nyelvű biblia szövegében ugyanitt ez áll: *Audi Israhel Dominus Deus noster unus est.*

1. ábra. Az énlakai unitárius templom mennyezeti lemeze.¹⁶

A latin szövegben az *egy* számnévi értelemben jelenik meg, azaz *egyetlen* istent értett a fordító. A Jakab király által felügyelt angol nyelvű fordításban viszont ezt olvashatjuk:

Hear O Israel, the Lord our God is one Lord.

A reformáció korában, Károlyi kortársa a latin fordításnak megfelelően az *egy* fogalmat számnévi értelemben használta, ami valójában mégis az *egyetlen* értelemben érthető.

Ugyanakkor az eredeti héber szövegben ez áll:

Smy jsral jhvh alhjno jhvh axd (שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד).

Mind a latin, mind pedig az angol fordításból az olvasható ki, hogy az Úr egyetlen és következésképpen egyetemes. A héber szöveg azonban nem egyértelmű ebben, különösen azért, mert a JHVH betűszót kétszer is használja, ami a fordításokban két különböző értelemben és szóval köszön vissza. A fordítók az első értelmet az Isten szóban adják meg, de a másodikat az Úr szóval fordítják, holott a JHVH mint betűszó valójában az öslétezőt és annak különböző meg-

¹⁶ Kéki (1975), p.: 120. <https://picasaweb.google.com/zs.visy/Nlaka#5260260053283397906>.

nyilvánulásait foglalja össze, azaz végső soron önmaga is az *egységes, egyetlen, egyetemes* őslétezőt jelenti.¹⁷

Az enlakai templom mennyezetén a $\ddagger$ jel ezért egyértelműen az *Egyet*, az *egységes egyetlen* jelenti. Nem darabszámot, hanem az így megnevezett létező *egységességet*, a minden *egységét*. Föltehetően éppen azért, hogy ez világos legyen, az íródeák hivatkozásként nem az 5Mózes 6:4 szakaszt adta meg, hanem a teljes 6. fejezetet, amiben az Isten *egyetlenségének* a kifejtése a legfontosabb mondanivaló.

A magyar nyelvben az *egy* szót önmagában, összetételeiben, valamint ragozott és tovább képezett alakjaiban egyaránt nagyon sok értelemben használjuk. Mindenekelőtt az 1-et jelentő számnevet és a határozatlan névelőt jelenti. A számnévvel rokon értelmű még az *egybe* és az *egyes(it)* szó. A számnévhez még közelálló, de már nem rokonértelmben használjuk az *egyen* és az *egyetlen* szót, azonban itt már sokkal inkább másról van szó, nem pedig az *egy* számnévvel rokon értelemről. Ezekkel szemben az *egy* szóból alkotott szavaknak számos más olyan értelme is van, aminek nem sok köze van a számnévi érteleмhez.

Ilyenek: *egyáltalán, egyben, egyéb, egyébként, egyed, egyedi, egyedül, egyelőre, egyenértékű, egyenes, egyenetlen, egyenget, egyenlít, egyenlet, egyenlő, egyéniség, egyes, egyesül, egyesület, egyetem, egyetemes, egyetemleges, egyezik, egyező, egyház, egyidejű, egyik, egymás, egyre, együtt, egyszerű*, stb. Ezek közül talán még az *egyed* kapcsolódik valamilyen mértékben a számnévhez, az összes többi jelentésben az *egység*, a valamiféle fölöttes nagyobb fogalomhoz való tartozás ismerhető fel, fejeződik ki.

Egyetlen szomszédos, ill. a magyarral rokonnak vélt nép nyelvében sem használják az *egy* számnevet ilyen tág értelemben. A németben az *ein* a számnévi és határozatlan névelői értelmén felül előfordul még igekötőként (*kommen – einkommen*) és főnévképzőként (pl. *Verein*), a latinban az *uni* szerepel még az *egyesítés* fogalmában (*unire = egyesíteni*).

A fenti magyar szavak közül azonban ki kell emelnünk az *egyen-* szót, mert az kifejezetten egy közös felsőbb fogalomhoz kapcsolja a mögöttest. Így a kettős kereszt olvasatában már itt is a széles, az egységet jelentő értelmezése olvasható

¹⁷ A betűszó az amarnai műveltség felbomlását követően Elefantinban létrejött műveltségből vezethető le. Ennek alapja az Atén kultusza volt. Atén az egyetlen létező Isten, az Őslétező, amit a héber nyelvben a ja'ah létezést jelentő ige fejez ki. Ennek az őslétezőnek a tulajdonságai a következők: tükrözi önmagát és ez a tükörkép, a gondolat női jellegű, ami a héberben a he szócskával fejezhető ki. A kettőjük viszonyából teremtődött meg a Fiú, azaz valad, ami a tudatot képviseli, és annak társa, az ugyancsak női jellegű tudás, bölcsesség, azaz ismét he. A Kr. e. VII. század elején a júdaizmust kialakító papok Jeruzsálemben átvehették az elefantini vallási közösség jelképeit, de vagy nem értették a JHVH jelentését, vagy tudatosan azt elhallgatták. Arra vonatkozóan, hogy a júdaizmus alapkönyve valójában a Deuteronomium, a bizonyítékokat lásd Finkelstein (2002), pp.: 41-77, 301-305.

ki, amit talán egyszerűen a jelet alkotó vonalak összeolvasásából így fogalmazhatunk meg: *a kettő egy*.

A kettős kereszt jele azonban nem csak a magyar rovásírás jelei között található meg, hanem akár több tízezer évvel ezelőtti falfestéseken, karcokon is meg lehetőségen gyakran előfordul. Időben visszafelé haladva, mint írásjel *pa* olvasattal föllelhető a bronzkori ciprusi írásban.¹⁸ Még korábban, a sumér ékírás jelei között is megtalálhatjuk, ahol viszont egy ‘hegyre’ van felállítva. Az olvasata így, együtt szintén *pa*, és ebben a vonatkozásban a királyi hatalom, a jogar jelképe (**2. ábra**). A sumér hitvilágban a királyi hatalom égi eredetét vallották, ezért az égi hatalom földi képviselőjét jelenthette a *jogar*. A hegytetőre állított kettős kereszt ezért az égi és a földi hatalom egységének a jelképeként itt is elfogadható.

2. ábra. A *pa*, a sumér *jogar* jele.

3. ábra. Az országalma.¹⁹

Az egyik magyar koronázási jelvényen, az országalmán is a sumér jelhez hasonló elrendezésben látható a kettős kereszt (**3. ábra**). Ezen a gömb a világegyetemmet jelenti, míg a kettős kereszt szintén az egység megteremtőjét, a vezetőt. S ahogy egyes föltevések szerint a suméroknál az egy számnév Istent is jelentette,²⁰ nálunk is az Egy Élő Igaz Istenre esküszünk, s régen mindegyik szó önmaga is az istent jelentette.

A sumér korszakot megelőző időből ez a jel megtalálható például a tatárlakai táblák egyikén is, nevezetesen a 3-s számún (**4. ábra**). Hogy ott mi az olvasata, vagy mi a jelentése, azt egyértelműen nem tudjuk, csak azt, hogy ez a jel már e

¹⁸ Gimbutas (1991), p.: 347.

¹⁹ Ezerszázéves történelmünkéből (17), A magyar Szent Korona története.

<http://home.iae.nl/users/nickl/umek-133.html> honlapról levett kép.

²⁰ Lásd Varga (2002), pp.: 73-74. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az *egy* szó Isten jelenésében csak Csöke szótárában lelhető fel. Nem találtunk Halloran (1998) sumér szótárában sem *egy* olvasatú szót, sem pedig azt, hogy az *egy* és az *isten* fogalma azonos szóval lenne kifejezve. Az *isten* szavuk a *dingir*, a csillaggal azonos jelentésű. A suméroknál az egyisten felfogás ismeretlen volt.

legkorábbi vonalírásokban is föllelhető, és ez az ősi jel az Öreg Európa írásrendszerének a részét képezte. Ennek az írásrendszernek közel 300 jele gyűjthető össze a vonatkozó – Bükki, Cucuteny, Karanovó, Vinča – műveltségek területeiről, és ezeknek a jeleknek közel 1/5-e ugyancsak megtalálható a későbbi dél-európai *lineáris A* írásjelei között, annak jelkészlete felét alkotva. Már pedig ezek az írásjelek legalább egy évezreddel idősebbek, mint a sumér képirásos jelek és két évezreddel előzik meg a sumér ékírásos jeleket.

4. ábra. A tatárlakai táblák.

A kettős kereszt jelét, mint legkorábbi ábrázolás Varga Csaba egy valamikor a 29.000 és 19.000 évvel ezelőtti időszakban készült 'feliraton' is megtalálta, és azt a fél jelének a kettőzéseként értelmezte, *egy, id, ügy* hangalakot rendelve hozzá, és *egy, egész, folytonos* jelentést adva neki.²¹ Szerinte a kettős kereszt régen még az egységet megteremtőt is jelentette, a suméroknál pedig a világ urát, vezetőjét, aki a hegyek országának az ura volt.

3. Az Egység az ősmagyar jelképes világfelfogásban

Magyar Adorján írja,²² hogy a lélek – azaz a lelkiismeret²³ – a magyar ősnépek legfőbb erkölcsi törvénye volt, amely az ő felfogásuk szerint – amikor hallgattak a hangjára, azaz ha nem hallgattatták el a szavát – a legbiztosabban és a legjobban vezette őket az igaz úton. A lelkiismeretről vallott bölcseségük alapja az egész világfelfogásuk volt.²⁴ Ebben minden földi élet – ide értve természet-

²¹ Varga (2004), p.: 366.

²² Magyar (1975).

²³ Az újabb keletű lelkiismeret szó helyett őseink a lélek kifejezést használták. Ahogy még a mai szólásokban is: "Nem vitte rá a lélek." "Nem engedte a lélek" (azaz a lelkiismeret).

²⁴ Ezt pedig népmeséinkből, népregéinkből, népdalainkból és népszokásainkból következteti ki, összehasonlítva innét elszármazott közeli és távoli változataikkal. Kiinduló álláspontja szerint az igazi magyarság sosem volt nomád, hanem földművelő és sosem járt Ázsiában,

sen az embereket is – regebeli édesapja a Nap, amit költőileg megszemélyesítve a Napkirály²⁵ vagy az Aranyfejedelem fejez ki.²⁶ Regebeli édesanyja a Föld – megszemélyesítve a Földanya vagy Tündér Ilona.²⁷ Egyikük a magyarság regebeli vagy jelképes ősatya, másikuk az ősanja.²⁸ Kettejük tavaszi megnyilvánulása a szerelemisten²⁹ szerelemistennő,³⁰ s a nászuk³¹ ünnepe a tavaszi napéj-

hanem őshazája az Európa közepi Magyarország. Az ősmagyarság Európa legrégebbi, 30000 évet is meghaladó, igen magas szellemi műveltséget alapító ősnépe. Magyar Adorján szerint a többi rokonnép éppúgy tőlünk, magyaroktól származik, mint a többi európai műveltség a mi műveltségünkől ered. Árpád honfoglalói, innen ősidőkben kivándorolt és ide visszatért törzs. Az ázsiai és nomád eredet tanát a külső és belső ellenség kárunkra találta ki és terjesztette el, önérzetünk aláásása, tekintélyünk rontása és létjogosultságunk elvitatása céljából. Ezért a cáfolat és az igazság feltárása létérdekünk. V.ö. Magyar (1985).

²⁵ A magyar nyelvben a király fogalma nagyon későn, föltehetően a Karoling korszakot követően jelenhetett meg, nyert értelmet. A jelenkori szóhasználatban a király fölkent, vagy fölszentelt uralkodó, ami a Napkirályra nem vonatkoztatható. A magyar népmesék jelenkori változataiban megjelenő királyok sem rendelkeznek a király fogalmához egyébként szervesen hozzátartozó jogosítványokkal, jellemzőkkel.

²⁶ Más nevei a fény és erő kettősség azonossága szerint: egyrészt Napfejedelem, Napisten, Aranyisten, Szép Isten, Szép Palkó, Szép Miklós, Gyönyörű, Világszép Úrfi, másrészt Toldi Miklós, Erős János, Magyar Miska. És még a tulajdonképpeni magyaroknál Magyar, Mag, Magor, Megyer, Magar, Makar, míg a magyar leszármazók: kun Kún, Hunor, besenyő Beszer, Peter, jász Jáz, Jászón, Jázzú, székely Szikel, Zakur, kazár Kus, Kazár, kabar Bag, Bog, Bakar, palóc Pál, Bál, Balota, Bél, avar Bar, Barata, szemere Szem, Szam, Somota. Továbbá szumer Samás, itáliai samnita Sam, héber Sámson, Szimszon, görög Apollón vagy Héraklész (római Herkules). Vogul Világügyelő férfi, Népetgondozó fejedelem, Asszonyfia, Fiúcska, akinek Aranyhaja, haj-nyila (hajnal) a Nap sugara az egész Földet besugározza, betakarja, és ő a Nagy Világanya, – az Ősanja, a Tejút megszemélyesítése, – azaz az Istenszülő Nagyasszony jelképes fia (azaz csillaga). A kőkorszaki szintű vogulok egyébként az aranykori ősi hagyományból tudták, hogy a Föld gömbölyű és forog. S ha hagyományuk szerint műveltségük meghatározói a messzi nyugatról érkeztek mai hazájukba, akkor azok származhattak kivándorolt törzsüktől, velünk rokon nyelvük és műveltségük a mainál sokkal tökéletesebb ősi nyelvünkől és csodálatos szellemi ősműveltségünkől származik.

²⁷ Más neve: az Élet Anyja, Magyar Ilona, a görögöknél Artemisz vagy Echidna, a rómaiaknál Vénusz. Az Ilona név a magyarban sokkal későbbi, a görög Heléna változata. A továbbiakban mégis megtartjuk, de az Élet Anyja jelentésében.

²⁸ A magyar népi műveltségben nem használható az ősatya és ősanja, mert a magyar regék, mesék nem származtatják a magyarságot sehonnan. Nem foglalkoznak vele. Ezek utóbbi idők rárakódott alakjai. Ezek a fogalmak sokkal inkább a honfoglaló Árpád legendáihoz köthetők.

²⁹ A palócoknál Magyar Napistennek a hattyú jelentésű Lebéd, Libéd név alatt nagy tisztelete volt. Ábrázolása hattyúszárnyakkal történt, a szerelemvágy költői jelképével. A lebéd, libéd szó lebeg, libeg szóból származik. A latin libratio jelentése lebegés, míg a libidóé szerelmi vágy. A német szerelem pedig Liebe, régebben Liebde. Vesd össze még a görög-római hattyúszárnyú Szerlemistennel, Léda és a hattyúval, Lohengrin és Lemminkäinen regéjével. A magyar felfogásban az isten – a királyhoz hasonlóan – nem fedi az eredeti isteni fogalmat. Lásd bővebben erről a 36. sz. lábjegyzetben megfogalmazottakat.

egyenlőség idején volt.³² Az előbbi jelkép a fény és az erő, a Napnak a Földre áradó energiáját, utóbbi az azt befogadó földi anyagot személyesíti meg. Ezért aztán az egész testünk anyai örökség, Magyar Ilona édesanya adománya, a lélek, a gondolat és a szellem pedig apai örökség, Magyar Napatya adománya,³³ amint a testnélküli lelkiismeret, a lélek egyik szellemi megnyilvánulása is.³⁴ Az ember maga pedig a lélek és a test egysége, a kettő együtt teszi az embert emberré, az az ember és a lelke ugyan kettő, de mégis *egy, egységben* vannak, *egységet* alkotnak: *a kettő egy*.

A magyar nép és az ún. rokonnépei, a Napot gömb alakúnak képzeltek el és aranygömbökből laposra kalapált aranytükörrel jelképezték. A kerek sárga, vörös fém (arany, réz, bronz) tükör, minthogy a Napra hasonlít, a Nap jelképe; a fehér fém (ezüst) tükör pedig hasonló okok miatt a Hold jelképe.³⁵ Aranytükörbe beletekinteni olyan, mintha 'Napisten'³⁶ szemébe néznénk, s így a testetlen tü-

³⁰ A tündér szónak régi nyelvünkben leány és szűz értelme is volt, a magyar névnek pedig ember és boldog, ezért Magyar Ilona Boldog Ilona, Magyar Napisten Boldog Isten. E boldogság szerelmi boldogság, anyaság, apaság is, és békés földműves élet. És volt Venus Felix név is, azaz Boldog Vénusz. A magyar tündér szó rezonál a sumérok csillagot és egyben istent jelentő szavára, ami dingir. Zakar András következetesen tündérnek fordította a sumér dingir szót. Lásd Zakar (1973).

³¹ Ezért Magyar Napkirály feleségének neve Magyar Ilona, aki jelképes szülőanyánk, testi gondviselő táplálónk.

³² A fiatal párok kizárólag ezen a napon és éjszakán – gyöngyvirág nyíláskor, mely Tündér Ilona szent virága – tartották nászukat. A tündér szónak régi nyelvünkben leány és szűz értelme is volt, a magyar névnek pedig boldog, ezért Magyar Ilona Boldog Ilona, Magyar Napisten Boldog Isten. E boldogság szerelmi boldogság, anyaság, apaság is, és békés földműves élet. És volt Venus Felix név is, azaz Boldog Vénusz.

³³ A Nap ereje hozza létre a földi életet, s a belőle származó lélek az a jelképes isteni szikra, ami emberré tesz és soha el nem enyészik. Jelképes édesatyaként oktat, tanít erkölcsösségre, s gyermekei tisztelettel figyelnek rá. Így Hammurábi törvényeit Samás diktálta, Lykurgusz törvényeit Apollóntól kapta. Amint Szent István király is fia számára írásban hagyott atyai tanácsokat.

³⁴ Amint a törvény is.

³⁵ Lásd Mészáros (1914). Legrégibb a Nap aranytükre, mely kissé domborúként szórta a sugarakat, s ez a magvetés, fogyasztás, csökkentés férfias cselekedetét jelképezi, míg Ilona ezüsttükre homorúként gyűjtve a sugarakat a befogadás, szedés, gyarapítás női cselekedetét. Horger Antal: Csángó népmesék c. gyűjteményében "A magas fa gyümölcse" népmese hőse tükröt kap Tündér Ilonától, hogy az őt vezérelje. Használja is, hogy ne térjen le az igaz útról az élet erdejében. Ugyancsak japán hitregében Amaterasu Napistennő tükröt ad Niniginek, hogy legyen az első japán császárnak és császár utódainak sugalmazó vezetője, hogy a lelkiismeret szava szerint uralkodjanak.

³⁶ A mai szóhasználatban ezeket az égi fogalmakat isten szóval fejezzük ki. Ez az isten azonban nem azonos a vallások mindenható istenével, ha élőlényként tekintjük, sokkal inkább a tündér fogalom illik rá. Amikor Napistent, vagy Holdistennőt írunk ebben a munkában, azoknak nincs az a jogosítványuk, amit az istenségektől megkövetelnek, elvárnak, ez csupán az égi jelleget fejezi ki és nem föltétlenül egy személyiséget. A környező népek kultúrájában az isten elsődlegesen személyiség és személyiségjegyeket visel. A mi fogalmi rendszerünkben azonban nem. Valójában a magyar hitvilágban nincsenek istenek, ahogy

körkép a lélek hasonmása, a testnél nemesebb szellemi én. Ennek jelképe tehát lelkiismeretként a tükör, azaz a mesékben az igazmondó tükör, amely megszólalván mintegy isteni szózatot jelent.³⁷ Ezért a tükör az örök Természet rendjét, az Áldott Nap mindnyájunkért való éltető világosságát, a sötét és hideg halálos erőkkel folytatott küzdelmét közvetíti felénk, amiért őseinktől nagy tiszteletet és hálát kapott. Ám a Napot is az örök Természet hozta létre, ezért a Napisten – költőileg kifejezve – az Ég Istenének a fia,³⁸ aki végső soron a lelkiismeret forrása is. S így bennünk mindhárom, az Égisten,³⁹ a Napisten és a lelkiismeret szava azonos, egyazon jelenség különböző oldalai, egységet alkotnak. Ez a jelképezés az erkölcsi nevelést szolgálta,⁴⁰ mert a felfoghatatlan, ábrázolhatatlan Mindenség összes örök törvényét *egyetlen* fenséges *Egységbe* foglalta.⁴¹

Ez az Öreg (azaz örök) Isten olyan Ősök,⁴² amit ha a lelkiismeret az egész létező Mindenség *egyetlen* nagy *Egysége*ként fog fel, ez a felfogás igaz lesz. Ekkor a jelképesen Istentől kapott felvilágosítás – a lelkiismeretet – a saját elme felfedezése, a lélek eszméje lesz.

Ezért mondták őseink regeileg, hogy nekik a törvényeiket Napisten, a Magyarok Istene adta.

A két jelképes mennyei alak tehát férfiként Napisten, nőként vagy a Föld vagy a Hold azonos Istennője.

az ausztrál bennszülöttekben sincsenek, csak bizonyos jelenségeket, fogalmakat a mai felfogással nevezik annak. A Nap, mint Teremtő Erő nem föltétlenül személyes, mint ahogy valóban nem is az. A Nap nem cselekszik! A Nap van, csak létezik és a sugarai az éltető elemei. Nem köthető hozzá személy. Ettől még szeme lehet, de az nem lát annak érzékelése nem jelent ítéletet. Az csupán tükör és így helyes a látvány.

³⁷ A lelkiismeret szavát mint természetvallást az utóbbi időkben elhomályosítja a keresztény felfogás, amely egyedül a Szentírás változhatatlan törvényeit, parancsolatait tekinti erkölcsi alapjának. És az eredeti felfogás elhomályosulásával az egykor jelképezések üres babonává váltak, miszerint a tükör eltörése szerencsétlenség bekövetkeztét jelenti, sőt ha a tükör a falon megreped, valaki meghal. (De fémtükör nem reped!) Ugyanilyen babona a tükör a viseleten vagy az ajtón, kapun a gonosz szellemek távoltartására, hiszen eredetileg maga a gonosz, ártó szellem is csak jelkép, amit bennünk a lelkiismeret nem hagy elhaltnak maradni.

³⁸ A voguloknál ez Numi-Torem Isten. Mi magyarok ezt a fogalmat nem használjuk.

³⁹ Mivel minden létező ősoka, eredete az Ég, azaz Isten, vagyis a mindent létrehozó Természet örök, de emberi ésszel felfoghatatlan egysége, költőileg kifejezve a fenséges öreg férfi Nagy Isten, őseink igen tisztelték, amint az őket tanító jelképes Napistent is, de tehát nem imádták sem a Napot, sem semmi mást. Nem tekintették személynek, jöllehet fölöttük állónak elfogadták. Ezért az 'isten' szó nem azt az istenséget fejezi ki, amit a mai felfogásunk tükröz.

⁴⁰ A Napban ilyenformán a maguk megalkotta eszményi édesapa mintaképet tisztelték.

⁴¹ E mély filozófiai egyesítés és szép költői megszemélyesítés egyébként a későbbi, csodákban és ember alakú istenségekben hívó vallásosság fölött állt, s nekünk elérhetetlen módon, jelképekben gondolkodott. Ugyanakkor máig nem tisztázódott még a tudományban az égitestek élő mivolta és öntudata, sem a holt anyag valamilyen öntudata. Vö. Grandpierre (2002), Lovelocke 1990).

⁴² Okkán vagy Okkún, ok-lény, ok-ember ok-király jelentéssel.

Holdistennőként a Nap testvére, Földanyaként a felesége.⁴³

5. ábra. Lucas Cranach: Ádám és Éva c. festménye⁴⁴

Magyar és Ilona első emberpárként testvérek voltak, mert a regei Égisten a teremtetőjük, úgy, hogy Ilona, a Föld, Magyarának, a Napnak az oldalából szakadt ki.⁴⁵ Ez a gondolat emlékeztet a Bibliából ismert első emberpárra.

⁴³ A görög hitregék szerint a hyperboreusok földjén, tehát nálunk Héraklész Artemisz Holdistennővel kezdett szerelmi viszonyt. Az egymásnak testvére Apollón és Artemisz, más, árulkodó neve Déliosz és Délia, hiszen a görög délosz értelme fényes, világos (mint a Nap és a Hold). De a magyar dél, del, deli régi nyelvünkben szintén fényes értelmű volt, s a dél, déltáj az árja nyelvekben szűd, amely azonos a süt (fényt, meleget a Nap) szavunkkal, s megfordítása a tűz. A magyar nyelv azonban nem különbözteti meg a férfi és női jelleget oly mértékben, mint a szomszéd műveltségek nyelvei. Nyelvtani nemet nem használunk és mind az állatoknál, mind az embernél a férfi és a nő nincs egymásnak alárendelve, nem jelentenek egy irányban alárendelt minőséget. Így az Atya teremtető erejével szemben sokkal inkább az Anyáét láthatjuk.

⁴⁴ <http://www.abcgallery.com/C/cranach/cranach-2.html> honlapról levett kép.

Lucas Cranach *Ádám és Éva* c. festményén még a színekben is visszatükröződik az, hogy Ádám a Nap, Éva meg a Hold (**5. ábra**). A Nap és a Föld férj és feleségként összülők, hiszen a Nap megtermékenyíti a Földet. A fényes, kerek arany-, illetve ezüsttükör, mint ábrázolás a Nap és a Hold természetes megjelenését képezi le, s későbbi istenbálványként az arc a tükör nyeléből kifejlődött testhez képest aránytalanul nagy maradt.⁴⁶ De a jelképes megszemélyesítés a Napot nemcsak férfinak, hanem hajnalként vagy a bolygók szülőjeként⁴⁷ nőnek is tekintette, sőt a két nem összefolyásaként kétneműnek is.⁴⁸ A Holdat fehér ménnel jelképezve férfiként is felfogták.⁴⁹ S a mindig maguknál hordott tükör helyére később könyv került, amikor is az újabb vallások a lelki vezetést már nem a lelkiismeretre, hanem a szent és imádságos könyvekre bízta.⁵⁰

A lélek szava tehát a Napé, akinek a Földünk mindent köszönhet, és akinek adományaiból legtöbbet a táltos kapott, ezért ő tudta a legjobban kimondani – a

⁴⁵ Ádám és Éva azonosak Magyarra és Ilonával, azaz a Nappal és a Földdel, de e későbbi átvételben már nem ismerték ősregénk jelképes értelmét és szószerint vették például Éva teremtetését Ádám oldalából, bordájából. És hogy ez eredetileg a lencse vagy korong alakú Nap oldalát, szélét jelenti, mutatja borda szavunknak ősnyelvünkől az olasz, francia és német nyelvbe átvett oldal és szél jelentésű bord, bordure alakja, és a megfordított német Rippe és szláv rebro, rub alak.

⁴⁶ Mely arc tehát fémtükör volt, amelyben mindenki saját magát, illetve istenét láthatta meg. Ezért áll a japán sinto templomokban oltárkép gyanánt a Napot ábrázoló kerek fémtükör. Az időszámításban az ünnepek megállapítását elősegítendő a főbb naptári pontokon – téli és nyári napforduló, tavaszi és őszi napéjegyenlőség – állított ősmagyar Napkapuk (két szálfából, kőoszlopból, majd kötetővel és fából ívelt faragva, a később diadalívek ősei) közepén tündöklő Nap a kapuk tükrét jelentette. E kapuk körét körbekerítve Szent Kertek keletkeztek (kert, kart, gart, garád avagy kőkör, körkű, kürkű vagy kerké néven), a későbbi templomok elődjei (innét a templom-jelentésű germán kerke, Kirche, s innét a görög kertet gondozó Kirke Földistennő neve). A székelykapuk tükre és felirata hasonlatos értelmű, mint az ismert felirat a delphoi Apollón-templomon: Ismerd meg tenmagad! Csakhát a templomban álló aranytükör tükörarcú bálvánnyá "fejlődött", majd aranyszoborrá, végül márványszoborrá.

⁴⁷ A buddhista rege szerint Buddha anyja, Maja fiát az oldalából szülte, csakhogy később nem az anyja, hanem maga Buddha lett a Nappal azonosítva.

⁴⁸ Ez a fajta kétneműség azonban más, mint a görög mitológiából ismert Merkúr kétneműsége. A görög felfogásban Merkúr váltogathatja a nemét, a mellérendelő magyar felfogásban a neműség nem jelent értékítéletet, csak szerepkört.

⁴⁹ Men (Menesz) és Min (Minosz) volt a Holdisten neve az egyiptomi és a krétai–műkénéi műveltségben. A szó görögül holdat jelent, a germán man, men férfit. A Hold németül Mond (tájszói Moon), angolul moon (kiejtve mun). A Hold férfi jellege korábbi tüzes mivoltára utal, amely kihűlt, holt lett, ahonnan a Hold név jön, mialatt a germán nyelvekben is a hideg kolt, kalt, kühl.

⁵⁰ Az eredeti tükörről és a későbbi könyvre több mese is utal: Orbán Balázs nyomán Solymossy Sándor közöl ilyen tükrös székely népmesét (Ethnographia 1916. évf. 257. o.), de az ilyen keleti (kínai mese és az Ezeregyéjszaka keretmeséje) és nyugati mesében (Ariosto) már könyv szerepel. S itt a szépség (eredetileg Napistené) a főtéma, ami csak a tükörhöz kapcsolható, a modern könyvhöz nem (bár voltak könyvként nyíló födeles tükrök, a lelkiismeret szavának lejegyzésére szolgáló elefántcsont lapocskákkal).

Szent Berek egyik Szent Fája ágai közé bújva⁵¹ – mintegy rejtett szózatként. Ezt őseink azért is megfogadták, mert a Földet és lakóinak az életét a homlokán egyetlen kerek szemet viselő Nagy Égisten az ég és a lakok ógján⁵² át látja, s tévedhetetlen igazságossággal intézi az emberek megérdemelt sorsát, tartja fenn a világot. Azaz ő az örök Természet nagy és *egyetlen* Törvénye, és ezért a Mindenség *Egységét* jeleníti meg. Regeileg megszemélyesítve ő a Fő- vagy **Egy**⁵³ (mai felfogásunkban az Isten), a létező Mindenség bölcséletileg *egyetlen egységbe való egyesítése*. És Ok, a létező Mindenség eredetének, létének és életének felfoghatatlan, titokzatos ősoka. Eme minden természeti erőt és létezőt *egyetlen* ősokra visszavezető eszme és öreg férfialakkal való megszemélyesítése tehát őseinktől származik, és a magyar nyelvben minden ezzel összefüggő dolog hangtanilag azonos lényegű szóval megnevezett, ami csak nálunk van így.⁵⁴ Ezért mondhatta Justinus Trogus Pompeiust idézve, és bizonyára ránk értve,

⁵¹ Ez a lombkorona alá, az ágak közé erősített pallóról történt, ahová létra vezetett fel, s mind-ebből erednek az ugyancsak oszlopra erősített későbbi templomi fedett szószékek. (Odvas fa, beépített lépcsővel, a minaretek elődje.)

⁵² Az óg (kun kiejtéssel ók) nemcsak az ég tetején lévő kerek nyílás, hanem a félgömb alakú Napház hupolaga (kupolája) és a hasonló formájú emberi lakások tetején lévő egyetlen ablak. (A római Pantheon egyetlen ablaka szintén a nagy kupola tetején lévő kerek, befödetlen óg.) A Napisten ezen az égi nyíláson száll fel Aranymadár képében minden nyár derekán atyjához, a Nagy Istenhez, annak tanácsaiért. A palócok regéiben aranyhajú ifjú képében kapaszkodik fel a Világ Égigérő Jegenyéjén oda: tavasszal indul, nyáron felér, őszre, télre visszaér. (S valóban a két Sarkon a Nap spirál vonalban emelkedik a Delelőig, majd ugyanúgy kacskaringózik lefelé.) A későbbi keleti rokonnépek sámánjai éjjeli titokzatos összejövetelen – miután dobszóval és tánccal révületbe hozták magukat – az e fa helyett a kunyhó közepén felállított fiatal fa törzséből készített ágas fokain fölmásznak, hogy testük az ógon át fönt kiérjen a szabadba és Istentől választ hoznak (esetenként lúd-ként az égbe repülve) a bentiek kérdéseire. Hasonló ezen ágasfához az alföldi pásztorok hétágú őrfája vagy messzelátója, amelyre az Aranymadár helyett szalmakévéket kötnek, a parancsnoki lobogó elődjét. Ez a keleti népeknél lófarok, mongol és török nyelven boncsok, de a magyar boncs is szalmacsóva (vö. Ballagi Mór: A Magyar nyelv szótára). Az óg mai tájnyelvben lyuk, a szem az árja nyelvekben: oculus, occhio, Auge, oko – lyuk mellékjelentéssel, míg a szláv okno ablakot jelent, s a magyar akna eredetileg lyukat, a lak pedig lyukat és barlangot. A szó régebbi nyelvünkben ugy, ügy, igi, ige alakban is megvolt, s jelentése kiejtéstől függően szem, ablak, lyuk és Csillag. Utóbbi kettő kapcsolatának magyarázata, hogy a nagyobb istenházak kupoláján ógon kívül kisebb lyukak voltak színes csillámmal fedve, csillagokat jelképezve. Luk, lik, lék szavaink párhuzamai az árja nyelvekben lukat jelentő Loch, Lucke, Leck, és világosságot jelentő lux, lük, Licht.

⁵³ A nordikus hitvilágban a főisten neve Odin, Odan és Ig (Grueber (1992)) (a Wotan csak vésített rontás), s ez ősnelvünkben egy, egyetlen értelemmel bírt (a magyar gy helyén d hangzik az északi területeken, ahol a gy hangot nem ejtik. Ugyanígy az eredeti lágy hangzókat pl. a szlávok délre költözött törzsei kemény hangokra váltották). A szláv egy ezért odin, agyin, edan, eden, jedan, jeden.

⁵⁴ Az Ukko (finn ősvallási főisten, s nálunk is így hangozhatott), az ók, óg kerek luk vagy lyuk, az ugy, ügy szem és Csillag, az Ég (latin coelum), az egy, ig (latin unus), az ük, uk (ős, ősapa), az agg (öreg), az egész (integer, minden) és az egyetlen (unicus).

hogy a szkíták⁵⁵ a világ legrégebbi népe, régebbi az egyiptomiaknál, s ősrégi időkben egész Európa, Ázsia és Afrika fölött uralkodott. Az egész Földön alapított telepeken az ottani népek egészben vagy felerészben átvették tőle a műveltségét, s a számos néprajzi és nyelvi bizonyíték szerint erősen át is alakították, lerontották. S ez csupán hasonlóan nagy szellemi fölény birtokában történhetett meg, amivel az angolok vagy a spanyolok a gyarmataikkal⁵⁶ szemben rendelkeztek, amíg rendelkeztek.

Már Ipolyi Arnold felhívta a figyelmet Theophylaktosz Szimokatta Kr. u. 600. körüli írására, amiben a turkok (magyarok) vallásáról olvashatunk: „*Szentnek tartják a tüzet, tisztelik a levegőt és a vizet, himnuszokat zengenek a földnek, de egyedül csak azt imádják és tekintik istenüknek, aki a mindenséget teremtette, s ennek áldoznak lovat, ökröket és juhokat.*”⁵⁷

Ez a megállapítás itt azt jelenti, hogy a bizánciak tudomása szerint a magyarság egyistenhívő volt. Ugyanakkor az áldozatok tekintetében valószínűsíthető a jelképes, inkább ünnepi szertartások félreértése. Az isten mint *egyetlenség*, *egység* felfogására utal az isten szó későbbi használata, amint Ipolyi felsorolja: *‘egy isten, úr isten, örök isten, élő isten, édes isten, jó isten, szerelmes isten, boldog isten, teremtő isten, istenem teremtőm, nagy isten, való és bizony isten,’* és ezeket a korai esküvésekből, emlékekből idézi is. Szerinte „*az isten név eredetisége mutatja, hogy az a keresztyén hit felvétele előtt a legfőbb lény elnevezésére szolgált*”⁵⁸ és „*e három fogalmat: egy, élő, teremtő istent tehát ősvallásunk valószínűleg bírta.*”⁵⁹

Az istenről és tulajdonságairól való ősi hitet találja kifejezve lenni sok régi mondásban, hasonlatban: *‘isten neki, isten nevében, isten számába, istenemre, isten engem, isten bizony, isten igazába, isten tudja, látja, hallja, én istenem, isten segíts, isten adja, isten ments, isten őrizz, istenre kér, amúgy istenesen, isten velünk, istennek ajánlom, isten hozzád, isten bocsá, isten fizess, isten mentsen, isten ne adja, isten oltalmaz, isten verte, isten tudja, isten taszította, isten utse*”⁶⁰

⁵⁵ Amikor egy népet hajdanában nevén nevezték meg, az általában az adott területet akkoriban uraló nép nevét jelentette, de nem azt, hogy az uralmi területükön élő valamennyi törzs, nép velük azonos lett volna. A nagy sztyepei lovas birodalmak képződtek és összeomlottak, de főnállásuk idején valamennyi a névadó vezértörzshöz tartozó szövetséges, vagy meghódított törzset népet a vezértörzs nevén nevezték meg. A szkíta itt azt jelenti, hogy a szkíta területen élő népről törzsről van szó, de ez nem föltétlenül azonos a névadó vezértörzsszel, a szkítával.

⁵⁶ A spanyolok és az angolok valójában technikai, műszaki és nem szellemi fölényrel rendelkeztek a gyarmataik fölött. Ugyanez vonatkozik a hajdani rómaiakra is. A görögök velük szemben, pl. szellemi fölényben voltak, de a nyers fizikai erő földhöz ragasztotta őket.

⁵⁷ "Theophylaktos hist. Lib. 7. c. 8. (boni kiad. 286 l.)"-ből görögül idézi Ipolyi (1987), p.: 6, és magyarul Sebestyén (2004), p.: 211.

⁵⁸ Ipolyi (1987), p.: 1. Ipolyi egyébként, egyetértve Fessler (1816. I. köt. p.: 340. és Kállay (1843 p.: 356) véleményével, az isten nevet nyelvünk saját és eredeti elnevezésének tartja.

⁵⁹ Ipolyi (1987), p.: 7.

⁶⁰ Ipolyi (1987), pp.: 7-8.

és magyar népmesei elembe: *'hófehér őszszakállú koldus, ősz öregember, öregpásztor, öreg királyatyja'*.⁶¹

Ipolyi minden nép mítoszaiban felfedezi az őskoriból átsugárzó helybeli és védistenség hitét. Ekkor *„még az emberiség családi patriarchális viszonyban élt csupán, hasonjog és hatalommal egymás mellett, s maga fölött egyedül egy főlényt ismért, kinek a legfőbb hatalmat igazgatást stb egyenest tulajdonítá. Mire a körülmények, társadalmi szükség, és tulsúly által, egyesek hatalma a többiek fölé emelkedik, e hatalom nyújt már a karjaiba eső gyengének védelmet, örködik a közügy felett; ő rá esik az istenség fénye, melynek mint egy teendőjét végzi, s 'kit képvisel, általa a theokratiai eszme megsemmisül. Ezzel nem azt vitatjuk, hogy ez v. amaz volt-e az ő eredeti állapot, vagy sem, hogy azonban létezett, a történet bizonyítja, valamint hogy a másik állapot, számos nemzetségeknél már igen korán állott bé; – de nem így mindnyájánál, évezredek át látunk ismét másokat, áthozni eredeti egyenlőségi jogaikat, és társadalmuk fejlődésével, patriarchális viszonyaikon túl is, azokat egy újabb társadalmi létbe átültetni, főléjük még nem emelkedik öntudatlanul egyesek hatalma, de öntudattal és közszükségből, csak viszonylagos jogok fenntartása mellett, adatik át a vezérség, fejedelemség, és a nemzettest egy geneticus egészként áll mellette, egy közös cél öntudatával, mindnyája egyenlőn a törvény alatt van, melynek áldása és átka mindenkit egyiránt sujt; ily közéletben fenn kell még sokáig maradni, az eredeti állapoton túl is, a hit s bizodalomnak, egy magasb védő, pártfogoló istenségben, ki különösen a testület fölött örködik, annál inkább hol a leélt évezredes múlt viszállyai után is, még az éperedetiségbeni fennmaradás ily sajátos isteni védelemnek mások ellenében, történetileg mintegy tapasztalt valóságát bizonyítja. Így foglalhatott helyt régi erős theocratitai nemzetünknél és ősvallásunkban. Mire azonban az új európai állapotokba békelyezkedik a nemzet, e hitnek is, mint az élet- s örömtelen ősvallásnak a christianismus életdús, és magasztos eszméi előtt múltnia kellett, de amint az ilyenekben történni szokott, hogy a magasztos eszmék túlélnek intézményük korát, úgy történt itt is, és az eszme még sokáig visszhangzik, átalakulva bár, s az új hit méltóbb fogalmaihoz simulva, de félreérthetetlenül.*”⁶²

Krónikáinkba ugyan nem került bele e védistenség neve,⁶³ de még Ipolyi idejében is közismert a magyarok istene vagy magyaristen kifejezés, melyet közmondásaink viszont – igen régi eredettel – tartalmaznak.

⁶¹ Ipolyi (1987), pp.: 12-13.

⁶² Ipolyi (1987), p.: 15.

⁶³ Bizonyára azért nem kerültek be a krónikákba, mert a krónikák a magyar népesség más rétegének a krónikái, nem pedig azoké, akik a magyar nyelvet beszélték. Erről a kettősségről soha sem szabad megfeledkeznünk, mert ez végig kíséri egész történelmünket. Ellenben a két réteg az egység jegyében egyetlen népet, végső soron egyetlen és egységes műveltséget határozott meg, mert a magyar ősműveltség a jövevényt is magába olvasztotta, egyesült vele.

Összegezve: „Emlékeink, hagyományaink, nyelvünk nyomai tehát a magyar ősvallás hitét egy főlényről, kit isten neve alatt ismert, kétségtelenné teszik. Ezen hit ötét a létező, bizonyos kijelelt főlény, az egynek, mindenek felett élőnek, ő, öröknek tartá, kielőtt esdeni, kit imádni kell; ötét a boldogság, mindentudás, látás, jóság, gondviselés tulajdonaival képzelé; ki a jót segíti, áldja, fogadja, hozza, kíséri; a rosszat haragjával bünteti, nyila, mennyköveivel üti, átok, nyavalya, halállal veri, sujtja; ki mintegy jóltévő ősz, azaz ősatya, az erényt csudás mindenható erejével jutalmazza, ki az eget és földet teremtette; ki a napot és csillagot az égre felviszi, és a világra felderíti; kitől a halandók, és az elemek teremtvék, ki az élet és a halál ura; ki végre mint védő nemzeti istenség választott népét vezérli, néki különös rendeltetést ád, őt az ígéret földjére jutatja.”⁶⁴

Varga Csaba a ma magyarnak nevezett nyelv legsajátabb tulajdonságaiból előtárt világszemlélet szerint az egyet az ősi világkép alapkövének tartja: „Mindaz, ami valami módon összefügg egymással valamilyen elvi, vagy gyakorlati szempontból, az a magyar számára 1 egészet alkot, s ezt kifejezendő mindig valóban ki is mondja az adott szóban az EGY számnevet.”⁶⁵

Szerinte a magyar nyelvet döntően meghatározza az egy fogalma „elvont értelmében a teljes, az egész kifejezéseként,” mert „a magyar világszemlélet lényege az, hogy az a jó, az a természetes állapot, az az ép, ami zárt, teljes egészet, let alkot. A teljesség a jó, az igaz – ez aligha vitatható.

S ami teljes, ami egész: pontosan 1, vagyis kerek, hibátlan, sértetlen. Ezzel szemben minden, ami nem egész, ami töredékes, aminek nincs meg a párja (hiányzik a megfelelő része), hogy vele EGYet, egészet alkosson, azaz csak fél (1/2), azaz nem lehet ép alkotórésze a világnak, tehát rossz, baljóslatú.”⁶⁶

Tehát „ami teljes, az 1, ami nem egész, az rossz” és „az a FÉL (1/2), amelyiknek van párja, amivel kiegészülve EGYet alkothat, az jó 1/2.”⁶⁷ Varga továbbgondolja mindezt: A páros testrészek felfogása és elnevezés mutatja, hogy a jó felet egy másik fél egészíti ki eggyé, egésszé: behunyta a fél szemét, azaz az egyiket. A két emberfélből összetevődő házasságban a feleség (= fél) és a férj (= fél) alkot egy egészet. Az ember szavunk két összetevő szótagjának eredeti értelme pedig: nő és férfi. Ezenkívül a felelet és a megfelelő szavunkban is benne van a kiegészítő jó fél, és az agy és a Föld is két félteke egysége. Az a jó világ és az a tökéletes élet, ahol "mindennek megvan az őt teljessé kiegészítő másik fele" — legalább az Úrban.⁶⁸

S az egység megbomlása, az egésszé tevő fél hiánya tehát a rossz forrása a magyar gondolkodásban: félkezű, féleszű, félkegyelmű, ellenfél, félelem, féltékeny, félős, félreért, félresikerült, félrebeszél, félrelép, félúton, félszeg, félvállról,

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ Varga (2003), p.: 41.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Varga (2003), p.: 42.

⁶⁸ Lásd Varga (2003), pp.: 43-44.

*féltn.*⁶⁹ Az EGY sokféle hangtani változata keletkezett az évezredek során: EG, IG, ÍGY, ÚGY, de nem szakadt el tőle, ezért a változatok cseréje is értelmes szót ad. Ilyenformán az IGAZ annyi, mint EGY AZ, vagyis ép és sértetlenül kerek, teljes (és ÍGY AZ, ÚGY AZ, EGY EZ). Valamint IGAZság és EGÉSZség egy. Az IGEN: ÍGYen és EGYen. És a 2 is lehet rossz értelmű, mert az EGYség megbontása a KÉTség, és jó értelmű, mert az EGYik párja, tükörképe a MÁSik, EGY és MÁS együtt pedig 2. De a MÁS éppen nem eltérő vagy különböző, hanem ugyanaz, mint az EGY, MÁSolat, azaz ugyanaz, mint az eredeti. Valamint a MÁSVilág az itteninek tükörképe, amint az a képMÁS is. Ám az EGY és MÁSa megegyeztetése, összekapcsolása HARMadik valamivel, bizonyos lényeg vagy lélek gondolati erejével történik, ami az egész világmindenség egységét tagolván szellemi teljességgént, a hármasság egységeként jelenik meg.⁷⁰

Összegezve: „E világszemléletből, látásmódból adódik, hogy a világ; EGY. Minden ebből keletkezik. A rossz az EGY széthullásával, a jó az EGY MÁSainak szaporodásával jön létre. Az EGY (az anyagi világ) és a MÁS (a szellemi világ) a HÁROMban, a teremtető lélekben, az Istenanyában nyeri el értelmét. (ŐS-TEN: ősvégtelen, teremtető ős.)”⁷¹

Meg kell még említenünk a rövidre csonkított hét ágas fiatal jegenye magyar őrfát – az ún. rokon népeknél sámánfát – amit eredetileg jelképesen azonosítottak a mesebeli Világfával. Ennek ágai száma, a hét vagy kilenc fok régen csak sokaságot jelentett, azaz a sokaságot az egységben, és így a mindenséget, a mindenség egységét. S az ismeretszerzést célzó tükröződés és jelképes függőleges mozgás, magasba törés, utazás ugyanezt az egységet a szellemi azonosulással teremtetten meg. Mintha a rómaiak Pantheonja, minden isten templomában a minden a Mindenséget jelentené, a magyar panteonban szereplő jelképes megszemélyesítések szinte a megtévesztésig hasonlatosak a mai természettudomány csillagászati megkülönböztetéseihez, és mintha annak rangsori rendjét használták volna:

1. A Nagy Égisten (Zeusz, Jupiter) a Mindenség maga;
2. Nagy Boldogasszony (Héra, Juno) az Ősanyag Istennője, vagyis a Tejút;
3. Magyar vagy Magor Napisten (Héliosz, Apollón, Héraklész), a Napból származó erő alkotó hatalma;
4. Hunor vagy Hadúr, Magyar ikertestvére (Árész, Mars), a Napból származó erő romboló hatalma;
5. Ilona Földistennő, Életanya (Tellus, Gaia, Vénusz), Magyar Napisten neje;

⁶⁹ Lásd Varga (2003), pp.: 45-46.

⁷⁰ Varga (2003), pp.: 47-61. A HARMadik származékaiként levezetett görög, latin, szanszkrit, perzsa és angol azonos szavakkal és fogalmakkal Varga egyúttal bizonyítja a magyar fel-fogás eredetiségét és ősiségét, még a keresztény szentháromság hit politikai okokból átvett tanaként is.

⁷¹ Varga (2003), p.: 62.

6. Temise Hold- és Vízistennő (Artemisz, Galatea, Tetisz, Diána, a bese-nyőknél Besenyő, Vizenyő, Vízanyó).

7. Vörös Koldus őszisten;

8. Libéd tavasz- és szerelemisten (Erósz, Ámor). Mindenség eme *egységes* megnyilvánulásai tehát az *Egyetlent* voltak hivatva tagolni, ám mégis *Egység* alakban megtartani.

4. A kettős kereszt, mint magyar jelkép

6. ábra. A kettős kereszt az Árpád-házi királyok harci lobogóin.⁷²

A † jel, azaz közismertebb nevén a kettős kereszt, mint jelkép nem csak a történelem előtti rovásírások egyik jeleként ismeretes azon a területen, ahol a mai magyarság él, hanem úgy szintén már a nagyon korai magyar történelmi időktől fogva használt jelkép is. Az írott magyar történelemben legelőször már I. Szent István kezében tartott országalmán ott láthatjuk a kettős keresztet (lásd a **3. ábrát**). Szent István egyik obulusán kirajzolódik az érme közepéből való kettős kereszt, mely az érmefelirat elválasztója.⁷³ Egyidősnek tekinthető az országalma ábrázolással a *Stephanus Rex* feliratos pénzérmén megjelenő kettős kereszt. Ugyanakkor van olyan vélemény is, hogy ezeket az érmeket nem I. Szent István, hanem még apja, Géza fejedelem verette,⁷⁴ így az azokon megjelenő ket-

⁷² A Sydney Magyar Központ falán készített jelvények közül való felvétel.

⁷³ Vö. Györffy (1977).

⁷⁴ Pap (1997).

tős kereszt megelőzhette István keresztény államát. Kifejezetten jelképként pedig a legkorábbról ismert változata a Képes Krónikában található meg, ahol II. Endre haderejének a zászlóit ez a jel díszíti, ahogy azt a modern, átrajzolt alakjában a **6. ábra** szemlélteti.

Ezt a jelet ugyanis az Árpád-házi, majd az őket követő királyok 1180-tól kezdődően egészen Mátyás királlyal bezárólag birodalmi jelvényként használták. A kettős kereszt eleinte talapzat nélkül, szabadon állt, majd a XIII. század végétől egyre gyakrabban hármashalommá helyezték. Ez alakult át a kései gótika korában zöld hármashalommá. Az országcímerben az így előállt jelkép a sumér *pa* írásjelet idézi már. II. András pénzein tűnik fel először a kettős kereszt tövéhez illesztett nyílt, ún. leveles aranykorona, ahogy ez aztán a Magyar Királyság országcímerében – de a mai Magyar Köztársaság állami címerében is – látható (**7. ábra**).

7. ábra. A Magyar Királyság ország címere a kettős kereszttel.⁷⁵

Minthogy itt már a kettős kereszt nem szabadon áll, hanem az Országalmához hasonlóan a ‘földre’ van leállítva, ezért bizonyára emiatt az eredeti jelentése is megváltozott. Erre az alakra szokás hivatkozni, amikor a kettős kereszt életfa jelentését értelmezik, ugyanis az életfák mindig valamiféle talapzaton állnak, ami a leggyakrabban maga az anyaföld.⁷⁶

⁷⁵ A budapesti Szabadsághíd pillérén elhelyezett országcímer.

⁷⁶ Rabb (2004).

A kettős keresztet más néven apostoli keresztnek is nevezik, a jelképet az apostoli királyok használták. Az Árpád-házi királyok apostoli királyok voltak. A bizánci templomok tornyán álló kereszt sem a nyugati templomoknál megszőkött egyes kereszt, hanem éppen ez a mi kettős keresztünk. Ebben a vonatkozásban szintén nem szabadon álló jelkép, hanem mindig talapzaton látható, ami akár a templom kupolája, akár maga az anyaföld. Magyarazatként az szokott szolgálni, hogy a felső, a rövidebb kereszt szár a Jézus keresztjén a feje fölött lévő írást hordozó keresztléc. A másik – és sokkal valószínűbb – magyarázatot Dávid Katalin adja, aki szerint a kettős kereszt, mint jelkép Jézus valódi keresztjéhez készített ereklyetartók alakját tükrözi. A kereszténység szent jele, a kereszt ugyanis, amelyet Szent Pál konkrét tárgyként a Golgota szent megváltó fájával azonosított, már meglehetősen korán megérintette a magyarságot. Így a jelből konkrét tárgy lett, amelyet ereklyeként tiszteltek. A kereszt eme tárgyi alakja a magyar kereszténységben Szent István személyéhez kötődik, aki Nagylegendája szerint megnyitotta Európa számára a hazánkon átvezető szentföldi zarándokutat⁷⁷ és az 1020-as években szerzetesházat épített Jeruzsálemben.⁷⁸

A szentkereszt ereklye Szent István idejében való ittlétéről az 1400-ban írt lengyel krónika tudósít. Írója Johannes Dlugoss krakkói kanonok egyházmegyéjében fekszik a Lysa Gora-i szentkereszt kolostor. Ennek története a következő: Szent István király fia, Szent Imre herceg ehelyütt látogatást téve nagybátyjánál, Vitéz Boleszlávnál, elzarándokolt Szent Adalbert sírjához, majd vadászaton olyan romokra bukkantak, amelyeket újjá lehetett építeni. Boleszláv Szent Imre kérésére kolostort alapított ott a szentkereszt tiszteletére, mert Szent Imre a kolostornak ajándékozta az Úr keresztfájának nevezetes darabját őrző, ezüst foglalatú kettős keresztet, melyet a konstantinápolyi görög császár Szent István királynak ajándékozott, s melyet Szent Imre apjától kapott és a mellén hordott.

⁷⁷ Egy 1031-ben készült itinerárium részletesen leírja: az út 19 napot vett igénybe. Pihenőhelyek: Dévény, Győr, Fehérvár, Tolnavár, Baranyavár, Eszék, Valkóvár, majd a Száva túlsó partján Belgrád, s külföldön Konstantinápolyban István szálló házat épített.

⁷⁸ Magának a Konstantin idején föllelt szentkereszt ereklyének az egyes darabjai már 347-ben elterjedtek a keresztény világban Jeruzsálemi Szent Cirill szerint, aki jelen lehetett a megtaláláskor is, hiszen a Szent Helénát kísérő Makariosz püspöknek ő volt a második utóda. A későbbi évszázadokban már hiteles darabokat őrzött Szent Istvánon kívül Róma, Aachen, Párizs, Bamberg és Regensburg. A szentkereszt ereklye őrzési módja kétféle volt. Egyik a bizánci tábla alakú nyitható tartóban látható elhelyezés (sztaurotéka= kereszt + tartó), körötte több szent ereklyéjével és a kereszthez ikonográfiailag kapcsolt ábrázolásokkal. Különösen Szent Heléna és Konstantinosz szerepelt rajta, akiknek a kereszt megtalálása köszönhető, és Krisztus szenvedésének eszközeit ábrázolták (kereszt, lándzsa, töviskorona, ecetes szivacs, szégyenoszlop, ostor, bilincs, kalapács, három szög, létra, harapófogó, három szerencsekocka, kard a füllel, a kakas, kézmosó kanna, Veronika kendője). A kereszt ereklye nyugati őrzési módja kettős kereszt alakú tartót jelent, valamint kapszulában őrzött szentkereszt darabkát, s egyáltalán minden később bizáncinak tekintett kettős kereszt forma ehhez kapcsolható.

Dlugoss az ereklyét az eredetét igazoló irattal egyetemben alaposan megvizsgálta, s a tartalmát, a származását és az ajándékozást részletesen rögzítette.

E késői adat mellett további bizonyítékokat a kereszttereklye Szent István-kori meglétére mindig az jelent, ha kettős kereszt emblémát találunk.⁷⁹ Szent István után a 12. század második felében, III. Béla pénzein van kettős kereszt, majd IV. Béla címerében, és ettől kezdve magyar hatalmi jelvény.

IV. Bélánál a kettős kereszt csapvégződése hordozható nyéllal ellátott ereklyét ábrázoló címerre utal. Az ő korából három kereszttereklye ismert: az első mellkereszt-ereklyét Anna lánya titokban Prágába vitte,⁸⁰ a másik drágakövekkel díszített sztaurotékaért IV. Béla birtokot adományozott, és a harmadik a Szent Margit legendájában szereplő sztaurotéka.⁸¹ Másik adat a szentkereszt ereklye Árpád-kori ittlétére a 13. század második feléből való. IV. Béla fia, V. István korában motívumváltozást jelent, hogy a címeren a kettős kereszt harántszárán átfűzött karika jelenik meg a töviskorona jeleként.⁸²

Az Árpád-házi királyok birodalmi, hatalmi jeleként látható kettős kereszt tehát nem vonatkoztatható a magyar műveltségben korábban föllelhető kettős kereszt jelre, sem annak értelmére. Itt a keresztények kereszt ereklyéjének a megjelenését üdvözölhetjük, ami végső soron magát a bizánci keresztet is jelenti, és a magyar király apostoli királyságát jelképezte.

A kereszt jelképe egyaránt a Kárpát-medencei és az európai kultúra meghatározója volt, az egyén, a közösség, a nép elkötelezője a művelődés keresztény tartalma iránt. Ezért része a magyar államiság kezdetétől egyetemes keresztény kultúrának, sőt a magyarság missziós munkája fejezte be Európa kereszténnyé válását azzal, hogy Nagy Lajos királyunk lánya, Szent Hedvig megtérítette, megkeresztelte Litvániát. Otthon vagyunk Európában azért is, mert annak a ma érvényes címere a Napbaöltözött Asszony Apokalipszisben megfogalmazott tizenkét csillagos koronája Szűz Mária védelme alá helyezi, amint tette ezt Magyarország Szent István király felajánlása.

⁷⁹ Szokás volt címeren, pénzen, zászlón feltüntetni neves szent ereklye birtoklását a címer tulajdonosa részéről. Ezért van például a skótok címerében András-kereszt, amit a brit lobogó örökölt. Jóval később az apostoli keresztet tévesen azonosították a kettős kereszttel.

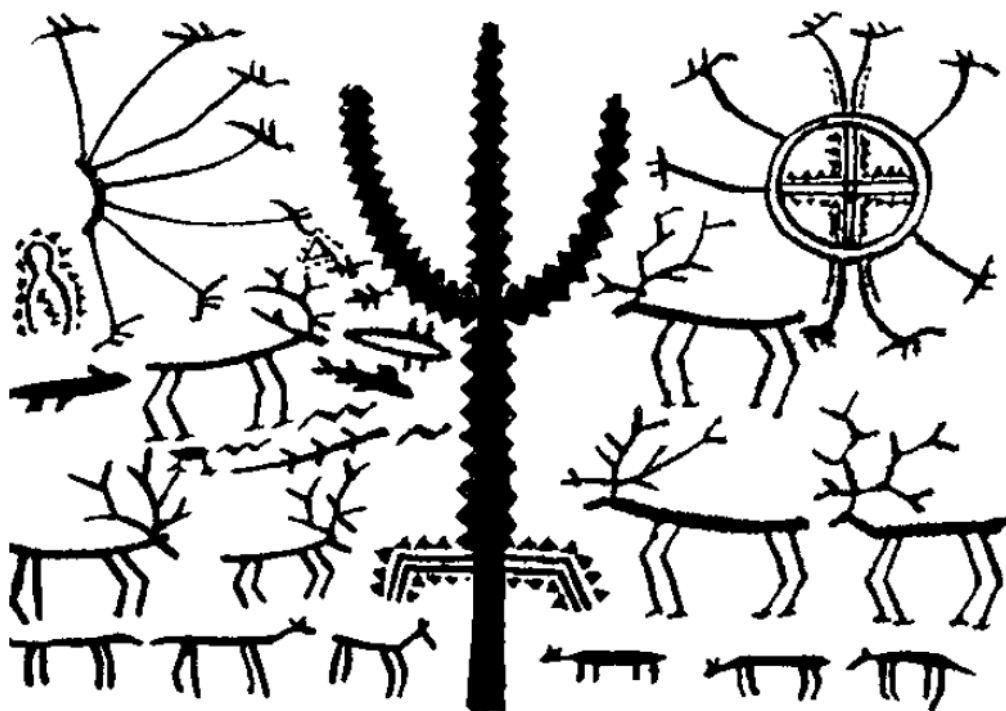
⁸⁰ Ami Györffy György kutatásai szerint még Szent István király idejéből maradt meg.

⁸¹ Amelyről Ráskay Lea a 16. században másolt szövege tudósít.

⁸² Ezt a király pecsétjén olvasható felirat közli: "corona et crux sit virtus sigilli." Tehát a kettős kereszthez kapcsolódó korona mindig a corona spinea, a töviskorona jele. Ennek az ereklyének eredeti őrzőhelye Bizánc, de elzalogosították Velencének, ahonnan Szent Lajos francia király 1238-ban kiváltja és Párizsba viszi. Őrzésére építteti a Sainte-Chapelle-t. Unokaöccse, Károly Szicília, Nápoly, Jeruzsálem királya feleségül vette V. István királyunk leányát, Máriát, – unokahúgát, Izabellát pedig V. István fia, a későbbi IV. László király vette feleségül. A kettős házasság alkalmával szakrális ajándékként került a töviskoronából az ereklye a magyar királyi családhoz, amiért a két király címerének kettős keresztjén az átfűzött karika megjelent.

5. A kettős kereszt másutt és máskor: világfa, életfa, sámánfa

A magyar műveltség elemeit a hivatalos történettudományunk igyekszik lehetőleg a legprimitívebb gyökerekből levezetni. Ahogy a magyar népet is, a jelképeinket elsősorban a késői szibériai műveltségekkel igyekeznek összekapcsolni. Nem kivétel ez alól a kettős kereszt jelképe sem. Pedig valóságosan éppen mindennek az ellenkezője volt igaz. Tehát a tőlünk származó magas műveltség, tőlünk térben távoli és műveltségi fokban alacsonyabb környezetig jutván, ott szükségszerűen leromlott, lekopott, s ezért annak késői formája már nem lehet azonos a forrásával. De a téves beállítás már elterjedt s megteszi romboló hatását, ezért ki kell igazítanunk. A **8. ábra** egy szibériai 'életfát' szemléltet, és erre az ábrára szokás hivatkozni⁸³ a kettős kereszt eredetének a magyarázatakor, kiemelve azt, hogy ez sámán hitelem, annak az életfája. A kép közepén valóban egy fa alakú jel található, ami emlékeztet is valamennyire a kettős keresztre, jóllehet részleteiben attól alapvetően különbözik.

8. ábra. Életfa szamojéd ábrázoláson.⁸⁴

A tudományos felfogás szerint ez az ún. élet fája, és itt az életfa három életteret köt össze. Ez lenne az a fa, amin a sámán elrívült állapotában felkapaszkodva az eget világába, a szellemek életterébe juthat. Ugyan amikor a sámán el-

⁸³ V.ö. Diószegi (1973), pp.: 11-12, 21.

⁸⁴ László (1967), p.: 101.

76 Diószegi (2004).

révülésében az egekbe kapaszkodik, akkor azt egy létrán teszi, ami még alakilag sem hasonlít a kettős keresztre, de ezt az ellentmondást a tudományos világ nem igyekszik feloldani, mert akkor ki kellene derülnie, hogyan lett a mi elvont jelünkől sokkal később és sokkal távolabb – más jeleinkkel összekeverve – világfa, életfa, sámánfa.

Diószegi szerint „*a ‘világfa’ központi helye a világképben, az ‘égigérő fa’ jelentősége a sámán nevelésében, a rovátkolt nyírfa funkciója a sámánavatásban azt jelenti, hogy a fa-képzet végigkíséri a sámánt egész életében és minden tevékenységében. A sámán jurtájában vagy jurtája előtt, a bejárat mellett rendszerint ott áll a sámánfa. Egy evenki sámán – az Alsóköves Tunguzka mentén – azt mondta, hogy annak a fának az emlékére, amelynek egyik fészkeben nevelték a lelkét, minden szertartás előtt felállít sátra mellett egy több keresztbottal ellátott lombos fát. A szelkupoknál általában vörösfenyő vagy nyír a sámánfa, és a sámán szalagokat akaszt rá. A teleutoknál a nemzetség nagy ünnepén a sámán egy tizenhat rovátkás nyírfa előtt végezte szertartását. A fa lépcsőfokai az égrétegeknek feleltek meg. A sámánfa az általános hiedelem szerint útként szolgál a felső világba. Az említett evenki sámán azt mondta, hogy ‘a mi hitünk szerint a révülő sámán lelke ezen a fán kúszik fel az istenhez, mert a szertartás alatt ez a fa megnő, és láthatatlanul felér az égig’. A jelkép tehát ‘valóságosan’ funkcionál mágikus szerepében. A szelkupok szerint ezen a fán ‘a szó az istenhez megy’. A teleutoknál a sámán minden alkalommal meg is játssza a felső világba való felkúszást, mert a rovátkákba lépve fel is mászik a fára. Ezt a képzetet kiegészíti a másik: a fa élete sajátos összefüggésben áll a sámán életével. Általában azt tartják, hogy a sámánfa kivágása a sámán halálát okozza, illetve, ha a sámán meghal, egy éven belül elszárad a fája. A szelkupoknál az úgynevezett ‘sámánesküiben’ van nagy szerepe a fának. Ha két sámán között vita támad, hogy melyikük az ‘erősebb’, akkor sámánesküit rendeznek. A sámánok átadják egymásnak sámánfájukat, apró darabokra tördelik és a vízbe vetik. Közben mindegyik meghatározza a másik életének határidejét, amelynek lejártával az ellenfélnek el kell pusztulnia. Azt tekintik győztesnek, akinek a jóslata teljesedik. A sámánfa tehát egyesíti magában a ‘világfa’ és az ‘életfa’ sajátosságait: a sámán eszköze és életének jelképe.*”⁷⁶

A szibériai sámánfelfogás szerint a föld fölé borulnak az egek. Több ég sorakozik egymás fölött! Számuk általában hét vagy kilenc, bár az altáji törökök hagyományai tizenkettő, tizenhat, sőt tizenhét égrétegről is számot adnak.

Ám nemcsak az égről vannak ilyen képzeteik, hanem a földről is: a sámánhitű népek véleménye szerint nem egy föld van, hanem három. Ezeket nevezik ‘világoknak’. Ez a szám állandó: a sámáni világkép szerint van egy *felső*, egy *középső* és egy *alsó világ*. Bizonyára ez a szám és gondolat jelenik meg a **8. ábrán** látható szamojéd ábrázolásban, és ekkor a központi kettős kereszt alakú jelkép végképp nem fát jelent, sem az élet fáját, sem a sámán fáját, amin a sámán az égbe kapaszkodik. Foglalkozzunk most részletesebben a fenti képpel ennek a gondolatnak a tükrében.

Az ábra középső eleme a teret valóban három részre osztja, és egyben ezeket a részeket a függőleges szár révén össze is köti. A felfelé hajló felső ágak és maga a törzs ugyan egy üres teret határoznak meg, ami talán valóban a szellemiek tere, ám erre utaló jelet nem találunk benne. Az alsó ágak és a felső közötti teret azonban mind a Nap, mind a Hold, mind pedig a földi és vízi állatok sokasága tölti ki, azaz ezek lakják. A négylábú állatok ebben a térrészben ágasbogas, többszörösen is elágazó szarvat viselnek. Az alsó ágak meg lefelé fordulnak és az alatta lévő állatok nem viselnek szarvat, valamint a fejtartásuk is eltér a középső szakaszon ábrázoltakétól. Az előbbieké megadó módon lefelé hajlik, míg az utóbbiaké büszkén felfelé.

Az ábrából valójában az látszik, hogy a központi elem a teret ugyan elválasztja, de csupán két fontos részt határoz meg: a középső tér az élők tere, az alsó pedig a holtaké. Az 'életfa' törzsének az alsó részbe nyúló szakasza csupasz, míg a felső szakaszok kis ékekkel díszítettek. A központi elem, a kettős kereszt ezért a három teret inkább összeköti, *egyesíti* és ezért sokkal inkább az *egységet*, semmint az elválasztást jelképezi és nem vonatkoztatható a fentiekben bemutatott sámánfára, a sámánizmus életfájára. Magán az ábrán pedig az alsó 'ág' valójában a föld felszínét jelenti, ami alatt van a holtak világa. A kettős kereszt ezért itt nem önmagában áll, hanem tulajdonképpen egy a földbe leszúrt sima, *egyszerű* keresztet jelent. Az ábrán ezért az 'életfa' leginkább a szarvas állatok agancsaiban ismerhető fel, ahogyan az a kora rézkori Csépa melletti, a jelen előtti 8. évezredből való lelőhelyről kiásott cserépen is látható (**9. ábra**).

9. ábra. Többszörösen elágazó szarvat viselő állat a kora rézkori Bükki műveltségéből.⁸⁵

Jól vigyázzunk: itt más fogalmakkal van dolgunk, mint az európai képzetekben! Az ég az európai hitvilágban a szellemvilág, az isten és az angyalok lakóhelye. A sámáni egek azonban csak rétegek, valódi boltozatok. A *lények* tevékenységének színhelyei, lakóhelyei a *világok*. A felső világ például az *egek fölött* foglal helyet. Bejárata a sarkcsillag, éppen ezért az evenkik a sarkcsillagot ‘az égbolt nyílásának’ nevezik.

Vajon úgy képzelik-e el ezt a felső világot, mint az európaiak a ‘mennnyországot’? Szó sincs róla! A szibériai vadászok közelebb maradtak a természethez és a gyakorlati élethez. A felső világ a föld mása, csak tökéletesebb: legelőin gyengébb a fű, folyóin könnyebb az átkelés.

Láthatólag a szibériai ‘mennnyországot’ szerényebb vágyakat fejez ki, mint az európai. No de ez nem is ‘mennnyországot’: itt a földi embernek semmi keresnivalója nincs. A földi emberek a felső világ lakói számára szerencsétlenséget és betegséget vinnének. Az odakerült földi embert a felső világ sámánja ismeri fel. Figyelemre méltó okoskodás: eszerint a ‘természetfölöttiség’ kölcsönös! Amennyire nyugtalanító a természetfölötti lények látogatása a földi emberek számára, éppen olyan aggasztó a földi emberé amott; vagyis ‘a sarkcsillagon túl’ a földi ember a természetfölötti lény. Ez a kölcsönösség, ez a mellérendeltség olyan társadalom észjárására vall, amely még nem ismeri az osztályok és a társadalmi alávetettség fogalmát. A természettől erősen függő, de társadalmilag szabad emberek észjárása ez.

Az *alsó világ* a *középső világ*, vagyis a föld alatt terül el. Bejáratai egyes nyílások a föld színén vagy vizek fenekén. Ez a világ is a mi földünk mása, és az ottani emberek éppúgy nem látják a közjük került földi embert, mint a felső világ lakói, csupán a sámán, mégpedig a Nagy Sámán képes felismerni. A földi ember az alsó világba is halált, szerencsétlenséget visz.

Ez a világgép tehát függőleges. A nyugati evenkik azonban mindezt vízszintesen képzelik el. Ők a felső világot ‘reggelinek’ (vagyis ahol a nap kél), az alsót pedig ‘éjszakainak’ nevezik. Közül van a középső világ. A három világot hatalmas folyó köti össze, amely a keleti világból folyik az éjszakaiba. Az előbbiben örök sötétség és hideg honol, nincs élet, és minden fekete. (Ez már minőségileg is más, mint a függőleges világgép felső világa!) Vannak sámánok, akik azt állítják, hogy ez a vidék még a világfolyó forrásvidékénél is távolabb terül el, hét égen vagy felhőn kell átvergődnie annak, aki oda akar jutni. Ebbe a világba csak a sámánok juthatnak el. Itt él a fő gazdaszellem, a sámánok tanítója.

A világfolyón a sámánok szerint hét, sőt kilenc vízesés van. A legutolsó, mely után a torkolat következik, a legnagyobb. A nagy sámánok közül is csak egy-kettő tudott ezen a hallatlanul veszélyes vízesésen átjutni. A sámánok leg-

⁸⁵ Kalicz (1970), 8. kép.

nagyobb része ott pusztult. Éppen ezért sámánkodáskor nem mentek tovább a harmadik vagy negyedik vízesésnél.⁸⁶ A világfolyónak azonban nincs olyan jelentősége a sámán-képzetkörben, mint annak, amelyik a függőleges világkép három világát köti össze: a *világfának*. Ez az óriási fa az alsó világban gyökerezik, csúcsa a felső világba ér, törzsének közepén pedig a középső világ, a mi földünk helyezkedik el. Ez a világfa bevonult a samanizmus és a nemzetségek jelkép-rendszerébe, jelentősége van a sámánavatás szertartásában és egyéb cselekményekben, vagyis a sámáni világkép alapvető része. Azt is mondhatnánk, hogy afféle ‘életfa’, mintegy vezérfonala az emberi életnek: tövénél ott találjuk a sámán ‘anyaállatát’ és állat alakú (zoomorf) szellemeit, a törzsön, a középső világon laknak az emberek, a fa csúcsán pedig a rokonok lelkei. Ezzel megint csak azt látjuk, hogy a három világot összekötő jelkép ismét az *egységet* fejezi ki, a három világ *egységét* és itt valójában az eredeti jelkép értelmét a világfa értelmével összevonták.

A képzetek persze különbözők. A világfának is több változatáról tudunk. Az egyik szerint – éppen az evenkiknél – annyi világfa van, ahány világ, vagyis három. Az alsó fa a sámán szellemőseinek lakóhelye, a középső a külső sámánléleké, a felsőn pedig a rokonok lelkei helyezkednek el, mint kicsiny madarak, s időről időre leereszkednek a középső világba az emberekhez, hogy új nemzedéknek adjanak életet.

Több világfáról tudnak a ketek is. Szerintük a világfák az egeken állnak, kivéve az első két eget. A szellemek madarak alakjában ülnek az ágakon, és a sámán kérésére hajlandók felszállni a következő égbe, hogy megtudakolják azt, amire a sámán kíváncsi. A Bajkál-menti evenki sámánok mellkendőjén szépen ábrázolják a három világot és a világfát. Ezeknek a népeknek a gondolkodása annyira távol van az absztrakciótól, hogy még a világfa sem valamilyen elvont vagy stilizált fa, hanem egyszerű *vörösfenyő*; ezen mászik fel a sámán a felső világba.

Az európai tételes, logikus gondolkodás számára némileg szokatlan, hogy e változatok között nem sok logikai kapocs van. De ne felejtjük el: a samanizmus nem tételes vallás, hanem hiedelemvilág. Ám éppen a sok változat segít megtalálni azt, ami mindegyikben közös, és így általános sámáni világképnek nevezhető. Eszerint pedig a világmindenség több égből és három világból áll; az utóbbiakat világfa vagy világfolyó köti össze. A sámán pedig a világfán – ritkábban világfolyón – jut el az egyik világból a másikba.

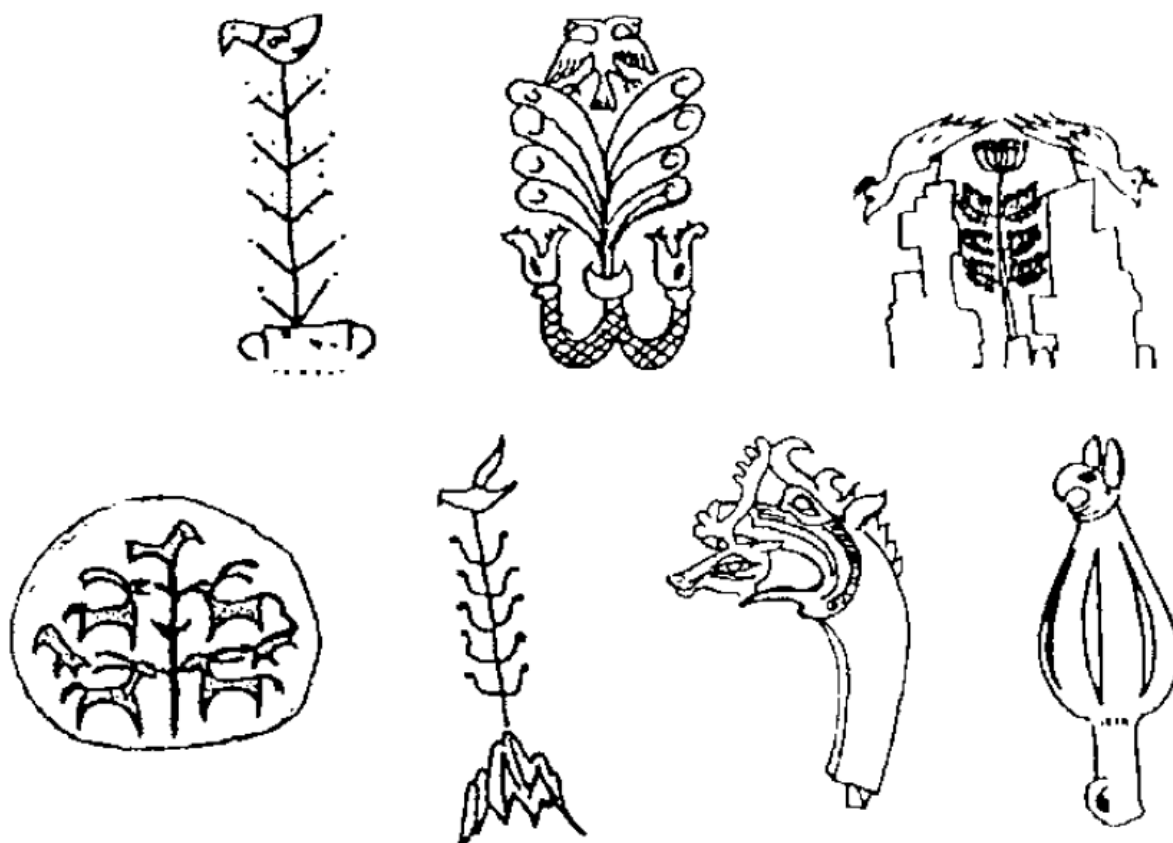
Összefoglalva: a sámánok világfája nem azonos a kettős kereszttel, és a kettős kereszt mint jelkép föltehetően a már elfelejtett, lekopott múltbeli jelentését még áttételesen is csak alig-alig őrzi. A három világot összekötő felfogásban még az *egység* jelentése ugyan fölismerhető, de már erősen megkopott értelemben.

⁸⁶ Költői kép: idegroham tombolása, mint dübörgő, kavargó vízesés.

De ha már Szibériába elkalandoztunk, akkor érdemes tovább bandukolni és a távol-keleti műveltségekben is körütekinteni. Magát a kettős keresztet az itteni ősi írás jelei között, az egyszerű alakjában ugyan nem találjuk meg,⁸⁷ ugyanakkor az életet jelentő írásjelek valóban az életfára vonatkoztathatók. A **10. ábra** a kínai/japán életet jelentő írásjele. Kínai olvasata *shéng*. Azt láthatjuk, hogy ebben a jelben a kettős kereszt alul egy vízszintes alapon áll, mindamellett a felső vonal bal oldalán egy ferde vonás is látható. Ezt a vonást többen virágnak értelmezik, de sokkal inkább tűnik az ágon ülő madárnak, ahogy pl. a magyar népi műveltség életfa ábrázolásain is gyakran a fán egy madár ül.

10. ábra. Az élet jele a kínai írásban.

⁸⁷ Mint gyök azonban számtalan jel mellett megtalálható és ezek a jelek általában mozgást fejeznek ki.

11. ábra. Életfa ábrázolások a magyar népi művészetben.⁸⁸

Térjünk vissza most ezekhez. Meséinkben a földből kinövő életfa az, amin a mese hőse felkapaszkodik és más, a földivel azonos világokba juthat el. Ezt égisz érő fának is szokás nevezni. A képi ábrázolásokban az égisz érő fa gyakran pászuly, máskor sudár szálfá, de leginkább a fenyőfához hasonlóan szétterülő ágak sokasága díszíti. Ilyen életfákat szedett egy csokorba a néhai Kiszely István a könyvében és ezt a **11. ábra** szemlélteti. Látható ezekből az is, hogy a kettős kereszt önmagában nem felel meg az életfának. A hegytetőre állított, nyitott koronával körülvett jelkép, ami a Magyar Királyság országcímerében látható, már sokkal inkább az életfa ábrázolásoknak felel meg, ahogy a kínai írásjel is, ami az életet jelenti, jóllehet, az ismert életfa ábrázolásokkal szemben a két oldalon szétterülő ágak száma azokénál sokkal kevesebb.

6. Késői kettős kereszt ábrázolások a Távol-keleten

A magyar műveltség ugyan nem eredhet a távol keleti műveltségekből, mégis számtalan jele van annak, hogy a műveltségeink valamiféleképpen kapcsolatba hozhatók, kölcsönhatottak egymással.⁸⁹ A kettős kereszt jelkép jelentése utáni kutatás innen kapott egy nagyon fontos értelmezési lehetőséget. A szingapúri templomokat, szabadtéri szentélyeket és kegyhelyeket látogatva ugyanis több különféle változatban előbukott a kettős keresztre visszavezethető jelképek sorozata.

⁸⁸ Kiszely (1996), p.: 510.

⁸⁹ A kettős kereszt eurázsiai kiterjedését tekintve fontos itt megemlítenünk Meszlényi Róbert munkáját, amiben a kékliliomot követi Eurázsia szerte és vezeti le annak a kereszt jelképpel való kapcsolatát. V.ö. Meszlényi (2003). Meszlényi indoklásként bőven alkalmazza az ún. ‘szómágiát’ is, aminek során kiemelten foglalkozik az Aba törzs nevével. Az aba szó jelentése apa és ez a név megtalálható a honfoglalás kori magyar területnevek között, de egészen a Távol-keletig számtalan helyen találkozunk ilyen helynévvel. Meszlényi ezekhez egységes népet, népmozgást köt. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy az aba szó végső soron gyermek szó, hangutánzó szó, ezért azonos jelentésben való megjelenése sokkal inkább az azonos módon működő emberi logikát, semmint egy nép mozgását tükrözi. A szó ugyanis a mam(a) szónak a párja. Az egyik a gyermeknek az örömteli hangja, hogy táplálékot kap, a másik meg a megvető kiköpés, mert hogy a férfi, az apa mellbimbója nem szolgáltat táplálékot neki.

12. ábra. Dou Dong szentély.

A **12. ábra** egy népi hős buddhista hittel tisztelt szobrát szemlélteti. Az őserdő szélén egy dobozba téve látható és a körülötte lévő gyertya és füstölő csónkok mutatják, hogy a kegyhelyet gondozzák, látogatják. A népi hős a Keleti Harcos (Dou Dong) névre hallgat és a buddhista felfogásnak megfelelően ülő helyzetben van, egyik kezében egy ‘pásztorbot’, a másikban meg egy ‘ország-alma’ látható. Több buddhista templomban is megtalálható a szobra, és pl. a Po Chiak Keng egyik szentélyében is hozzá szoktak imádkozni, mint isteni közvetítőhöz, ami a keresztény hitvilágban a Jézusi szerepkörrel vethető össze.

13. ábra. A Dou Dong köldökszalagja.

A buddhista ‘istenek’⁹⁰ fontos tartozéka egy a köldökből kiinduló szalag, ami a hős lábai között omlik le. Ennek a közeli felvételét mutatja be a **13. ábra**. Itt egy különleges ábrát láthatunk, ami fölemelt kezű emberre hasonlít. Tükrözött ábra, aminek a felső és alsó szakasza közel azonos. Mind a felső, mind az alsó mezőben van egy keresztvonás, mindamellet, hogy a két részt elválasztó szakaszban is van egy vonás. Alakilag ez az ábra megfelel a kettős keresztnek, még pedig leginkább annak, amit a szibériai jelképen láthattunk.

⁹⁰ Itt isteneket idézőjelbe tesszük, hiszen a buddhista vallás nem operál istenekkel. Akikhez fohászkodik, akiket tisztel (imád), azok emberek, emberi ősök, emberi lelkek.

14. ábra. Szülő nő Borsod-Derékegyházáról.⁹¹

De nem csak annak, hiszen a rézkorszakból, az újkőkorszakból a bükki műveltség területéről is ránk maradtak hasonló képek. A **14. ábra** egy ilyet mutat be, amit Borsod–Derékegyházánál ástak ki, és szülő nőnek értelmezhető.

Még inkább hasonló a későbbi minoszi műveltségből előkerült kép, mit a **15. ábra** szemléltet. Ezekben a képekben a hajdani mellérendelő műveltségek nő-tiszteletének az alapja látszik: életet ad egy új személynek! De ez az új élet egészen a megszületést követő elválasztásig az anyáéval *egybeesik*, azaz a két élet valójában *egyetlen egységet* alkot, képez.

15. ábra. Szülő nő.⁹²

⁹¹ Kalicz (1970), 19. kép.

⁹² Gimbutas (1982), p.: alapján.

A **16. ábra** Po Chiak Keng templomban készült, és az ‘ember-isten’ köldökszalagját szemlélteti. Itt további változatot láthatunk, amelyet a templomot üzemeltetők képviselője úgy írt le, hogy ez az *egység* (unity) jelképe. Ebben a formában a középső vonást egy zárt doboz váltotta fel és az alsó, ill. felső keresztvonal helyett önálló keresztet láthatunk (fent), ill. keresztet és egy dobozt, ami az *ősit* jelentő írásjel. Hasonló jelet láthatunk a Gong Tian Dou (Égi Harcos Temploma) elülső oszlopainak a tövéénél, aminek a jelentését a templomot üzemeltetők már nem ismerték. A jelek ellenben afelé tendálnak, hogy a felső részt a mennyekhez, az alsót pedig a földhöz kell kapcsolni, amiből az a régi felfogás érződik, miszerint *miképpen a mennyekben, azonképp a földön is*, azaz ismételtén csak az, hogy a két világ egymás megfelelője, *egységet* alkotnak.

16. ábra. Po Chiak Peng emberistenének a köldökszalagja.

Újabb változatot láthattunk a Tian Hok Keng templomban székelő Dou Dong köldökszalagján (**17. ábra**). Itt a felső íjra hasonló rész egy drágakőhöz kapcsolódik, mintegy azon függ, az alsó, egy megfordított íjra emlékeztető részen pedig aranyozott levél és ezen felül három szál függ. A felső, a középső és az alsó keresztvonal nem egyszerű vonal, írásjel, hanem szintén levélre emlékeztető valami.

Az *egység* jelentése itt még inkább szembetűnik. A jelképet a *tao* alapján magyarázhatjuk. Eszerint az *Egy* (azaz az *egyetlen*, a létező objektív valóság) ‘megszüli’ a kettőt, azaz a *jint* és a *jangot*. Ez nem valóságos szülés, hanem logikai, mert a *tao*nak nincs teremtetéslegendája, hanem csakis a létező világról ad magyarázatot. Ez a kettősség mindenek előtt az égi és földi világ kettősségét, de e mellett a férfi és nő, a hideg és a meleg, a jó és a rossz stb. kettősségét egyaránt jelenti, de azok nem elválasztottak, egymásnak alárendeltek, hanem

ugyanannak az *Egynek* a részei, oldalai. A *Kettő* ezek után ‘megszüli’ a hármat, azaz a tűz, a víz és a föld hármasságát és így együtt, öten ‘szülik meg’ a világon létező minden dolgot. A jelkép felső fele az égi világot, a *jint*, az alsó része a földi világot, a *jangot* jelenti és a középső levél az életet tápláló víz. Ez egyben a hinduizmus Szentháromságának is a megfelelője, a felső a *teremtő erő*, a középső a *fenntartó erő*, az alsó pedig a *romboló erő*. A három *együtt* pedig az *egység* hármas megjelenési formája.

17. ábra. Tian Hock Kong népi hősének köldökszalagja.

Szingapúr műveltségei rendkívüli módon keverednek. A lényeges azonban az, hogy itt megtalálható az ázsiai műveltségek számtalan képviselője. A keresztény, a muzulmán, a buddhista mellett itt él a hindu műveltség is. Ennek is számtalan temploma, kegyhelye meglátogatható. Az itteni hindu műveltség a déli, a tamil jegyeket tartalmazza és közvetíti.

Tudva lévő, hogy a hindu vallásos felfogás önmaga is két vallási felfogást egyesített: az eredeti dravidát és az arra rátelepedő indoeurópai. A dravida elsősorban lélekhitéről, a sztyepei eredetű indoeurópai pedig a kozmikus hitéről ismert. Ez a kettősség aztán végig megmaradt a hinduizmus két irányzatánál. Szingapúrban a templomok díszében a déli, a tamil, a dravida irányzatot láthatjuk. Forduljunk ezek után a helyi hindu templomok jelképeire.

A **18. ábra** a Sri Mariamman templom külső homlokzatáról készült. Itt Rámát láthatjuk, amint meditáló pózban ül. Négy keze közül kettő az istenség szerepére vonatkozó jelképet mutat fel. A jobb kezében felmutatott jelkép meglehe-

tősen erősen hasonlít a szülő nő jelképére, ugyanakkor vannak jellegzetes eltérések is. Mindenképpen figyelemre méltó az, hogy a középső törzsi rész hiányzik, a két íjszerű ívelt szakasz összeér. A másik jellegzetes különbség, hogy a középső függőleges törzs hegyes, lándzsaszerűen kihegyezett. A jelkép a felső része az alsóra tükrözése azt a – már említett – gondolatot sejteti, hogy *miképpen a mennyekben, azonképp a földön is*, ami még a sumér időkből ismert gondolat. Tágabb értelemben véve ez a gondolat ismét csak a mennyei és a földi világ egységét, egymásnak megfelelését vetíti ki.

18. ábra. Rama a Sri Mariamman templom homlokzatán.

Hogy az íjszerű alak nem pusztán véletlen, azt több más hindu templom jelképeinél láthatjuk. A **19. ábra** pl. a Sri Srinivasan templom homloklemezének tetejére elhelyezett hármas jelképrendszert szemlélteti. Ez a jelképrendszer nem csak ennél a templomnál, hanem a város központjában található Sri Krishnan templom oldalfalán is megtalálható.

19. ábra. A Sri Srinivasan templom hármass jelképe.

A jelképrendszer közepén van a már bemutatott háromágú jelkép, de csak az egyik része, a fölfelé mutató. A jelkép közepe nem csak hegyes, hanem még a színe is más, mint a két szélső ágé, élénkvörös. Két oldalt a Nap és a Hírnök jelképe látható. Az egyik a teremtmény erőit (Nap), a másik a fenntartó erőit jelentheti (tengeri kagyló, víz, a hírnök), míg a közepén látható jelkép a romboló, védőerőt képviseli.

20. ábra. Siva a Sri Mariamman templomból.

Ez utóbbit kiemelten a **20. ábra** szemlélteti ugyancsak a Sri Mariamman templomból. Itt Sivát láthatjuk, aki kezében háromágú lándzsát tart, aminek az alakja a Rámá kezében felmutatott jelkép felső részét idézi. Csak az a gond, hogy ez a Poszeidon fegyverét idéző lándzsa nem igazán alkalmas fegyvernek, hiszen a két külső szára kifelé fordul, és ezáltal a döfést meglehetősen megnehezíti. A háromágú lándzsa ugyanakkor a lantra, azaz a bikaszarv alakra, de leginkább a tulipánra emlékeztet.

21. ábra. Tritonkagylós nő az élet jelével.⁹³

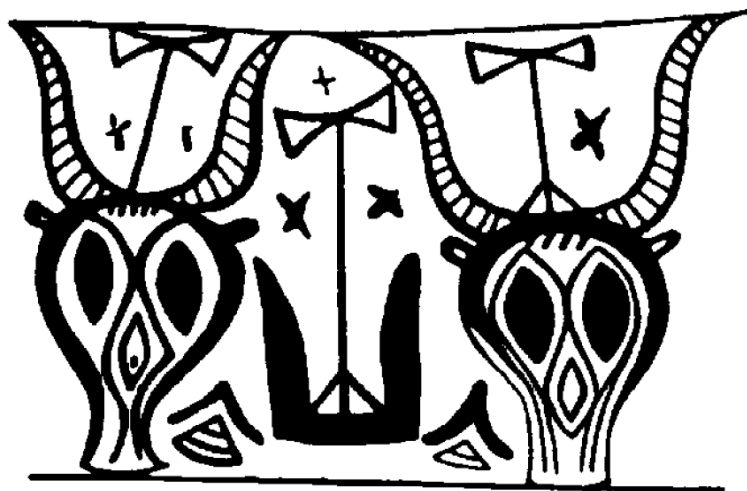
Ez a jelkép azonban megint csak meglehetősen ősi az európai műveltségekben. A **21. ábra** az ún. Tritonkagylós nő, és a minoszi műveltség egyik darabján látható. Ezen a cserép darabon a nő a kagylót fújja, azt a fajta kagylót, aminek a melegtengeri változata látható a Sri Srinivasan templom előtt álló kölemezen (**19. ábra**). A nőtől balra látható az életfa egyik változata, jobbra viszont érdekes jelképek sorakoznak. Egy asztalszerű valamin áll egy bikaszarv, aminek a közepéből úgy szintén életfa nő ki, de a két oldalán is hasonló található. A bikaszarv ebben az alakjában sokkal inkább hasonlít a Sri Mariamman templomban látható Rámá képen lévőhöz, semmint a közismert bikaszarvakhoz. A szarv ágainak felső csücske itt is kifelé hajlik, ami a Hold sarlóval való azonosítását megnehezíti. Ellenben rokonítható a kelyhes virágokkal, a tulipán motívummal, ahol is a női termékenység jelképeként ismerjük.⁹⁴

A ‘bikaszarv’ azonban nem csak ebben a változatban található meg a korabeli műveltségekben. A **22. ábra** nem csak magát a bikaszarvat, hanem a hozzá tartozó fejet is láttatja. A szarvak között itt is találunk valamit, egy pálcára szúrt pillangóformát. A szarv ezzel a pillangóval a két fej között is megtalálható. Itt és

⁹³ Gimbutas (1982), p.: 85 alapján.

⁹⁴ Lásd a továbbiakban.

a jobb oldali fejnél két vonalka arra utal, mintha a szarv közepén álló pillangós pálca két oldalról meg lenne támasztva. Vajon mit akar ez a jelkép velünk közölni?

22. ábra. Bika szarva a mükénéi műveltségéből.⁹⁵

7. Újabb kori változatok

A **23. ábra** a magyar népi művészetben föllelhető bikaszarv alakú jelképeket gyűjtött össze. Ezeket a jelképeket összefoglaló néven kelyhes virágoknak, vagy egyszerűsítve *tulipán* jelképeknek nevezzük. Az összeállítást Kiszely munkájából merítettük. Közös a jelképekben a két kihajló, kehelyre emlékeztető szár – ahogy ez megtalálható az indiai jelképeknél is – és valami oda nem illő a kehely közepén, valami, ami általában egyetlen virágfajtánál sem ismert. Ez virágsziromtól folyami halig szinte bármi lehet. Ha a jelkép értelmét keressük, akkor az ábra B eleme adja a megoldás kulcsát. A jelkép ugyanis a női szaporítószervet idézi. A jelkép eredetét ezért végső soron nem is szükséges azokra a területekre visszavezetni, ahol maga a tulipán őshonos – ahogy ezt mégis többen megkísérlik, köztük a képet közlő Kiszely is.⁹⁶

Nem hagyhatjuk ki a vizsgálatból a mai cserkészek jelképét, az Anjou lilomot sem, hiszen ezzel bizonyára összefügg. A Plantard család címeréről lemasolt jelképet a **24. ábra** szemlélteti. Ebben az alakjában a felső és az alsó rész ugyan egymás megfelelői, de nem egyforma nagyok. Itt úgy tűnik, hogy mind a három szár alul és felül önálló, s a három szálát egy öv fogja össze. A jelkép itt vízszintesen mutat hármas tagoltságot, az alsó és a felső szakaszok *egységként* értelmezhetők.

⁹⁵ Gimbutas (1991), p.: 187.

⁹⁶ Kiszely (1996), p.: 587.

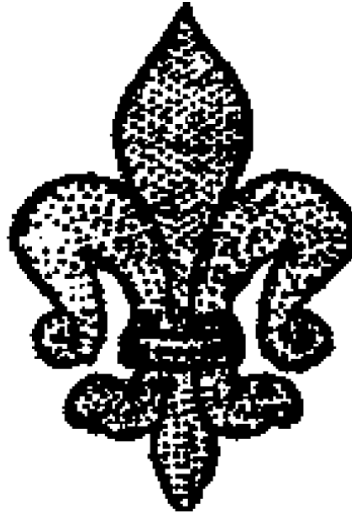
23. ábra. Tulipán motívumok a magyar népi művészetben.⁹⁷

További egyszerűsítéssel egy másik közismert jelképhez jutunk, amit tévesen sokan Dávid csillagának, vagy Salamon pecsétjének ismernek, holott az eredeti elnevezése Dávid pajzsa. Nevében pedig a Dávid nem az Ószövetség Dávid királyára utal, hanem Dávid al Royra, a XII. századi kazár ‘vezérre’, aki haderőt gyűjtött, hogy a ‘pogányoktól’ visszafoglalja Jeruzsálemet.⁹⁸ Az ő pajzsán szerepelt ez a jelkép először, mint a zsidóságot megjelenítő jelkép (**25. ábra**). A jelkép azonban több oldalról is megközelíthető. Megtaláljuk benne a három zónát, amit a szibériai életfánál már megbeszéltünk. Ez az A, a B és a C jelű zóna. Megtaláljuk benne a három függőleges tengelyt, amit α , β és γ betűkkel jeleztünk. Fölismerhető benne két piramis, az egyik a csúcsával fölfelé, a másik a talpával fölfelé áll és egymásba hatolnak. A jelképet összehasonlíthatjuk az Anjou liliummal, és egymásra vonatkoztathatónak ítélniük. Maga a jelkép ősi egyiptomi jelkép volt és a földi és az égi hatalom összefüggését, *egységét* fejezte ki. A földi hatalom forrása az égi hatalom. A három tengely, vagy oszlop pedig megfelel a templomok két oszlopának és a belső terének. Az egyik az erő, a má-

⁹⁷ A tulipán Közép-Ázsiában, a Tien San hegység körzetében őshonos, Európába csakis a török időkben került. Ezért a tulipán-ábrázolásokat, mint helyi idegen alapú jeleket Közép-Ázsiából eredeztetik. Ugyanakkor az írott történelem előtti időkből is ismeretesek az ilyen jellegű ábrák, de azokat nem tulipánnak, hanem kelyhes virágnak nevezik. Itt lehet aztán Meszlényi megfontolásait is kritika alá venni. A kéklilium maga is a kelyhes virágok sorába tartozik. Valóban virág-e? Szabad-e a mozgását egyetlen néptörzshöz kötni? Valószínűleg nem.

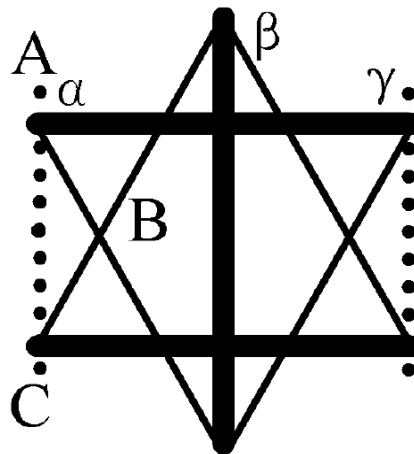
⁹⁸ Meg kell jegyeznünk, hogy ezek a ‘pogányok’ ekkor éppen a latinok voltak.

sik az intelligencia, azaz a tudás, a bölcsélet, avagy a kegyelem, a harmadik az egyensúly kifejezője, ami maga az isteni szellem.

24. ábra. A *fleur de lil*, az Anjou ház címer jelképe.⁹⁹

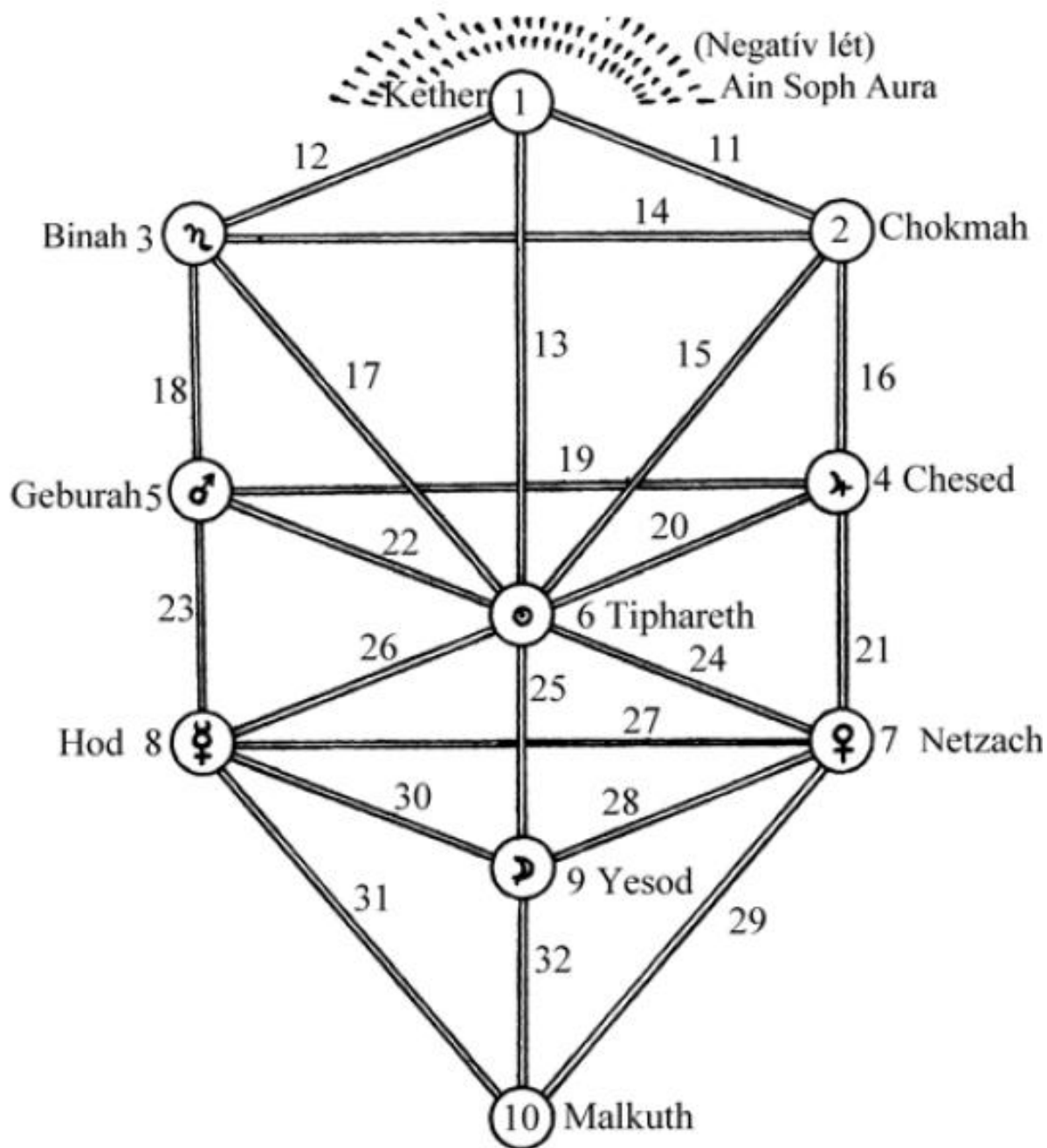
Az egyiptomi istenábrázolásokban az istenségek kezében látható *ankh* az életet, a másik kezében látható pálca a hatalmat, az erőt jelenti, és az istenség teste maga a szellemet, amit a fején lévő korona képvisel. Érdekes módon ugyanezeket jelenti a keresztény pápa kezében lévő kereszt, pásztorbot és a fején lévő süveg. Ezek elvont, rejtett jelentését a zsidó misztika *kabbala* jelképeiből érthetjük meg a legkönnyebben.

25. ábra. A hatágú csillag, mint Dávid pajzsa.

A 26. ábra a kabbala egyik alakját szemlélteti, ahol a 10 alappontot és az azokat összekötő 22 meditációs utat láthatjuk. A *kabbala* 1-2-4-6-5-3 pontjai hatszöget alkotnak és ez az alakzat felelhetne meg a 25. ábra hatágú csillagának.

⁹⁹ Baigent (1992), p.: 188.

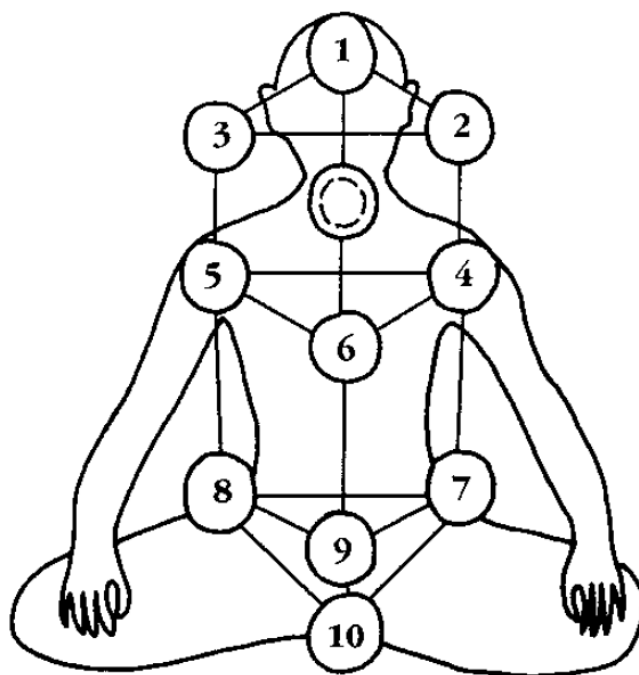
26. ábra. A kabbala egyik jelképi megjelenítése.¹⁰⁰

Mégis, a kabbala útjai ezt nem rajzolják ki. Az 1-2-3 pontok által meghatározott háromszög az égi világot képviseli. Az 1 pont fölött a negatív lét található, az, ami az emberi képzelő erő elől el van már zárva, ahová nem hatolhatunk már be. Ez felel meg a mennybolt állatövi jegyei fölötti szakaszának, ez az Isten székhelye. A 4-5-6 pontokban meghatározott háromszög az előbbinek a tükre – azaz *ami a mennyben, ugyanaz a földön* itt jelenik meg. Ez a szakasz tartalmaz-

¹⁰⁰ Fortunes (1987), pp.: 325 alapján.

za a Napot, a Marsot és a Jupitert. A Szaturnusz a felső szakasz része (3. pont). Ez a háromszög az erkölcsiséget képviseli és itt található a királyi kegyelem (4) és az erő (5). Ugyanez a háromszög van egy egységnyivel lefelé elcsúsztatva és ez már a valódi földi világot, a földi hatalmat jelenti. Ennek alsó csúcsa a Hold. Ez a földi uralkodó helye. Ebből egy szakasz vezet lefelé, a tulajdonképpeni alvilágba, a Földet jelentő Anyához, az Ős Évához.

A három oszlop elnevezése a következő: A 3. pontból kiinduló oszlop az életet jelenti. Ez a királyi kegyelem oszlopa, ez a férfias jellegű, ez a pozitív, ez az alkotó, a teremtő erő, ez a megbocsátás és az értelem oszlopa. A jobb oldali oszlop az erő, a szigor, a hatalom oszlopa, ez a nőiesség, a romboló erő oszlopa. Középen van a szellem, a lágyság oszlopa, ami az egyensúlyt képezi a két oldal között. A kabbala útjain ez az oszlop vezet le közvetlenül a mennyei erőt, a szellemet a Földre. A szépségnek nevezett 6 ponthoz vezet a legtöbb út, ez a Nap helye, a jelképrendszer valódi középpontja.

27. ábra. A kabbala mikrokozmosza.¹⁰¹

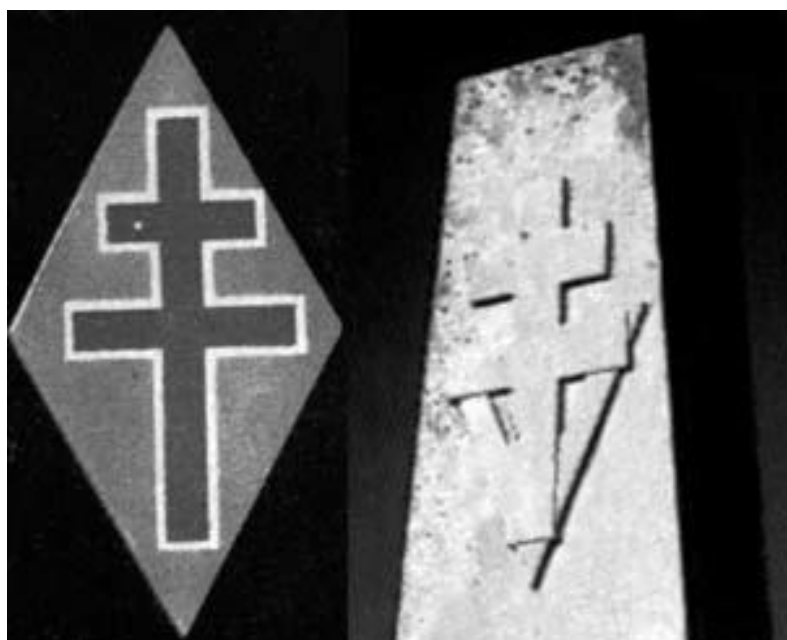
A 27. ábra a kabbala másik megjelenítését szemlélteti, amit a kabbala mikrokozmosza néven tisztelhetünk. Itt a 10 pontot az emberi testre ültette rá az eszme. A fej képviseli az égi világot, a törzs felel meg a földi világnak és a szaporító szervek tartoznak már az alacsonyabb rendű alvilághoz, a Földhöz. Ebben a jelképben már megjelenik a Dávid pajzsának a középpontja is, mint látszólagos pont, ami az értelem székhelye, ami egyébként láthatatlan. Ez a pont felel meg az egyiptomi hitvilág értelmét képviselő istenségnek, Tothnak, ez a *Dáat*, a *Tudás*.

¹⁰¹ Berta (2002), p.: 51 alapján.

A *kabbalát* manapság többen az élet fájának feleltetik meg,¹⁰² ami végül is ezt a jelképet bevezeti az általunk vizsgált jelkép körbe.

Nem feladatunk, hogy a kabbalát részleteiben ismertessük, de az egész lényege az, hogy az égi és a földi világ *egységben* van, *egységet* alkot, *egyetlen* és *egyetemes*. Ez a jelkép tehát ismételten azt fejezi ki, amit maga a kettős kereszt is kifejezhetett.

A II. világháborúban létrejött francia felszabadítási mozgalom jelképét mutatja be a **28. ábra** két alakban. A bal oldali jelképet egy könyv borítójáról, a jobb oldalit egy katonai emlékműről másoltuk le. Itt is a kettős keresztet láthatjuk, de egy rombuszba behelyezve, illetve egy V alakú talapzattal összeolvasztva. A jelképet, amit De Gaul seregei használtak, a Lorraine keresztjének nevezik. Jelentése pedig a helyzet ismerete alapján egyértelműen a nemzeti *egység* volt.

28. ábra. Lorraine keresztje.

Lorraine (Lotaringia) az Ardennek területe, és ez a terület a német és a francia állam állandó vitáját képviselte, hiszen mind a ketten a magukénak vallották. Innen indult el viszont a mai Franciaország történelmének legendás, első keresztény királyságát megteremtő Merowing dinasztia. Maga a kettős kereszt azonban Lotaringia területén nem játszott komoly szerepet sem a művelődés, sem pedig a politika történetében. Ezen a területen a kettős kereszt legelőször René d'Anjou jelképei között jelenik meg. René d'Anjou maga is alapított egy Kettőskereszt Lovagi Rendet, amit a Pápa nem ismert el. Minthogy ő Magyarország címzetes királya is volt, a kettős kereszt jelkép eredete nála nem igényel különösebb magyarázatot.

¹⁰² Lásd pl. <http://www.harmonet.hu/> honlap *Az életfa a kabbalában* című írását. Az Ezoterika rovat Mágia alrovatában található.

8. A magyarsághoz köthető történeti egységtörékvések

A jelképek bemutatása után tekintsük most át annak a területnek a történetét, ahol magát a jelképet és annak *egység* értelmét föllettük, és ahol ma a magyarság él, és ahol a magyarság múltbeli léte is egyértelműen igazolható. Fordítsuk a figyelmünket a Kárpát-medencére.

8.1 A Kárpát-medencei magyarság mellérendelő műveltsége

A Kárpát-medence a kora kőkortól kezdve folyamatosan lakott volt. Az egyes műveltségek egymást váltva, de folyamatosan fejlődtek tovább. A Szeleta műveltség kulturális elemei mindvégig jelen voltak. Ugyanakkor a Subalyuk (Szeleta) műveltség embertani jegyei is végig követhetők. A neandervölgyi embertípus itt ötvöződik a kaukázusival és az így kialakult cromagnon B embertípus még az Árpád-kori sírokban is komoly mértékben jelen volt. A jelenkor embertani képében a cromagnon B típus a pamírral keveredve bár, de továbbra is komoly tényezőt jelent.¹⁰³

Az Árpád nagyfejedelem vezette magyar honfoglalás közvetlen és közvetett, közeli és távoli előzményeit a történelmi kutatásnak *a honfoglalásban szereplő minden résztvevő szempontjából* kell feldolgozni. Egyedül ezzel a módszerrel közelíthető meg és ragadható meg a megszerzett hon és lakói, valamint a honfoglalók őstörténete megfelelően. Azért kell őstörténetről beszélni, mert a magyar honfoglalás óta megszakítatlan és folytonos a magyar nemzeti és állami lét az érintett területen és népesség körében. Így *a benne résztvevők és részesek oldaláról a magyar honfoglalást megelőző minden összefüggő történeti* mozzanat igen fontos, mert *a későbbi magyarsághoz vezető őstörténetet alkotja*.

A magyar honfoglalás által megteremtett magyar hon és megszületett magyarság őstörténetének, mint minden őstörténetnek, az a jellegzetessége, hogy nem kifejezetten és egyedül erről az ekkortól fennálló hazáról és erről a hungaricus, később magyar néven ismert népről szól. Hanem az őt összetevő előzményekről, azokról az eseményekről és történésekről, azokról a folyamatokról és törekvésekről, eredményekről és kudarcokról, amelyeket az egyes korábbi szereplők elkövettek, elértek vagy elszenvedtek. Ezért *a magyar őstörténet eredményes kutatása felhasználja az egyetemes emberi őstörténet vonatkozó te-rületeit és részeit is*, érthetően esetenként az egyetemes őstörténeti ismeretek ki-egészítésével, gazdagításával, mozzanatainak részletesebb vizsgálatával, bővebb adatolásával.

Ha ezt elfogadjuk, azzal kizárjuk, hogy az összetevő elemek *egyikének* előzményeire, történetére szűkíthető legyen a magyar őstörténetet. Ha pedig el-fogadtuk, hogy az összes összetevő előzményei és története mentén írjuk meg a magyar őstörténetet, akkor a vizsgálatban az összes összetevő szereplőt vissza

¹⁰³ Cser (2000).

kell vezetnünk a kezdetekig, mégha az egyetemes őstörténet nem is fordított rájuk eddig ebből a szempontból kellő figyelmet. A visszavezetések során hamar odáig jutunk, hogy megszűnik az egyes előzmény népek azonosítási lehetősége, s ekkor a különböző *kultúrák, régészeti műveltségek* életútja és kölcsönhatása folyamataiban, eredményeiben jelölhetők meg a további magyar őstörténeti előzmények. Ekkor tehát, *a történeti kor előtt az egyetemes őstörténeti időrendi keretben azonosítható a magyar őstörténeti időrend.*¹⁰⁴ Az azonosítás összehasonlító módszereként elsősorban a kulturális és népességbeli folyamatosság alapján, későbbről adatolt jellegzetességek korai nyomainak rögzítése, első előfordulásának megállapítása szolgálhat.

Továbbá a kultúrák egymásra következésében, a régészeti műveltségek egymásra rétegződésében a túlélő, azaz az európai szemléletben ‘győztesnek’ minősített összetevő elemek felkutatása és megnevezése. Az így meghatározott kulturális és nyelvi egység ugyanis ekkortól képessé válik felszívni a beköltöző menekült vagy hódító kultúrát, és középtávon magába olvasztani, azaz előnyös műveltségi elemeit alkalmazni, felhasználni, valamint az új néprészt nyelvileg, majd hosszú távon kulturálisan is magához idomítani.

A korábbi gazdag ilyen irányú előzmények után, az utóbbi időkben legkiválóbb régészünk és őstörténészünk, Dr. László Gyula professzor munkássága ingatta meg a magyar őstörténetnek a honfoglalás egysíkú, egyetlen összetevőből felépülő elméletére alapozott építményét.¹⁰⁵ Az ő kettős honfoglalás elméletét követően a magyar krónikák tényközléseit elfogadják több honfoglalást, ill. honvisszafoglalást tártak fel.¹⁰⁶ Az eredeti eseményeknek megfelelően fontos tényezővé váltak az avarok és a Kárpát-medence többi lakói az Árpád nagyfejedelem vezette honfoglalás¹⁰⁷ vérszerződéses megtervezésében, hibátlan megszervezésében és harcokat is vállaló cselekvő megvalósításában, valamint a szeri országgyűlésen történt szentesítő lezárásában. A kutatók figyelemmel lettek a honfoglalást elszenvedők és a honfoglalók szervezeti és népi tagoltságára is, megkülönböztetve a helyben talált és az először beérkező elemeket, azonosítva egyes beköltözőket már korábban betelepültekkel, s főként elemezve a hatalmi szerkezet elrendeződését, a műveltségi, embertani és egyéb külső jegyek, tényezők rendszerét.

Ezzel az újszerű megközelítéssel ugyanakkor egyértelműen fény derült a korábbi őstörténeti kezdeményezések több ellentmondására, elégtelenségére és ön-

¹⁰⁴ Lásd Cser (2000), 6. fejezet. Az egymást követő, illetve egymásra települő különböző régészeti kultúrák életrajzából, egymásra hatásából rakja össze a Kárpát-medence legkorábbi történetét.

¹⁰⁵ Lásd László (1971), László (1974), László (1978), László (1979).

¹⁰⁶ Vess össze Blaskovics (1982), Grandpierre (1979), Grandpierre (1981), Padányi (1989) és Az őshazától a Kárpátokig. Panoráma Könyvkiadó. Budapest 1985.

¹⁰⁷ ‘Honfoglalást’ írunk, holott alapjában véve csak egy katonai vezető réteg telepedett be a Kárpát-medencébe és szolgáltatta szerződés alapján az itt élőknek a nyugati hódítást meggátló védelmet.

kényességére, valamint e jellegük okaira. A magyar nyelv tulajdonságai, és állapota például arra enged következtetni, hogy letelepedett, zárt, sűrűn lakott, faluközösségi életformában élők között tett szert meglehetősen logikus fölépítettségére, bőséges hangkészletére, képzőire és ragjaira, valamint kimagasló szóképzési, igeképzési és mondatfűzési képességére. Az erre a szintre való fejlődéshez szükséges körülmények csupán a Kárpát-medencében és közvetlen környékén állottak fenn több ezer éves időszakon át. Így a finnugorizmus feltételezte újkőkorszaki uráli nyelvi őshazát el kell vetni, hiszen ott a régészeti adatok nem mutatnak megfelelően sűrű, letelepedett körülményeket ilyen hosszú időre, sőt az a térség ekkor még lakatlan volt.¹⁰⁸

Ha a magyar nyelv uráli finnugor korszakát elvetettük, könnyebben magyarázhatóvá válnak számunkra a finnugorizmusnak és más származtatásoknak a magyar jellemzőkkel való kibékíthetetlen ellentmondásai. Ilyen például az etnikai összetétel, amely embertani formáinknál az obi-ugor összetételt kizárja. Ugyancsak kizárandó a sumér embertani származás is, mert a sumérok főként mediterrán és armenoid elemei az urálival együtt hiányoznak mind a honfoglalás kori, mind a jelenlegi magyarságból. Ugyanakkor az újkőkor előtti Kárpát-medencei őslakosság, mint *helyi cromagnon* összetevő népi elem folytonossága – meglehetősen nagyarányú jelenléttel – megvan. S meghatározó közép-ázsiai elemként vannak jelen a sztyeppéről sorozatosan a Kárpát-medencébe beköltözött kimmerek, szkíták, dákok, jazigok, szarmaták, hunok, avarok, Árpád magyarjai, bolgár türkök és ogurok *utódai*.¹⁰⁹ Mégis a magyarság az Y kromoszóma mutációi alapján meghatározó módon az európai aurignici gén hordozója és ezzel az európai legősibb modern ember egyik egyenes ágú utódeként jellemezhető, ugyanakkor az ún. rokon népekre ez nem jellemző.¹¹⁰

A finnugorizmussal más magyar kulturális hagyományok sem férnek össze. A finnugorizmus által rokonnak tartott népek hitvilágában például megvannak, nálunk viszont a hitvilágból hiányoznak az eredetmondák és az azokhoz kapcsolódó istenek. Továbbá a magyar kultúrában az élő lélek állati jelképeit nem lehet totemként értelmezni.¹¹¹ A magyar vallási szavak között pedig nem kevés a

¹⁰⁸ Vesd össze Cser (2000), p.: 117, ahol azt is elmondja, hogy "*a sumér nyelvnek, a maga korában kétségtelenül a legmagasabb szinten művelt és sűrűn települt tömegben élő kultúrának, két és fél évezred nem volt elegendő ahhoz, hogy olyan kompaktságra jusson, mint amire a magyar a 'honfoglalás' idejére eljutott.*"

¹⁰⁹ 102 Cser (2000), p.: 86 Lipták Pál, Kiszely István és főleg Henkey Gyula kutatásaira hivatkozik. Vö. Lipták (1977), Kiszely (1996), Henkey (1993), pp.: 94-114, Henkey (1998), pp.: 22-34, és Henkey (1999), pp.: 38-44.

¹¹⁰ Semino (2000).

¹¹¹ Ahogy Cser Ferenc mondja: "Nincs a magyar népi emlékezetben totemisztikus eredetmonda. Nincs istenektől való származtatás. Nincs Istennek való alárendeltség. Az egyszerű ember, ha erre sor kerül, közvetlenül és tegezve szólítja meg az istenét, ami mégsem egy személyiség, hanem valami egészen más. Nincs szükség arra, hogy az isteni 'hatalmat' a földre levezessék, mert ez nem hatalom, nem uralmi jellegű. Nincs égi hatalom jelképe, nincs igazi értelemben vett, fölkent, isteni eredetű király sem. A mesék királyai emberek,

finnugornak tartott, de az is az urálinak tekintett ősi korból való. Ezek a hitéleti fogalmakat írják le maradéktalanul, az egyházi szervezetet jelentő szavak viszont idegen eredetűek. Ám a népességben csupán elenyésző kisebbséget jelentő államalapító vezető elit két ismert származáslegendája sem magyar. A Kézai Krónikában és a Tárih-i Üngürüszen található ismertetése – a magyar népet őszövétségi szereplőktől származtatva és a hunokkal rokonítva – végső soron a Biblia babiloni mondakörén alapul.¹¹²

A szarvason kívül a magyar népi képzőművészet négylábú állatot, ragadozó madarat nagyon ritkán ábrázol. A szarvas, mint a termékenység, a megújuló természet jelképe – szarva az életfát jelképezi – azonban 15000 éve jelen van Európában, így nem kell azt a Kárpát-medenceiek részére, mondjuk a sumérok-tól eredeztetni.¹¹³ A szarvast az altáji vidékről sem kell behozni, mert a Kárpát-medencében az utolsó jégkorszak előtt szarvas-vadász nép élt. A nyolcezer éves csépai leleten a szarvas ábrázolását is megtaláljuk.¹¹⁴

A tulipán mint jelkép¹¹⁵ sem idegen a mi tájunkon, hiszen hatezer éves ábrázolása került elő a Cucuteny kultúra területén. Ugyaninnen és ugyanebből a korból a nyolcezer éves tatárlaki táblán életfa ábrázolás található.¹¹⁶ A hegy, a kelyhes virágok, a kettős madár és a hal jelképei ugyanígy vannak jelen a Kárpát-medence és vonzáskörzete kultúráiban. Fontos még, hogy a honfoglalók nagycsaládi címereként értelmezhető tarsolylemezek palmettásak, ragadozó négylábúak vagy madarak csak a honfoglalók nemesi utódainak címereiben fordulnak elő, a sztyeppe-i lovas kultúrájuknak megfelelően.¹¹⁷ Ugyancsak jellemzők az obi-ugorokra az úgynevezett tamgák, amelyek az ugor családok származását jel-

talán nemesebbek, mint a mese hőse, de nincs égi eredetű jogosítványuk. A hős gyakran beemelődik a királyi hatalomba és ennek alapja megint csak az esze és az embersége. Nincs mágikus erejű fegyver." Cser (2000), p.: 49. Cser ugyanitt leleplezi azokat a kísérleteket, amikor az eleve rokonnak tartott népektől kölcsönöztek totemisztikus eredetmondákat egyes kutatók a magyarság számára.

¹¹² Cser Ferenc szavaival: "*Kézai Krónikája kettő, a Tárih-i Üngürüs három 'honfoglalást' említ. Itt honfoglalás alatt Hunor, ill. Magor embereinek, utódainak a Pannóniába való érkezését kell érteni. Mindkét monda alapja egy-egy szarvas-vadász legenda, ahol a szarvas égi jelként, és annak üldözése mitikus hívójelként fogható fel: Pannónia várja a visszatérést, a segítségnyújtást. Mind a három csodaszarvas legendában a honfoglaló magyarokról kialakított képnek megfelelően egy harcos-lovas kultúra képviselői jelennek meg. Ennek szimbólumai várhatóan állatképekben jelennek meg a népi művészeti ábrázolásban.*" Cser (2000) 56. Vö. Grandpierre (1990), Kiszely (1996), pp.: 492-517.

¹¹³ Lásd Cser (2000), pp.: 57-58. Vö. Götz (1994), pp.: 832-837.

¹¹⁴ Lásd a **9. ábrán**.

¹¹⁵ Valójában nem is tulipánról, hanem kelyhes virágról van szó, de ez is csak jelképi alakban, hiszen maga a virág is a termékenység jelképe csupán. Lásd a 97. sz. lábjegyzetet.

¹¹⁶ Lásd a **4. ábrán** az 1. számmal jelölt táblán.

¹¹⁷ Cser (2000) uo. Lükő Gábort idézi: "A honfoglalás korában még a turul madár ejtette teherbe Emesét, Álmos vezér anyját, ha álmában is. Az ázsiai nomád népek mind így származtatták legkiválóbb uralkodóikat közvetlenül a törzs totem állatától – alapító ősenek lelkétől." Lükő (1987), p.: 78.

képezték. Mindez ismét azt mutatja, hogy a magyar kultúra nem igazán rokona az eddig rokonának tartottaknak.¹¹⁸

Sajátos, elkülönült, ősi a magyar lélekfelfogás. A halott lelke a túlvilágon újjászületik s – újra meg újra – visszatér az élők itteni világába. A két világ ugyanazon a létsíkon, egyenrangú viszonyban áll egymással, azaz itt is érvényesül, hogy a *kettő egy*. Az anyagot a lélek ereje mozgatja és teszi élővé. A lélek és az ember viszonya mellérendelt, a test és a lélek egysége adja magát az embert. Ez a lélekhez kötődő, a házastársakat is jellemző mellérendelő szemlélet nem igényli az alárendelő teremtetéslégendát, a teremtmények függőségét. A lélek-szimbólumok a magyar felfogásban nem válnak személyllyé, és nem kapnak nevet, s nem is ábrázolják őket emberi formában. A magyar népmesékben a jót a jó példák és a jó emberek segítik. A magyar hitvilágban a szépet, a nemeset és a jót hasznosnak is tartották. Tudták, hogy jó vagy rossz sorsuk okos vagy téves döntéseiktől függ. Helyes tetteik hasznos, vagy a helytelenek káros következményei természetszerűen bekövetkeznek, mert a természet örök törvényéből jövő ‘isteni’ rendelkezések tökéletesek, igazságosak és megmásíthatatlanok. Emez igen ésszerű gondolkodásmód ugyanakkor gazdag és mély szellemiséggel járt együtt.

Népművészeti, népköltészeti kifejezéseinek egyetemes jelentését vallásos jelleg hatja át. Mindezt a legkorábbi európai kultúrák régészeti leletei támasztják alá. E kultikus tárgyak elsősorban a termékenység vallásos tiszteletét mutatják. A termékenység nőket formázó jelképei az őskőkor felső időszakától megjelennek. E kő vagy égetett agyag szobrocskák a Kárpát-medencében is megjelentek a modern emberrel együtt. A nordikus, indoeurópai népeknél viszont a túlvilág alárendelt szerepű, ahol nincs újjászületés, ahonnan nincs visszatérés, a lélek-szimbólumokat megszemélyesítették és megnevezték. Az eddig rokonnak tartott népeknél is alárendelt a túlvilág, s a jó és rossz lelkeknek külön helye van az égben, illetve a föld alatt. Az indoeurópai és az ugor teremtetéslégendákban az alárendelő szemlélet az uralkodó. A teremtmények a teremtő személyétől függenek, aki a jót és a rosszat meghatározván, aszerint ítél, fenyeget és büntet.¹¹⁹

A népzenei hagyományok sem támasztják alá a magyar nép és kultúra Kárpát-medencétől távoli eredeztetését. A magyar népzene pentaton, míg az ugor népzene általában nem éri el a tonalitást. A tonalitással rendelkező többi finnugor népnél a zene heptaton, akárcsak Európa teljes népzeneje, a pentaton ősi ír zene kivételével. A középázsiai, illetve török népek zenéje erősen pentaton és a japán zene is pentaton. A magyar népzene jellegzetes ereszkedő dallamíve az ír és ausztrál bennszülött zenében megvan, míg Európa többi népe zenéjéből hiányzik. A sumér zene pentaton és nem ereszkedő dallamívű. A magyar pentaton hangskála teljes és zárt rendszer és igen gazdag kifejezést tesz lehetővé. Kizárólag magyar jelenség népdalainkban a hosszú utolsó hanggal a ritmus és az

¹¹⁸ Cser (2000) uo. László Gyulára hivatkozik. Vö. László (1967), pp.: 84-85, 127, László (1974), p.: 230.

¹¹⁹ Lásd Cser i.m. pp.: 59-60. Vö. Lükő i.m., Gáboriné (1980), Magyar (1995).

idő megszűnése. A dunántúli hosszú síp jellegzetes semleges terce a szomszédinktól és a velünk együtt élő nemzetiségektől is idegen. E tízezer éve létező nyelvduós sípot azonban a finnugor és altáji népek a régi szamojéd alaprétegből, azaz hatezer éve ismerik. Így ha a mai finnugor népeknél Kárpát-medence típusú furulya található, akkor nem uráli egységről kell beszélni, hanem Kárpát-medencei egységről, ami valamikor, valami miatt felbomlott.¹²⁰ A zene összecseng a magyar dalok szövegeivel, ezért a zene és a tánc ritmusa keményen ellenpontozott. A magyar nyelvet az első szótag hangsúlya és a másodlagos hangsúlyozás kétüteműen ritmusossá teszi, ami tükröződik a népzében és néptáncban is. Az ellenpontozást az adja, hogy a táncos a hangsúlyos szótagra emeli fel a lábár, és a hangsúlytalanra dobbant. Ebben a magyar tánc rokon a baszkkal és az írrel. A magyarok mellérendelő szemléletének megfelelően a magyar táncban a férfi és a nő egyenrangú, párt alkot.¹²¹

Eddig feltételezett nyelvrokonainknál a Földközi tenger mellékéről elterjedt bornak nincs kultúrája. A magyar kultúrában a bor kedvelt, alapvető kapcsolatteremtő ital, azaz átvitt értelemben szakrális jellegű. Magyarország talajhőmérséklete, a talaj magas nyomelem tartalma, valamint a vulkáni, löszös és homokos talajok kiválóan alkalmasak az aromás szőlőtermelésre. A magyarok ismerik az árpa melaszából erjesztett sört és az égetett szeszes italokat. A magyaros vendégszeretet és vendégjog a mellérendelő szemlélet kifejeződése. A magyar könnyűlovas ezer kilométeres hatótávolságát szárított ételekkel rakott iszákjának köszönhette. Ám elődeink a szárításon kívül ismerték a hűtés, sózás, erjesztés és savanyítás ételízésítő és tartósító hatását is. A honfoglalás kori Nyugat-Európában viszont nem ismerték az élelemtartósítási eljárásokat, s téli ételmük alig volt, mert az állatokat a tél miatt le kellett ölniük. A magyar konyha, a letelepedettek konyhája hagyományosan főző. Japánból tizenegyezer éves főzőedényt ismerünk, de főztek a Turáni-alföldön, Dél-Kaukázus mentén, Anatóliában és a Balkánon is. A gabonatermelés elterjedésével a magvakat megőrölték, a lisztet vízzel gyúrták, kelesztették, aztán megsütötték vagy megfőzték, növényekkel ízesítették. A lovas társadalmak fő tápláléka állati eredetű, mint a nomádoké. A mozgó, pásztortársadalmak elsősorban sütnék, mert így a legkönnyebb feldolgozni az állati táplálékot, s a mozgó életformához is ez illik legjobban.¹²²

¹²⁰ Kozák így ír a felbomlás okáról: "Erre jó alkalmat szolgáltatott az a klímaváltozás, ami éppen tízezer éve a jégkorszak végét jelentette. Ennek hatása közismert, a mamut kihalt, a rénszarvas pedig északra húzódott. Ezt a vándorlást a rénszarvashoz szorosan kötődő életmódú népeknek követniük kellett. Ez az északra vándorolt népesség alkotta – minden bizonnyal – azt az uráli-szibériai etnokulturális közösséget, melynek elterjedési területe az újkőkorszakban Norvégia északi részéig terjedt" (Kozák, 1999).

¹²¹ Lásd Cser (2000), pp.: 70-74. Vö. Lükő (1987), Vikár (1977), Csajághy (1994), Csajághy (1996), Gáboriné (1980), Kilmer–Darfkorn–Crockers–Rown (1999).

¹²² 115 Lásd Cser (2000), pp.: 74-77. Aki hozzáteszi, hogy ezek a lovas műveltségek özönlöttek el azután Eurázsia letelepedett lakosságát, s mint urak, főnökök telepedtek rájuk.

A fontos kulturális elem, a lakás és tisztálkodás kérdésében a X. századi Nyugat-Európáról lesújtó beszámolók vannak.¹²³ A lakások néhány négyzetméteres földbevált kunyhók. A lovagi, bárói kastélyok kéményes fűtés és ablak nélküli fatornyok. Alsónemű, napi tisztálkodás nincs, a tetveket a főurak parókával fedték el, s külön vakarókat használtak a viszketés ellen. A fürdést az egyház is erkölcstelennek bélyegezte. Nyugat-Európa a mosott ágyneműt, alsóruhát csak a XIII. században ismerte meg. A sztyepei letelepedett és lovas műveltségek nagy száraz, egészséges, szellőztetett körsátrakkal rendelkeztek. Hetente váltották és mosták az alsóruhát, ágyneműt s rendszeresen mosakodtak. A tejköpülő szitájával zuhanyoztak. Pénteken, a tisztálkodás napján nem illett vendégségbe menni. A magyarok a lovas kultúrák embereihez hasonlóan fésülködtek, borotválkoztak. A magyaroknak voltak fürdőik, szaunáik, ami Nyugat-Európában nem volt hagyományos. A ruhaneműnek folyóban, patakban, kútnál mosásával kapcsolatos díszített népi eszközök és életképek közismertek. Ugyanakkor mivel egyes lovas népekről kiderült, hogy nem mosakodtak, és nem váltották ruhájukat, a tisztaság igénye nem feltétlenül a lovas műveltséggel került a magyarokhoz.¹²⁴

Sajátos magyar népi hagyomány az elvakult szabadságszeretet. A nyugat-európai földbirtokos tulajdona volt a jobbágy, mint szabadságától megfosztott rabszolga, akit büntetlenül megverhetett, megölhetett. A földbirtokosok a kereszténységben meghirdetett monogámia ellenére gyakorolták az első éjszaka jogát, és ágyasukká tették a jobbágyok asszonyait. Magyarországon azonban a tripartitumot, a katonai-nemesi és papi osztály jobbágyokat rabszolgaként való birtoklását nem tudták bevezetni egészen a török kiűzése utáni időkig. Akkor is azonban igen nagy volt az ellenállás vele szemben és kivándorlással való kitérés előle, különösen a székelyeknél. Mert addig a magyarok faluközösségekben közösen birtokolták a földet, és egymást egyenértékűnek tartották. Az őket ért sérelmet bármi áron megtorolták.¹²⁵ A Szent Korona-tan és tagság szintén az egyenrangúság mellérendelő tudatát erősítette és az egység szemléletének ön-maga is már egy gyönyörű példáját jelenti.¹²⁶ A társadalmi egyenértékűséget mutatja a kiemelkedő elsőszülött jog hiánya, és ezt tükrözik a művészi elemek is. Amivel szemben a hindu, a kelta, a nordikus és a finnugor–altáji alárendelő kaszt-szemlélet uralkodik. Így a magyar kultúra elhatárolódik mind a négy égtáj felé a többitől:

Megállapíthatjuk tehát, hogy kulturális elemeket tekintve a magyar nyelvterület kultúrája sajátosan egyéni. Tartalmaz elemeket, amik a kelethez kötik, tar-

¹²³ Vö. Painter (1964).

¹²⁴ Lásd Cser (2000), pp.: 77-78.

¹²⁵ Lásd Cser (2000), pp.: 78-79. Lükő Gábort idézhetjük: "A magyarságnak mindig nagyon erős volt a jogi érzéke, a jogaiért, a függetlenségéért mindig feltette egész életét és jövőjét. Ha alul maradt a küzdelemben, inkább elbujdosott idegen országra, de a saját hazában nem szolgált idegen uraknak." (Lükő, 1987, p.: 12.)

¹²⁶ Vö. Kocsis (1996).

talmaz elemeket, amikkel a nyugathoz kapcsolódik, de egyik sem meghatározó, uralkodó jellegű: a kultúra jellegzetesen Kárpát-medencei. A mellérendelő jellegű szemlélet keményen elválasztja mind a Nyugattól, mind a sztyeppei népektől, akikre ez ugyancsak nem jellemző. Ezzel összezsengő felfogást távol-keleten találunk. Kulturális vizsgálataink összességében mégis azt mutatják, hogy a keleti eredeztetés modellek sem igazán alkalmazhatóak a magyarság kultúrájára, még akkor sem, ha bizonyos jelképek – mint pl. a kettős kereszt – ott is, és hasonló értelemben megtalálhatók. Sem a finnugor, sem a türk, sem a sumér eredet nem fogalmazható meg ellentmondásmentesen, így újra vissza kell térnünk Magyar Adorján gondolatához: a magyarság Kárpát-medencei, nem jött sehonnan, itt alakult ki és itt lett azzá, ami. A kérdés azonban az, hogy mikor és milyen közreműködéssel.¹²⁷

8.2. Az egyetemes őstörténet Kárpát-medencei műveltségei¹²⁸

A gondolkodó ember, a Homo sapiens a kőkorszakban az egymással együttműködő emberek társadalmát hozta létre. A hideg égövön az élethez szükséges élelem megszerzéséhez nélkülözhetetlen volt a gondolatcsere és a tevékenységek összehangolása, egyesítése. Az újkőkort megelőző régészeti anyagban semmi nyoma nincs társadalmi megkülönböztetésnek, ember ember általi leigázásának. E korai szakaszban az emberi létet kizárólag az egyenrangúságon és a mellérendelő szemléletmódon alapuló együttműködés tarthatta fenn. Jó példáját mutatja ennek a későbbi természeti népek közül a XVII. században megfigyelt ausztráliai bennszülöttek társadalma, akiknek nem voltak néven nevezett ember-szabású isteneik, ahol nem voltak emberölő eszközök, csak vadászfegyverek, nem voltak háborúk, hanem az egész földrészt együttműködve használták.¹²⁹ Egyszerűen nem jutottak el a fémek készítésének gondolatához sem, mert fémekre elsősorban hadieszközök készítéséhez van szükség. Ugyanerről számol be, de még a Kárpát-medence kőkori maradványai tekintetében V. Gordon Childe, hozzátéve, hogy mivel a túléléshez az akkori társadalomnak minden egészséges résztvevője, tagja közreműködésére szüksége volt, a szellemi munkát a testi fogyatékosok végezték, aminek késői hiedelmi maradványa valamilyen többletcsonst meglétének követelménye a varázslóvá kiválasztáshoz.¹³⁰

E korai korszakokban az emberek temetkezése az egész földön egyenrangúságot tükröz. A sírmellékletek nem mutatnak megkülönböztetést ember és ember között rangra, gazdagságra nézvést. S a sírmellékletek nem formáztak embert. Sőt az Eufrátesz felső folyásánál, a Shanidár barlang melletti 49-50 évezreddel a jelen előtti, Neandervölgyi embert temető sírokban a gyógyításnak, gyógynövé-

¹²⁷ Cser (2000), p.: 80.

¹²⁸ Lásd Cser (2000), pp.: 124-140.

¹²⁹ Lásd: Cowan (1997), pp.: 16-17, 98, és Flood (1994), p.: 258. Vö. Cser Ferenc: "A mellérendelő szemléleti mód. A magyar műveltség keleti kapcsolatai." Magyarok Világszövetsége. Kelet-konferencia, Budapest, 2004. június 3.

¹³⁰ Lásd: Childe (1957).

nyek használatának, nyomorék ember megoperálásának, vagyis életben tartásának biztos jeleivel találkozunk.¹³¹ E korábbi, életmentő embert tehát nem lehet elmaradottnak tekinteni, különösen a későbbi, a modern emberhez képest, aki embert áldozott, s aki emiatt valóban primitív lett.

A különböző embercsoportok egyenrangúságának biztos jele az a keveredés is, amire a Bükk-hegységben sorkerült. Már itt kidomborodik azonban a különbség a hideg éghajlathoz alkalmazkodott északi ember és a meleghez alkalmazkodott között, amennyiben előbbi nem tévedhetett, ha életben akart maradni, igen valóságyszerűen kellett gondolkodnia. Ugyanakkor az édeni vagy paradicsomi állapotokat nyújtó meleg éghajlaton élt déli ember megtehetette, hogy a valóságtól eltérő elképzeléseket, mondjuk egy varázslást, egy imát megkockáztasson, nem lakolt meg érte azonnal. Ez az alkalmazkodási különbség megnyilvánult a nehézségek, az esetleges katasztrófák elviselésében is. Az északi ember körülményei kevésbé változtak, míg a déli igen sokat veszíthetett akár egy klímaváltozással. Az északi ember állandó fenyegetésben élve könnyebben élte túl a fokozott nehézségeket, míg a déli ember könnyebben feladta addigi elveit az alkalmazkodás sikere érdekében.

A modern ember előember elődje, a *Homo erectus* – amely vagy bevándorolt Afrikából, vagy a *Homo habilis*ből helyben fejlődött ki – félmillió éve jelent meg Európában és a Mindel jégkorszak idején jött a Kárpát-medencébe. Itt a legrégebbi emberlelet, a 450-400 ezer éves vértesszöllősi homo erectus előember. Am korábbi rétegekben is találtak emberre utaló nyomokat. Feltűnően sok pattintott kavicseszköz került innen elő, csak későbbi korok leleteiben fordul elő ekkora mennyiség. A kavicsból pattintott szerszámok alapján ez a kultúra az *acheuléri műveltség* nevet kapta – utóbbi megjelenése azonban 300 ezer éve történt. Ugyanitt későbbi rétegekben 250 ezer éves emberleletet is feltártak. E későbbi rétegből előkerült koponyaacsont darab már nem a *Homo erectus*, hanem a modern ember koponyaméretét mutatja. Az eszközök – még nem vadászeszközök – kidolgozása finomabb, előrehaladottabb, mint más hasonló korból származóké. Mivel korábban ilyen eszközöket találtak Buda környékén, *budai műveltség*nek nevezték el. A mi szempontunkból fontos a két vértesszöllősi réteg mutatta egy-egy feltűnő jellegzetesség, a korábbi kavicseszközök nagy száma és a későbbiek finomabb kidolgozottsága, mert helyi, önálló eredetű emelkedettebb színvonalra utal.

A Riss jégkorszak ideje alatt, 150 ezer éve megjelent Európában és Nyugat-Ázsiában, majd Afrika déli csúcsáig elterjedt a – valószínűen az európai *Homo erectus*ból kifejlődött – robusztus testfelépítésű *Homo sapiens neanderthalis*, a modern ember egyik elődje. Nagy teste, hosszú feje, zömök törzse és rövid lába a hideghez alkalmazkodott. Fejlett társadalmi életet élt, etikával rendelkezett. A specializálódott vadász kultúrájú *mousteri műveltséget* tulajdonítják neki, ame-

¹³¹ Vö. Roux (1992), pp.: 36-37, és Clark (1965), pp.: 63, 68.

lyet hosszú idő alatt továbbfejlesztett. Ez az ősember azután sokáig együtt élt az Európába a Kaukázusból érkező – ott a Mindel–Riss átmenet óta szubtrópusi éghajlaton hosszú idő óta kifejlődött – melegégövi testalkatú, hosszúlábú és vékony testű ősemberrel, a modern ember közvetlen elődjével. Aztán keveredett vele, ezért 30 ezer éve eltűnt, azaz kikopott, feloldódott az új embertípusban. Ez pedig – a keveredés eredményeként – a *cromagnon* embertípus, s a keveredés egyik helyszíne a Kárpát-medence.

Helyi *Homo erectus* lelet híján a *Subalyuk műveltség* emberének előzménye lehet a vértesszőlősi vagy a budai – moustéri műveltségű – neandervölgyi típusú ősember, vagy az előd esetleg a Balkánról érkezett. Minden telepen valamely vad csontjai nagy többségben maradtak meg, ami tudatos vad választást jelent. Amputált karú ember is előkerült ebből az időből és temetéskor, sírban elhelyezett virág virágpora. A Kárpát-medencei neandervölgyi ember kedvenc szerszáma a – későbbi modern emberi aurignaci műveltségre jellemző – pattintott kavics, bár a kovakő szerszámot is ismerte. A bükkalji síkságon a kőszáli kecskét vadászta eredményesen, ami kiemelkedő ügyességre, nagyfokú szervezetségre valló tény. A *Subalyuk műveltség* idején virágzott a Dunántúlon a délnyugatról érkezett *tatai műveltség*. Ez mamutra vadászott, mamutcsontból csiszolt tárgyakat készített. Az ugyanekkori *budai műveltség* a Remete szurdokvölgy barlangjaiból ismert, helyi *Homo erectus*-kori eszköz előzményekkel. Tízezer évnél is hosszabb ideig, s többször voltak lakottak ekkoriban az érdi dombok, ahol az emberiség legrégebbi ismert nyíltszíni, azaz nem barlangi települését tarták fel. Ez az *érdei műveltség* egyébként a barlangi medvét vadászta, s kavicsból használt szerszámokat használt, bár más alapanyagú szerszámai is voltak. A műveltség végén, az erősen lehűlő időszakban vadlóra és gyapjas orrszarvúra is vadászott. E műveltség továbbfejlődése a Bánhida környéki Szelim barlangi telep, hasonló szerszámokkal.

Amikor később a *Subalyuk műveltség* átfejlődött *Szeleta műveltséggé*, a nagyon finom kőeszközök között megjelentek a két oldalon élezett dárdahégyek. Utóbbi műveltség megjelenése idején az ősember hirtelen sok eszköztípust kezdett használni, csonteszközöket is, a szerszámok kimunkálása kifinomodottá vált és az ősemberi telepek, és lakosságuk száma megszázszorozódott-megkétszázszorozódott. Barlangi és sziklarajzokon, kultikus jelentésű szobrokon pedig a képzőművészet jelentkezett. Ekkor éri el tengeren ez az ősember Ausztráliát. A késői neandervölgyi ember kifinomult *levellois-moustéri kultúrájával* rendelkező modern ember a Don mellett fejleszti ki a későbbi *gravetti típusú* szerszámokat. A terület eljegesedése után a *gravetti kultúra* embere Közép- és Nyugat-Európában tűnt föl, s utóbbi helyen később ezt a kultúrát a *cromagnoni* ember művelte. Ugyanakkor a Büktől egészen a Morva-fennsíkig terjedt *Szeleta műveltség* adta a *gravetti* néppel való keveredés révén a későbbi *cromagnon B* egyik összetevőjét.

A kétféle ősember a Würm jégkorszak utolsó lehűlése előtti, 60 ezer éve kezdődött melegebb időszakban, a Bükkben élt együtt, nem nagy távolságra

egymástól, akár több ezer éven keresztül is. Egyik a Szeleta barlang finom megmunkálású kőszerszámokat használó, hegylábi, síkvidéki *Szeleta műveltségű* embere, a másik az Istállóskő barlang csonteszközökkel rendelkező, középhegy-ségi *aurignaci műveltségű*, 50 ezer éve megjelent modern embere. Szerszámaik egyébként egymásra hatást nem mutatnak. Már a Szeleta műveltség kizárólag Kárpát-medencei termék, amelynek nem maradt emberi csontmaradványa, de a korábbi, szintén bükki, 90 ezer éves Subalyuk kultúra neandervölgyi embere folytatásaként vagy maga is neandervölgyi embertípus, vagy – műveltségéhez hasonlóan – szintén helyi eredetű. Az *Istállóskő műveltséget* – amelyből szintén nem maradt emberi csontlelet – az ötezer évvel későbbi időből talált aurignaci modern emberi csontszerszámokról nevezték el, de szintén a Bükkből eredeztetik. A vadászat nyomai között feltűnően sok a madárcsont, az eszközök között pedig az apró nyílhegy. A nyílhasználatot viszont majd' húszezer évvel későbbre teszi a szakirodalom. Az istállóskői telep tehát ennyivel korábbi, mint a hasonló eszközkészletű Franciaországban talált műveltségek. Istállóskő barlangjában találták a háromlyukú medvecsont sípot, amelyen pentaton dallam szólhatott. Mousteri korú előzmény a szórványos dunántúli Szeleta műveltség, kő- és csonteszközökkel. Folytatása pedig a Balla barlang mellett eltemetett 12 ezer éves gyerekcsontváz.

Az apró nyílhegyeiről elnevezett gravetti kultúra népe, ami aztán Európában az Ibériai-félszigetig szétterjedt, a würm jégkor utolsó szakasza legnagyobb lehűlése előtt jött a Kárpát-medencébe a Dnyeszter-Bug melléki sztyeppéről, ahol mamutvadász volt.¹³² Itt viszont síkvidéki népként a rénszarvas vadászatára tért át. Legrégábbi a 35 ezer éves bodrogkeresztúri telep, későbből Siófok és Szegvár mellett, a Dunakanyarban és Szegednél találták meg eszközeiket, vadászta-nyáikat ezer-ezer feldolgozott állattal. A sokkal későbbi sztyepei pásztorokhoz hasonlóan a Kárpát-medencei téli és a Duna felső folyása menti nyári szállásuk között ingáztak. Nyílt téren favázás sátor-lakásokat építettek, igen nagyszámú csonteszközök mellé a kőszerszámaikat csiszolták. A legutóbbi, 12 ezer éves gravetti típusú eszközök azonban dombvidékről, a Pilis és a Gerecse barlangjaiból kerültek elő, a műveltséget *barlangi gravettinek* nevezik. S bár csontmaradványt tőlük a Kárpát-medencében nem találtak, modern embernek tartják őket, a helyi cromagnon B másik összetevőjének a Bükki kultúra neandervölgyi eleme mellett. Az ekkor kezdődött csiszolt kőkori Közép- és Nyugat-Európa népességét az általánosan elterjedt gravetti (aurignaci) ember mellett a foltokban megmaradt neandervölgyi ember átalakult műveltsége alkotta. Ilyen folt volt az *Uluzzi műveltség*, melynek területén éltek később az *etruszkok*, a *Chatelperoni műveltség*, a későbbi *baszk* terület, valamint a *Szeleta műveltség* dunántúli és

¹³² A mamutvadászok Szabó István Mihály szerint "a *Homo sapiens sapiens europid* rassz-elemeinek az Európát elsőnek benépesítő hulláma során (35-40 ezer éve) Kelet- és Észak-Európát a magyarok, lengyelek, ukránok és horvátok – eredetüket tekintve – közös ősei foglalták el. Nagyvad-vadászó, uráli nyelvet beszélő europoid vadászok" (Farkas [2003]).

északi hegyvidéki *magyar* területe. E három nép nyelve ragozó a mai hajlító nyelvű környezetben.¹³³

Az utolsó jégkorszak végeztével az ősemberek egy része – a 18 ezer évvel ezelőtt kezdődött és a mai napig tartó felmelegedés hatására – a felmelegedett vidékeken idővel felhagyott az élelmiszergyűjtő halász-vadász életformával és áttért az élelmiszertermelő életmódra. A folyómellékek elmocsarasodván, kivonulnak onnét az emberek, s elsősorban a dombvidéki kultúrák fejlődtek tovább ekkor. A fölmelegedéssel együtt a gravetti műveltség eltűnik a Kárpát-medencéből és Nyugat-Európából – mert népe követte az északra vonuló tundrát és a rénszarvasokat – és Észak-Európát népesíti be. A Kárpát-medence népességének társadalmi szervezettsége alapján jól meghatározott nyelv tulajdonítható, ami miatt mind a helyben maradók, mind az elmenők azonos tőszavakkal bírtak a tundra és a lombos erdők határán lévő fákra. Ha az akkori őslakók nyelvét ősmagyarnek avagy finnugornak tekintjük, akkor ez az az idő, amikor a finn-ág távozott, a magyar (ugor) meg helyben maradt. Ekkor jelenik meg a Kárpátok fölött a *szvidéri műveltség*, a későbbi finnugor területekével harmonizáló kőszerszámokkal.

Mivel a felmelegedéssel kiolvadt s a csapadékos időjárás miatt lehullott sok víz a Kárpát-medencében kimosta a továbbélő műveltségek nyomait, illetve korábbi leleteket rétegzett fölējük, és a barlangi kutatásokat sem követte a jóval költségesebb intenzív feltárás a nyílt színtereken, a helyben maradt műveltségeknek alig ismerjük a nyomait, mialatt az újkőkori műveltségeket majd a folyó melléki megművelhető területekre érkezett új etnikum alakítja ki. A Kárpátok környékén és a Dunántúlon azonban a népesség lecsökkent, különösen a síkvidéki területek ürültek ki, míg az egyedülálló és magányos Bükki műveltség északi és délkeleti irányban is átnyúlt a Kárpátokon. A Dunántúl továbbra is a mediterrán térségből töltődött fel emberanyaggal. És a Kárpát-medencének a Duna által elválasztott két részén élők valószínűleg annyira eltérő felfogást tanúsítottak, hogy ezekben az évezredekben az eszközök tekintetében nem látszik nyoma az egymásra hatásuknak.

35 ezer éve Európában megjelent a képzőművészet, kőből faragott vagy agyagból kiégetett, elhízott formájú, de arc nélküli asszonyszobrok, és az úgynevezett Vénusz szobrocskák alakjában, amely a gravetti műveltséggel a Kárpát-medencébe is eljutott. Ugyanakkor itt a délnyugat-európai barlangfestészet – a bükki aurignaci műveltségű, Hildebrand barlangi, a barlangrajzok kezdetét jelentő, kecskére emlékeztető falkaparások kivételével – az antropomorf istenszobrokkal együtt hiányzik. Az emberszobrokat ugyan a Morva-medencében összetörték, mintegy jelképesen feláldozták a termékenység jelképeként, de nem tekintették azokat istenségnek. A bodrogkeresztúri, már gravetti műveltségben talált, kalcit lemezre karcolt Hold-naptár viszont reális kozmikus szemléletet

¹³³ Lásd Cser (2000), pp.: 124-134.

dokumentál. A Duna vonalától északra és keletre élt szögletes fejű, zömök, cromagnon B típusú rassz etnikumainak és elődeiknek a hideg éghajlat kemény körülményeinek kellett ésszerűen megfelelniük, különben elpusztultak volna. Az a másik, a Dunától délre és nyugatra élt mediterrán embertípus pedig már ekkor hordozta magában az antropomorf istenségek elképzelését. Ennek az etnikumnak meleg éghajlati, mintegy édenkerti környezetből származtak az ősei, akiknek ezért hibás döntés kevésbé veszélyeztette fennmaradását. Így a problémák átszellemített, anyagi jellegétől elvont megoldása, például az elemeket megtestesítő istenségekhez való imádsággal, az utódok számára is elfogadható volt.

Mindkét Kárpát-medencei területen – embertípustól függetlenül – folytonosságot adva, egymásra telepedtek, –épültek az egymást váltó műveltségek. A jégkorszak végén már használták a következő korszak, az újkőkor meghatározó földművelő eszközeit, bár még nem élelemtermelő tevékenységre. Így hát amikor ezen alkalmas eszközök földműves célokra való felhasználásának általánossá válása megtörtént, az élelmiszertermelésre való áttérés is – egyáltalán nem forradalmi hirtelenséggel – megvalósult. A gabona 8300 éve érte el a Duna vonalát, s azelőtt félezer évvel jutott be a Vardar folyó medencéjébe. Ennek a balkáni letelepedett műveltségnek az előzménye az anatóliai 10 ezer fős település, a többségében eurafrikai hosszúfejű, valamint kisebb részben rövidfejű alpi és hosszúfejű protomediterrán népességű *Csatal-Hüyük műveltsége*, amely a későbbi Termékeny Félhold területéről tíz és félezer éve elszármazott protomediterrán *natufi műveltség* folytatása volt, s 8400 éve szűnt meg szétköltözés útján. Az addig néptelen Tisza mentén 8 ezer évvel ezelőtt jelenik meg a gabonatermelő *Kőrös-Starcevo* vagy *Kőrös-Tisza műveltség* embercsoportja, mely a három különböző embertípusú népesség keveredésével új etnikumot alkotott. Három emberöltőn belül, azaz 7900 éve már a Kárpát-medence őslakói is – mind a gracilis népességű dunántúli, mind a helyi cromagnon népességű felvidéki műveltségek – átvették a növénytermelés technikáját és a kerámiakészítést, bár eltérő típust létrehozva. Azaz némi változtatással átvették a földműves kultúrát anélkül, hogy etnikai képük megváltozott volna. Ezt a modern génvizsgálatok egyértelműen igazolják is.¹³⁴ Így a társadalomban továbbra sincs vagyoni, rangi különbség az emberek között, az eszközök között nincsenek fegyverek, nincsenek védművek. A kerámiák tipikus jelképei a kozmikus rend tiszteletét, a termékenység jelképek nagyfokú fontosságát és az anyajogú társadalmat tükrözik.

Ugyanebben az időben a Fekete-tenger nyugati partvidékéről terjedve létrejött a földművelő *Karanovo* és *Duna menti műveltség*, mely utóbbi 7500 éve jutott be Erdélybe. Majd ugyancsak 7500 után, a Fekete-tenger medencéjének – amely akkor a mai vízfelület felét kitevő nagyságú édesvízű tó volt, több száz kilométer széles, művelt, lakott tóparti sávval – a világtengerek megemelkedése

¹³⁴ Semino (2000). Csupsán a Földközi-tenger mentén terjedt az anatóliai népesség.

miatti, a boszporuszi gát átszakadásával megtörtént, özönvíz-szerű, katasztrofális gyorsaságú feltöltődésekor egy korszerűbb földművelő társadalom jelent meg a Körös-Sztarcsevó műveltségre épülve, s felváltotta a korábbi Körös-Tisza-völgyi műveltséget. Megjelenik az ember formájú és az írásjegyekkel karcolt kerámia, a rézöntés, és megjelennek a már nemesített gabonafajták. Négyszög alakú házakból álló telepeken laktak, a telep közepén több helyiséges közösségi házzal, ahol a szentély volt, valamint a fémöntés és kerámiakészítés is folyt. Továbbra is megőrződik a kozmikus rend tisztelete és az egyenlősítő felfogás, amely a sírokból látszik, s a hitvilág pedig antropomorf isteneket mutat. Ugyanekkor a bükki műveltség edényei nem ember formájúak és kozmikus jelek kötegei, szalagdíszei jelennek meg rajtuk. A Bükki kultúra, ötvöződve a dunántúli *lengyeli kultúrával*, kialakult *szalagdíszes kerámia műveltsége*, melynek a Kárpát-medence őslakóinak továbbélő népességét jelenti. Ez a Kárpátokról keletre is terjeszkedve 6800 éve létrehozta a – Boian kultúrával kevert – *Cucuteny műveltséget*, amely pedig hatással volt a 6 ezer éves *szvidéri műveltségre*. A Dunántúl és a Tisza mente erős déli, mediterrán befolyásával szemben a Kárpát-medence észak-keleti őslakói tehát történelmileg rövid idő alatt áttértek a földművelő életmódra, s továbbra is hozzájuk köthető a magyar nyelv átörökítése és eredete.

Az esőztető földművelést folytató, összefoglaló nevén *Duna-menti műveltség* – amely időnként odébb települve egyedülálló erdőégetéses technikával újította meg a föld termőképességét – Duna II. szakasza nyugatra terjeszkedik a Duna mentén, s 6500 után a német síkságra érve megteremti Nyugat-Európa újkőkorszakát. Itt is hiányzik az ember embernek való alárendelése, semmiféle főnökség nem mutatható ki a Dunai kultúra germán falvaiban. Az ugyanekkor ugyancsak az elöntött Fekete-tengeri partvidékről benépesülő Termékeny Félhold területén, valamint Mezopotámia déli részén és a Nílus mentén megjelenő – kidolgozott formájú – öntözéses földművelés technikájának megalkotása és a gabona nemesítése az elöntött Fekete-tengeri medencében történt, jerikói és natufi műveltségi előzményekkel. Az itt lehetséges öntözéses földművelés terjedéséhez viszont előfeltétel volt a nagyobb embertömeg – az öntözőrendszerek kiépítéséhez, karbantartásához nélkülözhetetlen – összehangolt tevékenységét megteremtő, emberi alárendelést alkalmazó templomgazdaság létrejötte.

8.3. Az öntözéses kultúrájú, szervezett társadalom létrejötte az egyetemes őstörténetben¹³⁵

10 évezreddel a jelen előtt a Shanidár barlang melletti sírokból már az emberáldozat első biztos jeleivel találkozhatunk. A 26 feltárt sírból nyolcban a női csontvázak mellett odatemetett négyéves korú gyermekek csontvázat találtak meg. Anyák és gyermekeik ilyen egyszerre történt elhalálózása, ilyen nagy

¹³⁵ Lásd Cser (2000), pp.: 134-141.

arányban csak a gyerekek erőszakos halálával magyarázható.¹³⁶ A terület azonban, hamarosan kiürült, s a Földközi-tenger egész keleti medencéje elszegényedett, amikor a holocén utolsó rövid lehűlésével olyan szárazság járt együtt, hogy az Eufrátesz felső szakaszán nem folyt víz. A Shanidár barlang embert áldozó műveltsége, a Zagros-hegység és a Levantin műveltségei ekkor állandó vízforrás mellé, a Fekete-tenger édesvizű medencéjébe költöztek.¹³⁷ E műveltségek emberei képezik az átmenetet a korábban általános mellérendelő szemléletű és a később elterjedő alárendelő társadalmak között, a vadon termő és házasított gabonafélék között, a termésrész feldolgozása és a rézöntés között. Mert a nagyobb hozamú búza és árpa, s az ekés földművelés kifejlesztése, valamint az öntözéses gazdálkodás továbbfejlesztése nagyobb népsűrűséget megkívánván és teremtvén, átalakította a társadalom szellemi életét, létrehívva az istenség gondolatát és a későbbi megszemélyesített lélekszimbolikát.¹³⁸

A csatornaásáshoz szükséges, sok ember összehangolt, együttes tevékenységét csak olyan szervezett társadalom tudta biztosítani, amelyet az alárendeltség működtetett. Az eredmény, a több élelmiszertermés, lehetővé tette, hogy ne mindenki közvetlenül az élelmiszer megtermelésével foglalkozzon, hanem a társadalom egy része e termelés megszervezését végezze, figyelje meg a környezeti hatásokat, s szellemileg feldolgozza. Lehetővé vált és megvalósult tehát a társadalom fizikai és szellemi foglalkozásúakra való szétválása. Az egyik ember főlébe került a másiknak, s annak termékéből élt anélkül, hogy az ebbe belepusztult volna.¹³⁹ A kialakuló földműves élelmiszertermelés közvetlen fogyasztáson túli részét, a terméktöbbletet a társadalom egy része megszerezte, magának alárendelte. Ezzel alárendelte magának a társadalom másik részét, mely alárendelés először a letelepedett földművelő és a pásztor műveltségek határán jelent meg.¹⁴⁰

Az alárendelés első nyilvánvaló ébredését, jeleinek megjelenését a Fekete-tengert övező műveltségekben a jelen előtti 8. évezredben az embert formáló kerámia edények felbukkanása kísérte. A társadalmi egyenlőtlenséget tükröző legkorábbi sírt a sztyeppe északi peremén, a Volga mellett tárták fel, benne a környezethez képest nagy pompával eltemetett öt év körüli gyerekkel.¹⁴¹ E fiatal gyermek ezt nem életével, hanem származásával érdemelhette ki. E származási megkülönböztetés ideje a jelen előtt 7500-7300-ban történt. Ugyanitt megtalálták a későbbi temetkezésben az istenséget jelképező kőkést, mely azután a

¹³⁶ Vö. Roux (1992), p.: 40.

¹³⁷ Lásd Mellart (1981), p.: 90, és Ryan (1998), pp. 156-178.

¹³⁸ Az öntözés legrégebbi nyomai a jelen előtt tíz évezreddel volt Jerikó mellől valók. Lásd Mellaart (1981), p.: 66.

¹³⁹ Halász-vadász társadalmakban az efféle alárendelés azért nem működhetett, mert az emberek csupán a pusztta megélhetésüket biztosító élelmiszert tudták előteremteni maguk és környezetük számára, s az élelem nem volt sem cserélhető termék, sem forgalmi cikk.

¹⁴⁰ Vö. Gimbutas (1982), pp.: 87-88, és Roux (1992), p.: 4.

¹⁴¹ Lásd Gimbutas (1991), pp.: 354-355.

sztyepei kurgán műveltségben emberölő késként, harci törként, majd harci bal-taként isteni megtiszteltetéssel lett ábrázolva.¹⁴² És előkerült más sírokból embert formáló kerámia is.

Itt bizony az ember alárendelte magát nálánál magasabbnak vélt hatalomnak, másokat pedig önmagának. Létrehozva ezzel az alárendelő szemléletű életformát és műveltséget, s az erre épülő, hatalomnak alárendelt társadalmi szerkezetet. A később itt, e területen az előkelők sírja fölé emelt királyi pompát mutató halomsírok, kurgánok, s benne sírmellékletként a lovak, a kiszolgáló emberek és harcosok tetemeinek tömegével, s több asszonyi tetemmel, embertömegek rítusos halálát jelentik, és bizonyítják a király temetését kísérő emberáldozat meglétét.

Mindezekre az után került sor, hogy jégkorszak teljes felmelegedésének a vége felé, a harmadik lehűlési periódus felmelegedése végén a hirtelen megemelkedett szintű Földközi-tenger a jelen előtt 7560 körül átszakította a Boszporusz-gátat, amelynek túloldalán kb. 130 méterrel alacsonyabb volt az akkor édesvízű tószint.¹⁴³ A Gilgames-eposzban szereplő hat, s a Bibliában szereplő 40 nap helyett valószínűleg nyolc-kilenc hónapig tartott a medence feltöltődése és a mai Fekete-tenger kialakulása.¹⁴⁴ A termékeny, sűrűn lakott partvidék több száz kilométeres sávja víz alá kerül, a vízzel borított terület megduplázódott. A lakosság részben elpusztult, részben elmenekülve a környező területen szétszóródott.¹⁴⁵ Magával vitte hitét, ami az istenségnek bemutatott áldozat előképét tartalmazta, valamint hitét saját maga kiválasztottságában, ami a későbbi emberölő fegyver imádatát eredményezte, amint az a Volga-menti gyereksír mellékletekből látszik.

Anatóliában, Tell Halafban ekkortájt hirtelen a korábban ott előfordult típustól különböző műveltség bukkant fel egyfajta védelmi rendszerrel együtt. Először az anatóliai falvakat veszik körül védőrendszerrel, majd a Tigris középső folyásánál és az Eufrátesz mellett jelennek meg falakkal megerősített földművelő közösségek. Később a templom központi szervezete, a templomgazdaság és a nem egyenértékű társadalmi rétegződés megjelenése következett ugyanitt. Ugyanekkor jelentkezett a Balkánon több új műveltség, s a Duna és a Dnyeper mentén a Vinča műveltség, illetve a Boian műveltség és etnikum. Vele együtt mindenütt az antropomorf kerámia és a nemesített gabonafajták.¹⁴⁶ S ettől kezdve Közép- és Kelet-Európa kultúráiban két ellentétes rendszer volt jelen: az egalitárius műveltség templomgazdaság nélkül, és a nem egalitárius műveltség

¹⁴² Lásd Gimbutas (1991), pp.: 345-355.

¹⁴³ Lásd Ryan (1998), p.: 157, Kerr (1998), p. 1132, Stone (1999), pp.: 915-916, és vö. Lorius (1985), pp.: 591-596, Winograd (1988), pp.: 1275-1280, Oppenheimer (1999), pp.: 251-266, Cser (2000), pp.: 134-141.

¹⁴⁴ Lásd Rákos (1974), pp.: 152-154. Itt nincs szó esőről, hanem gátszakadásról, hatalmas erjedő déli szélviharról és áradásról, valamint környező hegyekről és csúcsokról.

¹⁴⁵ Lásd Ryan (1998), p.: 193-201.

¹⁴⁶ Vö. Gimbutas (1982), pp.: 87-88, 101, Mellaart (1981), pp.: 247, 249, 257.

templomgazdasággal, valamint mindkettő rendelkezett a letelepedett mezőgazdaság nyelvi alapkifejezéseivel. – Ez a katasztrofális vízszintemelkedéskor több irányban szétterjedt Fekete-tenger melletti kultúra, mint közös ős, lehet az egyik magyarázata a későbbi sumér és a még későbbi magyar nyelv közötti figyelemre méltó hasonlóságoknak.¹⁴⁷

8.4. A termékenység tisztelet és a lélekismeret megjelenése és szerepe¹⁴⁸

A Fekete-tenger feltöltődése előtt oda és a Balkánra érkezett gabonatermelő kultúra származási helye az Anatóliában jelen előtt 8800 és 8400 között virágzó Çatal-Hüyük műveltség volt, ahol mintegy tízezren éltek szentélyszerű egymáshoz ragasztott négyszögletes, agyagtégla házakban. Háromféle búzát, árpat és zöldséget termeltek, marhát, kecskét tenyésztettek, disznóra, szarvasra vadásztak. Hematittal és limotittal díszítettek, termésrészről eladásra ékszert készítettek, kerámiát égettek. A házakban a termékenység kultuszára utaló olyan vallási jegyeket, szimbólumokat tártak fel, mint az immár arccal rendelkező kövér aszszonyszobrok, a bikafejek. Az e műveltséget mintegy folytató, a Balkánról észak felé terjeszkedő műveltségeket a közép-európai Körös-Tisza műveltség és Duna menti műveltség a maga sajátosságainak megtartásával vette át és alkalmazta, azaz templomgazdaság nélkül, a társadalom vagyoni–rangi megosztása nélkül, emberölő fegyverek vagy védelmi eszközök, s háborúk nélkül.¹⁴⁹ Az itteni kerámiák a teljes körű társadalmi egyenlőséget, a kozmikus rend tiszteletét és a termékenység szimbólumainak minden mást túlszárnyaló ábrázolását mutatják.¹⁵⁰ A jelképek között a szarvas a jelen előtti 8. évezred elejéről ismert.¹⁵¹ A tulipánhoz hasonló holdsarló jelképek ismertek a Cucuteny kultúra területéről jelen előtt 6. évezredből.¹⁵² A tatárlakai táblák egyikén életfa van a jelen előtti 8. évezredből,¹⁵³ míg a Cucuteny kultúra területéről két kutya mintegy őrzi az életfát a jelen előtti 6. évezred végéről.¹⁵⁴ Ismert a hegy szimbóluma is erről a tájékról, népmeséinkből az üveghegy.¹⁵⁵ A kétféjű madár is jelen van a jelen előtti 8.

¹⁴⁷ Vö. Ryan (1998), pp.: 188-201. Ami tehát egyáltalán nem jelent népi azonosságot.

¹⁴⁸ Cser (2000), pp.: 134-141.

¹⁴⁹ Lásd Makkay (1982), pp.: 14-25, Childe (1954), p.: 74.

¹⁵⁰ Lásd Cser (2000), pp.: 137, 70.

¹⁵¹ A Csépa melletti leleten. Lásd a **9. ábrán**, ill. Gimbutas (1982), p.: 173. A szarvas ábrázolás természetes magyarázata, hogy a Kárpát-medencében a jégkört megelőzően rénszarvasvadász nép élt (lásd Gáboriné [1980], p.: 206-214), amely nép a jégkorszak fölmelegedő szakaszában elment a tundra északra húzódásával együtt, s vitte magával a szvidéri műveltségbe a finnugor rokonság alapjait (lásd Gáboriné, 1980, p.: 248, László, 1974, p.: 68). Vö. Gimbutas (1982), p.: 173.

¹⁵² Lásd Gimbutas (1982), p.: 172. A jelkép a mindennek felett álló életerőt jelenti.

¹⁵³ Lásd a 4. ábra 2. részén.

¹⁵⁴ Lásd Gimbutas (1982), p.: 171.

¹⁵⁵ A késő Starčevo műveltségből, Čavdarból ismert hegyszimbólum spirálokkal együtt, valamint Temesvárról és a Niš melletti Malacról. Lásd Gimbutas (1982), pp.: 114-135.

évezred végén a Kárpát-medencében.¹⁵⁶ 7300-7500 évesek a tatárlaki és kicsit későbbi tordosi táblákon található írásjelek, illetve a Kárpát-medence első ABC-je, amely mind a mai napig fennmaradt és használt.¹⁵⁷ Ezt az ABC-t és számjeleket használták a legalább 35.000 éves portugáliai Pont d'Arc barlangbeli festmény óta a barlangrajzokon, és minden valószínűség szerint ebből lett a sumér ékírás, a három egyiptomi írás, a kínai, a héber, az arámi, a föníciai, a görög, az etruszk, a latin és az arab írás is.¹⁵⁸ A nő szerepe ebben a kultúrában igen fontos. Anyajogú társadalomról van szó. A kettős kereszt jele a szülő nő testének jellegzetességeit tükrözi, a bikakoponya pedig a női szaporítószervek anatómiáját.¹⁵⁹ Itt egyértelművé válik, hogy az anya és a gyermeke ugyan két különböző személy, de a megszülésig ők egyek, egységet alkotnak.

Mivel a földművelés az évkörben az évenként ismétlődő és az évszakokhoz kötődő tevékenységi folyamatban zajlik, annak mozzanatai logikai láncná kapcsolódtak össze az elemekkel: Az anyaföld, mint teremtető erő, a napsugárzás, mint érlelő erő, a víz, mint tápláló erő, a csillagos égbolt, mint vezérlő erő. A logikai kapcsolat a szabályos csillagmozgás és az évszakok váltakozása között, a föld termő ereje és az életerő vagy lélek között, az égi és földi világ megkülönböztetésére és kapcsolatának felismerésére vezetett. Mivel a tevékenységek kezdő időpontját, például a gabona elvetésének idejét a csillagvilágból számították ki, a létrejött földművelő társadalom az égbolttól származtatta a földi jelenségeket. Erre az időre már a halász-vadász-gyűjtögető társadalom a földön élő emberek halhatatlan lelkével népesítette be az eget.¹⁶⁰ E valamilyen túlvilágban továbbélő, a személyiséget jelentő lelkek számára helyeztek a halott mellé a sírba tárgyakat, mely túlvilág reménye még ma is számos nép hitvilágában megvan. Későbbi, földműveléssel párhuzamos jelképek jelzik a különböző lélekformák felfogását: 1. a föld szülőanyaként, 2. a levegő az élő lélek megtestesüléseként, 3. a víz elsődleges megtermékenyítő és tápláló erőként, 4. a tűz a nap földre hozott részeként, mint növesztő és érlelő, s egyben pusztító erőforrás. A lélekformákat kifejező, az emberhez tartozó lélek jelképei: fa (föld), madár, méh, szélkerék (levegő), hal, kígyó (víz), nap (tűz). A lélek az emberrel mellérendelő viszonyban áll, kitölti az ember belsejét, s a halállal elhagyja azt. Így megint csak egységgel találkozunk: az emberi test és a lélek *egy, együtt* alkotják magát az embert. Bár az embernek a lélekről, mint fölötté álló isteni tudatról, van érzési tapasztalata is – az egyes emberek agyállapotainak nagymértékű átlapoltsága

¹⁵⁶ Mint valamiféle madáristenség a korai Vinča műveltségben. Lásd Gimbutas (1982), p.: 117, 79. ábra.

¹⁵⁷ „A magyar nyelv ősidők óta jelen volt a Kárpát-medencében, pontosabban fogalmazva: *el-sőként itt volt jelen*.” (Varga, 2001, p.: 199.) Lásd még Varga (2001), pp.: 189-270.

¹⁵⁸ Lásd Varga (2001), pp.: 273-456.

¹⁵⁹ Lásd Cser (2000), pp.: 64, 137, Gimbutas (1991) 245, 247. Ellenben a kortárs pásztornépeket az orosz sztyeppén már a férfi túlsúlya jellemezte. (Lásd Childe, 1954, p.: 73.)

¹⁶⁰ Az ausztrál bennszülötteknél a mai napig így van. Lásd Reed (1994), pp.: 45-87.

miatt, – az emberek a ma ismert teremtő istenségekig kizárólag logikai úton jutottak el. Azaz a lélek és a test viszonyának felfogása magyarázza az Isten és az ember viszonyát.¹⁶¹ A lélek csak a Fekete-tengeri Vízözön után, a szétszóródott társadalmakban, a lélekjelképekben öltött személyes formát. Az elvont gondolkodás a későbbi indogermánoknál az elemeket, a szelet, a tüzet, a vizet, a földet, mint a lélek összetevőit megszemélyesítette, az embert magát nekik alávetette.¹⁶² Ennek az alárendelésnek a jellegét a sokkal később lejegyzett teremtésmítoszok mutatják, melyek több hasonló és több alapvetően különböző elképzeléssel is szolgálnak.

8.5. *A mellérendelő szemlélet alárendelővel felváltása és annak következményei*¹⁶³

A társadalomban élő emberek kapcsolata egymást szemlélő módjaik függvénye. Az őskori múlt nagy korszakaiban egyenrangúnak tekintették egymást. Ennek eredményeképp hosszú időn át mellérendelő viszonyban tevékenykedtek. Ekkor az együttműködő embercsoportoknak mindig támadt egy-egy vezetője, akinek a vezérletére hallgattak, aki megadta a közös léptek ritmusát. Amikor azonban az egyik személy a másikat nem tekinti vele egyenértékűnek, kapcsolatuk hatalmi jellegű formát ölt. Ekkor önmagukat és a másikat kölcsönösen alacsonyabbra, illetőleg magasabbra értékelve, alá- és fölérendelt viszonyra lépnek. Az alárendelt szerep a végrehajtó, a fölérendelt a parancsnokló, ami az egész társadalom számára is főnökséget, fölöttes hatalmat jelöl ki.

A mellérendelés példáit megtaláljuk az archaikus népektől kezdve egészen a mai kamarazene együttesekig. Megjelenik ez a világ szerkezetének leírásakor is, amikor azt az égi és földi, az aktív és passzív, a férfias és nőies jellegű erők egyenrangú, egymást kiegészítő kölcsönhatásának tekintik.¹⁶⁴ Ugyanezt látjuk a házastársi, az anyai és apai, valamint a gyermek és szülő kapcsolatban. Előbbi-

¹⁶¹ A korábbi materialista (az örök anyag hozza létre a lelket) és idealista (az anyagi világot az isteni őslélek teremtette) felfogáshoz képest, – ahol a lélek és a test viszonya meghatározó elem, amely valami őslétezőnek rendeli alá a másik létezőt, – a modern fizika és a kvantummechanika mellérendelő szemlélettel fizikailag is összekapcsolja a két jelenséget: az anyagot és a léleknek megfelelő információt (azaz hullámtermészetet), és az elsődlegesség kérdését száműzve, mindkettőt azonos valóság lényegi oldalainak tekinti. (Lásd Zohar, 1990. Zohar, 1992. Zohar, 1993. Zohar, 1997a. Zohar, 1997b). Ezzel ugyan a modern természettudomány eljutott a mellérendelő szemlélethez, de az alárendelő társadalmi környezetre eddig nem igen tudott hatni e szemléletmód, ezért nincs a kvantummechanikának társadalomtudományi alkalmazása, bár ismeretelméleti társadalomelméletek kidolgozására történtek kísérletek, John Locke és Immanuel Kanttól Friedrich von Hayekig.

¹⁶² Az él, élet, lélek, lélegzik, hal, halál, holt stb szóbokorban az l-ek a levegő útjába állított nyelvvvel képződnek. A magyarban a lélek és a halál ősi emberi viszonya távolsági, mivel a magyar nyelv eredetileg a magas hangrendű szavak a közelséget, a mélyek a távolságot fejezik ki. (Lásd Lükő, 1987, p.: 30, Varga, 2003, pp.: 167-192, Varga, 2004, pp.: 76-80.)

¹⁶³ Cser (2000), pp.: 44-47.

¹⁶⁴ Vö. Grimal (1965), p.: 273, Ji Csing (1989), p.: 16, Saso (1984), p. 349.

ben melyik alárendeltje a másiknak? Egyik sem, és koordináló harmadikat sem találunk. A két szerep a család fenntartása szempontjából egyenértékű, a két szülő egymás mellé rendelt. (Ezt a magyar nyelv a *feleség* és *férj* szóval egyaránt kifejezi,¹⁶⁵ míg az angol a férjet a *gazda* fogalommal azonosítja.¹⁶⁶) A különbségek nem értékkülönbségek, dialektikus kölcsönhatásuk elfogadott. Ezt tekinthetjük az emberiség szerves, természetes szerveződésének. A szervetlen, mesterséges szerveződési mód pedig: amikor a viszonyok és jelenségek egymásnak alárendeltek. Ez utóbbi metafizikai szemléletben a jelenségek szigorúan követik egymást logikailag, időben és ok-okozatilag. Az indoeurópai nyelvek is alárendelő szemléletűek, s a mai európai kultúra meghatározó szemléleti módja az alárendelő. Ez a nem egyforma jelenségeket rögtön az elsődleges, illetve eredendő és másodlagos, azaz származtatott sorrendbe rakja. Nemcsak logikailag és időben tekintve az egymáshoz való viszonyt, hanem értékítélettel, azaz az ‘elsődlegest’ értékesebbnek tartva, mint a ‘másodlagost’. S a dolog természeténél fogva elsődlegesnek, magasabb rendűnek, értékesebbnek vélik a saját szemléleti rendszerüket és gondolatvilágukat.¹⁶⁷

Az alárendelő szemléleti mód jellemzi például a római katolikus egyházat és működését, és általában a királyságok szervezetét. A király az istennek, az alattvalók a királynak vannak alávetve. A király ezért megközelíthetetlen, isteni származású vagy isteninek, az istenség fiának felkent, mint a fáraó Egyiptomban.¹⁶⁸ Ez már bizonyos halhatatlanságot is jelent, a neki alávetett halandókkal szemben. Ezzel ellentétben, a mellérendelő szemlélet nem teremt olyan felsőbbrendű személyiségeket, akiket imádni kellene, akiktől félni kell. Ezért a két szemlélet találkozásakor, például a középkori magyar történelemben az uraság istenének járó térdhajtást megadták a mellérendelő szemléletű alárendeltek, nem hergelték az istenfélő uraságot annak megtagadásával. Tehették bátran, *többet ésszel, mint erővel*, mert nem féltek emiatt saját ‘istenségük’ büntetésétől. Amikor a teljes ország-környezet alárendelő feudális hűbérúri rendszert mutatott, a magyarok a mellérendelő szemléletű *koronatannal* szakrális tárgyat tettek meg az ország tulajdonosának.¹⁶⁹ E tartalmi személyiségjegyek nélkül formailag fel-

¹⁶⁵ És a fele-fele viszonos, mert – amint Varga Csaba kimutatta – a *férj* szavunk is a *fél* szóból származik.

¹⁶⁶ A férj nő gazdája! A nő férfi tulajdona.

¹⁶⁷ Ma szinte valamennyi társadalmi szervezet archikusan, piramisszerűen épül fel, ahol az utasítás felülről lefelé halad. Az alsóbb szint a felsőbbnek alárendelt. Ez a szervezeti mód egyesek szemében a társadalmiság *sine qua nonja*, mert a társadalom főnök nélkül nem állhat fenn. Ahol ez ismeretlen, például az ausztrál bennszülötteknél, ott fejletlen hordákat lát ez a szemlélet. Vö. Beöthy (1977), pp.: 27-140, 154-157. Van, aki az indoeurópai népek, műveltségek sikerét nyelvük alárendelő szemléletével magyarázza. Vö. Childe (1926), pp.: 39-41. Ha valamely kultúra hitvilágában istenek nem találhatók, azt szeretik elmaradottnak tekinteni, mondván, hogy még nem jutott el az Isten fogalmának megértéséhez. Vö. Ipolyi (1987), pp.: 35-38.

¹⁶⁸ Lásd pl. Osman (1991), p.: 152, Knight (1997), p.: 155.

¹⁶⁹ Lásd részletesebben Cser (2000), p.: 79, 181. és Zétényi (1997), p.: 17.

sőbbrendű lénynek, a Koronának rendelve alá a királyt és az ország lakosságát. E két egyenrangú tag alkotván a Korona szellemi testét, ugyanennek, azaz önmagának lett alárendelve a király és a nép. Ismét csak a *kettő egy* felfogás érhető itt tetten. Ilyenformán embert törvényesen egyáltalán nem birtokolt ember a Magyar Királyságban a Dózsa-vezette polgárháború utáni megtorlásig, s maga a hűbéri rend csak Mária Terézia korától, alig 50-80 évre lett általános nálunk. Aztán jött 1848.

A mellérendelő szemléletmóddal nem rítusokban élünk, hanem életszerűbb, célszerűbb formákban. Ez fejleszti a nyelvet, amely tükrözi a mellérendelő műveltséget. Az egyenértékű társ elfogadása hatékony tanítást, tanulást tesz lehetővé. A mellérendelő társadalmi emlékezet előkelők hiányában a belső összefüggésekről szól, s így nem hősi regék születnek, hanem tanító mesék, történetek, versek, dalok.¹⁷⁰ Alig látszik mindez az alárendelő környezetben, sőt rejtőzködni kell annak túlsúlya miatt. A mellérendelő gondolkodás azzal képes fennmaradni, hogy tudása nélkülözhetetlen, pótolhatatlan, s csak ő rendelkezik vele. Ilyen például a fémművesség, a fémek előállításának, tisztításának, edzésének, az eszközök kovácsolásának titkai. E mellérendelő társadalom mestereinek nincs név szerinti nyomuk az alárendelő mondákban, krónikákban, mert isteneik hiányában legendás nevük sincs, idegenek idegen országban, esetleg törpe szerepben. Mialatt az alárendelő társadalmi emlékezés a teremtetten előkelőség történetéről, származási vonaláról, hősi tetteiről szól. Állandóan és mindenütt előtérbe kerülnek a királyokról szóló mondák, a hősöket dicsőítő legendák, az e főszereplők származását rögzítő regék. Egyre-másra továbbadják őket szájról-szájra, köbe vésve vagy agyagba égetve.

Az alárendelő szemléleti mód hibás kérdésfeltevéssel állandóan gerjeszti a vitát abban a kérdéskörben, hogy az általa a kétféle szemléleti módhoz kötött tu-

¹⁷⁰ A mellérendelő szemléletű mese példája lehet a *Mindentlító királylány* (Lásd Kovács, 1994, p.: 152), vagy *Zöld Péter Gál Istvánné meséjében* (*Világszép Népmesék* c. kötet pp.: 104-110). A neki megfelelő alárendelő szemléletű görög mítoszi példa a *Csodálatos Atalanta*. (Grimal, 1965, vagy Ovidius feldolgozásában lásd Grant, 1988, pp.: 343-345, 392). Mindkét történetben a férjet kereső leány próbatétel elé állítja kérőit, ők pedig: feleséget akarnak, ezért alávetik magukat a próbának. A mellérendelő szemléletű mesében a szereplők személyazonosságának nincs jelentősége, ezért nem is nevükön, hanem *királylány* és *kondásfiú* megnevezéssel szerepelnek. Az alárendelő szemléletű mesében lényeges a lány Atalanta neve, mert az isteni származás rendje a történet lényegéhez tartozik. Ennél kisebb értékkel ugyan, de rendkívül fontos a fiú, a görög regebéli Melanion (Ovidiusnál Hippomenes) származása és hősi múltja is. A fiúnak mindkét történetben segítségre van szüksége a feltételek teljesítéséhez. Előbbi esetben a fiú előzőleg emberségesen megsegíti későbbi viszontsegítőit, utóbbiban pedig: Afrodité istennő (Ovidiusnál Vénusz) kegyeit kell elnyernie a rítus maradéktalan végrehajtásával. A saját érdem alapján való érvényesülés elsődlegességét az isteni segítséggel történőhöz képest a próbateljesítés jellege, a helyzet megoldása mutatja: A mellérendelő szemléletű mesében a próba teljesítése nem a másik legyőzése, hanem a megoldás *te az enyém, én a tied*. Az alárendelő történetben a fiú a legyőzött nő ura és parancsolója lesz, s egybekelésükkor az isteni beavatkozás negatívvá válik, mert Zeus (Ovidiusnál Cybele) haragja állattá változtatja őket.

datelvűség és anyagelvűség közül melyik volt előbb, melyik elv az elsődleges eredendő és melyik a másodlagos származék, melyik elv létezik öröktől fogva és melyik teremtett, melyik elv az értékesebb. A mellérendelő szemléletmód szerint nem kell eldönteni e hibás kérdéskört, fel sem kell tenni e kérdéseket, mert a két elv és jelenség a valóság két oldalaként fogható fel, amely egymástól elválaszthatatlanul összetartozik, összekapcsolódik: *kettő egy*. Ahogy a kvantummechanika már régen kimutatta ezt, amennyiben felfedezte, hogy az anyag hullámtermészete és részecske mivolta – mintegy a tudat elv és az anyag elv – elválaszthatatlanul összetartozó. A *kettő egy*-azonos valóság két oldala, a *kettő egy*.

8.7. Teremtő égi istenek, isteni földi királyok és a világ, az élet örök adottságai¹⁷¹

A ma jelentősen elterjedt elv, a népfőlség, demokrácia elve az elmúlt évezredekben igen ritkán került felszínre, mert a társadalom az uralkodó elit és az azt kiszolgáló nép két alapvető rétegére bomlott. Az uralkodó elit feje, a király tisztebe általában csak beleszületni lehetett.¹⁷² Már rég feledésbe merült a királyok alárendelő szemléleti módból fakadt hatalmának könyörtelen kizárólagossága, s bizony a királyság a törvényes uralkodási rend megteremtőjének és fenntartójának üdvös eszköze lett az uralkodó közfelfogásban.¹⁷³ Mindez szorosan összefüggött az őseredet, a világ létrejötte kérdésével, és a válaszban szereplő különböző isteni teremtésformákkal, amiknek során meghatározó szerepet kaptak az isten földi megbízottai.

Az egyik típusú teremtésforma az észak-európai népek teremtésmítoszaiban található.¹⁷⁴ Eszerint az idők kezdetén a Niflheimből képződött északi jég és a Muspellheimből képződött déli tűz a két őslétező világ volt. Kettőjük küzdelméből két őslény származott, Ymir nevű óriás és Audumla nevű tehén. Utóbbi embert nyalt ki a jégből, akinek Odin, Vili és Ve ősisetség az unokája. Ők megölték Ymirt, s a testéből kilenc világot formáltak. Ezek szigorú háromsíkú rendben helyezkednek el. Asgard, a legfelső világ a harc, a teremtés isteneivel, s itt van Vanaheim és Alfheim, a fény manóinak földje, és Valhalla, a harcban elesettek lakhelye. Midgard a középső világ az emberrel, ahol található még Jotunheim, az óriások földje, Nidavellir, a törpék földje és Svartalfheim, a sötétség manóinak földje. Nilfheim alsó világaiban vannak a holtak, ahol az egyik rész, Hell, a pokol, a másik Nilfheim, a holtak világa. A kilencedik világ maga Muspellheim, a tüzek országa. A legfelső világból, Asgardból nő ki Ygdrasil, az élet fája, s

¹⁷¹ Cser (2000), pp.: 21-23.

¹⁷² Ha a király örökös nélkül halt meg, megkeresték azt a hozzá legközelebbi származású személyt, aki a származása jogán királlyá tehető.

¹⁷³ A görögöknél a kozmosz maga a rend, a káosszal szemben. Vö. Jonas (1992), pp.: 241-249. A legenda szerinti első sumér város, Kis első uralkodója a rendet, a törvényt kapta isteni ajándékként. Vö. Rákos (1974), p.: 77.

¹⁷⁴ Vö. Guerber (1992), Crossley-Holand (1980).

gyökerével összeköti Mimirt és Hvergelmirt, az élet és az alvilág forrását.¹⁷⁵ Azaz e mítoszformában a világ a földdel azonos, ahol északtól déli irányba az istenek és a gonosz szellemek elkülönülnek.

Az égbolt és csillagainak jelentősége másodrendű, mert az embert harci képessége, fegyveres ereje minősíti. Csak a harcban elesettek kerülhetnek a földi világhoz tartozó Valhallába, férfinak ágyban meghalni szégyen.¹⁷⁶ A harci tör, a kard isteni eszköz, mert Muspellheim óriása, Surtr kardja suhintásával gerjesztette a Jég világa feletti győzelmet kicsiholó szikrákat.¹⁷⁷

A másik típusú, a Földközi-tenger melléki műveltségek teremtésformáiban meghatározók a növénytermesztő műveltségek gondolkörének kozmológikus jelenségei. Az élettér három alapvető része az istenek világa az egekben, az emberi lényeké a földfelszínen és az elhunytak, a nem élők lelkének s bizonyos isteni lényeknek a világa a föld méhében.

Az elsődleges lények, az egeken uralkodó istenek valamilyen módon létrehozzák a földet. A mezopotámiai hitvilágban az északi felfogással egyezően az egyik őslény isten, Tiámat testéből.¹⁷⁸ Az egyiptomiaknál a világ Toth kimonodott szavaira jön létre.¹⁷⁹ Az istenek a földre jöve embert teremtenek, egy részüket isteni vérből¹⁸⁰ vagy saját magjukból,¹⁸¹ s egymást ölvé harcolnak egymással.¹⁸²

A harmadik teremtéstípus a görög hitvilágé, a két előző teremtéstípus közötti, az elsőhöz hasonló két őselemmel és a másodikhoz hasonló, de magasság szerinti világ-tagolódással.

A két őselem Káosz és Gaea föld, utóbbit tehát nem kell teremteni. Velük párhuzamos másik két őselem Tartarosz, és Érosz, a szerelem.¹⁸³ Előbb Gaea létrehozza a vele egyenrangú férfi Uránoszt, aki őt vízzel megtermékenyíti, s méhéből jönnek ki a Titán óriások, s majd a többi isten. Az istenek lakóhelye a magas hegyek világa, az Olymposz, akik alig különböznek az embertől. Ember formájúak, ember módra élnek, a földön működnek, harcolnak, csálnak, csábítanak.¹⁸⁴ Néha meg is hálnak.¹⁸⁵ Ezen az istenképen majd a görög filozófia, például Platón és követői változtatnak hermetikus irányban.¹⁸⁶

¹⁷⁵ Lásd Crossley-Holand (1980), pp.: xxi-xxii.

¹⁷⁶ Lásd Guerber (1992), p.: 19, Crossley-Holand (1980), p.: xix, xx.

¹⁷⁷ Lásd Guerber (1992), p.: 2.

¹⁷⁸ Lásd Rákos (1974), pp.: 39-40.

¹⁷⁹ Lásd Wallis Budge (1991), p.: 143.

¹⁸⁰ Lásd Rákos (1974), p.: 42.

¹⁸¹ Lásd Rákos (1974), p.: 89.

¹⁸² Lásd Rákos (1974), p.: 23, 38-39, Wallis Budge (1990), pp.: 278-279.

¹⁸³ Lásd Grant (1988), p.: 87.

¹⁸⁴ Lásd Grant (1988), pp.: 39, 79, Rieu (1959), pp.: 92-116. Rieu (1959).

¹⁸⁵ Lásd Grant (1988), p.: 89.

¹⁸⁶ Lásd Grimal (1965) pp.: 127-128, Jonas (1992), pp.: 148-153, 155, Hamvas (1994), pp.: 18-19.

A letelepedett műveltségek hitvilágában alapvető az örökéletű lélek, annak módosulása az istenek világa, akikhez a teremtési mítoszok köthetők. Az örökéletűnek felfogott lélek, a csillagok mozgásának megfigyelt végtelen szabályszerűsége, a föld tapasztalt teremtő ereje, a növekedéshez szükséges víz és napfény jótékony hatása a korai mezőgazdaságot létrehozó ember ismeretszintjének és gondolkodási módszerének megfelelően összegződött világképpé, hitvilággá. A megfigyelés két szintje a föld és az égbolt, a kettő összekötője a horizont.¹⁸⁷ A horizontot megbontó hegyek összekötik az eget és a földet.

Az első horizont alól bukkannak és emelkednek fel a csillagok elérhetetlen magasságokba, s a második horizont alá buknak le.¹⁸⁸ Azaz az égbolt jelenségei elérhetetlenek, s onnét közvetlen beavatkozás, üzenet sem jön az ember számára. Egyedül a meteorok érkeznek, amiket égi jelekként, földi jelenségek elindítóiként fognak föl.

Mindezek ellenére az égi és földi jelenségek összekapcsolása két helyen is szerepel a korai írott történelmi emlékekben: a sumér/akkád agyagtáblákon¹⁸⁹ és az egyiptomi piramis és sírfeliratokon.¹⁹⁰ Előbbi duális szemlélete – a görög és az észak-európai teremtésmítoszhoz hasonlóan – két őslétezőt tételez, utóbbi egyetlen. Mindkét írott emlékből a kiindulás egy láthatatlan, megnevezhetetlen vizes jellegű lény, az egyedüli létező, amely először önmaga tükörképét teremti meg. Ekkortól párhuzamosan, kettesben vagy a két őslétező, létrehozzák az isteneket. Utána az istenekből vagy közreműködésükkel teremődik meg a természeti világ, a földi környezet, növényekkel, állatokkal, emberekkel. A sumér kettős őскеzdet tehát Apszu, minden dolgok teremtő atyja vagy ős-óceán és Tiámat, az ősasszonyi lény.¹⁹¹ Az egyiptomi hitvilág egyetlen és megnevezhetetlen őскеzde viszont az, amire a modernkori istenfogalom visszavezethető.¹⁹²

Az időben és a térben közeli sumér és egyiptomi hitvilág tehát nagyban eltér az őскеzdet lényegét és alkotását, a földi környezetet tekintve. Előbbiben a két teremtő őslétezőt megöli Apszu harmadik vagy negyedik nemzedéki leszármazottja, Marduk. A férfi őslétezőből a tengereket teremti, Tiámat testéből pedig a földet, az eget, az égitesteket és azok mozgását.¹⁹³ A teremtés mikéntje azonban a sumérek számára lényegtelen lehetett, mert a mítosz nem közli velünk. Az istenek szolgálatára a szintén megölt Kingu véréből, aki Tiámat kedvese, és földi agyagból meggyúrnák a Lulut, az embert, akinek teremtését részletesen leírják.¹⁹⁴ E férfi központú felfogás miatt, az őskettősségben a női fél negatív töltetű. Két

¹⁸⁷ A horizontnak az egyiptomi misztikában meghatározó szerepe van. (Lásd Bauval (1997), pp.: 170-172, 315-322..)

¹⁸⁸ A két horizont Hóruszát lásd Wallis Budge (1991), p.: 19.

¹⁸⁹ Lásd Rákos (1974).

¹⁹⁰ Lásd Wallis Budge (1991).

¹⁹¹ Lásd Rákos (1974), p.: 20, Zakar (1973), p.: 31.

¹⁹² Lásd Wallis Budge (1991), pp.: 140-152.

¹⁹³ Lásd Rákos (1974), pp.: 20, 39, 40, Alford (2000), p. 98.

¹⁹⁴ Lásd Rákos (1974), pp.: 42, 50.

fontos női istenség marad két szögesen ellentétes szerepkörben: Istár, a bujaság, termékenység istennője és Ereskirgál, az alvilág, a halál istennője. Az egyiptomi hitvilágban Nunu ősvíz önmagából hozta létre Tem és Khepera istenpárt. Az őslétező így azonnal hárommá válik. Nem önmaga párjaként hoz létre tehát teremtő erejű további ősvizeket, hanem önmaga természeti megjelenítéseként. A két utódot ezért teremtő erőnek nevezik, míg ő megszólíthatatlan, leírhatatlan és ábrázolhatatlan marad. Tem és Khepera alkotta meg saját testéből a Napot, a Holdat, a Földet, az eget, és megteremtette ezek szívét, Tothot.¹⁹⁵ Utána már a valódi teremtő Toth, mert amit kimond, az létrejön. Az ember teremtése hiányzik a leírásokból. Tem és Khepera viszont ember formájú istenek, míg a többi istenségnél gyakori az állatfej emberi testen. Minden férfi istenségnek megvan a női párja.¹⁹⁶ Mindkét hitvilágban a föld anyaként szerepel, a föld mélye az anyaméh fogalmához kapcsolt. A föld alatti világ mégis a holtak világa,¹⁹⁷ ami nyilván a gyakorlati tényt követi, hogy a holtakat eltemetve visszaadták a teremtő anyaföldnek.¹⁹⁸

A kezdeti istenvilág később különbözőképpen finomodott, benne kimutathatóan megjelent a földi világot jellemző rend, alávetés. Egy-egy hitvilág történelmét mindig követte az isteni rend változása. Mezopotámia környékén más időben más az isteni rend feje, s Egyiptomban a területi istenségek ismeretesek. S bár az őslétező fogalma elhalványult, később a panteista felfogás alapjait képezte. Az őslétező egyedüliségét egyedüli istenséggé először Ehnaton fogta fel, s a majdnem ugyanabból az időből származó zoroasztrizmus.¹⁹⁹

Az isteneket és az embereket a sumér felfogásban a kiválasztott emberek kötik össze, akik maguk is részben isteni származásúak.²⁰⁰ Gilgames például kétharmad részben isteni származású őskirály.²⁰¹ Az első királlyal a királyság az égből szállt le, s a királyságot azután az isteni származású király születése teremti tovább. A király a nép őrzője, derék gazda, építőmester és a kormánypálca kezében tartója.²⁰² Az égnek is van királya, aki az isteni rangsor tetején áll. Az Isten a terület tulajdonosa, akinek a király a helytartója.²⁰³

¹⁹⁵ Lásd Wallis Budge (1991), pp.: 142-143.

¹⁹⁶ Lásd Wallis Budge (1991), p.: 14, Wallis Budge (1990), pp.: 169-289.

¹⁹⁷ Amiben minden alárendelő szemléletű hitrendszer megegyezik.

¹⁹⁸ Korábban tojás formájú sírokba temetkeztek, jelezve a halállal másik világra születést. (Lásd Gimbutas ([1991]).

¹⁹⁹ Ennek előfordulása viszont iratokban sokkal későbbi. Maga Zoroaszter nem Kr. e. 628–551-ig élt, mint köztudott, mely időpontot a Párthus Birodalom mágusai számítottak vissza, hanem mintegy évezreddel korábban, amikor az irániak még az Aral-tó környéki sztyeppén éltek. (Lásd Hinnels [1991], pp.: 171-190.)

²⁰⁰ Lehetnek igigik, akik kizárólag égi lények, és annunakik, akik a földön, az alvilágban és az égen is létezhetnek, s talán a mennyből lehullott istenek alvilágban született utódai. (Lásd Alford [1998], p.:255.)

²⁰¹ Lásd Rákos (1974), p.: 89.

²⁰² A királylisták szerint Etana volt Kis első királya. (Lásd Rákos [1974], p.: 77.)

²⁰³ Lásd Zakar (1973), p.: 37.

Az akkád időktől a király ugyan továbbra is az istenséget képviseli, de annak birtokába lépve önmagának követeli az Istennek kijáró tiszteletet. Mely szemlélet a római időkben Európában törvénnyé és az azután következő eseményeket meghatározó jelentőségűvé vált.²⁰⁴ Ettől eltérően az egyiptomi hitvilágban a király fölkenettség jogán vált az istenség gyermekévé. A hajdani isteni korszak Ős királya, Ozirisz később az alvilág istenévé vált.

Az aktuálisan uralkodó istent képviselő papság keni fel királlyá, fáraóvá a királyi leszármazási vonalból származó utódot, aki ekkortól ember által illethetetlen, megölhetetlen, megítélhetetlen félisten, a beavató, avagy koronázó szertartást végző vallási székhely mindenható főpapja. A királlyá felkenettetés jogához női ágon való örökléssel, vagy az örökös feleségül vételével lehetett hozzájutni.²⁰⁵ Az adott istenség, Toth, Ra, Atén vagy Amun a szertartás révén fiává fogadja a felkentet, akinek a nevében megjelenik az istené is: Thutmószisz = Toth utódja, Amenhotep = Amun kedveltje, Akhenaten–Ekhnaton–Aakhunaten = életet adó Atén.²⁰⁶ Halálakor a fáraót a temetési szertartás készíti fel az istenek otthonába való utazásra, az őskirály-istenség Ozirisszel azonossá válásra.²⁰⁷

Ameddig tehát a sumér hitvilágban a királyi hatalom az égből érkezik, itt a fölkent király halálakor az égbe távozik a lelke.

A király léte tehát Egyiptomban is, Mezopotámiában is megszentelt forma az ember és az istenségek között. Az istenek azonban nem azonosak az őскеzdettel, a legfőbb teremtővel, a megnevezhetetlen egyetlennel, akit azonban mai szóhasználatnál istennek nevezünk.²⁰⁸

Ugyanakkor csak az őslénynek vannak modern értelemben véve isteni meghatározottságai, mert az utódok, a néven nevezett istenek a társadalmi tagozódást tükrözik. Az is tény ugyanakkor, hogy az észak-európai és a görög hitvilág az őslényt nem ruhazza isteni tulajdonságokkal, csak az utódait. Az istenek harcai sem elemei az isteni lét lényegének, hanem a földi társadalmi ranglétra kialakítását vetítik az égre.²⁰⁹ Azaz a csillagvilág és mozgása a földi világ tükré:

²⁰⁴ Az eredetileg arisztokratikus köztársasági Róma hatalmának a Földközi–tenger teljes medencéjére való kiterjesztésekor, Kr. e. 27-től váltott át a császárságra. (Lásd Cunliffe [1998], p.: 427.)

²⁰⁵ Az amarnai uralkodók közül Aye és Horemheb a női örököszt vették feleségül. (Lásd Desroches-Noblecourt [1963], pp.: 120-121.)

²⁰⁶ Lásd Wallis-Budge (1991), p.: 85.

²⁰⁷ Lásd Wallis-Budge (1990), p.: 339.

²⁰⁸ Zakar idézett művében következetesen a magyar tündér szóval fordítja megnevezésüket. De van, aki keresztényi vagy judeai értelemben vett angyaloknak tekinti őket. (Lásd Cser (2002), p.: 23.)

²⁰⁹ A király mellett később mindenütt megtalálhatók az alárendeltebb uralkodók, a született nemesség. Ezek mind az alájuk rendelt embereken uralkodnak és ez az uralom később határozottan kimutatható eszmei alapokon nyugodott. Az uralkodással kapcsolatos eszmei felfogást és annak megnevezését az uralomra teremtettség vagy úrráteremtettség (protimoizmus) fogalomköre írja le.

*amint a mennyben, úgy a földön is.*²¹⁰ E szemléletből fakad az is, hogy a mennyek országa az egekben van, a pokol, a holtak országa pedig az alvilágban.

A sumér hitvilágban a túlvilágon is van büntetés, de az igazi jutalom az egek országa, ahová Gilgames már nem jutott fel.²¹¹ Az egyiptomi hitvilágban az erkölcsi mérce csak a fáraót, az isteni kiválasztottat illeti, akinek jócselekedeteit Toth méri Ozirisz előtt. Az egyszerű emberre ez ugyan nem vonatkozik, de a Halottak könyvében 30 kérdés szerepel a tiltott tételre vonatkozóan, amire válaszolnia kell a léleknek szíve halál utáni megmérettetésekor.²¹²

A királyfogalom tehát szorosan kötődik az államhoz, a hatalomhoz. A királyi hatalom forrása az Ég, vallási eszmében jelképezve és földi gyakorlatban megvalósulva. E kettős jellegű államhatalom szellemi alapja a Törvény, míg a végrehajtás anyagi alapon történik.

A törvény alkotása és végrehajtása egyensúlyban szilárd állami létet képez, összeköti a társadalom szellemi és gyakorlati életének e két tartóoszlopát. Itt is felismerhető még, hogy a *kettő egy*.

Maradéktalanul ez az egyensúly azonban csak viszonylag kis területen valósulhat meg, mert a törvényt alkotó és végrehajtó hatalomnak – egymástól elváltan – egymást kell ellensúlyoznia.

Nagy birodalmakban viszont az egyensúly létrejöttét zavarta, lehetetlenné tette az ember és környezete különbségeiből fakadóan nem egységesíthető szellemi élet.

A központot jellemző egyensúlyi állapot távolabb ellenkező hatást gyakorolhatott, ezért a végrehajtó hatalom a helyi hitvilághoz kapcsolódva és a központi hit kényszerítéséről lemondva, viszonylag hosszabb időn át és térben is kiterjedve tudta biztosítani a társadalmi egyensúlyok sorozatát. Ekkor a király, még a papkirály is már ennek volt a biztosítója.

Nincs azonban egyensúlyban, és bizonytalan a társadalmi élet, ha az egyik hatalmi ág a másiknak alárendelt. Akár a gyakorlati élet a szellemi életnek, akár a szellemi élet a gyakorlati politikának. Ezek diktatúrák, s csak átmenetileg áll-

²¹⁰ Így az égi világ megfigyelése alkalom a földi események előrejelzésére, az asztrológiára. Az égi világ jelenségeit a csillagok állásából, a bolygók mozgásából vezetik le, amik alapján megpróbálják kideríteni a várható földi eseményeket. Sikerük oka kettős: 1. Mivel a földi események szorosan kapcsolódnak a föld helyzetéhez, azaz az évszakokhoz, a napi fényviszonyokhoz, valamint a naptevékenységhez, melyekre a bolygók, különösen a nagybolygók hatása kétségtelen tény, a megfigyelt kapcsolatok, emberi reakciók lehetnek leírható kapcsolatban a bolygók állásával. 2. Az embert élete, tevékenysége során milliárdnyi tényösszefüggés környékezi, amelyekből ha bármit jóslattal kiemelünk, az heurisztikus élményt fog okozni. Ugyanakkor a platóni filozófia nyomán a kozmikus lélekfelfogás a földre érkező lelket – a különböző égi zónákon való áthaladás során – ért hatásokat asztrológiai elvekkel fejezte ki, például a gnosztikus spekulációkban. (Lásd Jonas [1992], pp.: 156-157.)

²¹¹ Lásd Rákos (1974), p.: 156.

²¹² Ezek között megtalálható a bibliai Tízparancsolat utolsó hét tétele is. (Lásd Wallis-Budge [1990], pp.: 576-582.)

nak meg a lábukon, hosszú távon összeomlanak. A történelemben a diktatórikus rendszerek többnyire évszázadnyi időt sem értek meg.

A három teremtésformától eltérő típusú fölfogásban nincsenek istenek, nincs teremtés, nincsenek teremtésmítoszok, teremtéslegendák, teremtési elképzelések. A születő és meghaló embert öröktől fogva és örök időig létező lélek lakja és tölti ki. Példa erre a magyar hit és mondavilág,²¹³ az észak-amerikai indiánok, az eszkimók,²¹⁴ az ausztrál bennszülöttek vagy Dél-Ázsia s a Távol-kelet korai hitvilága.²¹⁵ Az ausztrál bennszülöttek legendáiban a föld adott létező, azt senki sem teremtette, mialatt a növény- és állatvilágot, amely a földet benépesíti, a fényt adó női nap teremti.²¹⁶ A földön lévő Hatalmas Lélek sem teremt, bár ezt vallja magáról.²¹⁷ Aztán a teremtő felemelkedik az égboltra, amint a földi lények lelkei is, midőn feladatuk bevégeztével csillagokként népesítik be az égboltot.²¹⁸

A magyar hit és mondavilág elemzése még ezt sem mutatja. S ugyanez vonatkozik a kelta hitvilág elemzésére is.²¹⁹ Ez utóbbiban nem találunk sem teremtéslegendát, sem isteneket, ámde a lélek és az ember kapcsolata meghatározó jelentőségű.²²⁰ (Ugyancsak hiányoznak az istenek és a teremtéslegenda a hindu és a távol-keleti (kínai, japán) mitológiák kezdeti szakaszából.)²²¹ A magyar hitvilágban az ember és a lélek viszonya bír meghatározó jelentőséggel.²²² A csillagvilág és az ember kapcsolata nem oksági, bár szoktunk választani csillagot magunknak, vagy azt mondjuk, hogy lehullott valaki csillaga.²²³ Az eszkimók hite szerint a környezet és az ember, a lét és a nemlét között igen kis különbség van, az ember léte alapvetően a környezetétől függ, amiért azzal összhangban kell élnünk.²²⁴

Ez a hitvilág fejezi legjobban a mellérendelést. Az amerikai indiánok életében általában nem válik külön a vallás és az élet. Viszont magyarázatot nyer náluk a kimondott szó vallási értelme, amennyiben a szó teremtő ereje abban áll, hogy amit a lélegzettel formált szóval kimondunk, abban élet lesz, abban létezik.

²¹³ Lásd Lükő (1987), p.: 75, Cser (2000), pp.: 55-56.

²¹⁴ Lásd Brown (1991), pp.: 394-396.

²¹⁵ Lásd Grimal (1965), pp.: 271-293.

²¹⁶ Reed (1994), p.: 11.

²¹⁷ Reed (1994), pp.: 17-21.

²¹⁸ Lásd Reed (1994), pp.: 76-87.

²¹⁹ Berresford Ellis (1996), pp.: 115-118. Minthogy a kelta hitvilágot keresztény szerzetesek írták le, óhatatlanul a saját, a héber teremtéslegendákat jellemző fölfogásuk süt át.

²²⁰ A kelta hitvilág 33 ú.n. istene csupán hősi ős, nem rendelkezik isteni képességekkel. Lásd erről Berresford Ellis (1996), pp.: 114-115.

²²¹ Grimal (1965), pp.: 271-293.

²²² Lásd Cser (2000), pp.: 59-65.

²²³ A duális fölfogásokban a földi léleknek megfelel egy mennyei lélek (transzcendens önmagunk), és a kettő önazonosságának a fölismerése az egyik legfontosabb kozmikus feladat. Lásd pl. a Himnusz a gyöngyről c. ezoterikus történet magyarázatát Jonas (1992), pp.: 123-124.

²²⁴ Brown (1992), pp.: 395-397.

8.8. Támadó népek, hatalmi elit a Kárpát-medencében²²⁵

A kelet-európai sztyeppén az Urálig jutott halász-vadász társadalmak 8 ezer éve folytatnak állattartást, állattenyésztést is. A fő állat, a ló a temetőkben is megjelent, mint sírmelléklet.

A Kaukázustól északra és a Cucuteny műveltségtől keletre kialakult férfiélvi, szegényekre és gazdagokra tagolt pásztortársadalomban felbukkan az emberölő fegyver.

A sírok mellékletei születési előjogokra utalnak. A hitvilág elemei egyeznek a későbbi indoeurópai hitvilág elemeivel. A 7 ezer éves lovas közlekedés magyarázza a hatalmas terület egységességét. A 6500 éve bizonyos lovaglás tudománya pedig lehetővé tette a marhatenyésztést. Ekkor a kőbaltából harcibaltá lesz, és a főemberi dombsírokban emberáldozatokkal temetnek. Az ugyanekkor kialakult *Ubaid műveltséget* hasonló elemek jellemzik a templomgazdaság és a rabszolgaság formájában. A *halom síros* vagy *kurgán műveltségű, harcibaltások népe* ugyanekkor e három eszköz, a ló, a fegyver és a önmaga magasabbrendűségi tudata birtokában találta fel a háborút. Előbb a balkáni Vinca kultúrát égették fel, és terjesztették el a folyó völgyekben a pásztorkodást. Azaz még nem volt igazi háború, mert nem volt védekezés. Aztán idővel a földművelés visszatért és feloldotta a kurgán műveltség elemeit.

Ugyanez történt ezer évvel később a Duna és a Tisza völgyén is, *Baden-Vucedol műveltségként* a II. kurgán invázió idején. A tízezres települések lakossága megritkult: megölték őket vagy délre menekültek írástudásukkal együtt, a görög szigetekig és Egyiptomig.

A kisebb települések, különösen a Cucuteny kultúra területén azonban érintetlenek maradtak. Ez a terület kevésbé kurganizálódott, mint a Duna-Tisza mentén élők, akik a hódítóknak alárendelten éltek, s rézeszközökkel váltották meg életüket. A dombokon erődök jelentek meg fémöntő és fegyvergyártó műhelyekkel, s eltűntek a közösségi helyiségek, szentélyek. Elő-Ázsiában viszont, a folyó völgyekben ekkor jött létre a városok és városállamok rendszere, és megjelent az írás és a bronz. 4800 éve a kurgán műveltség átalakult juhok és marhát tartó *késő-jamna műveltséggé* a Kaukázus északi felén, s ötszáz év múlva már a Balkánon volt. Jellemzője a kerek kocsi, aminek Budakalászon 5 ezer éves kerámia modelljét ásták ki. E műveltség indította a Tiszai kultúrát is felégető III. kurgán inváziót, aminek a végén a hódítók beolvadtak a helyben maradt leigázottakba. Ekkor távozott a szalagdíszes kerámia népének egy része az Urál környékére. De az Észak-kelet Kárpátok műveltsége és népessége még ekkor is viszonylag érintetlen maradt. Válaszlépésként mind az állattenyésztés, mind a rézművesség felértékelődött, a lakosság megtanulta megvédeni magát. A protoindoeurópai hódító elit Kárpát-medencei beolvasztásával a sztyepei hódí-

²²⁵ Lásd Cser (2000), pp.: 141-170.

tók felbukkanása itt ezer évre megszűnt. Ugyanakkor ez a hódító nép és nyelv más irányokban a későbbi indoeurópai népek és nyelvek kezdeményeit eredményezte.

A Kárpát medencei réz és antimon bronz ötvözetek elsődleges forrás volt Európa számára.

A bronzkor elején a harcias, férfi istenséget tisztelő, a társadalmi egyenlőtlenségben érdekelt műveltség fokozatosan nyugatra vonult. Helyére, a Dunántúlra és a Tisza mellé visszatért a délre költöztek egy része, s átmenetileg visszaállította az egyhelyben lakó falvas települést és az egyenlőség társadalmát. 4600 éve a Dunántúlról, Somogy területéről megindul a *harangedényes nép*, mint hatalmi elit inváziója nyugati, dél-nyugati irányba, hogy teljessé tegye Európa indoeurópaizálását. A Dunántúl tehát inkább Nyugat-Európához sorolható ekkor, a Tisza mente inkább a sztyeppéhez, a Felvidék azonban önálló maradt. Az erdélyi sírok még ekkor sem ismerik gazdag és szegény elkülönülését.

A késő-jamna műveltség 4550 éve tovább terjeszkedett a Turáni-medence felé. Az ott kialakult árja népek ötszáz év múlva meghódítják Iránt és Indiát. Ugyanakkor indulnak meg Pamír alatti őshazájukból keletre a türk népek, akiket a pontuszi lovas népek nyomtak ki a Turáni alföldről 4000 éve, a bronzkor kezdetén. A Tien Sannál az ogurok északra mennek, az oguzok pedig a mongol medencébe. Utóbbiak mongolokkal keverve és megerősödve utóbb több nyugati irányú népmozgást indítottak el. A következő, a ló vontatta *harcis szekerek* árja vezetésű inváziója Mezopotámiát éri. A ragozó hatti nyelvből kialakul az első indoeurópainak tartott hettita, s a harciassá vált ragozó nyelvű kassiták segítségével az árják a sumér birodalmat is megdöntik. Az árja hikszoszok uralma aztán 3500 éve Egyiptomot is elérte. 3000 éve dél-nyugatról még az illír pásztorok érkeznek a Kárpát-medencébe, főként a Dunántúlra. Erődöket építenek a dombokra, palánkokat a mocsarakba.

Halomsíraikban urnás temetkezés van. Az urnákon háromszög alakú nőalakok szőnek, fonnak, lanton játszanak. A bronz használata ekkor már általános. A medence keleti felén ugyanakkor megjelenik a – sztyeppén dél felé hódító, s hatalma végén a szkítákkal szembekerülő – *kimmerek* vezér törzsének nem nagy számú lovas-pásztor műveltsége, és hamarosan beolvad. Azaz az őslakosság ekkor is megmarad, azonosan a Cucutenyvel. Az erdélyi sírok még most sem mutatnak különbséget az emberek között.

A vasat már a vaskorszakot jóval megelőzően ismerték. A Tátrában Kr. e. 1900-ban már volt vaskohó, a hettiták i.e. 1800 óta készítenek vasat, de Erdélyből is Kr. e. 1700 óta ismert. A vaskorszakot a Földközi-tenger keleti medencéjébe és a Nílus partjára a *tengeri népek* inváziója vitte el Kr. e. 970-ben,²²⁶ amikor a hettita, a mitanni és az egyiptomi, de még az asszír hatalom is megrogyant. Az európai vaskor kezdete Kr. e. 750, ennek a meghatározói ugyanabban

²²⁶ A módosított időrend szerint v.ö. James (1993). Hagyományosan ennek az időpontját i.e. 1200-ra teszik

az időben keleten a *szkíták* a Kárpát-medencétől Közép-Ázsiáig uralkodva, nyugaton pedig a *kelták*.

Az Kr. e. 900 körüli lehűlés és szárazabbá váló éghajlat megmozdította a pásztortársadalmakat.

A mongol sztyeppe mozgás indította el a masszagéták részéről a szkíták kiszorítását az Aral-tó környékéről, a szkíták pedig a pontuszi sztyeppén a kimmereket szorították ki a hatalmi elit pozíciójából. Közismert görög nevükkel szemben magukat *szaka* néven nevezték, ami szarvast jelent. Eredetmondájuk anyaközpontú, a nők katonáskodtak is, de később sírmellékletként megjelenve alárendelt szerepre kényszerültek. A szkítáknak három társadalmi rétegük volt: hatalmi elitet a királyi szkíták alkották, a középső volt a katonai réteg és az alsó réteget a letelepedett földművelők, állattenyésztők képezték. A királyi szkíták valószínű indoeurópai etnikuma a hosszúfejű, kaukázusi embertípushoz tartozott. A Dnyeper és a Don között laktak, s a kurgán hagyomány folytatásaként a Donyeck északi medencéjében temetkeztek. A királyuk mindenható úr volt, az alárendeltség természetes volt közöttük. A harc volt a mindenük, a katonarétegnél az ölés dicsőség volt. A szkíták a találmányuk, a visszacsapó íj miatt sokáig katonailag verhetetlenek voltak. A meghódított népeket nem igázták le, hanem más katonanépektől való védelem fejében élelmet, fémeket, fegyvereket és arany tárgyakat kaptak tőlük. Így a katonaréteg nem zsákmányolt, de a vezető elit hatalmas arany kincseket halmozott fel. A királyi szkíták egyik törzse, a Pártus, az i.e. IV. században Perzsiában a Pártus Birodalmat alapította.

A görögöknek a Balkánra rabszolgát és gabonát szállítanak, cserébe elsősorban bort kapnak. Ez az ital lehűti harciasságukat, ami végül hatalmuk összeomlásához vezetett.

A letelepedett 'szkíták' egalitárius fémműves társadalmakat alkottak. Herodotosz szkíta uralmi területen élőknek tekinti, és külön neveket illeti őket. Kultúrájuk, életmódjuk alapvetően különbözött a szkítákétól. A gabonát és a fémeket ők szolgáltatták. Kiemelkedik közülük a Kárpátokon kívül, a Dunába ömlő folyam mellett élt agathyrsik népe.

A Kárpát-medencében az Kr. e. VI. században, kisebb létszámban már előfordultak, majd Kr. e. 300 körül, hatalma elvesztésekor a királyi törzs is beköltözik oda. Erdélyben és a Mátraalján találták meg fejedelmi sírjaikat, majd beleolvadtak az őslakosságba, ill. a keltákba és a dákokba. Krónikáink a szkítákra, mint a magyarok őseire hivatkoznak. S ha a magyar népi kultúra és a szkíta kultúra is kizárja egymást, a szkíta területen, szkíta fennhatóság alatt élt magyarság nem elképzelhetetlen. Herodotos is a Cucuteny kultúra területére tette a letelepedett, gabonatermelő törzseket.

A *kelták* az i.e. második évezredben jelentek meg az első korongozott cserepekkel a Duna forrásvidékén, majd *Hallstattban*, és a *Le Tene műveltségben* Kr. e. 450 körül. Pásztortársadalmuk eleinte még békés volt. A harangedény műveltség bronzkori elitjének és Nyugat-Európa újkőkorszaki letelepedett lakosságának a keveredésével alakulhattak ki.

Társadalmukban nemes pásztorok, lovasok és nem nemes földművelők kultúrája élt együtt. A társadalom hármass tagozódása őket is jellemzi. A született katonai népesség mellett a druid papi értelmiség alkotta a két felső réteget, az alsót a szabadok. A rabszolgák nem alkottak réteget. Szóban oktattak, az írást tiltották. Hitviláguk éppúgy eltér az ind, mint a germán hitvilágtól, jóllehet, még az ind hitvilággal mutatnak több közösséget.

33 'istenségük' volt. Lélekhitük szerint a halállal a lélek a túlvilágra születik, melynek neve béke, az inneni világra születéssel pedig az onnanin meghal. Ez a nordikus és a későbbi magyar felfogás között foglal helyet, s egybecseng az Aveszta paradicsomával. A szó teremtető erejű, a megnevezés jelenti a lélek születését, mint a keresztényeknél a keresztség, sőt Püthagorasz korabeli felfogása is erre rímel. A kelták tisztelték a nőket. A nő akár harcos és druid is lehetett, s a királyság is öröklődhetett női ágon. Mindez elképzelhetetlen volt a görög, a római és a germán nőknél. A római hódításokig a kelták nem hódítottak.

Kr. e. 600-tól a Pó síkságon vannak, de csak i.e. 400-tól kezdik meghódítani az etruszkokat.

Ekkortól a rómaiak elől a Brit szigetekre települtek, aminek eredményeképp kialakult az ír nép. Keleti határuk a szkítákkal évszázadokig ugyanaz maradt. Az Kr. e. III-I. századi Kárpát-medencei kelta honfoglalásban is inkább csak a kelta kultúra terjedt, nem a kelta etnikum. Kiváltképp a vassfeldolgozás terjedt el, s itt jelentek meg az első valódi vaskohók. Erődített városokat, nagyméretű földvárakat és úthálózatot építve hatalmi központok rendszerét alakították ki a Dunántúlon és a Duna-Tisza között. A helyi, paraszti népességgel erősen keveredtek, annak műveltsége befolyásolta műveltségüket.

Még a hamvasztásos temetkezésre is áttértek. Így a Bükki-Cucuteny kultúra tehát továbbra is ugyanott fennmaradhatott, mint korábban, sőt a Dunántúlra is áttértek.

A kelta uralmat i.e. 12-ben a Dunántúlon a római váltotta fel, amivel ott megjelent a templomgazdaság és a személyi földtulajdon. Ugyanakkor Erdélyt meghódították a dákok, akik hatalmukat Észak-Magyarorszáig és a Fekete-tengerig kiterjesztették. Itt továbbra sem volt templomgazdaság. A dákok vagy trákok, egyistenhitük szerint halhatatlanok voltak. A dák uralomtól északra és keletre, a rómainál nyugatra eső Kárpát-medencei területeken pedig megjelent a szkítákat leverő, az Ural déli lejtőiről érkezett szarmaták uralma, akik először az Kr. e. IV. században érkeztek a Volga alsó folyásához, a finnugorizmus szerinti ugor szétválás területéről és idején. A rómaiak terjeszkedésének a Kárpát-medencében és a Fekete-tengernél éppen a dákok és a hosszú lándzsás és a páncélos nehézlovasságot feltaláló szarmaták szabtak határt. Keleten pedig a Pártus Birodalom.

A rómaiakkal ugyan először terjedt a hódítók nyelve, s Pannónia jelentős tartomány lett, mégis a római uralom nem érintette az ott már korábban élt lakosság etnikai, nyelvi összetételét. Mindenesetre az első magyar nyelvemlék Pannóniából ered, mert amikor Kr. u. 359-ben Konstantinus császár elment meg-

magyarázni a falusiaknak az adóemelést, lemarházták. Kr. u. 325 után pedig már keresztény templomok is épültek Pannóniában. És mivel a szarmatáknak a mai ukrajnai területről a Duna–Tisza-köze északi részére először betelepülő jazig törzse sírjaiban fegyver nincs s a férfi és nő egyenértékű, tudjuk, hogy ők valószínűleg nem is voltak szarmaták, hanem az őslakosságba könnyen beolvadni képesek, föltehetően rokon népek lehettek. A később, Kr. u. 259 körül betelepődtek azonban már a harcos lovas társadalom jegyeit mutatják, de viszonylag szűk – legeltetésre alkalmas – területre kerültek, azonban ők is hamar beolvadtak a helyi lakosságba. Az Kr. u. 271-ben a falvakba történt betelepődéskor pedig a helyi lakosság – a szarmatáktól kapott, a rómaiak ellen szolgáló fegyvereket a szarmaták ellen fordítva – fellázadt és elűldözte a vezető elitet, akik a rómaiakhoz és a germánokhoz távoztak. Utolsó beköltöző hullámuk a hunok elől menekülő alánoktól érkező járság volt Kr. u. 370 körül. A szarmatákkal mindenesetre dinári-aurid, dinári-kelet-balti, turáni és pamiro-turáni típusú embertani elemek jöttek a Kárpát-medencébe.

Európában az Kr. u. 300 körüli lehűlés kiszárította az északi legelőket, s az északi nomádok Kr. u. 200 után dél felé törtek. Az osztrogótok és vizigótok a Krím félsziget előtti sztyeppére telepedtek, a vadálok és burgundiak pedig a francia legelőkre. A keletről megindult mozgással pedig Kr. u. 335 körül – a nyugat-ázsiai vagy szibériai sztyeppéről, ahol Kr. u. 155 óta tartózkodtak – Balamber vezetésével Európában megjelentek a hunok.

A sztyepei lovas katona hunok Kr. u. 405-ben kb. 30 ezer főnyi, részben mongoloid, részben – döntően turanid, pamirid elemű – europid keverék népesítést hoztak a Kárpát-medencei Alföldre. A Kína északi részén Kr. e. 207–174-ig uralkodott Mao-tun alapította fejedelmi Dulo dinasztia-utódjainak ismert vezértörzsek nyelve a neveik alapján török lehetett.

Lovas kultúrájuk az addigiakat továbbfejleszti: szkíta íjjal harcolnak, s a kengyel bevezetésével lehetővé vált számukra lóhátról a test-test elleni küzdelem. Nyugat-Európában majd csak Nagy Károly idején vezetik be a kengyelt a nehéz páncélos lovas hadseregben. A hun vezértörzs a meghódított, meghódolt és a legyőzött népekkel nagy szervezetségű szövetségi rendszert dolgozott ki. Hadseregükben a hunokkal szemben többséget alkottak a gótok, gepidák, szlávok és alánok. Oka király után Ruga – krónikáinkban Bendegúz –, majd Attila lett a nagykirály. Attila Birodalma a Volgától a Rajnáig terjedt. Attila nem törekedett azonban sem a rómaiak, sem a pápa megsemmisítésére. Kr. u. 453-ban történt korai halála után osztozkodó fiai testvérharca után felbomlott birodalma.

A hun maradékok Bizáncban, a pontuszi sztyeppén, az Alpokban, Ibéria északi részén és Erdélyben telepedett le. A hunok idején a Kárpát-medencében a Dunától keletre még mindig nem alakult ki templomgazdaság, sem földesúri réteg, míg a Dunántúlon a korábbi társadalmi szervezet megmaradt. Csekély létszámú elitjük uralma nem befolyásolta az eredeti népességet, az északról előttük beköltözött germán gepidákat pedig levertek. Hatásuk a Felvidékre ki sem terjedt, bár az egész Kárpát-medencében uralkodtak.

Kr. u. 500 körül a longobárdok költöztek Pannóniába, de onnét az avarok feltűntek a pannonok, szarmaták és gepidák maradékaival együtt 558-ban Itáliába távoztak. A hunokhoz hasonlóan keletről érkezett avarok 568 körül meghódították a bolgár birodalmat, és annak örökösödési jogán, a hunok után mintegy száz évvel, betelepedtek a Kárpát-medencébe, s itteni birodalmuk a 9. század elejéig fennállt. Az onogur bolgár birodalmat Attila kisebbik fia, Irnik alapította a Kaukázus és a Krím félsziget közötti Meotiszban. Őt követő Mundo lett a király, majd fia, Gorda. Őt azonban, amikor behódolt Bizáncnak és felvette a kereszténységet, Moger nevű testvére, a magyarok esetleges névadója, megölette, s a birodalmat – bizánci elnevezés szerint utrigurokra és kutigurokra – szétszakítva, elköltözött népével. 576-ban Bizáncban az avaroknak ugyanazon nyelvet tudók tolmácsoltak, mint korábban a hunoknak, tehát mindketten türk nyelvet beszéltek, ám a bolgárok "r-ező", az avarok "j-ző" törököt. Az avar uralom a Kárpát-medence nyugati felében rendezkedett be, s a keleti részben a meghódolt gepidák beléjük olvadtak. Hatalmuk – a kazárok pontuszi megjelenéséig – keleten a Volgáig terjedt. Kevert népességük nem alkotott homogén fajt vagy nyelvet. Egyébként is maroknyi uralkodó elitet képeztek csupán.

Bizáncot hatalmas adók megfizetésére kényszerítették. Bizánccal hadakozva aztán az északi szláv horvátokat és szerbeket segédc csapatoknak a Dunától délre telepítették. A háború elvesztése után Herakleios görög császár a kereszténység felvétele fejében ugyanott területet adott nekik. A VIII. század elején a Kárpát-medencében már évszázadok óta voltak keresztény közösségek, templomok. Az avar uralkodó elit belviszályát kihasználva, az egyik tudun hívására nagy Károly csapatai feldúlták a Dunántúlt és elvitték az avarok hatalmas mennyiségű aranykincsét. Ezt később Nagy Károly kolostorai között szétosztotta, s a 'kalandozó' magyarok sorra visszahozták az országba. Az Avar Birodalom 803-ban szűnt meg, amikor a kagán megkeresztelkedett és a Dunántúlra vonult avar vezető elit vazallus államként csatlakozott a Frank Birodalomhoz. A Kárpát-medence keleti felét az elszlávosodott balkáni bolgárok foglalják el ekkor, míg az északi rész a hatalmi osztozkodás szféráján kívül maradt.

Az avarokat nyomban a belső-ázsiai nyugati türk kazárok uralma követte a Volga–Don és Kaukázus közötti területen, akik meghódították az oda a Kaukázuson túlról 508 körül költözött szintén türk szabirotkat és az onogurokat. A kazárok 596-ban az Azovi-tenger partját is elfoglalták. 607-ben az onogurok visszaállították önállóságukat velük szemben.

Bizánc, velük szövetségben, 627-ben megveri a perzsákat. Majd a kazárok a függetlenné vált bolgár birodalmat kettészakítják, s a Donyeck vidékére és a Volga könyök felé szorítják.

Utóbbiak egy része 680-ban az Aldunához vonult. A bolgárokat Irnik késői utóda, Kovrat szabadította fel a kazár uralom alól. Krónikáinkban ő szerepel Attilaként. Birodalmát 665-ös halála után, 668-ban öt fia között felosztják. A két legidősebb fiú a helyben maradt népével együtt, s utódaik szerepet vállalnak a magyar honfoglalásban.

Batbaján a Volga északi részén élve, népével együtt meghódolt a kazár kagánnak. Kotrag országa a Meotiszban volt, s viszonylag sokáig fennmaradt, csak a tatárok pusztítják majd el a XIII. században. A harmadik Kovrat-fiú, a 630-ban született Iszperik – a székelyek Csaba vezére ő, akiben Attila legkisebb fiát látják – 679-ben megszállja a Dnyeper és a Dnyeszter közötti területet, majd a mai Bulgáriába költözött. A korábban odatelepített szláv törzseken uralkodva vezéreivel együtt felvette azok nyelvét. 679 körül népével együtt Kovrat negyedik és ötödik fia is elköltözött. Előbbi Ravenna mellé, császári alattvalónak, utóbbi, Kuber Pannóniába jött, ahol két győztes és három vesztes csatát vívott az avar kagánnal, majd Thessaloniki mellé telepedett le. A magyar hagyomány és a krónikák szerint a népével együtt Görögországba költözött Csaba tizenhárom év után visszatért Szkítiába. A hagyomány szerinti Csaba szabir volt, 720-ban született, s az ő fia, a 768-ban született Edemen lett a kazárokkal szembehelyezkedő szabirok első kagánja.

670 táján jelent meg a Kárpát-medencében – a sírok tanúsága szerint – a griffes-indás nép, amely nem lehetett bolgár, hiszen a bolgárok máshová mentek. Nem lehetett nomád sem, hiszen nagy létszámú temetőik falvakra vallanak, amik a nomádoknál nincsenek.

Nem jöhettek a Volga partjáról sem, mert nem voltak kazár származékok. Jöhettek viszont a szomszédból, ahonnét a fegyvertelen első szarmata beköltözés is történt, a mai nyugat-ukrajnai területről. S miként e 'szarmaták', a griffes-indások is magyar nyelven beszélhettek. Erős nemzetségi rendszerben éltek, és a tízes rendszert is követték, mint a székelyek. A kazárok időközben az iszlámot terjesztő arabokkal háborúztak a Kaukázus körül, s 740-ben államvallásként felvették a judaizmust. A vikingek északról, a besenyők keletről támadták őket, s ekkor a nekik alávetett lovas népek lerázták a kazár uralmat, illetve biztonságosabb vidékre költöztek. Ez volt a magyar honfoglalás létrejöttének egyik mozgatója. A másik mozgató a honfoglalók vezér törzse. Róla szólnak az Árpád-házi krónikák erről, valamint a történelmi, például a bizánci udvari feljegyzések. Utóbbiak szerint azonban a magyarok turkok. Krónikáink csodaszarvas mondája viszont az ősi eredetű – esetleg éppen a magyar – népre utalhat, amire a mondában szereplő anyajogú társadalom és erdős környezet mutat. A Turul monda pedig az Árpádok családjának származásmondája, amelyben Emese neve szarvas-ünőt jelent és a nemzetség anyját jelképezi.

Ugyanakkor a magyar népi kultúrát nem jellemzi a ragadozó állat, madár ábrázolása, azaz a Turul monda a társadalom vezető elitjére vonatkozik. Eszerint az Árpádok családja a turul és a szarvasünő nászából származik. Tehát a család két ágból egyesült, férfiágon a hunból, a nőit pedig nem ismerjük. A magyar krónikák hangsúlyozzák, hogy Árpád népe Attila jogos örököseként érkezett a Kárpát-medencébe.

8.10. Egyetemes és magyar történelem²²⁷

Ügyek 810–815 között szabír kagánként ellenőrzése alá vonta a Dnyeper parti magyar nevű városokat és a folyami hajózást. Fia, Álmos (819–893) Kijevet erős várrá tette, ahol nagy kardkovács műhely működött. Az ő fia volt Árpád (840–907), akivel együtt a magyar honfoglalást előkészítette. Árpád 860-tól több hadjáratban vesz részt szövetségesként, amelynek során megismeri a Kárpát-medencét. Álmos 884-ben Kijevben Olegot teszi meg ispánnak, aki később a szövetséges kijevi orosz dinasztia alapítója lesz. Mivel az igen erős besenyők 870-ben átlépték a Volgát, a legkeletibb bolgár törzs, a Nyék elhagyta a kazár szövetséget és Álmos fennhatósága alá költözött. 888-ban a Kijevben járt avar vezetők megegyeznek az egységes Kárpát-medencei hatalom ujjaszervezéséről és a területnek a helyben lakók és a beköltözők közötti felosztásáról. Ugyanebben az évben a másik két bolgár törzs is átköltözik a besenyők elől a Dnyeper nyugati oldalára. A szabírok délebben lévő része viszont a besenyőktől félve a Kaukázusba költözik. Amikor 890-ben a szabír és az onogur bolgár katonai vezetők vérszerződéssel egyesítik erejüket, létrejött a magyarnak nevezett egység, azaz a magyar vezető elit és az egységes magyar nép. A hadi szerepek, hadseregben elfoglalt pozíciók türk neveit később törzsneveknek hitték, míg egyes vezéri beosztási elnevezéseket személyneveknek. A honfoglaló magyar nép zömét azonban a Dnyepertől a Kárpátokig letelepedett lakosság adta, amelynek a nyelve ugyanaz volt, mint a Kárpát-medence észak-keleti felén lakóké. A kapitányok azonban ekkor még nem ezen a nyelven beszélnek, amelyet azonban mégis róluk neveztek el magyarnak.

Azaz a magyarnak nevezett kultúra nem azonos névadójával. A honfoglalás előestéjén a magyar katonaság háromszor is szövetségesként harcol Pannóniában. Utoljára 895-ben. Ugyanebben az évben Simeon bolgár cár elleni bizánci szövetségben biztosítani tudják az Alduna felől a honfoglalást. Ez ebben az évben végbe is megy. Az 1500–1800 km-es út megtétele a föltehetően több mint százezres tömegnek négy hónapig tarthatott.

A Kárpát-medencében a falvakban ünnepélyesen fogadják a beköltözőket, a székelyek katonailag is segítenek. A honfoglalók a ritkábban lakott területekre települnek, ahol a lakosságot a keresztény frank és a morva irtó hadjáratok elgyérítették. S a világtörténelem eddigi legnagyobb hadi vállalkozása sikerre vezetett, majd pedig száz éven belül létrejön itt Európa legkorszerűbben felépített állama.

A választott fővezér családja a vérszerződés alapján a nép örökös vezére, majd apostoli királya lesz. A Könyves Kálmán idejéből már ismert Szentkoronaszme szerint azonban az országnak az uralkodó nem birtokosa, hanem a Szent Korona lényegében egyesíti magában a területén élő uralkodó és nem uralkodó embereket. Így ember nem birtokol embert. Ugyanakkor minden alattvaló és az ural-

²²⁷ Lásd Cser (2000), pp.: 170–182.

kodó maga is, a Szent Korona tagja. II. Endre idején született meg az Aranybulla, a király és a nemesi társadalom szerződése. A háromrészes terület egységessé vált és azonnal Európa kulturális húzóereje lett. Végso soron ekkor is a hajdani *egység* gondolata, a Kárpát-medence őslakinak a műveltsége, felfogása diadal-maskodott.

9. Záró gondolatok, következtetések

Az egyes korszakok műveltsége, mítoszi világa, vallási tanítása és gondolati rendszerének tartalmi és formai elemei, adatai, jellegzetességei és összefüggései eltérő felfogásokat, gyakran egymással ellentétes minőségeket mutatnak és képviselnek, de vizsgálatuknak, összehasonlításuknak nem lehet szándéka a róluk való mai értékítélet alkotás. Hanem a cél mindig csupán a téma, a kérdéskör valóóságának az elérhető legközelibb, legpontosabb megismerése, legjobb feltárása lehet. Önmagában véve ugyanis egyetlen ilyen minőség sem alap az értékítéletre, egyik emberi teljesítmény sem értékesebb, jobb, használhatóbb, mint a másik, különösen annak híve, művelője számára. Azaz ma nem állapítható meg egy-egy korábbi nézetről, felfogásról s a neki megfelelő emberi gyakorlatról önmagában, hogy melyik számunkra a követendő, melyik az elvetendő. Hiszen mindegyik meghatározott körülmények között született emberi alkotás, amely a sajátos körülményi kihívásokra a maga idejében adható lehetséges, talán ma nem tetsző emberi válaszokat tartalmazza. Ezért aztán a mai erkölcsi következtetések alapjául sem szolgálhat egy az egyben valamely régebbi tapasztalat, tanulság, következtetés: nem pótolhatja a mai kihívásokra adandó mai válaszokat.

Sem az evolúciós elképzelést, sem az örök, változatlan eszmék tételét nem alkalmazhatjuk tehát, mert mindkettő felhasználja az eleve elrendelés tézisét. Előbbi mindent a mai legmagasabb rendű állapothoz vezető kifejlődésnek alárendelve, s hajlamosan még a márt is alárendelni valamiféle elképzelt jövőti tökéletességnek, utóbbi pedig, egy meghatározott, szent korszakban alkotott tanra támaszkodva, lassítja az önálló alkalmazkodást a jelen kihívásaihoz. Előbbi konzerválja, dogmatikusan bebiztosítással tovább élteti a mához vezető út hibáinak tévedéseit is, utóbbi vakká tesz az igazán új eszmékre, azok szükségességére, sőt még a régi eszmék sajátos eredetének a feltárását is megakadályozza.

Annak a szándéknak viszont, hogy a korábbi emberi gondolkodással, tevékenységgel kapcsolatos adatokat a történelmi események hitelessége alapján rendszerezzük és adjuk elő, nem lehet mindig maradéktalanul eleget tenni, ha a róluk szóló elérhető történelmi híradások adatait valamely régibb vagy újabb felfogás tételei, érdekei befolyásolták, befolyásolják. Így aztán hiába hirdetjük, hogy nem áll szándékunkban állást foglalni, a bemutatott események, a róluk szóló elképzelések, fogalmak ettől nem lehetnek teljesen mentesek: eme velejáró behatásokat a közelebbi múltból örököljük és adjuk a régmúlt szereplőinek szájába. Így minden gondolati tény a történelmi ember tudatában megjelent teljesít-

ménynek kell tekinteni, s nem az ő tudata mögötti külön természeti vagy eszmei valóságnak. Nem olyannak tehát, amely mindenáron érvényesül, áttör: beteljesíti a fejlődést, betölti eszmei rendeltetését, hanem olyannak, amit emberek formálnak, alkotnak és fenntartanak. Ugyanakkor a tudomány mai állása nem teszi lehetővé, hogy a korábbi gondolati valóságok egészét kritika alá vegyük, azok valóságértékét megadjuk.

Am amennyire lehet, nyomon követendők az emberi tudat különböző megnyilvánulásai, változatos formájú jelenségei, történeti változásai és az emberi cselekvésre gyakorolt hatásai, s befolyásuk az adott korra és a kor társadalmára. Ebben még az sem zavarhat meg bennünket, hogy a történeti időben visszafelé haladva egyre jobban elhomályosul előttünk a kép, s az egyéni gondolatokat felváltja a kollektív bölcsesség hitvilága és a mítoszi elemek kifogyhatatlan változatossága, s mégis alapvető változatlansága. Minden történeti elemzésnek az emberi magatartás és tett mint válasz feltárásával kell foglalkoznia. Jó esetben a kihívások meghatározásával, s nem azzal, hogy találgatásos jelleggel megfeleltesse e magatartást és tettet utólag kitalált, vélt gondolati vagy hitbéli elveknek, azokból fakadó elképzelt szándékoknak. Mert ez utóbbi eljárásból szükségszerűen a jelen állapotok visszavetítése, a mai követelmények múltbeli érvényesítése származik, ami lefokozza, lealacsonyítja a múltat, s olyan elképzeléseket, elveket tulajdonít a régieknek, amiket ők biztosan nem vallottak, s amik félrevezetnek bennünket, semmi valóban felhasználható tanulságot nem nyújtva.

Az őskori tudományos ismeretek megjelenési formája, a csillagos ég időtálló kozmológikus képe az emberség egységét kifejező mellérendelő gondolkodás és közösség máig utolérhetetlen eredménye, terméke. Ennek elértéktelenedését, érthetlenné, elavulttá válását az alárendelő szemlélet megjelenése és érvényesülése okozta. Hiszen a földi érdekkörbe lehozván ezt a tudáskészletet, valójában lefokozta azzal, hogy egy kiemelkedő hősi, papi elit, kiválasztottnak titulált parancsnokok, királyok történetét faragta belőle. Ezt az irányt erősítette az is, hogy a csillagok helyére isteneket, isteni világot képzelt, ahová a földi főnökök titkos módon kapcsolódnak, születésük előtt és haláluk után odatartoznak.

Az ősi tudáskincs tehát új szerepben, új összefüggésben találta magát, midőn saját céljaira kezdte azt felhasználni a társadalom egységét megbontó egyik társadalmi csoport. E csoport azokból állt össze, akik a tudás birtoklása révén is erősíteni akarták alárendelő törekvéseiket, az egész nép alávetését saját uralkodásuknak. Nem az eredeti tudás megértése, elsajátítása és gyarapítása lett ennek az elitnek a célja, hanem annak olyan, meghatározott érdekkörben való alkalmazása, amely szükségszerűen ellentétessé vált vele. Így ezen ősi ismeretek megértése, áthagyományozása nem valósult meg maradéktalanul, néha éppen az alávetettek szabotázsja miatt.

Végül az emberiség által addig féltve őrzött tudás erodálni kezdett, teljessége csorbát szenvedett, általános ismertsége megszűnt. A mindentudás az istenség tulajdonságaként jelent meg, mely az alávetett emberiség számára elérhetetlen, elzárt, ezoterikus. Am az isten vagy az istenek a kiválasztottakat beavatják, be-

vezetik ebbe az ismeretbe, miáltal egyedülálló, isteni képességeknek is birtokába kerülnek. Ezek elengedhetetlenek az uralkodáshoz, és olyannyira magasrendűek, hogy csak a kiválasztott kis elit képes elsajátítani őket. Ez alapozza meg a királyi papság intézményét. A papok és apostoli királyok az isteni akarat közvetítői, az istenség hasonmásai, de mindennek valóban megteremtői, létrehozói is, akik a körülmények alakításával teszik szerepüket evilági módon megkérdőjelezhetetlenné, azaz dogmatikusan bebiztosítottá.

S teszik a történelmet alárendelők, alárendeltek és mellérendelők küzdelmévé Európában és a világ többi részén. Ennek a küzdelemnek a korszakai meggyeznek ugyan az írott történelem szakaszaival, fejleményei azonban jobbra csak az alárendelő szemlélet, sőt érdek szerint értékelték. Pedig a mellérendelő szemlélet és magatartás, a mellérendelő tevékenység, a mellérendelés eredményei is fennmaradtak, érvényesültek, megvalósultak, és fenntartották, gazdagították a világot. (Bizony sokszorta az alárendelés csupán rombolni tudott.) Ugyanakkor az alárendelő és mellérendelő stratégia és törekvések jellemző megnyilvánulásai a politika és a kultúra területein együtt képezik különösen az európai múlt legjellemzőbb vonásait. Kényszerűen bár, de együtt, egymással valamiféle egyensúlyban teremtették meg végülis Európa világbeli vezető szerepét, s okozták mindazt az eredményt és eredménytelenséget is, amit ma a modern, globalizált világ jelent. A két szemlélet és készítés egymást kiegészítő, harmonikus létmódja ugyan továbbra is elképzelhetetlen, és egymást kizáró, antagonisztikus vonásaik, összetűzéseik a közelmúltig, sőt máig kimutathatók, mégis reménykednünk kell a megoldásban, amire például a valóban keresztényi gondolkodás már eljutott. Ráadásul a jövő kilátása a mellérendelés–alárendelés európai kettőségének meghaladására magában hordozza annak jótékony világviszonylatban is üdvös hatásait.

Nagy kérdés tehát a mai világban, hogy melyik érdektábor fogja meghatározni az emberiség jövőjét. Félő, hogy az alárendelő szemlélettel folytatódnak a háborúk, a legjobb erők lekötése a hadi kutatásfejlesztésre és gyártásra, s az emberiség végül nem lesz képes megoldani saját problémáit, mert a kicsinyes hatalomféltés a kontraszelekciót teszi általánossá, ami visszafogja az egyetemes emberi haladást, s végül pozitív visszacsatolást gerjesztve megsemmisíti bolygónkat és reményvesztett emberi lakóit. Reménykeltő lenne viszont, ha az emberek egyenrangúságát valló mellérendelő szemlélet kerekedne felül és terjedne el a Föld teljes szélétben és hosszában, mert rögtön természetes és szerves sorrendbe tudná sorolni mind az emberiség előtt álló legfontosabb és kevésbé fontos feladatokat, mind az azok megoldására leghivatottabbakat. S ezzel új, lelkesítő távlatok nyílnának meg az emberek előtt, mindenki újra megtalálná saját helyét, feladatát és boldogságát az emberi közösségben, lett légyen az a megvalósult Földön vagy a világmindenség más pontján. S ez az előrenézés, célvonzás, mint általános mellérendelő hatás, hamarosan felválthatná az önző érdekeikhez ragaszkodók elnyomó, másokat háttérbe szorító eljárását.

Mit jelenthet tehát a kettős kereszt jelképe? A fentiek alapján kézenfekvőnek látszik, hogy az *egységet*, az egység mellérendelő szellemét és gondolatát, ma például az egységes Európát. Így térhetünk vissza a fölvetett kérdésünkre: mindezek a jelképek az *egyetlenhez*, az *egyhez*, az *egységhez* tapadnak, és ezt fejezi ki a magyar rovásírás $\ddagger$ jele is. A fentiek alapján már azt is megmondhatjuk, hogy minek az egységét, egységességét fejezi ki. A dravida műveltség általános lélekhite hasonlít a magyar népmesevilágból kibontható lélekhitre. Az a lélek viszont örök és állandó, nem teremődött, nem pusztul el, hanem örökéletű, ám az embert azzal alkotja meg, hogy vele átmenetileg egyesül, azt kitölti. Az *Egy* kettős kereszt formája ezért ott, és föltehetően az ősmagyar felfogásban, az emberi test és lélek egységét tükrözhetette és ezzel az életet adó anya és gyermeke egységét is. Ám általában véve is az ember és a világmindenség isteni egységét. Így érthető meg és köthető össze egységes jellé a szülő nő és az *Egy* jelképe, ami aztán a különböző műveltségekben tovább alakult és hozta létre azt a változatosságot, amit Magyarországtól Szingapúrig nyomon követhettünk.

Ez a jel tehát összeköti Európa és Ázsia számtalan műveltségét a kőkortól kezdve napjainkig. S akik a leginkább megőrizték és megszenvedték ezt az egységtörekvést, bizony a magyarok. Bár az ellentétes hatalmi érdekek a tudományba behatolva lehetetlenné tették a magyarság igen korai időtől kezdve érvényesülő egység elvű életének példaadás szintű történeti feltárását, ennek megvalósítására ma égető igény, kedvező szándék és sok reményteli kezdet létezik. Talán a nemzeteket egyesítő, egységesítő felfogások és szervezetek is, rádobbenve ama korábbi – más jellegű – közösség méltatlan mulasztásaira velünk és az egységességgel szemben, elősegítik ezen üdvözítő formák gyökereinek és értelmének feltárását, közkinccsé, eleven erővé tételét.

Felhasznált irodalom

- A Harmadik (Tapolcai) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai.* A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványa, Budapest–Zürich. <http://mek.oszk.hu/06300/06365/06365.pdf>. Módosítva: 2009. február 26. 14:16:59.
- Alford (1998), Alan F.: *When the Gods Came Down*. New English Library, Hodder & Stoughton.
- Anonymus (2004): *A magyarok cselekedetei*. Osiris, Budapest.
- Árpád-kori legendák és eszmék* (1983). Szépirodalmi, Budapest.
- Az őshazától a Kárpátokig*. (1985) Panoráma Könyvkiadó, Budapest.
- Baigent (1992), M., R. Leigh & H. Lincoln: *The Holly Blood and the Holly Grail*. Corgi, London (Oroginally in 1982).
- Ballagi (1850) Mór: *Magyar példabeszédek, közmondások és szójárások gyűjteménye*. Réthy, Szarvas.

- Bauval (1997), R., Hancock G.: *Keeper of the Genesis. A quest for the hidden legacy of mankind*. Mandarin.
- Beöthy (1977) Leo: "A társadalom keletkezéséről (1878)," és „A társadalmi fejlődés kezdetei (1882).” *A magyar néprajz klasszikusai. Az ősi társadalom magyar kutatói*. Gondolat, Budapest.
- Berta (2002) Tibor: *Az idő kód*. Biotér–Natura Kft. Budapest.
- Blaskovics (1982) József (ford.): *Tarih-i Üngürüş. A magyarok története*. Magvető, Budapest.
- Boyce (1991), Mary: *Zoroastrianism*, in Hinnells (1991), pp.: 171-190.
- Boyce (1991), Mary: *Zoroastrianism*. In: John Hinnel: *Handbook of Living Religions*. Penguin Books, London 1991 (Első kiadás: 1984).
- Brown (1991), Joseph Epes: *Religions in Primal Societies*, in Hinnells (1991), pp.: 392-454.
- Childe (1926), G. V.: *The Aryans. A Study of IndoEuropeans Origins*. Kennikat Press, London.
- Childe (1954) Gordon V.: *What Happened in History?* Penguin Books, Harmondsworth (Reprint 1964).
- Childe (1957), G. V.: *The Dawn of European Civilisation*. Routledge, London. (Magyarul: V. Gordon
- Childe: *Az európai társadalom őstörténete*. Akadémiai, Budapest 1961.)
- Clark (1965), G., Piggott, S.: *Prehistoric Societies*. Hutchinson, London.
- Cowan (1997), James: *The Elements of the Aboriginal Tradition*. Element Books, Shaftsbury (első kiadás 1992).
- Crossley-Holand (1980), Kevin: *The Penguin Book of Norse Myths, Gods of the vikings*. Penguin Books, London 1980.
- Cunliffe (1998) Barry: "The Impact of Rome on Barbarian Society, 140. BC–AD 300." *Prehistoric Europe*. Szerk. B. Cunliffe. Oxford Univ. Press, Oxford.
- Csajághy (1994) György: "A magyar népzene keleti párhuzama, eredete, őstörténeti vonatkozások tükrében."
- Csajághy (1996) György.: "A felgyői avar síp zenei és történeti háttere." *Nemzeti Történelmünk III. Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére*. Kaposvár 1996.
- Cser (2000) Ferenc: *Gyökerek. Töprengések a magyar nyelv és nép Kárpát-medencei származásáról*. Szerzői Kiadás, Melbourne.
- Dávid (1974) Katalin: *Az Árpád-kori Csanád Vármegye Művészeti Topográfiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Dávid (1989) Katalin: "A magyar ikonográfiai kutatás problémái." *Ipolyi Emlékkönyv*. Budapest.
- Dávid (2003) Katalin: "A kereszt mint jel és ereklje az Árpád-kori Magyarországon." *Vigília Online*. <http://www.communio.hu/vigilia/2003/8/david.htm>
- Desroches-Noblecourt (1963), C.: *Tutanhamon. Life and Dead of a Pharaoh*. Penguin, London.

- Diószegi (1973) Vilmos: *A pogány magyarok hitvilága*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Diószegi (1978) Vilmos: *Az ősi magyar hitvilág*. Szerkesztői megjegyzések. Gondolat, Budapest.
- Diószegi (2004) Vilmos: *A sámánizmus. Magyar Elektronikus Könyvtár*.
- Döbrentei 1838-46) Gábor (szerk.): *Régi magyar nyelvemlékek*. Magyar Tudós Társaság, Buda.
- Dugonics (1820) András: *Magyar példabeszédek és jeles mondások*. Grün, Szeged.
- Erdélyi (1951) János: *Magyar közmondások könyve*. Kozma, Pest.
- Farkas (2003) Ildikó: "A magyar őstörténet-kutatás új távlatai? Szabó István Mihály: A magyar őstörténelem egy biológus szemével." *História* 2003/5-6.
- Fejér (1840) Georgius (György): *Aborigines et inconabula Magyarorum, ac gentium...* Reg. Univ., Buda.
- Fessler (1816) Ignác Aurél: *Die Geschichter der Ungarn und ihrer Landsansich*. Gleditsch, Leipzig.
- Finkelstein (2002), Israel és Neil Asher Silberman: *The Bible Unearthed: Archeology's new vision of ancient Israel and the origin of its sacred texts*. Touchstones, N. Y.
- Flood (1994), Josephine: *Archeology of the Dreamtime. The Story of prehistoric Australia and its people*. Angus & Robertson, Sidney.
- Forrai (1983) Sándor: *Küskarácsonról sülvester estig. Egy botra rótt középkori székelv kalendárium és egyéb rovásírásos emlékeink*. Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest.
- Forrai (1994) Sándor: *Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig*. Antológia kiadó, Lakitelek.
- Fortunes (1987), Dion: *The Mystical Qabalah*. Aquarian/Thorson, London (eredetileg 1935).
- Gáboriné (1980) Csánk Vera: *Az ősember Magyarországon*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest.
- Gimbutas (1982), Marija: *The Goddesses and Gods of Old Europe 6500-3500 BC Myths and Cult Im54 ages*. Thames and Hudson, 2nd Ed, (újra nyomtatva: 1996).
- Gimbutas (1982), Marija: *The Goddesses and Gods of Old Europe 6500-3500 BC Myths and Cult Images*, Thames and Hudson, London.
- Gimbutas (1989), Marija: *The Language of the Goddesses: Unearthing the Hidden Symbols of Western Civilization*. Thames and Hudson, London.
- Gimbutas (1991), Marija: *The Civilization of the Goddess*. Harper, San Francisco.
- Götz László: *Keleten kél a nap*. Püski Kiadó. Budapest 1994.
- Grandpierre (1979) K. Endre: "A csodaszarvas-monda új változatai egy latinból törökre fordított magyar ösgeztában." *Kortárs* XXIII. évfolyam 12. szám, pp.: 67-89.

- Grandpierre (1981) K. Endre: "Előttörténetünk a Tárih-i Üngürüşz őscsodaszarvas mondái tükrében." *Forrás* XIII. évf. 11. sz.
- Grandpierre (1990) K. Endre: *Aranykincsek hulltak a Hargitára*. Népszava Könyvkiadó. Budapest.
- Grandpierre (2002) Attila: *Az élő világegyetem könyve*. Válasz Könyvkiadó, Budapest.
- Grant (1988), Michael: *The Ancient Mediterranean*. Meridian, New York.
- Grimal (1965), P. (szerk.): *Larousse World Mythology*. Hamly, London.
- Guerber (1992), H. A: *Myths of Norsmen. From the Eddas and Sagas*. Dover publ. Inc. New York (Első kiadás: Harrap, London 1909).
- Guerber (1992), H.A.: *Myths of the Norsmen - From the Eddas and Sagas*; Dover pub. Inc. NY, (Eredetileg: G. G. Harrap, London, 1909).
- Györffy (1977) György: *István király és műve*. Gondolat, Budapest.
- Halloran (1998), John A.: *Lexicon of Sumerian Logograms* Version 2.1.
- Hamvas (1994) Béla: *Tabula Smaragda*. Életünk könyvek, Budapest.
- Henkey (1993) Gyula: "Az embertan és a magyar őstörténet." *Az Első (Szegedi) Iskola Előadásai és Iratai*. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kiadványa, Zürich. <http://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf>. Módosítva: 2009. február 26. 14:25:32.
- Henkey (1998) Gyula: "A magyar nép embertani képe." *Turán* XXVIII. (Új I.) évf. 2. sz.
- Henkey (1999) Gyula: "A magyarság keleti elemeinek embertani képe I." *Turán* XXIX. (Új II.) évf. 1. sz.
- Hinnells (1991), John: *Handbook of Living Religions*, Penguin Books, London. (Originally 1984)
- Horvát (1825) István: *Rajzolatok a magyar nép legrégibb történeteiből*. Petrózai Trattner Mátyás, Pest. <http://mek.oszk.hu/01600/01639/13#13>.
- Ipolyi (1987) Arnold: *Magyar Mythologia*. Heckenast, Pest 1854. Hasonmás kiadás, Európa, Budapest.
- James (1993), P.: *Centuries of Darkness*, Rutgers Univ. Press
- Ji Csing: *A változás könyve*. Háttér Lap- és Könyvkiadó, Budapest.
- Jonas (1992), H.: *The Gnostic Religion*. Routledge, London.
- Kalicz (1970) Nándor: *Agyag istenek*, Corvina, Budapest
- Kállay (1843) Ferencz: *Tudománytár* 2. kötet, Pest.
- (Kálti [2004] Márk): *Képes Krónika*. Osiris, 2004.
- Kéki (1975) Béla: *Az írás története*, Gondolat, Budapest
- Kerr (1988), Richard A.: „Black Sea Deluge May Have Helped Spread Framing 7500 BP.” *Science* 279.
- Kézay (2004) Simon: *A magyarok cselekedetei*. Osiris, Budapest.
- Kilmer (1999), Darfkorn, Crockers, Rown: "Hang a csendből." *Turán* XXIX. (Új II.) évf. 5, 6. sz.

- Kiszely (1996), István: *A magyarság őstörténete. (Mit adott a magyarság a világnak.)* Püski, Budapest.
- Knight (1997), C., Lomas R: *The Hiram Key*. Arrow, London.
- Kocsis (1996) István: *A Szent korona tana. Múltja, jelene, jövője*. Püski Kiadó, Budapest.
- Kovács (1994) Ágnes: *Incike-pincike. Népmesék óvodásoknak*. Móra, Budapest.
- Kozák (1999) József: "Az istállóskői csontsíp és egy magyar furulyatípus." *Turán XXIX. (Új II.) 2. sz.*
- László (1967) Gyula: *Hunor és Magor nyomában*. Gondolat, Budapest.
- László (1971) Gyula: *Őstörténetünk legkorábbi szakaszai*. Budapest.
- László (1974) Gyula: *Vértesszőlőstől Pusztaszerig*. Budapest.
- László (1978) Gyula: *A kettős honfoglalás*. Budapest.
- László (1979) Gyula: *Emlékezzünk régiokról*. Budapest.
- Lipták (1977) Pál: "A magyar Őstörténet kérdései az antropológiai kutatások alapján." *Magyar Őstörténeti Tanulmányok*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Lorius (1985), C., Jouzel J., Ritz C., Merlivat L., Barkov N. I., Korotkevich Y. S., Kotlyakov V. M.: „A 150,000 year climatic record from Anterctic ice.” *Nature* 316, #6029.
- Lovelocke (1990), J. E.: *GAIA. A földi élet egy új nézőpontból*. Bp. 1990.
- Magyar (1975) Adorján: *A lelkiismeret aranytükre*. Duna Könyvkiadó Vállalat, Fahrwangen.
- Magyar (1985) Adorján: *Az ősműveltség*. Magyar Adorján Baráti Kör kiadása, Budapest.
- Makkay (1982) János: *A magyarországi neolitikum kutatásának új eredményei*. Akadémiai Könyvkiadó, Budapest.
- Mellaart (1981), James: *The Neolithic of the Near East*. Thames and Hudson, London.
- Mészáros (1914) Gyula: "A magyar kerek tükör." *Néprajzi Értesítő* Budapest.
- Meszlényi (2002) Róbert Imre: *A vallásalapító ősmagyarok kéklilioma. Az úgynevezett palmetta és a keresztény ornamentikák ikonográfiai tanulmánya*. Szerzői kiadás, Budapest.
- Meszlényi (2003) Róbert: *Világhódító őstörténet*.
- Oppenheimer (1999), Stephen: *Eden is the East. The Drowned Continent of Southeast Asia*. Phoenix, London.
- Osman (1991), A.: *Moses: Pharaoh of Egypt*. Paladin, London.
- Padányi (1989) Viktor: *Dentu-Magyararia*. Turul Kiadó, Veszprém.
- Painter (1964), Sidney: *History of the Middle Age. Knight and Peasants*. New York.
- Pap (1997), Gábor: *Angyali korona, szent csillag; Beszélgetések a magyar szent koronáról*, Jászszági Művésztelep – Tötevény kiadás, Jászberény.
- Rabb (2004) Péter: "A kereszt, mint életfa." *ARCHITECTURA HUNGARIAE NEGYEDÉVENKÉNT MEGJELENŐ ÉPÍTÉSZETI FOLYÓIRAT* 2004. március VI. évf. 1. szám. <http://arch.eptort.bme.hu/10/10rabb.html>.

- Rákos (1974) Sándor (ford.): *Gilgames*. Európa, Budapest.
- Reed (1994), A. W.: *Aboriginal Stories*. Reed Books, New Holland (Második kiadás: Reed Books, Sidney 2000).
- Rieu (1959): *Homer: The Iliad*. Penguin, London 1959 (Első kiadás 1946).
- Roux (1992), G.: *Ancient Iraq*. Penguin, London 1992 (eredeti kiadás George Allen & Unwin, 1964).
- Rudgley (1999), Richard: *The Lost Civilizations of the Stone Age*. The Free Press, N. Y.
- Ryan (1998), William, Pitman Walter: *Noah's Flood. The New Scientific Discoveries about the Event that Changed History*. Simon & Scuster, New York.
- Saso (1984), Michael: *Chinese Religions*. In: Hinnels (1991), pp.: 344-364.
- Sebestyén (2004) László: *Kézai Simon védelmében. Őstörténeti tanulmányok*. Nap Kiadó, Budapest.
- Semino (2000), O., G. Passarino, P. J. Oefner, A. A. Lin, S. Arbuzova, L. E. Becknam, G. De Benedictis, P. Francalacci, A. Kouvatsi, S. Limborska, M. Marcikiae, A. Mika, B. Mika, D. Primorac, A. S. Santachiara-Benerecetti, L. L. Cavalli-Sforza, P. A. Underhill: *The Genetic legacy of paleolithic Homo sapiens sapiens in Extant Europeans: A Y Chromosome Perspective*. *Science* **290**, pp.: 1155-1159.
- Stone (1999), Richard: „Black Sea Flood Theory to Be Tested.” *Science* 283.
- Thiering (2001), Barbara: *A könyv, amelyet Jézus írt*. Gold Book Könyvkiadó, Budapest.
- Thiering (2002), Barbara: *Jézus az ember*. Gold Book Könyvkiadó, Budapest.
- Thuróczy (1986) János: *A magyarok krónikája*. Helikon, Budapest.
- Varga (1993), Géza: "Az írás kialakulásáról." *Írástörténeti Tanulmányok; Bronzkori magyar írásbeliség*. Írástörténeti kutató Intézet, Budapest.
- Varga (2001) Csaba: *JEL JEL JEL, avagy az ABC 30.000 éves története*. Fríg Kiadó, h. n.
- Varga (2003) Csaba: *A kőkor élő nyelve*. Fríg Kiadó, h. n.
- Varga (2003) Csaba: *A z ősi írás könyve*. Fríg Kiadó, h. n.
- Varga (2004) Csaba: *HAR avagy Európa 45.000 éves szellemi és nyelvi öröksége I*. Fríg Kiadó, h. n.
- Vikár (1977) László: "A magyar népzene volgai török és finnugor kapcsolatai." *Magyar Őstörténeti Tanulmányok*. Akadémiai, Budapest.
- Wallis Budge (1990), E. A.: *The Book of the Deads*. Gramercy (Első kiadás: 1960).
- Wallis Budge (1991), E. A.: *Tutanhamon Amenism, Atenism and Egyptian Monotheism*. Dover Publ., New York (Első kiadás: 1923).
- Winograd (1988), Isaac J., Szabo Barney J., Coplen Tyler B., Riggs Alan C.: „A 250,000 Year Climatic Record from Great Basin Vein Calcite. Implications for Milankovich Theory.” *Science* 242.

- Zakar (1973) András: *A sumér hitvilág és a Biblia*. Szatmári I. kiadása, Garfield (Első kiadás: 1972).
- Zétényi (1997) Zsolt: *A Szent Korona–eszme mai értelme*. Püski, Budapest.
- Zohar (1990), Danah: *The Qunatum Self. Human Nature and Consciousness Defined by the New Physics*. William Morrow and Co, New York, Bloomsbury & Haper Collins, London.
- Zohar (1992), Danah: *S. Q. – Spiritual Intelligence*. Bloomsbury, London-New York 2000, „John Horgan: Ouantum Philosophy.” *Scientific American* Jul 1992. (Magyarul: *S Q. Spirituális intelligencia*. CsendesTárs Kiadó, Budapest 2000.)
- Zohar (1993), Danah, Marshall I: *The Quantum society. Mind, Phisics, and a New Social Vision*. William Morrow and Co, New York, Bloomsbury & Haper Collins, London.
- Zohar (1997), Danah: *Rewiring the Corporate Brain: Using the New Science to rethink How We Structure and Lead Organisations*. Berrett–Koehler, San Francisco.
- Zohar (1997b), Danah: *Who’s Afraid of Schroedinger’s Cat? A dictionary of the New Scientific Ideas*. William Morrow and Co, New York, Bloomsbury & Haper Collins, London.

ÍRÁSTÖRTÉNET (I/10), NYELVÜNK, ÍRÁSUNK ŐSI- SÉGE (IV/40)

Szekeres István (Budakalász):

Betűk piktogram előzményeinek helyreállítása

Ábécék származásának hiteles ellenőrzése csak betűik piktogram előzményeinek helyreállításával lehetséges oly módon, hogy a betűk piktogram előzményét rendre abban a piktográfiában, azzal a piktogrammal azonosítjuk, amelyből származott.

Betűk piktogram előzményű helyreállítása (rekonstrukciója) a betűalkotással ellentétes irányú írástörténeti művelet, amellyel nagyon fontos eredményekhez juthatunk:

1./ Ábécék származását, betűik hiteles történetét tudjuk írástörténeti adataik egybevetésével bizonyítani abban a piktográfiában, amelyből származtak.

2./ Történelemkutatásban a betűképzők nyelvét tudjuk bizonyítani, mert nyelvüket a nyelvükön megnevezett piktogram jelentések szavaiból képzett szókezdő, vagy véghangzó hangok, a betűk hangértékei őrzik! Nincs más feladatunk, mint a betűk rajzával és hangértékével helyreállítani (rekonstruálni) piktogram előzményű jelentésük hangértékadó szavait, amelyeket rajzukkal és jelentésükkel már piktogramként tudunk egybevetni forrásadatuk piktogramjaival, amelyekből származtak.

— A székely és az ótörök írás alkotása nem azonos írástörténeti kultúrkörök földrajzi helyszínén és befolyása alatt történt. A székely írásszisztémára már az európai íráskultúrák hatottak, és lehetséges, hogy a későavar szarvasnagyszentmiklósi feliratok népének írása. De ez még módszeres bizonyításra szorul.

— Az ótörök írás alkotását a brahmi szótagírás, a magánhangzókhoz kapcsolódó mássalhangzók szótagrendszere befolyásolta, mint minden írás alkotását a dél és délkelet-ázsiai földrajzi térségben, és attól északra, a 6. századtól a tohár,

a 7. századtól a tibeti írást is.

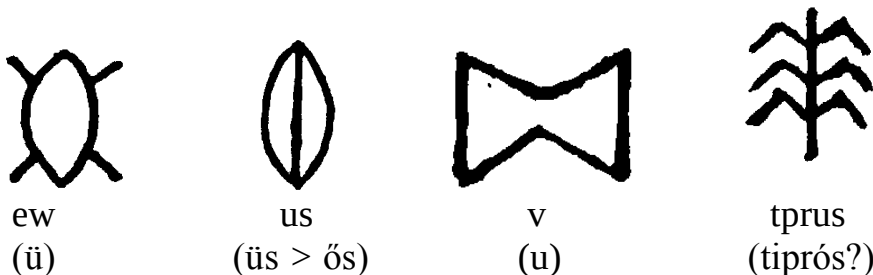
Ezért több sikertelen kísérlet után, a brahmi szisztéma megreformálása mellett, a betűk képzéséhez kínai piktogramok mellett a helyben maradt hun és avar maradék népeiségtől átvett kínai piktogramokat, és a teknős jelcsalád hun ideogrammáit is felhasználták.

Betűk piktogram előzményű rekonstrukciós műveletének első feladata annak megállapítása, hogy a betűk piktogram előzményei melyik ókori piktográfiába tartoztak. Melyik írástörténeti kultúrkör (íráscsalád) piktográfiája az, amelyben a betűk rekonstruált (helyreállított) piktogram előzményeit rendre ellenőrizni, azonosítani tudjuk azzal a piktogrammal, amelyből származott. Mert az ókori (folyóparti) piktográfiák a gazdasági fejlődés és politikai szerveződés haladványaként, egymástól teljesen függetlenül jöttek létre. Ennek bizonyítéka, hogy a hasonló *Nap* és *csillag* rajzain kívül a tárgyak és fogalmak rajzai rendre különböznek egymástól. Pedig, ha volna átvétel, vagy bármi összefüggés létrejöttükben, akkor az azonos jelentésű piktogram rajzok jelentős részének egyeznie kellene. De ilyen egyezéseket nem találunk.

De találunk később, a különböző piktográfiákból származó betűk között hasonló, vagy néhány vonalra egyszerűsödött azonos formákat, amelyeket a laikusok már örömmel összevetve azonosnak is vélnek.

Ezért, a „forrásadat piktográfia” meghatározására, néhány jellegzetesen egyedi, minél több vonalból álló képszerű jelet, betűt kell kiválasztani „szondázó” célzattal, amelyek írástörténeti egyeztetései (egyeztethetőségei!) megadják a további kutatás irányát. Hol, melyik ókori piktográfiában találjuk meg a többi betű piktogram (ideogramma) előzményét.

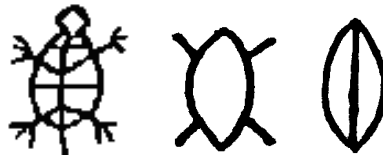
„Szondázó” jeleknek a nikolsburgi ábécéből alábbiakat választottam:

Az „ew” (ü) hangértékű betűt, miként az „us”-t (üs-t) is azért, mert olyan sajátos képjelet (piktogramot) sejtettem forrásául mindkettőnek, amelynek négy lába van. Az „u” betűt rovástechnikai ok miatt. Van egy hasonló formájú, de kevesebb vonallal róható jel: — mégis ragaszkodtak (többször) a bonyolultabbhoz. Úgy gondoltam: nem minden ok nélkül. A „tprus” különleges képjel és (tⁱprus) „típrós” -nak olvasható. Tizenhárom! — igen nehezen róható vonalból áll! —

A nikolsburgi ábécé „szondázó” jeleinek piktogram előzményeit a kínai piktográfiában találtam meg Theodor Wilhelm Danzel: „Die Anfänge der

Schrift” (1912) (Az írás kezdetei) c. könyvében, a XXXV. táblán, mert megpillantottam a kínai teknős ku-wen („ókínai képírás”) piktogramját a 6. sorszám felett. Amelyből az első két szondázó jel származott:

Voltak már kellő kínai írástörténeti ismereteim arról, hogy a kínaiak piktogramjaik kettéosztásával is alkottak új piktogramokat. Ezért az izgalmasnak ígérkező „teknős jelcsaláddal” kezdtem a székely rovásírás és az ótörök ábécék jel és betűtörténetének történeti összehasonlító kutatását. —

Az elsőfokú, közvetlen átvételek nem csupán piktogramok, hanem írástörténeti sajátosságok átvételét is jelentik. Ehhez elég volt csak gyakori leveleket váltani, mert piktogramok olvasásához nem a nyelvet, hanem a piktogramok rajzát és jelentését kellett megtanulni. Az elsőfokú átvétel az átadó és átvevő nép közvetlen kapcsolatát, szomszédságát is jelentette. Ezért maradtak még a nikolsburgi ábécében jelentésük szavával megnevezett piktogramok is, mint pl. a kínai 父 'fu' (atyá) > 父 „athy” (aty), amelyből a véghangzó hangértékű 父 'ty' betű származik. Ezért figyelmem a hun, a koraavar, és Árpád népének régészeti leletein is fellelt piktogram előzményekre fordítottam. Mert felmerült a kérdés: Miért alkotottak betűket belőlük itt? — az ókori Kínától mindenképp messze, — a Kárpát-medencében?

A földből előkerült régészeti leletek, fegyverek és egyéb más használati tárgyak a steppén nyelvekhez nehezen, vagy egyáltalán nem köthetők, mert nem tudnak megszólalni. Divatszerűen követték az életmód, a földrajzi helyváltoztatás körülményeinek változásait.

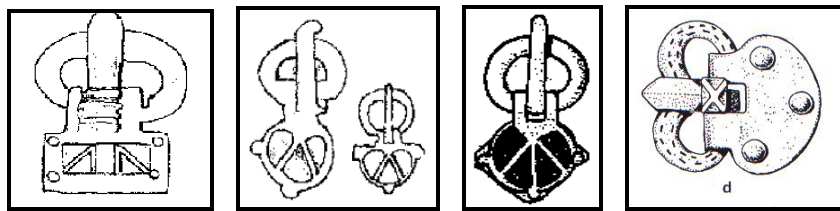
Egészen más a helyzetük a régészeti leleteken fellelt magányos jeleknek, amelyek betűként nem, csak piktogramként, ideogrammaként értelmezhetők. Ahogy a hun és koraavar „felíratos rajzokon” is látjuk.

— **Mert piktogramok, ideogrammak csak jelentésükkel együtt értelmezhetők!** — Jelentésük ismerete nélkül: létük értelmét veszítik el. Még díszítésként is értelmetlenné, tartalmatlanná, feleslegessé válnak, ha alkalmazóik nem tudják, nem ismerik, hogy mit ábrázolnak. Mi a jelentésük. Miért kerültek bármi célból, pld. „atyakereszt” piktogrammal jelölve egy felövezet hun előkelő övének csattestére; vagy díszítésként egy tárgyra, nyakékszer gyöngyszemére. Még annak a körülménynek is történeti/történelmi jelentősége van, ha egy nép régészeti leletein előfordulnak, vagy nem fordulnak elő. Mert jelentésük ismeretét csak azok a népek hozhatták el a kínai szomszédságból, amely népek régészeti leletein láthatók! Ezért jelentőségük rendkívüli, mert bizonyítják, hogy a belőlük betűket alkotók még jól ismerték piktogram (ideogramma) jelentésüket. Jelentésük ismerete nélkül nem tudtak volna olyan szókezdő, vagy véghangzó hangértékű betűket alkotni belőlük, **amelyekkel piktogram előzményű jelenté-**

sük szavai helyreállíthatók! s így rajzukkal és jelentésükkel egyeztethetők a kínai piktoográfia szakirodalmában.

Ezért lássunk néhányat, mert e rövid, módszertani tanulmányban mindet nem lehet bemutatni.

— A nikolsburgi ábécé felezett vas nyílhegyének piktoqram előzménye a Mezőberényben előkerült hun arany csattesten (Bóna 1993, 150); a felezetlen egyik nyílhegy piktoqram a Szeged-Nagyszéksósi hun aranycsaton (Bóna 1993, 119. 84. kép), mellette jobbra pedig a Šapkinó-Templomhalom 5. sírjából előkerült (vas) nyílhegy piktoqram látható:

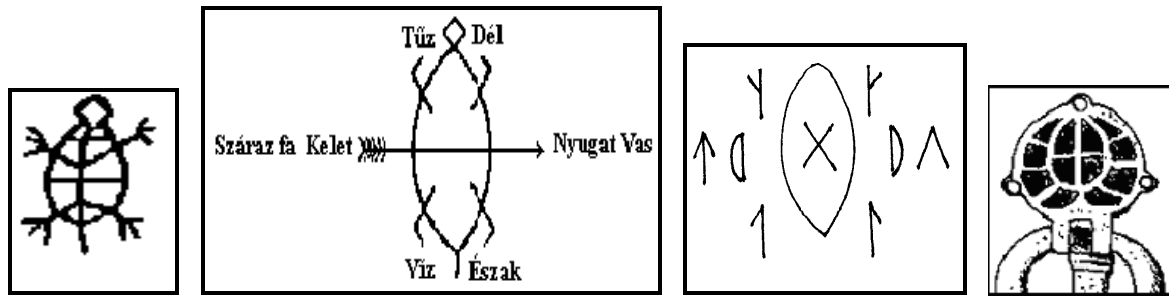

Jobbra tőlük egy Lébényben fellelt hun csattesten a kínai „vessző” piktoqram (l.: Szekeres 2008, No. 8.) rajzának felső része, amelynek neve régi nyelvünkön: „**cse**-lő-ke > **ce**-lő ke” (’lővészöcske’) volt, s a nikolsburgi ábécé akrofonias (szókezdő) hangértékű **↑ ’c’** betűje; a két felezett rajzú **’cs’** betű **↗** → **↘** pedig „**echech**” (ecsecs) ligatúrát alkot. Az aranycsatokat hun előkelők viselték.

A Nikolsburgi ábécében még több azonos hangot jelölő betű van, a második már mindig ligatúrában. Az ótörök betűalkotó összevonta a nyílvevő és a vas nyílhegy piktoqramok rajzát: **↗** > **↗** ’ **tämürgän** (vas nyílhegy) néven (Martti Räsänen), amelynek hangértéke: akrofonias **t¹** az ótörök ábécékben.

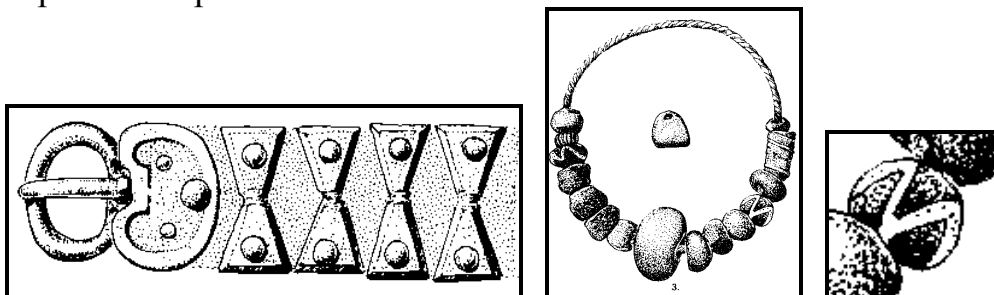
A hun csattest és csattüske szimbolikus helyet biztosított a felövezett férfi, az „atya” jelképe számára. (L.: a jobbszélső csaton.) Ilyen „atyakeresztes csat” került elő az Abrau-Dürso 479. sírból. (Bóna 1993, 67.) Ilyen **atyakeresztes**eket látunk a székely kopjafák felső részén is. A mongóliai sziklarajzokon egykor a férfi fejének szimbóluma volt. A nikolsburgi ábécében (második) **↗** ’**a**’ betűként, a **↑** ’**d**’ betűvel **↗** ’**and**’ ligatúrát alkot. Az ótörök ábécékben **↗** ’**d²**’ hangértékű, mert az mtü. ’**dādā**’ (apa). (M. Räsänen)

— A teknős jelcsaládot kínai szisztémával a hunok alkották, az észak-déli tájolású ku-wen („ókinai képírás”) ’teknős’ piktoqram rajzából, az égtájakkal párosított öt elem, a Hung fan (Nagy Szabály) elméletének rajzban történő ábrázolásához, amely teknős piktoqram rajzát Alcsútdobozon is megtalálták egy rekeszes hun csattesten (Bóna 1993, a XXVI. színes táblán, itt a jobbszáron):

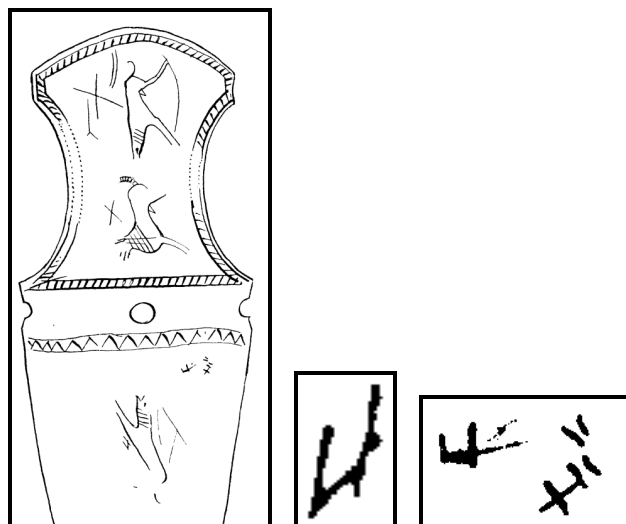

A belőlük képzett székely betűk (lásd Szekeres 2008, No.1- től No. 9-ig) egy kivétellel akrofonias hangértékűek. A ʎ tűz és ʎ dél, ʎ jó (folyóvíz) és ʎ ej-szak (éj-szak = észak) ideogramma párok tájoló szereppel a korai hun (i.e. az 5.–3. századba datált) ordoszi *aluchaidengi fejdísz*en is láthatók.

A kyzylkajartöbei hun fegyveresnek 'üst' piktoqram formájú fémlemezekkel kivert öve volt, amely piktoqramból a székely betűalkotók akrofonias 'u' hangértékű betűt képeztek, mert az ü -hangot 'v' és 'u' betűvel is jelölték a Nikolsburgi ábécé lejegyzésének idejében. Kettéosztott felső felének rajzából az 'üst' anyagának 𐌵 → 𐌶 korabeli 'vas' (fém) megnevezésével, akrofonias 𐌶 'v' hangértékű betűt képeztek. De még a kínaiak is felhasználták egy izomrostot ábrázoló rajzzal: 𠂔 az 'izomerő, testi fizikai erő' ábrázolására. Miként mi is: „vasgyúró” szavunkban. Piktoqram előzménye hun-kori ékszerkészletben Léva-Kálváriahegyen került elő egy nyaklánc jobb és baloldali gyöngyén. Mágikus, erőt jelképező szerepe lehetett:

A legfontosabb koraavar írástörténeti emlék a jutasi 125. koraavar sírból előkerült vadászsíp „piktoqram feliratos” rajza:

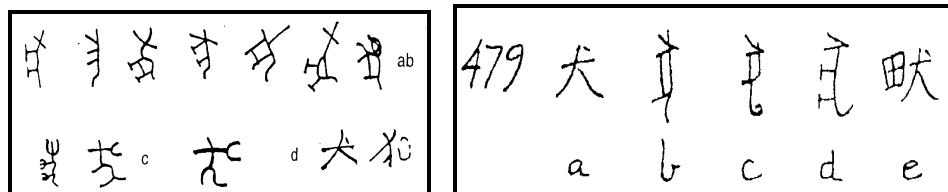
A felső vadászebek feje helyett a kínai írástörténetben is két vonal metszetével ábrázolt fejüket látjuk piktogramként, amelyek betűként véghangzó 'b' hangértékűek a nikolsburgi ábécében. (L.: No. 21.)

Az alsó, ugatva futó 'eb' hasa alatt a 'rét' (l.: Szekeres No. 22.), piktogramja felett a 'rét' és a 'jég > gyeg' (l.: No. 23.) piktogramját látjuk — ligatúrásan is! A vadászsíp rajza vadászatot ábrázol egy jeges (havas) réten, ahol a fej nélküli ebek rajzát, piktogramként leválasztott fejük rajza „feliratként” jelöli.

Árpád népének régészeti lelete a Marosgombáson feltárt honfoglalás-kori női sír gyöngysorának egyik gyöngyén a Nikolsburgi ábécé 'ty' betűjének (l.: 'athy' = aty') piktogram előzménye: ; egy másik gyöngysorának gyöngyén a nikolsburgi 'and' ligatúra „második” akrofonias 'a' hangértékű betűjének 'aty' piktogram („atyakereszt”) előzménye: (Ferenczi István: Erdélyi Múzeum 58. kötet, 1996 1-2. füzet.) A Békés-povádi honfoglalás-kori íjvégeken hun módra felezett hegyű, kínai nyílvevő piktogramok vannak: — De a Vizsolyi református templom 12-13. században épült legrégebbi részének jobb oldali freskó maradványán kb. 2 méter magasságban láttam meg a 'juh, kecskefélék' kínai piktogramját. (L. Szekeres 2008, No. 35.) Elhalványodva még két 'juh' piktogram rajza is sejthető. A freskó rajza egyértelműen utal a Jézustól idézett jó pásztorra és a juhaira.

Az idézett adatok bizonyítják, hogy a Kárpát-medencébe letelepült néprészeinkben mindig voltak műveltebb emberek, akik nyelvünkön megnevezve ismerték még a nikolsburgi székely ábécé betűinek kínai piktogram előzményeit. A vizsolyi freskó adata szerint még a 13-15. században is.

A piktogramok rekonstrukciós műveletének bemutatására a jutasi kora-avar vadászsípon is látható (No. 21.) 'eb'; (No. 23.) 'jég'; és (No. 22.) 'rét' piktogramot választottam. *Az első lépés mindig az*, hogy a betűk rajza alapján megkeressük a már azonosított piktográfiában a betűvel egyező rajzú piktogramot. Majd szókezdő, vagy véghangzó hangértékével helyreállítjuk a betű hangérték-képző szavát, amely szó jelentésének egyeznie kell annak a piktogramnak a jelentésével, amelyből a betű származott:

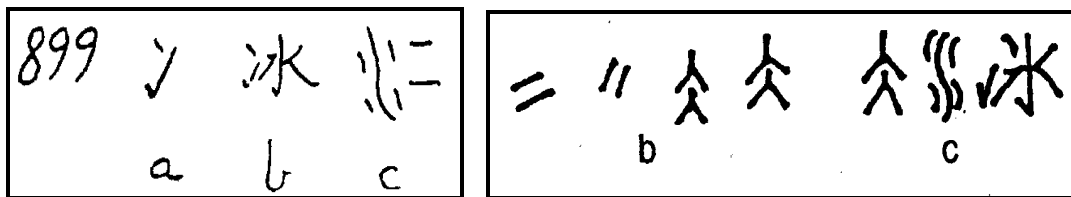

A baloldali piktogram rajzok Kyril Ryjik 316. lajstromszáma alatt mutatják be a 'küan; kutya' rajzának időrendi fejlődését a Jin -kortól a modern (d) rajzig. Jelentése: „Ugató kutya ábrázolása.”

A jobboldali rajzok: Bernhard Karlgren (1957): „479 a—d. * k'iwən /

k'iwen:/ k ü a n, kutya (Sì). *b* Jin csont; *c* Jin csont; *d* Csou II Az írásjegy egy rajz.” (Itt 'a' a modern rajzváltozat.) A kutyák két vonal metszetével ábrázolt feje egyezik a vadászsípon ábrázolt ebek fejével: piktogramjukkal. Amely piktogram rajzokból és a betű 'b' hangértékéből hitelesen megállapítható (helyreállítható) a piktogram jelentés nyelvünkön megnevezett 'eb' szava. Amelyből a székely 'b' betű véghangzó hangértéke származott.

A nikolsburgi ábécében a $\angle$ (gy) betű hangérték jelölése a kiejtést segítő 'e' magánhangzóval: **eg** (egy); az 'n' betűvel alkotott ligatúrák $\mathbb{H}$ változatának pedig **eng** (engy). Később már csak a $\#$ „ferde kettős kereszt” változatát használták. (A székely és ótörök betűtörténetben közös jelenség, hogy a több részből álló piktogram részeit betűként egybevonták.) B. Karlgren (1957), és Kyril Ryjicknél rajzuk:

B. Karlgren „Grammata Serica Recensa” c. művében: „899 a. **pi ɕŋg* / *pi ɕŋg* / ping A Shuowen [szótár] szerint: jég”. Kyril Ryjik No. 520. sorszáma alatt: „Két kristálya a jégnek”.

Nyelvünkben a 'jég' szókezdő hangja „gyésült”. Régi előfordulása Heltai Gáspárnál 1566-ban: „gyegre”; „gyég”, Erdélyben! A másik „gyeg” az Őrségben fordul elő még ma is, ahová határőrnek székelyeket telepítettek. (Alsóőrön is ellenőriztem.) A piktogram jelentés szókezdő 'gy' hangjának nyelvföldrajzi adatai nem a „székely-magyar”, hanem a „székely rovásírás” nevet igazolják!

A székely 'r' N betű piktogram előzményével Kyril Ryjik No. 531-532. lajstromszám alatt foglalkozik. Jelentése:

„Lezáratlan határvonalak, üres tér a horizontig”. (Részletesen Ecsedy Ildikó 1987, 363):

„A kérdéses $H \sim \square$ *kiung* elemet pedig „távoli határ(vidék)” gyanánt írja le a *Suo-wen*, v. B, 110: „(ami) az erődön (ji) kívül (túl) van, azt külvárosnak hívják, (ami) a külvároson kívül (túl) van, azt mezőnek hívják (*je*), (ami) a mezőn kívül (túl), azt erődnek hívják (*lin*), (ami pedig) az erődön kívül (túl), azt $\square$ *kiung* -nak hívják, s az annyi, mint „távoli határ(vidék)” (*jüan kie*).”

A „távoli határ(vidék)” -ről, a „mező” -ről a *gyep* > *gyepü* szavunk jut eszünkbe, amely a steppén: — lakatlan, több járóföldnyi „üres határtér-ség”. 'Mező' szavunknak 'rét' szavunk a szinonimája, amely: „Ismeretlen eredetű. Szókincsünknek igen régi eleme lehet.” (TESz) A kínai N piktogram nyelv-

vüнкön történt megnevezését rajza, jelentése és szókezdő 'r' hangja alapján 'rét' szavunkra lehet kiegészíteni, amely szókezdő r hang adta a betű hangértékét. 'Rét' szavunk jelentése: 'kaszáló, mező, síkság'. (TESz.)

Az ótörök ábécékben a N 'rét' piktogram ketté van osztva egy felső részre: Ч r¹ hangértékkel, és egy alsó részre: ht² hangértékkel. (L.: Szekeres No. 22.) Szókezdő r hang az ótörök nyelvben csak jövevényszavakban fordult elő. Így a piktogram jelentéséből képzett betű 'r' hangérték adójának, csak nyelvünk korabeli 'rét' szava felelt meg. A piktogram alsó fele rajzának szókezdő (akrofoniás) 't' hangértékét a: „,tariγay Feld||tarla” (szabad) terület, terep, tér, mező) szó adta. (AlttGramm.) Jelentése egyezik 'rét' szavunk *mező* jelentésével.

Konklúzió

A régészeti leletek „útvonal-azonosító piktogramjai” olyan adatok, amelyek alapján kimondható:

1./ A hunok (és/vagy Árpád népe) kínai piktogram leleteikkel igazoltan, az Érdy Miklós (2001) által publikált, üstleletekkel jelzett útvonalon jött(ek) ki Belső-Ázsiából. 'Magyar' népvünk szótöve is a kínai 'ma' (ló) szó, amelyhez a 'd > gy' (ellátottságot jelölő), és '-er > -ar' népnév képző járult. Jelentése: lovas nép. Az uráli jekatyerinburgi átjárón átérve, a mai udmurtok és marik területén — ahol az üstleletek „sűrűsödnek”, egy ideig „megpihentek”, majd a Volgán átkelve jutottak el a Kaukázus északi előterébe és a Kárpát-medencébe.

2./ A VIII- X. századba datált Talasz folyó menti ótörök feliratokban is látható, kínai X 'fu' (atya) > X „athy” (aty) piktogram avar X 'at' (>aty) megfelelőjéből 't' hangértékkel, a nikolsburgi ábécé X 'ü' betűjének piktogram előzményéből 'm' hangértékkel (l.: No. 12.) később a törökök is betűt alkottak. A koravarok a Kászp-tengert délről kerülhették, s úgy jutottak el a Kárpát-medencébe.

— Írástörténeti adatokkal ez a két útvonal igazolható.

Irodalom

Érdi Miklós: A hun lovastemetkezések (2001)

Ferenczi István: Az erdélyi honfoglalás kérdése a régészeti leletek világánál Erdélyi Múzeum 58. kötet, 1996 1-2. füzet.

Szekeres István: A 'magyar' népnév és a 'Megyer' törzsnév etimológiája (Tanulmány, 1992.)

Szekeres István: Árpád népe írástörténetben ZMTE, Tapolca 1999. Kiadv. Budapest – Zürich 2004.

Szekeres István: A székely és az ótörök írás jeltörténete, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Bp. 2008

Szekeres István: Az ótörök betűk jeltörténeti összefoglalása, és ami körülöttük van (2012)

Szekeres István: Finnugor eredetű szavaink A. von Gabain ótörök glosszáriumában Kicsinyítő-becéző képző(in)k az ótörök nyelvben (2012)

Szekeres István (Budakalász):

Kínai 'juh' piktogramok a Vizsolyi templom Árpád-kori freskóján

1996-ban a Miskolci Bölcsész Egyesület Őstörténeti Konferenciáján meglátogattuk az Árpád-kori Vizsolyi református templomot is, amelynek a 13. században épült legrégebbi részének jobb oldali (déli) freskó maradványán rögtön megláttam a 𐰇 'juh' kínai piktogramját. (L. a fényképen.)

Az idén ismét sikerült eljutnom a Templomba, ahol a freskó maradványát ismét szemrevételezve, a kép másik oldalának szélén is, kissé feljebb, még további két 'juh' piktogram rajza is elősejlett. Többször visszamentem a képhez, hogy ismételten ellenőrizsem az igen halovány 'juh' piktogram rajzokat, amelyek a ma már nem látható piktogramokkal együtt, egykor körül vették a freskó szegélyén Jézus alakját.

A „félkörben” elhelyezett piktogram rajzokat a jobboldali 'juh' piktogramok egyik épségben megmaradt rajza is igazolja. Magányos piktogramként nem volna jobbra eldöntött, vízszintes helyzetű rajza a jól látható piktogramnak:

A vizsolyi freskók (freskómaradványok) többnyire Jézus életéből vett képeket ábrázolnak. E kép az ismertetés szerint a „Fájdalmas Krisztus alakját” ábrázolja, 'juh' piktogramokkal:

A Jó Pásztor Jézust, aki életét adja a juhokért.

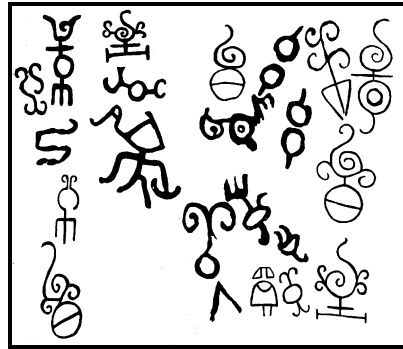
A vizsolyi freskó **az általam „feliratos rajzok”-nak nevezett** írástörténeti emlékeink közé tartozik, amelyek olyan rajz(ok)ból, piktogram(ok)ból, ideogrammá(k)ból álló alkotás(ok), ahol a rajz(ok) és az írásjel(ek) egymást kiegészítő, képszerű egységet alkot(nak). Sajátos színfoltja(i) az egyetemes írástörténetnek. A vizsolyi, ennek a feliratos írástörténeti emléktípusnak talán a leg-

későbbi, és utolsó példánya. (Fényképezőgép híján a barátomat kértem meg, hogy fényképezze le számomra a jól látható kínai piktogramot.)

A „feliratos rajzok” a hun-kori kőrajzokon jelennek meg, elsősorban a mai Mongólia területén. Ilyen a nomád szállás kőrajza is, ahol a legelésző állatok közé egy 𐰽 'rét' piktogram van vésvé. (Szekeres 2008, 107. L. még a No. 22 jelcikkben.) Körötte (a réten) legelésző állatok: ¹²⁶

Mellette, a jobboldali kép ¹³⁸ felső részén a kínai 'mu, fa' piktogramja mellett egy kerekfejű férfi rajzát látjuk. Ebben a korszakban jelentek meg az első piktogramok, tamgák is a mongóliai sziklákon ¹²⁸:

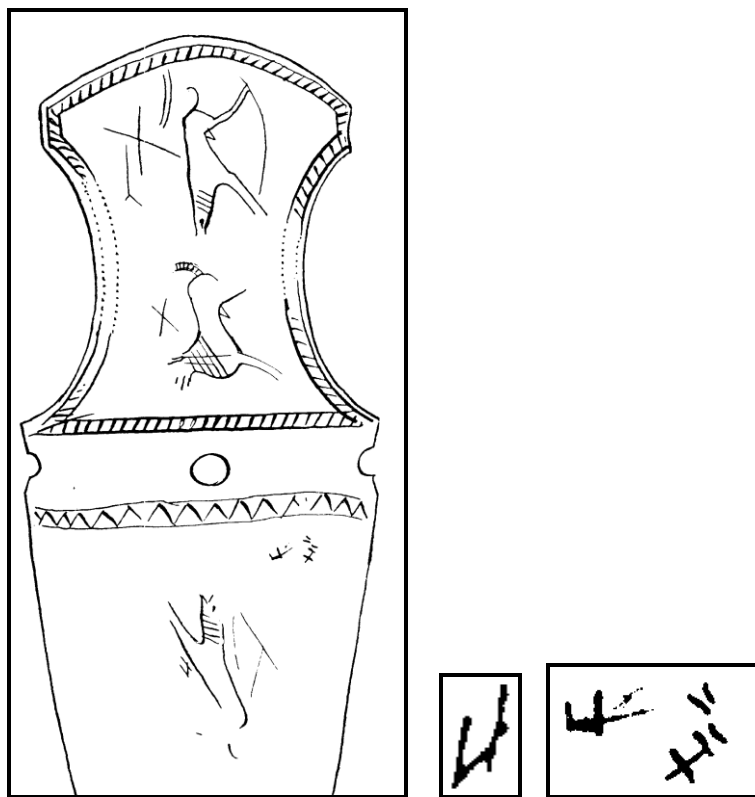
Néhányat könnyen azonosíthatunk. Alul, középen a 𐰽 'nyílhegy', fölötte a hímnemet jelölő körrel összerótt 𐰽 'juh, antilop' piktogram, amelynek változatát a vizsolyi freskómaradványon is látjuk.

Egy időrendben későbbi (IV-V. szd.), kazakisztáni hun „feliratos csontraizon” (Bóna 1993, 100.) ²⁹⁶ — szarvas megy át egy folyón. A folyó a 𐰽 'jó' (L.: Szekeres No. 3.) ideogrammával van nevesítve, amely később betűként majd a székely írás akrofonias (szókezdő) hangértékű 'j' hangértékű betűje lesz:

„Érdekessége még a temetkezésnek a halott bal karjánál talált, bekarcolt szarvas figurával díszített csontlemez.” (Bóna 1993, 231.) A szarvas nyakán és a háta felett az 'Ég' ideogrammát (L.: Szekeres No. 10) látjuk, de még nem „szögletesítve”, ahogy a székely $\wedge$ 'g' hangértékű betűként ismerjük, hanem származtatásában szemléletes (vö. No. 10.) eredeti, $\frown$ „boltozatos” formájában. A feliratos csontrajz olvasata szerint: a szarvas az Ég utat mutató állata volt. —

Már a Kárpát-medencében, Jutason előkerült koraavar vadászsípon egy vadászat rajzát látjuk. A fejnélküli ebek a hátuk felett, két vonal metszetével jelölt fejüket: a kínai piktoqramjukat látjuk. (A piktoqram történetét l.: Szekeres 2008, No. 21. jelicikkében.) A téli jeges (havas) mezőt a 'rét' (L.: Szekeres 2008, No. 22.) és a 'jég' piktoqramjával (L.: Szekeres 2008, No. 23.) jelölte egykor (ligatúrán is!) a sípot készítő és díszítő egykori mester:

A felső 'eb' piktoqram bal oldalán az 'ék, nyílhegy, behatol, öl, megöl' jelentésű kínai piktoqram egyik rajzát látjuk. (L.: Szekeres, 2008, No. 54.) Az 'eb' piktoqramból 'b' hangértékű, a 'rét' piktoqramból 'r' hangértékű, a 'jég' piktoqramból 'gy' hangértékű betűt képeztek a székelyek, mert a jég szókezdő hangjának > **gy** hangra változása: „gyeg, gyég” — Heltai Gáspárnál (Erdélyben) és az Őrségben fordult elő, ahová székely határőröket telepítettek. Ez egyben bizonyítja, hogy hitelesen csak székely írásról beszélhetünk, mert elődeik képeztek a nyelvünk szerint megnevezett kínai piktoqramokból betűket.

— *A vizsolyi írástörténeti emlék különlegesen jelentős írástörténeti jelentősége abban van, hogy az Árpád-kor végén még mindig voltak, akik ismerték a hunok, a koraavarok és Árpád népe régészeti leletein megtalált, és eddig meg*

nem talált kínai piktogramok rajzát és jelentését. Mert a vizsolyi piktogramok rajza bizonyítja, hogy e kínai piktogramnak nem csak a székely **nt** hangértékű betűnek hangértéket adó 'antilop' jelentését, hanem a 'juh' jelentését is ismerték. (L.: Szekeres, 2008, No. 35.)

De más szempontból is jelentős, mert értelmezhetővé teszi a freskó teljes képi tartalmát:

A Jó Pásztor Jézust juhaival.

— A székely betűképzés nem volt teljesen egységes, „átfedés nélkül” végbemenő folyamat a koraavar-kor végétől kezdődően, mert még a Nikolsburgi ábécé betűi közt is tetten érhetők a piktogramként megnevezett előzmények, pl.: az 'athy' > **aty**, **eb**, valamint a 'tprus' > „tiprós”.

Azonos hangok jelölésére még „második betűk” is léteztek, mégpedig: ligatúrásan. Pl.: **and**, **echech** (**ecsecs**), **emp**. Ezek a betűk a későbbi rontott, romlott ábécékből már hiányoztak.

Mert a nikolsburginál későbbi, sok kézen átment és átmásolt ábécék már tele vannak ismerethiányból eredő, rontott, romlott rajzú és hangértékű, kicserélt rajzú betűkkel. Amelyek bizonyítják, hogy a székely betűírás a laikusok állítása ellenére sem volt általánosan ismert és használt.

Használatát egykor elsősorban a hadi, katonai szervezettség, a híradás és hírvivés indokolhatta, amire a letelepült és földjét művelő, életét születésétől haláláig többnyire már egy helyben leélő embereknek nem volt szükségük. Ezért maradt meg kissé tovább és alakult át betűírássá a határvédelmi feladatokat ellátó, katonai egységek szervezettségében élő székelységnél, és a korabeli intelligenciát képviselő egyházi személyeknél.

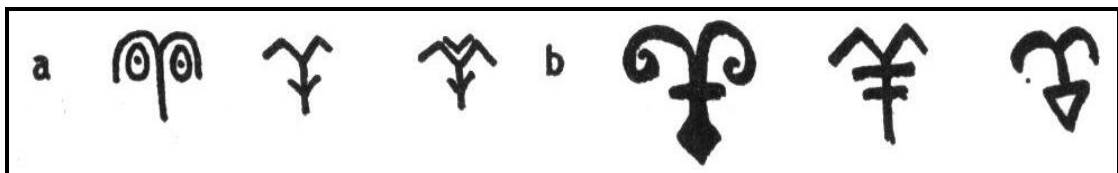
— Minél többet kellene ezekből az Árpád-korban is még használatos piktogramokból megtalálni!

Írástörténeti levezetés:

Az elsőfokon átvett kínai piktogramot és a belőlük képzett székely és ótörök betűk jeltörténetét a No. 35. **Y** 'antilop' és a **Y** 'kočqar' (kos) piktogram jelcikkben dolgoztam fel. (L.: Szekeres 2008, No. 35.)

A piktogramnak betűként **Y** **ent** a hangérték jelölése a nikolsburgi ábécében.

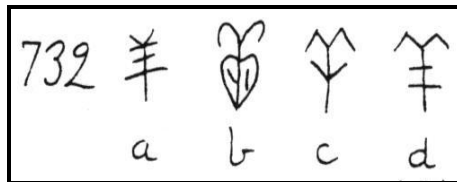
Kyryl Ryjik 1980. No. 25. ²⁴⁰ jelcsoportjában a kínai piktogram különböző rajzait látjuk:

A 'b' -vel jelölt rajzok közül a baloldali rajz fővonalának alján rombuszt, a jobbszélső vonalának alján ágyékháromszöget: a nőnem jelöléseit látjuk. Jelenítésük:

„**Jang** juh, vagy kecske ábrázolása.” „*Juhfélék, kecskefélék: dāmavad, antilop, stb.*” Nemeket jelző mellékjelentéseiktől egyszerűsített rajzaikat látjuk a székely és ótörök jelrendszerekben. (A juh élelemként és gyapja miatt a nomádok egyik legfontosabb állata volt.)

Bernhard Karlgren 1957, No. „732. **a—d**²⁴¹ **ziang / iang / j a n g* juh, birka (Sī). **b.** Jin csont (E 886: 3), **c.** Jin csont (A 1: 12,4), **d.** Csou I (Inscr. 67).” „Az írásjegy egy rajz.”

Karlgren jelentései között még nem szerepel a kecske, dām, antilop. Pedig bizonyára helyes Ryjik értelmezése. A felsorolt jelentések közül az '**antilop**' jelentés szavának **nt** hangkapcsolatában van jelen a nikolsburgi **nt** hangérték. Piktogramból (a székely és ótörök jelcsaládban) sajátosan módon, a jelentés szavának **nt** hangkapcsolatával képzett hangértéke van, mint az ótörök **nd, nt** (L: No. 48.) hangértékű betűnek. Egyik bizonyítékeként a számos többi között annak, hogy a székely írás közvetlen előzménye piktográfia volt, ami csak itt, a Kárpát-medencében lett betűírássá képezve.

Az **nt** használatára a Bolognai Rovásemlék naptárában az «*Antal, Bálint*» és «*apró szentek*» rovásakor került sor egy már igen rontott 5 jelváltozattal, ahol a rovó az **nt** hangkapcsolat alapján arra a meggyőződésre jutott, hogy a jel szárának az 5 betűvel kell azonosnak lenni, mert úgy vélte, hogy az **nt** az **n** és a **t** betű ligatúrája. A Bolognai Rovásemlék már a rontott (romlott) betűk (kisebb) gyűjteménye, mert 7 (hét!) betű rajza tér el jelentősebben a nikolsburgi betű és az eredeti piktogram rajzától.

Az '**antilop**' későn adatolt nemzetközi vándorszó nyelvünkben: „1837: mint a' forrástól elűzött *antilop*” (TESz) De épp a nikolsburgi betű hangértéke bizonyítja: a szó már lényegesen régebben jelen van nyelvünkben, mint az első feljegyzése. Volt már erre példa a 'celőke, celőke' szavak esetében is.

A 'juh' korán adatolt „ismeretlen eredetű” szó nyelvünkben.²⁴² A juhtartásra mindig is alapvető szükséglet volt a nomád népeknél. Gyapjából készült a sátrak borítása, a szőnyegek, a nyergek alá a nemez²⁴³ és a ruházat jelentős része is.

A piktogramból képzett ótörök betű hangértéke: **r**² Magas hangrendű magánhangzókkal harmonizál. Az ótörök nyelvben nem volt szókezdő 'r' hang, csak jövevényszavak esetében. Így hangértéke csak véghangzó lehet.

Az ótörök juh: „**qoy, qony, qon* Schaf || *koyun*” (juh, bárány) (AlttGramm) A szó véghangzója nem adhatott **r** hangértéket az ótörök betűnek. Viszont a nyelvünkbe is átkerült 'koč > kos (a juh híme)' török változatai között szép számmal fordulnak elő **r**-végű változatok: „CC., csag. kočqar; nog., tuv., košqar; ujj. mod. kočqar: 'kos'.” (TESz) Vagy az (ótöröknek tartott) „mtü. *kočunar*” (kos). (M. Räsänen) Mind mélyhangrendű szó.

A *kočunar* és a többi **r**-végű 'kos' szó alapján az ótörök betű hangértéke: véghangzó **r**. Magas hangrendű szótagokban alkalmazták.

Eredmények:

A nemeket (nemjelzőinket) is feltüntető kínai piktogramoknak több jelentésük van: juh, kecske, dím, antilop, etc. A székely jel hangértékadása az 'antilop' szó szóközi nt hangkapcsolatával az egyik legérdekesebb a nikolsburgi ábécében, ami az ótörök betűk hangértékadásánál is előfordul a No. 48.-nál. A hangérték igazolja a szó adatolásánál lényegesen korábbi jelenlétét nyelvünkben.

Az ótörök jel jelentése: kočunar (kos). Betűként hangértéke: véghangzó r.

A kínai 'juh' piktogram eredeti rajzát látjuk a vizsolyi református templom freskóján is.

A jel bármilyen más származtatása, vagy más (kultúrkörből való) átvétele téves feltevés.

Jegyzetek:

¹²⁶ Novgorodova 1984, fénykép: Кочевье Бичигтын-ам.

¹²⁸ Novgorodova 1975, 119, 56. kép. Тамги хуннского времени. Цагаан-гол.

¹³⁸ Okladnikov 1976, 172, 50. tábla.

²⁴⁰ „**Yáng** Représentation d'un Ovin ou Caprin.” „Ovidés, capridés: mouton, chèvre, daim, antilope, etc.”

²⁴¹ B. Karlgren 1957, No. 732. **a—d**. **ziang* / *iang* / y a n g sheep, ram (Shī); loan for f. (Tso). b. is Yin bone (E 886: 3), c. is Yin bone (A 1: 12,4), d. is Chou I (Inscr. 67). The graph is a drawing.”

²⁴² „**juh** 1208/1359: „In predio ipsorum quod dicitur *juhol*” hn. (OklSz.); 1236: *ýhoulligotora* hn. (MHH. 1: 14); 1332: *Johaz* sz. hn. (Csánki 3: 234); 1372 u/1448 k.: „criftufnak *yuhy* vÿgaŷtalafarol” (JókK. 59);” Továbbá: „**J**: 1208/1359: 'Schaf' # (l. fent). — **Sz**: ~ **ász** 1332: hn. (l. fent); 1550 k./1638: *ihász*, *Juhász* (CsomaK. 10: NySz.) | ~ **ászat** 1774: *Juhászat*tal gr. (Szilágyi Sám.: Gazdaság 121: NSz.). Ismeretlen eredetű. Az egy- és a kétszótagos formák egymáshoz való viszonya nem dönthető el kétséget kizáróan; az *ó*, *o* és *ú*, *u* végű változatok késői megjelenése mégis inkább másodlagos, talán képzős voltukat sejteti. A *juvait* típusú változat *v*-je a *h* helyébe lépő hiátus töltő hang. A szókezdő *ju*, *jo* > *i* változásra l. *inkább*, *iktat*, *inas*, stb. — Finnugor egyeztetése hangtani és művelődéstörténeti okok miatt nem fogadható el. Török származtatása szintén téves.” (TESz)

²⁴³ A **nemez** egy közelebből meg nem határozható iráni nyelvből került nyelvünkbe, mint több korai, a lovas-nomád életmóddal kapcsolatos szó.

²⁹⁶ Bóna 1993, 231 (kép: 100) „45. *Felajzott íjjal eltemetett hun vagy hun kori keleti harcos* Žamantoġaj korymy (Žaman-Togaj) 21. kurgán, SZU, Kazakisztan, čimkenti kerület. A korábbi korszakok sírjaiból álló kurgántemető kisméretű, 21. kurgánjának szélébe utólag beásott, alig 50 cm. Mélységben kezdődő, deszkával fedett aknasírban nyugvó erőteljes férfi halott mellől, együtt kerültek elő a hun kor fontos fegyverei. Koporsójára fektették a csontmerevítő, aszimmetrikus íjat. A bal csípő és láb mellé helyezték a 80 cm. hosszú, keresztvassal felszerelt kardot, amelynek csontból olyan faragott függesztőfüle volt, mint amilyen nefritből a Volga menti pokrovski Voshod-leletben talált hun díszkardon van (vö. 22/1. rajzunkat). A jobb comb mellett hosszú, egyélű rohamkés volt, míg a tegezre utaló különböző méretű, háromélű nyílcsúcsok a bal térdnél

heverték egy csomóban. A hun leletekben nem ritka szőrscipeszt, egy árat és egy kést az övről lefüggő tarsoly tartalmazta. A bokákon a hun kori viseletre jellemző kerek csizmaszíjcsatok egyszerű vas előképei kerültek elő. Érdekessége még a temetkezésnek a halott bal karjánál talált, bekarcolt szarvasfigurával díszített csontlemezt. A fej mögé tett bőséges élelem (báránycsontok, edények) és a lábához csuporban elhelyezett italmelléklet említésre méltó még. A temetkezést a publikáció a III—V. századra keltezi. A 14. katakombában nyugvó, kétélű hosszú karddal és kerek vascsatokkal felszerelt csontváz egyanebből az időből származik, valójában a IV—V. századból, tehát az európai hunok elődei vagy kortársai voltak.”

Irodalom:

Szekeres István: **A székely és ótörök írás jeltörténete.** Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2008

Előzetes előadás összefoglaló:

Kínai 'juh' piktogramok a Vizsolyi Templom Árpád-kori freskóján

1996-ban a Miskolci Bölcsész Egyesület Östörténeti Konferenciáján meglátogattuk az Árpád-kori Vizsolyi református templomot is, amelynek a 13. században épült legrégebbi részének jobb oldali (déli) freskó maradványán rögtön megláttam a 'juh' kínai piktogramját.

Az idén ismét sikerült eljutnom a Templomba, ahol a freskó maradványát ismét szemrevételezve, a kép másik oldalának szélén, kissé feljebb még további két 'juh' piktogram rajza is felsejlett. A kép szegélyén Jézust körbe vevő piktogram rajzok közül a kép jobb oldalán Jézusra merőlegesen festett 'juh' piktogram épségben megmaradt. A vizsolyi freskók (freskomaradványok) többnyire Jézus életéből vett képeket ábrázolnak.

E kép az ismertetés szerint a „Fájdalmas Krisztus alakját” ábrázolja. Szerintem a 'juh' piktogramokkal körbevélve a 'Jó Pásztor Jézust, aki életét adja a juhokért'.

A vizsolyi freskó *az általam „feliratos rajzok”-nak nevezett* írástörténeti emlékek közé tartozik, amelyek olyan rajz(ok)ból, piktogram(ok)ból, ideogrammá(k)ból álló alkotás(ok), ahol a rajz(ok) és az írásjel(ek) egymást kiegészítő, képszerű egységet alkot(nak). Sajátos színfoltja(i) az egyetemes írástörténetnek. A vizsolyi ennek a feliratos írástörténeti emléktípusnak a legkésőbbi és talán az utolsó előfordulása.

Az Árpád-kor végén is előforduló piktogram rajzok írástörténeti jelentősége abban van, hogy még mindig voltak, akik ismerték a hunok, a koraavarok és Árpád népe régészeti leletein megtalált, és az eddig meg nem talált kínai piktogramok rajzát és jelentését. A székely írás betűinek piktogram előzményét.

Szekeres István (Budakalász):

Miért nem lehetnek a székely írás előzményei a Tordos–Vincsa–Viszoko kultúra jelei. Az írástörténeti kutatás további lehetőségei

Az utóbbi időben a Tordos–Vincsa és a Viszoko kultúra sok ezer éves írásjegyeit többen is a „székely-magyar rovásírás” előzményeinek tartják. Illuzórikus ábrándképekkel árasztva el az írástörténetben még náluk is laikusabbak érzelem- és gondolatvilágát.

E fölöttébb szorgos igyekezettel csak egy probléma van, mégpedig az, hogy e vélt írástörténeti összefüggésekből semmi sem igaz(olható). Csupán összehasonlítható jelek rajzát évezredek múltán a székely – de újabban már csak „magyarnak” nevezett – írás előzményének állítva, igyekezetük nem több egy óhajtott vágyálom, írástörténeti eszközökkel bizonyíthatatlan ráfogásánál. Erről már 2009-ben írni kezdtem, de egy hasonló tárgyú írásomra (*A székely és ótörök írás kutatása Magyarországon*) olyan durva hangvételű sértődés volt a válasz, hogy a továbbiakban méltatlannak tartottam foglalkozni vele.

— Most, hogy a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elhatározta, hogy „kiemelten foglalkozzunk a ’magyar írással, a rovásírással’, és én kaptam a feladatot a terv kidolgozására, mégis be kell fejeznem felvilágosító tanulmányom, hogy először, „tisztá vizet öntsek a pohárba”, mert észlelem, hogy az egyező és hasonló jelformák (látszólagos) összefüggéseit nem csak a laikus szerzők tartják figyelmükben.

Ezzel a problémával már az írástörténeti szakirodalom átfogó olvasása közben, a hatvanas-hetvenes években „összeakadtam”, mert a szerzők egy része szintén csak jel- és betűrajzok írástörténeti összefüggéseiben „gondolkodott”, amelyeket egymástól átvett táblázatokban is sokszorosítottak.

Később Vékony Gábornál, de különösen Forrai Sándor tanulmányaiban találkoztam a különböző írásokban lévő betűformák hasonításával. Pedig ***az egyszerű, csak néhány vonalból álló azonos, vagy hasonló jelformák összevethetősége önmagában még semmit nem jelent, mert sok van belőlük*** az írás történetében, még az egymástól teljesen függetlenül alkotott piktográfiák, s a belőlük származó írások betűi között is. (L.: Forrai Sándor 1988, 93.) Ez késztetett egykor arra, hogy betűk ***összefüggéseinek hiteles bizonyításánál ne csak a betűk rajzát, hanem piktogram előzményű jelentéseiket is egyeztessenem azzal a piktogrammal, amelyből származtak.*** Csak, és csakis a jelek (betűk) piktogram

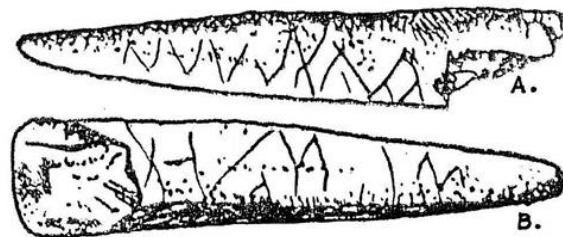
előzményű jelentéseinek egyezése (egyeztetése) forrásadatuk piktogramjával ad (adhat) olyan hiteles eredményeket, amikor nincs tovább! — mert nem lehet több ellenvetés!

Nincs ez másképp, mint a rokonságoknál, csak itt nem ősapák és ősanyák, hanem piktográfiák piktogramjai vannak, vagy nincsenek egymással „rokonságban”. S akkor még olyan alapvető írástörténeti követelményről, mint az egyeztetett jelek (betűk) egymással időrendben is összefüggést bizonyító folyamatos használatáról, és a bizonyítás többi fontos írástörténeti követelményéről még szót sem ejtettem.

— **E rövid bevezető után** idézek az „Angolszász runák a boszniai **piramisok területén?**” c. írásból:

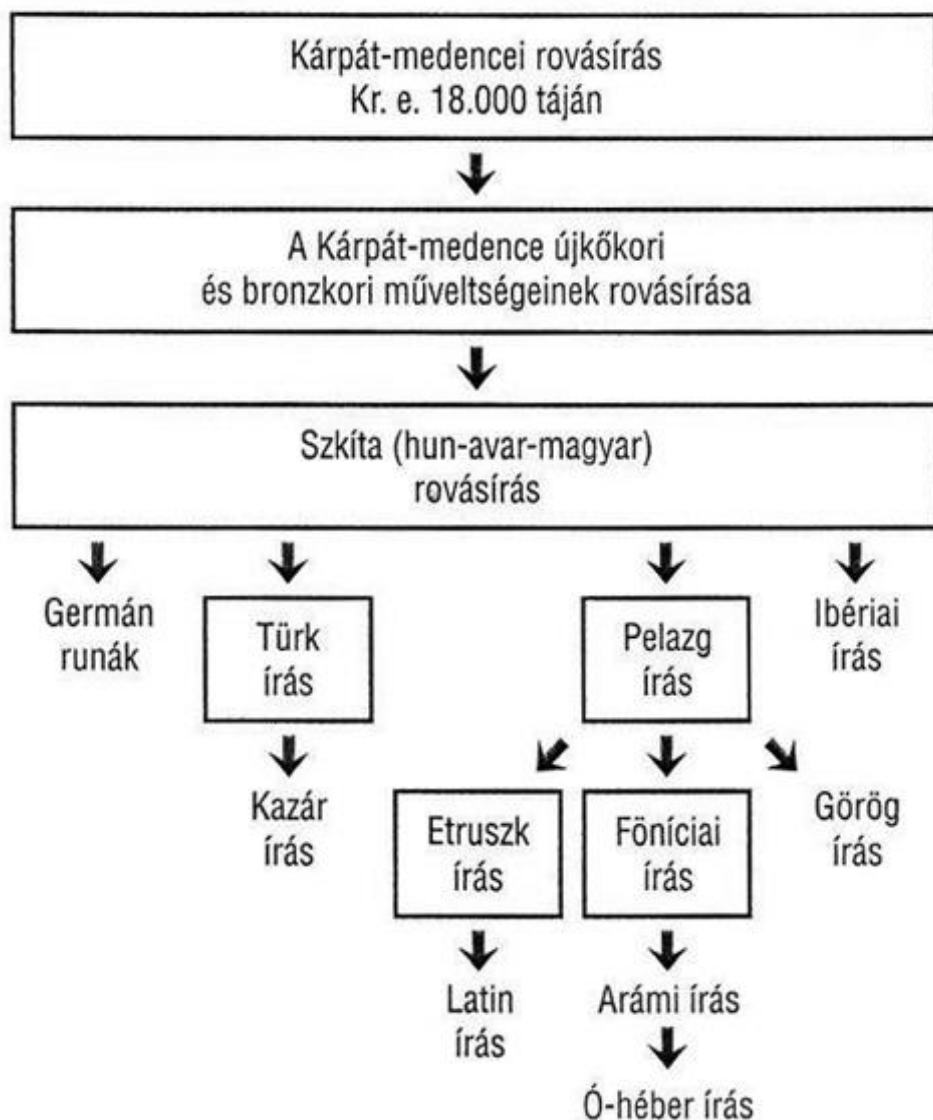
„A viszokói piramisok hivatalos elnevezése a 2008-as szarajevói tanácskozás óta: piramydhill, azaz piramis hegy. A Nap piramisba vezető alagút köveinek kora legalább 10-12 ezer év, tehát már ez a nagy időtávolság is kizárja, hogy itt kőbe vésett angol runákról beszéljünk.

Az alagút írásos köveiről készült fényképek, valamint 2007-ben az alapos személyes megtekintésük után az a véleményem alakult ki, hogy ezek tulajdonképpen építőanyag maradványok, mint a még lágy halmazállapotú beton és a jelek nem véséssel, hanem benyomkodással készültek a megszilárdulás előtt. Ha ez beigazolódik, kijelenthetjük, hogy a jelek kora azonos a piramisokéval. Később az egyik feltárást vezető mérnök hasonló megállapításra jutott. Szakács Gábor 2006 júniusában járt először a helyszínen. A fényképek és tapasztalatai alapján a 18-20 ezer éves Bajóti Pálcavég, valamint a 6-7000 éves Tordos-Vinca műveltség írásjeleivel állította párhuzamba a boszniai piramisok jeleit. Mind a földrajzi helyzet, mind a jelek hasonlósága miatt ez a legvalószínűbb. 3. KÉP

Ebből a Kárpát-medencei igen régi írásműveltségből (Bajót, Tordos-Vinca) fejlődtek a bronzkori, majd a szkíta, hun, avar, magyar írásjegyek, lásd 1. kép. Ennek az írásnak a folytonossága soha nem szakadt meg, hiszen ma is százezerre tehető azoknak száma, akik mindennapjaikban használják közlésre, díszítésre. Bizonyíték ez arra is, hogy a magyarok a Kárpát-medence őslakói és nem csak 896 óta élnek itt. 4. KÉP-TÁBLÁZAT

A magyarok elődeinek betűírásából eredő írások

Összeállította: Friedrich Klára

A germánok betűik jelentős részét a hunoktól vették át. Következik ez abból, hogy a 24 betűs runaváltozatoknál 14 alakilag teljesen azonos a magyar rovásírással. Több táblázatot készítettem a boszniai, a kárpát-medencei, valamint más ősi műveltségek jeleinek összehasonlításával, amelyek különböző könyvekben jelentek meg, ezekből itt csak két egyszerűsített formát mutatok be.

Bosnyák Nap piramis	Kárpát medencei írás
1.	2.
/	/
1	1
↑	↑
†	†, †
T	T
Λ	Λ, V, A
Y	Y
Y	Y
Y	Y
Y	Y
Λ	Λ
4, P	4, P, 9
H	H
H	H
J	J
◇	◇
M	M
Y	Y
Y	Y

Összeállította: Friedrich Klára

Bosnyák Nap piramis	Kárpát medencei írás
1.	2.
E	Э, F, П, Ш
E	E, E, E
E	E-P
Φ	
X	X
X	X-O
X	X, X, X
X	X
X	X
X	X, Φ
D	
G	G, S
(	(,)
(	)
D	D
R	P-Λ
h	h
O	O, O, O
4	4, 4, 4, 4

A. ábra

Magyar rovásírás	
Betű	Hangérték
4, 4, 9	A, A
X	B
↑	C
H, H	CS
†, †	D
5, X	E, E
0, 0, 0	F
Λ, Λ	G
#, #	GY
X, X	H
T, †, †	LI
7, 1	J
N, 1, 0	K
Λ, Λ	L
0, 0, 0	LY
4, 4	M
)	N
D, D	NV
5, 5	O, O
K	O, O
Э, 4	P
H, H, /	R
Λ, Λ	S
2, 1	SZ
Y, Y	T
X, X, X	TV
X, M, M	U, U
X, L	U, U
M	V
E, H, H	Z
Y, V, Y	ZS

Összeállította: Friedrich Klára

B. ábra

Az **A ábrán** több összetett és bonyolult jel is látható, melyek a történelmi Magyarország területén lévő több ezer éves műveltségekből származnak. Az összerovások, a ligaturák gyakori használata jellemzi a kárpát-medencei írást, míg ugyanez a runák használatánál igen ritka, számos runákkal foglalkozó könyvben egyetlen összerovást sem találtam. A 40 boszniai jelnek 38 kárpát-medencei jel felel meg, amely 95 %-os egyezést mutat.

*A **B ábrán** a boszniai piramisok jelei és a ma is használt rovásbetűink láthatók, ez utóbbiaknak a hangértékét is tudjuk. Itt **68,75 %-os** az egyezés.*

A jelek táblázatban és százalék arányban kifejezett párhuzamai azt mutatják, hogy a boszniai piramisok jeleinek a kárpát-medencei ősi írás műveltségéből fejlődött szkíta-hun-avar-magyar rovásírás a legközelebbi rokona, mind időben, mind alaki hasonlóságban. Hangérték azonosságról csak akkor beszélhetnénk, ha ismernénk a boszniai jelek hangértékeit.

2011. december

A további tájékozódáshoz ajánlom:

www.piramidasunca.ba Semir Osmanagic honlapja

www.rovasirasforrai.hu honlapon: a Kitekintő rovatban: A boszniai piramishegyek címszó alatt, továbbá Rovásírás és a Fordítások rovatban lévő cikkeket, valamint a következő könyveket:

Friedrich Klára-Szakács Gábor: Tászok-tetőtől a bosnyák piramisokig (2007)

Gimbutas, Marija: The language of the Goddess (Thames&Hudson, 2001)

Osmanagich, Muris: About cultural layer of Bosnian Pyramid builders (Sarajevo, 2008) Osmanagich, Semir: Bosnian Walley of the pyramids (Mauna-fe, 2006)

Radics Géza: Mi és a Kárpát-medence (Chicago, 2008)

Stekel, Paulo: The proto-script Visoko in comparison with Glozelian Writing - 2006 (In: Osmanagich, Muris: About cultural layer of Bosnian Pyramid builders, Sarajevo, 2008)

Szakács Gábor: Tudósítások a bosnyák piramisokról (Magyar Demokrata, 2006/26, 45, 48)

Winn, Shan, M.M: Pre writing in south-eastern Europe (Western Publishers, 1981)''

A Szerző egy másik írásában (*Régi kapcsolatok - Lepenski Vir és Vinca*) az alábbiakat közli:

„Mivel Vincán a múzeum munkatársának szakszerű ismertetéséből csupán a magyarsággal való kapcsolat maradt ki, ezt itt szeretném pótolni. A tordosi és vincai jelek jelentős része formailag azonos a ma székely-magyarnak nevezett rovásírásunkkal, de hangértéküket nem ismerjük. Azonban ez a nagy arányú hasonlóság is folytonosságot, helyi eredetet bizonyít, mert itt a Kárpát-medencében az évezredek folyamán ezek a jelek mindig használatban voltak, régészeti leleteken megtalálhatók. Továbbá mi magyarok ezeket a betűket a mai napig

használjuk. Táblázatom mutatja, hogy szinte mindegyik rovásbetűnk előképe megtalálható a Vinca jelek között.

IRÁSJEGYEK						
Kárpát-medencei jelrendszer				Hun írás	Bosnyák piramisok	Glozel
Magyar rovásírás		Tordos-Vinca	Tászkotető			
Betű	Hangérték					
4, 4, 9	A, A	P	P, P, 4	q, P, A	4, P	P, P
X	B	X	X	X	X	X
↑	C	↑	↑	↑, ↓	↑	
H, H	CS	□, H		□		Δ, H
†, †	D	†	†	†	†	†
5, 5	E, E			ε	5	ε, 7
⊗, ⊗, 0	F	⊕, 0		⊕, 0	0	⊗, ⊗, 0
Λ, Λ	G	Λ, Λ	Λ	F	F, Λ	Λ
≠, ≠	GY	≠, ≠		I		≠, ≠
X, X	H	X				X
T, †, †	LI	T	†, T	T	†, T	T
7, 1	J	7, 1	1	†, 1	†, 1	7, 1
N, 1, 0	K	N, 1, 0	N, 1	Z, 0, N	0, †	1, N, 0
Δ, Δ	L	Δ, Δ			Δ	
0, 0, 0	LY	⊙		⊙	⊙	0, 0
B, B	M	W, W		B	W	W
)	N	(		)	(, C)	(,)
) , D	NY	d, D		)	(, D)	
5, 5	O, O	C		5, 5		5, 5, 5
K	Ö, Ö	K	K	K		K
E, A	P	E, M	E	E, E, W	E	E
H, H, /	R	H, /	/	H	H, /	H, H
Λ, Λ	S	Λ, Λ	Λ	Λ	Λ, V	Λ, Λ, Λ
2, 1	SZ	I	I	I	I	2, 1
Y, Y	T	Y, Y	Y, Y	Y	Y, Y, Y	Y, Y, Y
X, X, X	TY	X, X				X
X, X, X	U, Ü	X, X, X	X, X	X, X		X
X, X, 4	Ó, Ó	4	4			4
M	V	M	Λ	Λ, M	M	Λ
E, H, H	Z	E, H, H		E		E, H
Y, V, Y	ZS	Y	Y	Y, Y	Y, Λ	Y, Y, Λ

Összeállította: Friedrich Klára, 2007 december. Kiegészítette: 2008 június.

8. kép Összehasonlító jeltáblázat

A Vinca név több helyen felbukkan a Kárpát-medencében. Verespatak közelében így hívnak egy települést, továbbá a göcseji Mikekarácsonyfán a község egyik dombjának neve is Vinca. Végül pedig a "Nagy Anya", Nagyasszony, Boldogasszony tisztelet jellemző vallásunkra. A legtöbb Mária kegyhely a történelmi Magyarország területén található. Ipolyvölgyi Németh József (Páter Krizosztom) 200 Mária kegyhelyről tudósít könyvében.

A 3. és 7. fényképet Friedrich Klára készítette, a többi a megadott szakirodalomból származik.

Az írás és a fényképek szerzői jogvédelem alá tartoznak.

Irodalom

Forrai Sándor: *Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig* (1994)

Friedrich Klára: *Torma Zsófia, egy asszony a magyar régészet szolgálatában* (in: *Ősök és írások*, 2008)

Friedrich Klára: *Írástörténeti áttekintő magyar szempontból* (2010)

Gimbutas, Marija: *The language of the Goddess* (Thames & Hudson, 2001)

Harding, D. W: *Az őskori Európa* (Helikon Kiadó, 1986)

Ipolyvölgyi Németh Péter: *Mária kegyhelyek Mária országában* (Móczár Béla kiadása, 2002)

Lukács Ágnes: *Mikekarácsonyfai szó-kincsek, avagy pillantás "Göcsej hangkutaiba"* (2009)

Mandics György: *Róvott múltunk* (Irodalmi Jelen Kiadó, 2010)

Makkay János: *Tartariai leletek* (Akadémiai Kiadó, 1990)

Papp Attila: *Erdélyi utakon - Nyomát* (Arany Tarsoly, 2007/3/1)

Renfrew, Colin: *A civilizáció előtt* (Osiris, 2005)
The Danube script in light of the Turdas and Tartaria discoveries
(Exhibition catalogue, National History Museum of Transylvania, 2009)

Torma Zsófia: *Sumer nyomok Erdélyben* (Buenos Aires, 1972)

Winn, Shan M.M: *Pre writing in south-eastern Europe* (Western Publishers, 1981)"

— **Kritikámat azzal kezdem, hogy kijelentem:**

Nincs szándékom senkit személyében, és senkit emlékében megbántani!
Kritikám szakmai jellegű. Lehet elfogadni, és lehet nem elfogadni. —

— A 18-20 ezer éves Bajóti pálcavég díszítéseit és a 10-12 ezer éves viszokoi piramisok jeleit, de csak a 4500-6500 évesre becsült Tordos-Vincsa jeleit — még teljes rajzegyezések esetén sem lehet tudományos igénnyel, a székelly betűkkel párhuzamba állítani, mert összefüggéseik (a rövid bevezetőben

már említett) módszeres írástörténeti vizsgálatokkal nem bizonyíthatók. A Szerző nem jelzi felsorolva a forrásadatokat helyét, hogy szerintük „ezek a jelek mindig” hol voltak használatban, „régészeti leleteken” hol találhatók meg.

Már a köztük is lévő évezredek is olyan nagy igazolatlan (igazolhatatlan) hiátusok, amikor az egymás közötti azonosságuk sem bizonyítható, mert nem ismerjük összevethető (azonosítható) jelentéseiket. Használatukat folyamatosan bizonyító írástörténeti emlékek, feliratok nem léteznek. Egymástól független, helyi íráskezdemények csak, ezért az alább leírtaknak sincs *adatokkal* igazolható, bizonyító alapja:

„Ebből a Kárpát-medencei igen régi írásműveltségből (Bajót, Tordos-Vinca) fejlődtek a bronzkori, majd a szkíta, hun, avar, magyar írásjegyek, lásd 1. kép. Ennek az írásnak a folytonossága soha nem szakadt meg, hiszen ma is százezerre tehető azoknak száma, akik mindennapjaikban használják közlésre, díszítésre.”

— ***Minden tudomány alapja a szigorúan tudományos módszertani elvek szerint kutatott és feltárt eredmények szakmai ellenőrizhetősége.*** Esetünkben még az egymás között lévő írástörténeti (jelentéstörténeti) összefüggések sem bizonyíthatók! Ki mondja meg évezredek (4-6 ezer év!) múltán, hogy volt-e közös (azonos!) piktográfikus jelentésük? Milyen szavakkal nevezték meg az egymással csak rajzukban hasonlítható, párhuzamba állítható jeleket?

Az egyszerű íráskezdemények jelei 2-3, esetleg csak 3-4 egyszerű vonalból állnak, amelyeknek azonos rajzformákat alkotó variációs lehetőségeit – jelentésük ismerete nélkül – az írások történetében igen sok helyen meg lehet találni. Ha azonos jelentésüket, s így írástörténeti összefüggésüket (írástörténeti szakirodalmi művekben) bármi ok miatt nem tudjuk bizonyítani, akkor – semmi közük sincs egymáshoz! Az azonosság bizonyítása az azonos rajzok (jelek) azonos jelentésének bizonyításán áll, vagy bukik!

Az, hogy *„ma is százezerre tehető azoknak száma, akik mindennapjaikban használják közlésre, díszítésre”* – a székely betűkkel azonos, vagy hasonló rajzú jeleket, – még nem bizonyítása a máig tartó folytonos használatnak. Az egymás között is sok évezredes igazolatlan (igazolhatatlan) hiátusok miatt pedig, egészen biztos! – hogy nem „azokat az írásjegyeket” használják, amelyek folytonos (folyamatos) használata nem is bizonyítható.

A némi írástörténeti tájékozottsággal rendelkező olvasók is tudják, hogy 12-20 ezer éve még – betűírásokról nem beszélhetünk! Csak mesélni lehet róla. A Varga Csaba által állított 30.000 éves ábécé illuzórikus történetéhez ismernünk kellene az „ősi írás” betűinek hangértékeit, piktogramokból betűvé alakításuk (nyelvi) levezetéseivel együtt, mert minden eredeti betűírás előzménye piktográfia volt.

A betűk alapvető tulajdonsága és „létalapja”, hogy már hangot, vagy több hangból álló szótagot jelölnek! Egy nyelv rögzítésének teljes hangállományát jelölik még átvételek esetén is, a (korabeli) nyelvek hangállományára jellemző kisebb változtatásokkal, sajátos módon. 18-20 ezer éves, de „csak” 4-6 ezer éves

betűtörténeti levezetésekről sem tudunk a Kárpát-medencében.

Be is vallja, hogy: „*nem tudjuk megállapítani, hogy a Kárpát-medencei jelsor jeleihez milyen hangok tartoztak egykoron. Ugyanis nem maradtak fent leírt mondatok, még szavak sem. Emiatt nincs miből kiokoskodni, hogy milyen hangok tartoztak akkoriban a betűkhöz. Tehát nem tudunk írni a helyreállított betűsorról.*” (Az ősi írás könyve, 36.) Akkor pedig, miről is szól a fáma? — Hol vannak régészeti leleteken a folyamatosság, a folyamatos használat bizonyítékai?

Nincs itt másról szó, csupán jelformák hasonításáról. Ahhoz hogy két jelet (betűt) hitelesen össze tudjunk vetni rajzuk és azonos piktogram előzményű jelentésük alapján, vagy ismernünk kell a piktogram jelentésüket, vagy betűk esetén a hangértéküket is, amelyek segítségével helyre tudjuk állítani hangértékadó szavukat, vagyis: piktogram előzményű, piktogramként összevethető, azonos jelentésüket.

A Kárpát-medencei írás folytonosságának bizonyításához édeskevés a tordosi agyagcserepeken lévő írásjelek székeltyhez hasonló vagy azonos rajzait egy ősi ábécé betűiként felvonultatni a 4500-6500 évvel korábbi időkből. (L.: Varga Csaba 2002, 35.), és máig folyamatos használatukat azzal a kijelentéssel igazolni, hogy: „*a 6500-4500 éves ABC még mindig használatban van a Kárpát-medencében. És azóta is változatlan.*” (L.: V. Csaba 2002, 36) — **De: Hol vannak** a folyamatosság bizonyítékai? Amely jelek közül többnek a rajza nem is egyezik a legrégebbi székelty Nikolsburgi ábécé betűjének rajzával, csak annak későbbi, rontott, romlott (*d; gy; ly; f; u*), vagy a már szintén későbbi, a két rajzrészről álló kínai piktogram összevont (*h*) betűváltozatával.

Forrai Sándor után Varga Csaba is idézi a 3000 éves, szkíta-korinak nevezett balta tokján lévő feliratot, amit Debreczeni Miklós után, szintén elolvasott. További két olvasattal bővítve olvasatukat, amely három olvasat közül a saját harmadikat: „*sebesít is üt is ró is*” olvasatát tartotta (vélte) helyesnek (nyelvünk ma használatos hangjaival...) (L.: Varga Csaba: *Jel Jel Jel* 229.) Amiről a nemrég elment, jó humorú Herényi István egyik adomája jutott eszembe a hasonló feliratok „tudományos” olvasatáról: „*Es mondd: El is tudod olvasni?*” — „*El én! Milyen nyelven parancsolod...?*”

Ezt az egyetlen „írástörténeti emléket” még leltározni sem szükséges a Varga Gézától átvett, és állítólag Ignace Jay Gelbtől (1952) származó idézet szerint, mert: „*írástudomány nincs is, mert az írásemlékek egyszerű leltározása — a nagy kérdések megkerülése mellett — még nem tudomány*”.

A Varga-idézet eredetijét eddig keresve sem találtam (nincs megadva megtalálhatóságának a helye), de teljesen felesleges is keresnem az állítólag mondott, vagy leírt idézet létét, vagy nemlétét, mert Ignace Jay Gelb asszirológus „*A Study of Writing: The Foundations of Grammatology*” c. könyvében egyáltalán nem került meg a „nagy kérdéseket”.

Kitűnő összefoglaló tudományossággal vezette le az írás történetét az őskőkorszaki primitív rajzoktól az ókori (sumér, egyiptomi, elámi, krétai, hettita,

proto-elámi, kínai) piktográfiákon át a négyféle szótagírásig, a nyugat-sémi mássalhangzókat jelölő proto-sinai (ó-héber), és az ebből származó föníciai íráson át, a modern betűírásokig.

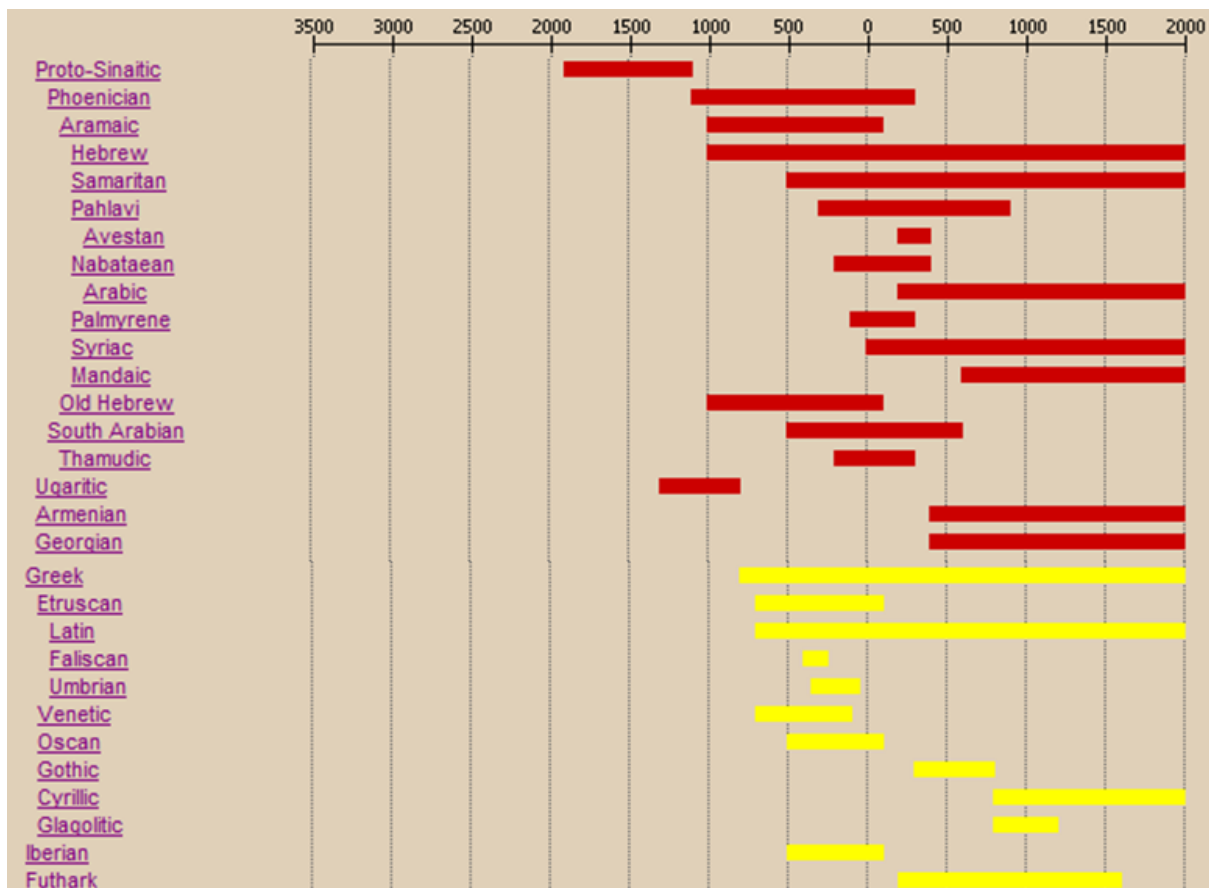
Gelb hangsúlyozta még azt is, hogy a monogenézis-polygenézis vitában értelmetlen az írás egyetlen közös eredetéről beszélni, mert a hét legjelentősebb piktográfia egymástól teljesen függetlenül jött létre. Az írásrendszerek törvényszerű fejlődési iránya pedig a piktográfiától a betűírásokig tart.

— Tehát Ignace J. Gelb kitűnő műve szerint: ***Nagyon is van írástudomány!*** Mert amit leírt, az jól összefoglalt alapjait képezi az írás tudományának.

A Szerző táblázatában Kr. e. 18000 táján egy „Kárpát-medencei rovásírásból” származtatja a Kárpát-medence újkőkori és bronzkori műveltségek rovásírását. Ebből pedig a „szkíta (hun-avar-magyar) rovásírást” az alatta felsorolt germán, türk, ibériai „szkíta” származékírásokat; a pelazgon át az etruszkból a latint, miként a föníciai és arámi írást is az ó-héberig.

Amelyek a nemzetközi írástörténeti szakirodalomban igen jó időrendi levezetésekkel igazoltan, az egyiptomi képírásból származó protosinai (protoszínai), más néven „ó-héber” írásból származnak. (Már csak ezért is érdemes Gelb könyvét elolvasva, tanulmányozni.)

Az alábbi időrendi táblázatot az ANCIENTSCRIPST.COM „*A compendium of world-wide writing systems from prehistory to today*” (a világ írásrendszereinek rövid összefoglalója az őskortól máig) című, igen szemléletes, az interneten is bárki számára elérhető időrendi táblázatból kivonatoltam:

A táblázatban feltüntetett írások mind a protosinai írásból származnak — az írástudomány mai álláspontja szerint. Jól látható az írások használata és megszűnése ideje is. Viszonylag közismert dolgot tagadni, és az írás történetét nem, vagy csak felszínesen ismerők részére állítani, hogy a föníciai írás, és abból az arámi írás a pelazgból származik, a pelazg pedig a szkítából, stb.: Írástörténeti skandalum! A laikus olvasók laikus félrevezetése.

Az írástudomány 'pelazg' nevű írásról nem tud. (Nem tudom, hogy Forrai Sándor a (1988, 93. oldalon) könyve 35. számú táblázatába, a kilenc „pelazg” betűt honnan vette (vehette), amelyek *a görög és latin betűkkel azonos rajzúak, hangértékeik pedig a latin betűkkel egyeznek...*) A bizonytalan eredetű pelazgok nyelvét még ma sem ismerjük biztosan. A görögök barbár népnek tartották őket. Vannak szerzők, akik protogörög nyelvűnek, mások pedig helynevek alapján még csak nem is indoeurópai nyelvűnek tartják az egykor görög szigetvilágon élő pelazgokat. Ezek szerint csak a krétai hieroglifákat és a belőlük származtatott lineáris a-t és b-t, valamint a phaistosi korongokat lehetne „hírbe hozni” velük. Lehetne, de a krétai írások még képjelekből állnak. A phaistosi korongon lévők is képszerű jelek. Formailag sem egyeztethetők Forrai Sándor „pelazg” betűivel. Igaz, hogy az etruszkokkal is hírbe hozták őket. De az etruszkok írásának betűi a föníciaiból származó görögön át a latin írásig jól követhetők:

Euboean Greek	Model Etruscan	Archaic Etruscan	Late Etruscan	Latin	Phonetic Value
Α Α	Α	Α	Α	A	[a]
Β	Β			B	[b]
<C	Γ	)	⋈	C G	[k]
Δ	Δ			D	[d]
Ε Ε	Ε	Ε	Ε	E	[e]
Φ	Φ	Φ	Φ	F	[w]
Ι	Ι	Ι	Ι	(Z)	[z]
Η Η	Η	Η	Η	H	[h]
Θ ⊗ ⊙	⊗	⊗ ⊙	⊙ ⊙		[tʰ]
Ι	Ι	Ι	Ι	I	[i]
Κ	Κ	Κ		K	[k]
Λ	Λ	Λ	Λ	L	[l]
Μ Μ	Μ	Μ	Μ	M	[m]
Ν Ν	Ν	Ν	Ν	N	[n]
Ξ	Ξ				[s]
Ο	Ο			O	[o]
Π	Π	Π	Π	P	[p]
Μ	Μ	Μ	Μ		[š]
Ρ	Ρ	Ρ		Q	[q]
Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	R	[r]
Σ	Σ	Σ	Σ	S	[s]
Τ	Τ	Τ	Τ	T	[t]
Υ V Y	Υ	Υ	V	V	[u]
Χ	Χ	Χ			[ks]
Φ ⊙	Φ	Φ	Φ		[pʰ]
Υ Ψ	Υ	Υ	Ψ		[kʰ]
		(§ 8)	8		[ŋ]

Akkor pedig, – hol, és honnan van a Szerző szerint a „szkíta (hun-avar-magyar) rovásírásból” származó pelazg írás? — Amiből az etruszk, a föníciai és görög, majd az arámiból az „ó-héber” írás is származik? — Teljesen összevissza keverve-kavarva az írások származását és időrendjét a saját laikus elképzelése szerint. Az írástörténetben ismeretekkel egyáltalán nem rendelkező olvasók – pedig el is hiszik (hihetik) a teljes tájékozatlanságot!

A zsidók egykori nyelvük rögzítésére a föníciai „abjad” (abdzsad) írást használták, és használják ma is a modernizált „négyyszögletesített” formájú betűit jiddis nyelvük rögzítésére, amely 22 betűből állt, és a protosinai („ó-kánaáni”) írásból származik.

Betűírások történetében közös, hogy nem a semmiből, hirtelen jöttek létre. Előzményeik vannak. Nem véletlen, hogy azokból a piktográfiákból származnak a máig használatos írások is, amelyek alkotó, ókori népe egykor jelentős gazdagsággal és kultúrával (államhatalommal) rendelkezett (vagy rendelkezik ma is), ami az írás fejlődésére is ösztönzően hatott. Így, a velük egykor szomszédos népekre is.

— Mert az írás tudománya (az ókorban) „szomszédolva” terjedt mindig tovább. Nem összevissza, mindenféle ösvallásos szimbólumokkal, népeken és földrészekén is átugorva.

— Csupán „csak” emberek (embercsoportok, államok) kapcsolataival.

Ez jól kimutatható az egymástól teljesen függetlenül alkotott, piktográfiákból származó írások (írascsaládok) földrajzi helyszíneiben is. Az, hogy a Földközi tenger afrikai és európai partjainál elterülő országokban – egész az ibérekig – a föníciai írás betűi terjedtek el, részben a föníciai hajózó kereskedelmi kapcsolatoknak tudható.

Ha az interneten felkeressük az általam idézett teljes táblázatot, ott minden feltüntetett fontosabb írásnak megtaláljuk időrendben a használati idejét.

Kivétel közülük a székely és az ótörök írás története, amely írások kellő módon nem ellenőrzött történetét felülvizsgáltam. De ennek több „nyomás” oka volt.

Negyedszázados „írástörténeti olvasottságommal” már nem értettem egyet a székely betűknek az ótörök, vagy a kazárok írásából történő származtatásával, mert erősen megingott gondolatvilágomban a székely írás betűátvételeken alapuló teóriája. Az ótörök (és az ismeretlen, többnyire csak találgatott hangértékű kazár) betűk hangértékeit, a néhány betűrajz egyezése ellenére sem tudtam az arámi betűk közismert föníciai jelentéseiből rendre levezetni. Ahogy a székellyel azonos rajzú ótörök betűk egymástól eltérő hangértékeit sem. Ezért a logikus írástörténeti gondolkodás már azt „diktálta”, hogy csak akkor lehetnek különbözők az azonos rajzú székely és ótörök (és kazár) betűk hangértékei, ha egyazon piktogramból származva, a jelentések nyelvek szerint is különböző szavai-ból kapták különböző hangértékeiket. S ez figyelmem a betűátvételtől a piktográfia előzmények felé fordította.

Az arámiból az ótörök írás származtatását a szíren át a szogd kurzív írás közvetítésével írástörténeti lehetetlenségnek tartottam, mert a kurzíválás mindig egyirányú írástörténeti folyamat. A kurzív szogd betűkből az arámihoz hasonló, többnyire egyenes és szögletes vonalakból álló ótörök betűk nem származhatnak. Kizárhatónak tartottam azért is, mert az arámi írás használatának hét évszázaddal korábbi megszűnése után, már sincs meg a visszatérés lehetősége az arámi betűformák használatához, mert használatuk megszűnése után azokat már rég elfelejtették.

A jobbról balra haladó írásirányt, a szótagok mássalhangzóinak magas és mély magánhangzókkal történő „munkatakarékos” jelölését pedig nem tartottam csupán csak az arámi és ótörök írásmód közös jellemzőjének. Így, ezekkel a gondolatokkal kezdődött írástörténeti kutatásom.

Az ótörök és székely írás történetének komplex feltárását (részemről) bizonyítottam tekintem, mert:

1./ betűk piktogram előzményeit rajzuk és hangértékük segítségével helyreállítva (rekonstruálva), rendre piktogramként egyeztettem a kínai írástörténeti szakirodalom hiteles műveiben azokkal a kínai piktogramokkal és hun alkotású ideogrammákkal, amelyekből származtak. Így, kifogás nem lehet.

Megállapítottam, hogy a közös (azonos) rajzú székely és ótörök betűk hangértékei azért különböznek egymástól, mert bár egyazon piktogramból származnak, azonos jelentésük magyar és ótörök szavaiból kapták különböző, szókezdő vagy véghangzó hangértékeiket. Néhány székely és ótörök betű hangérték egyezésének oka pedig: a hun történelmi előzmények hagyatékában, és az ótörök nyelv hangtörténeti sajátágaiban rejlett. Amikor a jelentés korabeli ótörök szavában a hangérték hangja szókezdő, vagy véghangzó hangként nem fordult elő, ***csak korabeli nyelvünk szókezdő hangjával*** kaphatták hangértékeiket. Ezért nyelvünk egykori jelenlétének átfogóbb igazolására írtam a „Finnugor eredetű szavaink A. von Gabain ótörök glosszáriumában” c. tanulmányomat.

2./ A székely betűk kínai piktogram előzményeinek útját a hunok, koraavarak és Árpád népének régészeti leletein megtalált piktogramokkal igazoltan „követtem” (a mai) Mongólia területéről a Kárpát-medencébe, ahol a kínai piktogramokból és a teknős jelcsalád hun ideogrammaiból a közép-avar kortól kezdődően nyelvünkön betűket képeztek, s ezt három ellenőrzött, hiteles rajzú tárgyfelirat olvasatával is bizonyítottam. (Szekeres 2008, 205-212). Megállapítottam, hogy a székely betűképzés folyamata nem volt „felülről vezérelt”, mint az ótöröké. Ezért a Nikolsburgi ábécében vannak olyan betűk, amelyek még piktogram előzményeik jelentésével vannak megnevezve. Nyelvünk egyes hangjaira pedig még két (ligatúrákban létező) betű is létezett. Sőt: A Vizsolyi Templom egyik freskójának széleire, még az Árpád-kor végén is ’juh’ piktogramokat festettek. Akkor, amikor az első köbevésett székely betűfeliratok már bő évszázaddal korábban megjelentek az udvarhelyszéki templomokban. Bizonyítékként

annak, hogy még az Árpád-kor végén is éltek olyan emberek, akik nem csak a Nikolsburgi ábécében ismerték kulturális hagyományként a kínai piktogramokat.

Mert a Vizsolyi templomban olyan, időrendben (talán legutolsó) használatát látjuk a betűk piktogram előzményeinek, amikor a piktogramok — rajzok közé (Vizsolyban köré) vannak helyezve. Amelyeket „feliratos rajzoknak” neveztem el, s immár rendre követhetők a régészeti leleteken megtalált piktogramokkal együtt, népünk Európába vonulásának egykori hun útvonalain, Mongóliától a hun és korai avar jutasi vadászsíp feliratos rajzain át a Vizsolyi templom „fájdalmas Krisztust” ábrázoló „feliratos freskójáig”.

3./ Megállapítottam azokat a kínai írástörténeti kultúrkörben lévő **közös jel és írástörténeti sajátosságokat**, amelyek a kínai piktográfiában s a székely és ótörök írástörténetben is előfordulnak. S amelyek ***mind a kínai piktográfia sajátosságaiból erednek***. (Pl.: „kivonatolás”; jelfelezés; a több részből álló kínai piktogram rajzrészeinek összevonása betűként, stb.) Ez épp oly fontos jelentőséggel bír, mint a betűk piktogramként történt azonosítása piktogram előzményükkel.

4./ ***Kitűzött feladatként még az alábbiakat szeretném*** a székely és ótörök írástörténettel kapcsolatban ***elvégezni***:

a./ Néhány régen megkezdett, eddig befejezetlen tanulmányomat. Ezek:

„A „későavar” szarvas-nagyszentmiklósi betűk történeti összehasonlító jel-történeti vizsgálata” A tanulmány jelenleg 55 oldal terjedelmű, és eljutottam a betűk piktogram előzményeinek lehetséges jelentéstörténeti felvázolásáig, s csak azért függesztettem fel az 1995-ben megkezdett tanulmány írását, mert a korabeli *lehetséges betűalkotó (török) nyelvek szótárainak hiányával* e munkát tisztességesen nem lehet elvégezni, mert a jelentések szavai nem biztos, hogy azonosak a „keleti ótörök” szavakkal.

2001 novemberébe jelen voltam a MTA Nyelvtudományi Intézetében a Róna-Tas András vezette munkacsoport által összeállított „nyugati ótörök nyelv” etimológiai szótárának bemutatóján (amit a Harrasovitz Kiadó adott ki), s amit emlékeim szerint 180 Euróért árulnak. (Ez most kb. 55.000 Ft.) Nálunk nem kapható. Az idén Róna-Tas András érdeklődésemre elmondta, hogy lesz egy rövidített, olcsóbb magyarországi kiadása is.

b./ Másik abbahagyott, befejezetlen tanulmányom: „A ’magyar’ népnév és a ’Megyer’ törzsnév etimológiája, névadatainak történeti összehasonlító vizsgálata”. Ehhez 1992-ben kezdtem hozzá. Helynévi adatokkal is igazoltam a nyelvi adatokat. Jelenleg 40 oldal terjedelmű. Ideje befejeznem. Ehhez két új, kiegészítő adatom van, amelyekkel bővíteni tudom a tanulmány adatrendszerét:

Az egyiket Csihák Györgytől kaptam még a kilencvenes évek vége környékén. Ez egy újságcikk másolata, amelyben egy kínai tanár Magyarországi látogatása során beszámol arról (az 1920-as években), hogy egy magukat hun eredetűnek tartó népcsoport él ma An-Tju-ban (Dél-Kínában), ahol a neveik többsége a ’Ma’ (ló) szóval van kapcsolatban, és több, a magyarral azonos, vagy azonos hangzású szót használnak. Beszédük „hanghordozása” is hasonlít a magyar nyelvhez.

A másik adatcsoport pedig Benkő Mihály „madjar” (magyar) névadatai Kazakisztánból és Kirgizisztánból.

c./ Ezen kívül, a székely és ótörök írással kapcsolatban esetleg még előkerülő új adatokkal történő kiegészítést (és helyesbítést), valamint olyan tárgyú rövidebb tanulmányok megírását tervezem, amelyekben a székely betűk hun, koraavar és Árpád népe régészeti leletein megtalált piktogram előzményeit csoportosítva, egymással is összevetve vizsgálom. Valamint annak a történeti vizsgálatát végezném el, hogy a székely írás hun, koraavar és Árpád népe régészeti leletein megtalált piktogram előzmények az ótörök utódírások betűinek történetében, milyen piktogram előzményű összefüggésekben mutathatók ki.

d./ S ha még marad rá időm, a kazár feliratok betűivel is foglalkozni szeretnék, mert ez egy rendkívül izgalmas ellenőrző feladat volna az átvétel irányára és másra is vonatkozóan. *Mert, a kazár betűk rajzai között olyanok is előfordulnak, amelyek a székely nikolsburgi betűk (kínai piktogram és hun alkotású ideogrammak) rajzaihoz képest már rontott rajzúak. Akkor pedig az átvétel iránya ezzel csak fordított irányú lehet! Amint eddig is jól láttam Vékony (2004) könyve óta a „novočerkasski kulcsfelirat”, a stanica krivjanszkajai kulacsfelirat”, a „majaki amphorafelirat” , a „kazáriai héber levél” több (a nikolsburgihoz képest) rontott alkotású betűje alapján. A talas-völgyi „ačiqtaši” pálca feliratát nem is sorolnám a kazár feliratok közé, mert ennek történeti összehasonlító jeltörténeti igazolása nagyon egyszerű. Azt is láttam és feltételeztem, hogy nem minden betű (feltett) hangértéke szinkronizál piktogram előzménye jelentésének hangértéket adható ótörök szava szókezdő, vagy véghangzó hangjával. „Találgatott hangértékekkel” olvasataik is ennek megfelelőek. Ehhez is szükséges volna (nagyon!) a két kötetes „nyugati ótörök nyelv” szótára.*

Most pedig, hogy ismét elővettem Vékony Gábor (2004) könyvét, eszembe jutottak az általa avar-kori, „bizonytalan feliratoknak” nevezettek is a 208-210. oldalakon. Ezek ellenőrzése és fényképekkel történő ismételt publikálása kivételesen is különleges jelentőséggel bírna!

Mégpedig azért, mert a többnyire egy, esetleg néhány, — betűnek nem tekinthető jel a különböző tárgyakon, amelyeket díszítésnek, tamgáknak, számjeleknek vélt, — nagy valószínűséggel: mind-mind piktogramok! Feltehetően a székely és a szarvas-nagyszentmikósi betűk előzményei!

És ha olyan későavar-kori jelek (piktogramok) fordulnak elő közöttük, amelyek később csak a szarvas-nagyszentmikósi betűk közé „illeszthetők”, akkor alapos írástörténeti munkával, talán az is bizonyítható, hogy a szarvas-nagyszentmiklósi betűk rendszerét itt, a Kárpát-medencében alkották meg, a közép, vagy a késő-avar korban.

— Egy írás származástörténeti kutatásánál az első feladat mindig az, hogy megállapítsuk: betűi melyik ókori piktográfiából származtak. Ott kezdjük el, ahol egykor elkezdődött.

Ha bármilyen okból nincs meg a forrásadat piktogramokra visszamenő azonosítás lehetősége, akkor hitelesen bizonyítható összefüggés közöttük nem létezik, mert nem bizonyítható! Tévedés és „mellébeszélés” lehetősége nélkül, csak piktogramként, piktogram előzményében lehet két írásjel között hiteles összefüggést, azonosságot megállapítani.

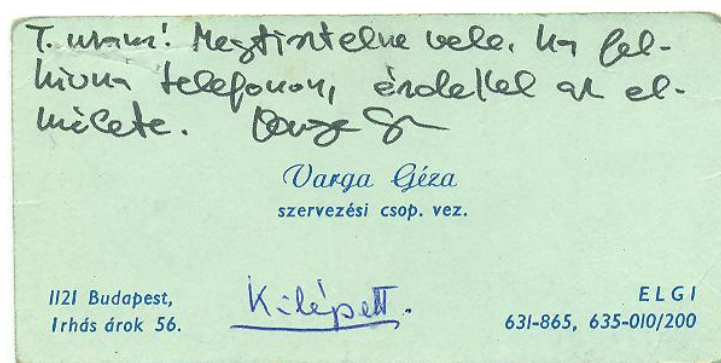
A kellő írástörténeti felkészültség nélkül elkövetett hibák és laikus tévedések ennek figyelmen kívül hagyásából származnak. Amikor a szerzők adathiány, vagy bármi más ok miatt, bizonyítás nélkül csak állítanak. Ráfognak. Csupán a felszíni, alaki összefüggéseket veszik a teljes bizonyoságnak.

Ezért, csupán a jelrajzok azonosságára és hasonlóságára hivatkozó, összehasonlító táblázatokba rendezett jel és betűösszevetések sem (mindig) hitelesek. Mert nem piktogram előzményeik (jelentéseinek) azonosításán, csupán azonos jel- és betűrajzok párhuzamba állításán alapulnak. Amelyekből az írás története folyamán igen sokat lehet találni anélkül, hogy bármi közük volna egymáshoz.

— Írásjelek azonos, vagy hasonló rajzait nagyon könnyű egymással hasonlítani, azonosítani. Az egyszerű rajzösszevetéseket a laikus olvasó is könnyen megérti, mert nem kíván írástörténeti felkészültséget, elmélyültebb írástörténeti ismereteket. Így lesz a tudomány mímeléséből áltudomány, csupán a tudományosság laikus látszata. Meg másképp is.

Varga Géza 1993-ban a „A bronzkori magyar írásbeliség” című könyvébe kért tanulmányomat lerövidítette és részben át is írta a saját gondolatvilága szerint. De nem minden esetben volt megelégedve a nemzetközi sinológia nagyságainak a kínai írástörténet szakirodalmában mérvadó eredményeivel. Ezért a sinológusok írástörténeti műveiben általam már piktogram előzményükben rendre azonosított székely betűk jelentős részének jelentését megváltoztatta (meghamisította) úgy, hogy öncélúan *a saját képzeletvilágából talált ki helyettük (részükre) „ősvallásos” jelentéseket*, amelyeknek a szakirodalomban egybevethető azonosíthatóságát hiába is keresnénk, mert „Varga-piktogramok” az írástörténeti szakirodalomban nem léteznek. Egyedül csak a saját „ősvallásos” gondolatvilágában.

Pedig történhetett volna másképp is, ha megértette volna a *történeti összehasonlító jeltörténet módszer* lényegét. Erre utal az MTA nagytermében, 1988 novemberében adott névjegykártyája is:

Mert „Varga-piktogramok” vannak, lettek később alkotva bőségesen, amelyeket epigonjai, és epigonjainak epigonjai mára már hiánytalanul átvettek, és könyvekben s az interneten is sokszorosítva terjesztenek.

Példának említem Varga Csaba „Varga-piktogram” idézeteit a „JEL JEL JEL” könyve 221. oldaláról, amit később meg is ismételtek „AZ ÓSI ÍRÁS KÖNYVE” 66. oldalán:

	a anya		h hal		ny nyugat		(e)ty Etele?
	b bél, belső		i Isten		o oldal		u ust (üst)
	c celőke		j jó		ö ökör		ü ügy**
	cs csap		(e)k kebel		p pihe		ü üdő (idő)
	d Du*		(a)k patak		r rét		v vas
	e ?		l ló		s sarok		z zúg
	f föld		ly lyuk, forrás		sz szár		zs zsenge
	g ég		m magas		t tengely		us (ős)
	gy egy		n nagy		(a)ty atya		

E rekonstrukciós táblázatot Varga Géza „A székely rovásírás eredete” című könyvében adta közre. * Ósi isten neve. ** Ügy, húgy=folyó. (Pl. Fekete-ügy =Feketefolyó.)

Varga Géza a fenti táblázatból idézve, **a piros betűkkel jelölt betűk**, szakirodalomban már egyeztetett azonosított piktogram előzményű jelentéseit változtatta (hamisította) meg. Amelyek után zárójelben, a betűk könyvemben (2008) lévő **jelcikk-számait**, a nikolsburgi székely és ótörök betűrajzaikkal láthatók. Utánuk a kínai írástörténeti szakirodalomban, a piktogramokkal azonosított betűk piktogram előzményű jelentéseinek magyar és ótörök nyelvű szavai, a belőlük származó **aláhúzott hangértékekkel**:

◄ **a**, Anat*, **anya**; (L.: No. 19. ◄ 'nő, anya'; ótörök: ◄ ► qirkin 'hajadon, szűz'). × **b**, bél, **belső**; (L.: No. 25. × 'eb'). + **d**, Du; (L.: No. 2. † 'dél'; ótörök: † W ◊ ◊ oŋ 'dél'). ≠ **gy**, **egy**; (L. No. 23. < > ≠ 'gyeg < jég'). × **h**, **hal**; (L.: No. 25. × 'hóka'). † **i**, **Isten**; (L.: No. 26. † 'ij'). ◊ **(e)k**, **kebel**; (L. No. 18. '◊ kobak'). † **(a)k**, **patak**; (L.: No. 34. † 'fak > fák'; ótörök: † 'ayač, jäyäč, fa'). ◊ **ly**, **lyuk**, **forrás**; (L.: No. 17. ◊ 'mely < mell(ső)'). K **ö**, **ökör**; (L. No. 37.: † 'ö — ciklikus írásjegy'). ^ **s**, **sarok**; (L. No. 6. ^ < ^ 'vas nyílhegy; ^

nek. Egy-egy ismeretlen (nyelvű) személy (személyek), csoportok magánalkotásának. Ennek bizonyítéka az, ha csak viszonylag kis területen (helyen) fordultak elő, távolabb már nem találták meg hasonmásaikat, és nincs időrendben adatokkal (feliratokkal) is igazolható folytatásuk.

Ebben már benne van a tanulmányom címében feltett kérdésre megadott válasz is, hogy miért nem lehetnek a székely írás előzményei a Tordos-Vincsa-Viszoko kultúra jegyei.

— Mindezek után már szinte felesleges is foglalkoznom Friedrich Klára táblázataival, de néhány fontos dolgot azért még meg kell jegyezni a táblázatokkal kapcsolatban, amivel nem törődnek a kutatásra vállalkozók, pedig alapvetően fontosak.

— Teljesen tudománytalan a székely betűk már rontott (romlott) betűit bármilyen kutatás, vagy hasonítás adatának alapjául venni, mert téves adat csak téves eredményeket adhat.

A székely írásnak jelenleg csak egyetlen hitelt érdemlő ábécéje van: a nikolsburgi. Elsőbbségét és eredetiségét a piktográfiában rendre (kivétel nélkül) egyeztetett piktogram előzményű betűi, és a benne még előforduló piktogram előzményű jelentések nevei is, pld.: *athy* (aty), *eb*, *stb*, adják. A többi már romlott betűkkel „rontott”, mert több betű hiteles (szakirodalomban egyeztetett) rajzát megváltoztatták, vagy ki is cserélték. Mint pl. az eredeti 0 'ly' betű rajzát a kínai ① 'Nap' piktogram rajzára, mint láthattuk a „Varga-táblázatban”. Pedig nem véletlenül van az ótörök írásban a ʋ 'tűz' és a ʋ 'dél' ideogramának ʋ ① a ① „napkarikákkal” együtt betűként 'ŋ' (nazális) hangértéke. Mert a 'tűz' a Hung-fan (a Nagy Szabály) szerint 'délen' van, épp úgy, mint a delelő ① Nap. Ezért kapta az ótörök ábécékben a Nap piktogram is az 'oŋ' (= 'ong, dél') szó véghangzójával nazális hangértékét. A ① 'Nap' jelentésű piktogramnak semmi köze sincs már a nikolsburginál későbbi, romlott ábécékben látható, nikolsburgi 0 'ly' betűhöz, és a Varga-féle „*lyuk, forrás*” jelentéshez.

Csak a Varga-táblázatból kiindulva megállapítható, hogy a kutatásra vállalkozók nem ismerik még a Nikolsburgi ábécét sem tisztességesen, a korabeli (Árpád-kori) latin betűs írásmódunkat, a hangok korabeli jelölését pedig végképp nem, mert akkor az 'echch' –ként leírt (ecsecs) ligatúrának sem adnának 'ety' hangértéket. Még arra sem futja figyelmükből (vagy felkészültségükből), hogy megjegyezzék: a nikolsburgi ʋ 'cs' betű hangértéke is 'ech'-ként van jelölve! És ezt Varga Gézától átvették Varga Csabán kívül mások is. Vagy maguk is tévesen értelmezték.

Egy bizonytalan eredetű írás történetének bizonyításához az alábbiakat kell figyelembe venni:

I. Időrend. Elsődleges szerepe van az írások folyamatos használatának feliratos emlékekkel történő bizonyításában, mert az írások datálható időrendben léteztek, ezért használatuk (vagy használatuk megszakadása) időrendben pontos, vagy feltételes dátumokkal határozhatók meg.

Igen sok írás és íráskezdemény létezett, amelyek közül csak a fejlődőképes és legjobban alkalmazhatók maradtak időlegesen, vagy a mai napig is használatban. Az írásemlékekkel (feliratokkal) igazolt folyamatosság megszűnése, a nagyobb igazolatlan hiátusok az ismeretek megszakadását is jelentik. Főképp évezredekkel régebben, amikor az írás ismerete az ókori kultúrákban a fizikai munkától mentesítő, kevesek kiváltsága volt. Ennek története jól ismert a kínai írás esetében, s egészen biztos, hogy más ókori kultúrákban is hasonló volt az írástudók, az „írnokok” helyzete.

Ha az ismeret-folyamatoság bármilyen okból megszakadt, vele szakadt meg a jelek ismerete is. Teljesen félrevezető minden olyan állítás, ami ellentétes a létező (vagy nem létező) írástörténeti adatokkal, adathiányokkal.

II. Módszer. Egy írás eredetének kutatásához, betűi származásának megállapításához, mindig a feladathoz alkalmazott (alkalmas) írástörténeti módszerre van szükség. Ehhez „alapadatként” mindig a kutatott írás legrégebbi, még hitelesnek tekinthető jelei (ábécéjének betűrajzai) alkalmasak, mert a későbbirontott, romlott és kicserélt rajzú betűket már nem lehet eredményesen összevetni forrásadataikkal. ***Bármilyen írásjel, betű, csak piktogram előzményében: piktogramként egyeztethető hitelesen, forrásadata piktográfiájában azzal a piktogrammal, amelyből származott.***

II/a. Ismernünk kell annak a piktográfiának a földrajzi helyét (helyszínét), amelyből időrendben igazoltan egy ábécé származik. Ehhez meg kell tudnunk állapítani, hogy az ábécé betűinek piktogram előzményei, melyik piktográfiába tartoztak, amelyben a betűk azonosító írástörténeti műveleteit el tudjuk végezni. Ezt a feladatot néhány egyedi, minél több vonalból álló, bonyolultabb rajzú betű összefüggéseket kereső (szondázó) rajzával végezhetjük el az ókori piktográfiák szakirodalmában. Ha rajzunkkal és jelentésükkel sikeresen egyeztetve megtaláljuk a „szondázó betűk” piktogramjait, akkor megtaláltuk azt a piktográfiát, amelyben az ábécé többi betűjének is egyeztetni tudjuk piktogram előzményű eredetét. Származását.

II/b. Ha a piktográfia és a betűalkotás helyszíne nem egyezik, akkor a piktogramok eljutását bizonyítani kell a későbbi használat és betűalkotás helyszínére. Ugyanez érvényes az egymástól távol eső ábécék összefüggéseinek, átvételének bizonyításához is.

II/c. Amennyiben csak a jelek rajzát ismerjük a jelentésük nélkül, amelyek feltételelesen sem köthetők (rajzunkkal) egy jól feldolgozott korabeli, és közel lévő piktográfiához, — akkor hitelesen nem lehet megállapítani bármivel való összefüggésüket, mert azonos rajzú jelekből sok van az írás történetében.

A Tordos–Vincsa és Viszoko kultúra jeleinek összefüggéseit vizsgálva a székel írással, a következőket állapíthatjuk meg:

A Tordos–Vincsa és Viszoko kultúra jeleinek egymás közt, valamint a székel betűalkotások és írásemlékek között is olyan több évezredes, folyamatos használatot nem bizonyító, írásemlékek nélküli időszakok (hiátusok) vannak,

amikor használatuk folyamatossága a székely betűképzésig és feliratokig, még a jelek egy jelentős részének azonosságával sem igazolható. E kultúrák jeleinek nem ismerjük igazolt (igazolható) jelentésüket, így összefüggésük történeti összehasonlító bizonyítása, a jól feldolgozott piktográfiák piktogramjaival sem megoldható.

A folyamatosság (a folyamatos használat) évezredekken átívelő hiányai pedig — csak helyi: szigetszerű leletcsoporttá nyilvánítják magányos előfordulásukat. Ami nem lehet több, — mint egy embercsoport, vagy néhány ember „magánalkotása”, ahhoz hasonlóan, mint amikor egy szobrász, vagy festő művei a műhelyében utódaira maradnak.

Ezért tudományosság igényével létüket, — időrendben és földrajzi helyszíneikben, csupán olyan helyi jellegű (lokális) íráskezdeményeknek nevezhetjük, amelyek folytatás híján nagyobb jelentőségre nem tettek (nem tehettek) szert, mert akkor szoros időrendben, folyamatos használatukat legalább egy ideig (évszázadokig) igazoló emlékek maradtak volna utánuk. Ilyen emlékek pedig nem léteznek.

Javaslataim:

A tanulmányban ismertetettek és más írástörténeti adatok alapján a következő javaslatokat tudom előterjeszteni a ZMTE Tudományos Tanácsa elé:

1./ A Tordos–Vincsa és Viszoko kultúra jeleivel kapcsolatban széleskörű felvilágosítást kellene szervezni, mert bizonyíthatatlan, hamis, önrontó illúziókat táplálnak az írástörténetben laikus érdeklődők gondolat és érzelmvilágában. Joguk van megismerni, hogy csupán a rajzpárhuzamok, jelentéseik azonosságának (egyezése) bizonyítása (bizonyíthatósága) nélkül, önmagukban még nem jelennek semmi összefüggést a székely írással. Ugyanez a helyzet a tatárlakai korongokon lévő jelekkel is.

2./ A székely írás betűfeliratainak összegyűjtésével és publikálásával az utóbbi időben többen is foglalkoztak. Libisch Győző lemezen, Erdélyi István – Ráduly János pedig egy kis könyvben gyűjtötte össze. Szakács Gábor Friedrich Klárával is komoly ismertető munkát végzett e-téren. Ezért ezekkel párhuzamosan feleslegesnek tartanám egy újabb gyűjtemény összeállítását.

Amit javasolni tudok, annak eredményessége eléggé bizonytalan, de annál több munkával és utána járással járna:

Javaslom az Árpád-kori templomok módszeres alapossággal történő átvizsgálását, hogy a Vizsolyi templomhoz hasonlóan, fellelhetők-e még magányos írásjelek, piktogramok. Akár a belső képeken (freskókon), díszítéseken, vagy bárhol a templomok építő köveibe vésve. Különösen izgató gondolat, hogy nem csak a Dunától keletre (a ’jó’ folyónevekkel lefedett területen), hanem attól nyugatra is, vajon előfordulhatnak? Azon a területen is, amely egykor az Avar birodalomhoz, majd az államalapításig magyar törzsek fennhatóság alatt állt. Elvileg (gondolom) ott is lehetnek igen korai építésű templomok. Tehát a Történelmi

Magyarország területén kívül is.

Találtam pár napja az interneten egy letölthető művet: Gyurkó János: „Árpád-kori Templomok a Kárpát-medencében” Még nem volt időm elolvasni, de gondolom: ebből ki lehetne gyűjteni vizsgálatra a templomokat. Meg esetleg még más forrásokból is.

Ez nem kis munka. Csak a templomaikat jól ismerők (papok, stb.) segítségével végezhetők el, mert egy idegen tanulmányozó nem biztos, hogy mindent észrevesz.

(Alsószentmihályfalván, a templom külső falán keresett feliratot először nem is találtam meg, mert a talajtól talán még egy méter magasan sem, kicsi és erősen szennyezett volt.

A templom lelkészének a felesége mutatta meg. Elmondta azt is, hogy a tájáráás előtt az Aranyos folyóhoz közelebb volt a lerombolt templom. A maradék kövekből a jelenlegi helyén, az Aranyostól távolabb építették fel az új templomot, amelynek a falába a feliratos követ beépítették. Eredetileg hol volt, hol helyezkedett el, nem tudni. Eddigi olvasatai (szerintem) vitathatók.)

Tehát egy felirat megtalálását, vagy észre sem vételét sok minden befolyásolhatja. Hát még egy-egy magányos írásjel (piktogram) rajzát, amit észre sem véve, jelentéktelennek tartanak.

3./ Most, hogy ismét elővettem Vékony Gábor (2004) könyvét, eszembe jutottak az általa avar-kori, „**bizonytalan feliratok**”-nak nevezettek a 208-210. oldalon.

Megismerésük, és fényképeikkel történő összegyűjtésük (publikálásuk) különleges, és nagy jelentőséggel bírna! Amiről eddig megfeledkeztem. De ezen kívül a múzeumok raktáraiban heverő, az utóbbi évtizedekben is előkerülhettek újabb magányos írásjelek (piktogramok) is, miként Vékony Gábor a különböző avar-kori magányos betűket díszítésnek, tamgáknak, számjeleknek vélte. Pedig feltehetően: piktogramok!

Mert ha olyan jelek fordulnak elő közöttük, amelyek később csak a szarvas-nagyszentmiklósi betűk közé „illeszthetők”, akkor alapos írástörténeti munkával talán az is bizonyítható, hogy a szarvas-nagyszentmiklósi betűk rendszerét itt, a Kárpát-medencében alkották a közép, vagy késő-avar korban. Ez pedig meghatározhatta az írás jellegzetességeit.

Idézem Vékony G. „**BIZONYTALAN FELIRATOK**” fejezetét:

„Szekszárd-palánk

*Egy a 6-8 századra keltezett avar temető egyik sírjában egy csontból készült gyűrű került elő, amely kengyelszív bújtatója volt. A sír a temető korai időszakába tartozik. A jelek közül azonosítható a Kárpát-medencei rovásírás **z** és **γ** betűje, amelyet azonban — mint láttuk — a korai időben valószínűleg a **g** jelölésére használtak, így esetleg meggondolható, hogy a kengyelhez használt gyűrűn esetleg éppen az ízenge szó állott (a **z** melletti jel lehet az **a/ä** és **ŋ** ligatúrája), ez azon-*

ban bizonytalan marad, és nehéz lenne határozottan kiállni egy ulyen feltevés mellett.²²⁸ (Tör. Izenge = kengyel)

Homokmégy-Halom

Késő avar kori temető 102. sírjában egy díszített agancsból készült bogozón rovasjeleket véltek felfedezni.²²⁹ A bogozón azonban csak bekarcolt díszítés található.²³⁰

Kiskörös-Cebepusza

(A lelőhely valójában Tabdi területén található)

Hengeres, csont tűtartón három X-alakú jel.²³¹ E jelek bizonyosan nem betűk, legfeljebb számjelként magyarázhatnánk őket, azonban a tűtartó másik felén három kör látható, közepükben ponttal, ezért világos, hogy egyszerű díszítéssel állunk szemben.²³²

Budapest-Rákosfalva — Tihanyi tér

A 7-8. század fordulójára keltezhető avar kori temető egyik agyagedényén két 8-alakú jel, amelyek a nagyszentmiklósi q jellel azonosíthatók. Gondolhatnánk ugyan arra, hogy itt egy tör. aq 'folyik, ömlik' (csuv. juχ) szót olvassuk,²³³ illetve egy aq! aq! 'ömölj, ömölj!' szöveget, valószínűbb azonban, hogy a két jel egyszerű tamga.²³⁴

Alattyán-Tulát

Csont tarsolyzáron X-alakú s egyéb jelek, amelyeket rovasjeleknek gondoltak²³⁵. Nézetem szerint egyszerű díszítéssel állunk szembe.

Udvard

(Dvory nad Žitavou, Szlovákia)

Kései avar kori temető egyik sírjában egy négyszög-keresztmetszetű csont tűtartó került elő.²³⁶ A tűtartó egyik oldalán a jánoshídihez hasonló stilizált emberalak mellett a Kárpát-medencei s jel látható. A szarvasi és a jánoshídi varázsszövegek alapján gondolhatnánk egy 's;isz' kiegészítése. Ebben az esetben a névmágiához kapcsolható fel-

²²⁸ Vö. Vásáry 1972 Acta Orient. Hung XXV, 340; 4. rajz 4. kép; Erdélyi 1982. 183.

²²⁹ Vásáry 1972. i. m. 342; 6. rajz, 6. kép; Erdélyi 1982. i. m. 182.

²³⁰ Garam, É és mtsai 1975. 31., 9. kép.

²³¹ Vásáry 1972. i. m. 342-3, 7 rajz, 7. kép; Erdélyi 1982. i. m. 182.

²³² Török 1975. i. m. 310. 2. kép.

²³³ Sevortjan 1978. ÉtSl. 118-120.

²³⁴ László, DissPann. II. 11. XII/22a. kép; uő. Études 45/3. kép, Vásáry 1972. i. m. 343; 8. rajz; Erdélyi 1982. i. m. 183. **Friedrich Klára** gyűjteményében rajzával látható a **Forrai Sándor Rovásíró Kör honlapján**.

²³⁵ Erdélyi 1982. i. m. 183.

²³⁶ Točik, Castrum Novum II. 59, 81-82, 26/2 kép.

irattal állnánk szemben. Az egyetlen jel alapján azonban az udvardi tűtartó igen bizonytalanul értelmezhető, az sem kizárt, hogy egy valódi feliratos tűtartót másoltak át rosszul.

Dunaújváros—Simonyi dűlő

*Fülöp Gyula ásatásán kései avar kori sírból egy öntött bronz kissíjvég került elő, amelynek a hátoldlán az **a** jele látható. A jel szövegként értelmezhetetlen, valószínű, hogy ebben az esetben tamgaként használták.” —*

— Az utolsó két előfordulást kivéve már olyan, Vásáry és Erdélyi István által is publikált esetekről van szó, amelyek a feltüntetett helyeken megtalálhatók Magyarországon. Van, amelyikkel Friedrich Klára is foglalkozott. A szlovákiai publikáció elérése már nehezebb. A késő-avar-kori, Simonyi dűlőből előkerült betű meghatározása hiányos, mert ez lehet latin betű, vagy a székely betű piktogram előzménye, vagy bármi más 'a' betű is. A publikálása helye sincs megadva. Ha van egyáltalán. Pedig fontosnak ígérkezik.

— A régészeti leleteken bárhol fellelhető piktogramok további összegyűjtése és szakmai feldolgozása rendkívüli jelentőségű volna, úgy a székely írás és a szarvas-nagyszentmiklósi feliratok betűtörténeti szempontjából is.

Mert, amennyiben olyan piktogram (piktogramok) kerül (kerülnek) elő kései avar régészeti leleten (leleteken), amelyek csak a szarvas-nagyszentmiklósi betűrendszer (ábécé) alkotói, akkor nagy a valószínűsége, hogy betűképzésük helyszíne is itt volt, a Kárpát-medencében.”

Irodalom:

Forrai Sándor: Az írás bölcsője és a magyar rovásírás Petőfi Sándor Művelődési Központ Gödöllő 1988

Friedrich Klára: Angolszász runák a boszniai piramisok területén? 2011 december. Forrai Sándor Rovásíró Kör honlapja

Friedrich Klára: Régi kapcsolatok - Lepenski Vir és Vinca, Forrai Sándor Rovásíró Kör honlapja

Gelb, Ignace Jay: A Study of Writing: The Foundations of Grammar Chicago, The Univ. of Chicago Press 1952

Szekeres István: A SZÉKELY ÉS AZ ÓTÖRÖK ÍRÁS JELTÖRTÉNETE Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába Mundus Magyar Egyetemi Kiadó Budapest 2008

Varga Csaba: JEL JEL JEL AVAGY AZ ABC HARMINCEZER ÉVES TÖRTÉNETE, FRÍG KÖNYVKIADÓ, 2001

Varga Csaba: AZ ŐSI ÍRÁS KÖNYVE, FRÍG Könyvkiadó, 2002

Varga Géza (szerk.): Bronzkori magyar írásbeliség 1993

Vékony Gábor: A székely írás emlékei, kapcsolatai, története Nap Kiadó Kft.
2004

Vékony Gábor: Későnépvándorláskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében
Életünk Könyvek, 1987

Budakalász, 2009 — 2012. május.

SZAKRÁLIS HAGYOMÁ- NYOK (VI/38.), A KORO- NÁZÁSI JELKÉPEK (IV/03/f.)

Csihák György (Zürich):

A végzet lándzsája

Ennek a történetnek sajátága, hogy több történetből áll. Az utolsó, itt leírt történet kivételével, az egészről a History Channel készített filmet, amit Magyarországon 2012. december 16-án 17 órai kezdettel lehetett látni. Íme, az első történet.

Pilátusnak Júdeában volt egy Longinus nevű tisztje, akinek megsérült a szeme és emiatt rosszul látott. Mivel Pilátus továbbra is alkalmazni akarta, megbízta annak ellenőrzésével, hogy a keresztre feszítés rendben történik-e? Amikor a mi Jézus urunkat megfeszítették, Longinus nem volt arról meggyőződve, hogy tényleg meghalt, ezért lándzsájával az Üdvözítőbe szúrt. A szúrás helyéről vér csöppent a katona szemébe, aki azonnal visszanyerte régi látását. Erre Longinus – állítólag – azonnal beállt Krisztus követői közé. Lándzsája pedig a végzet lándzsája lett.

A végzet lándzsája állítólag az úgynevezett Nagy Károlyhoz került és a német-római császárok koronázási jelvényei közé tartozik. Az a hit járja, hogy aki ennek a lándzsának birtokába kerül, az legyőzhetetlen. Állítólag ez a Nagy Károly soha nem veszített csatát. A Német-Római Császárság utolsó uralkodója egy Habsburg volt, ezért a koronázási jelvények Bécsbe kerültek, ahol most is találhatók, a Burghan.

A második történetet azzal kezdem, hogy Hitler, mint fiatal festő, Bécsben látta a jelvényeket és tudott a lándzsáról meg a hozzá kötődő hitről. Hitler állítólag egy nagy egyesült Európáról álmódott, amit egyesek szerint ez a bizonyos

Nagy Károly már egyszer megvalósított. Egyesek szerint Hitler azért igyekezett Ausztriát mielőbb a Birodalomhoz csatolni, hogy ezen koronázási jelvényekhez jusson – leginkább a lándzsához. Amikor terve kiviteléhez kezdett, egy német tisztet küldött Bécsbe. Ez a tiszt, amint megtudta, hogy a német csapatok sikeresen közelednek Bécshez, azonnal a Burgba ment és vigyázott a jelvényekre. Bécs elfoglalása után két nappal Hitler Bécsbe érkezett és azonnal a Burgba sietett, hogy megtekintse a kincseket. Rögtön intézkedett a birodalmi koronázási jelvények Nürnbergbe való szállításáról. Hitler állítólag Nürnberget képzelte az új birodalom központjának. Ismeretes, hogy Hitler a németek szkíta eredetét hitte. A fontosabb szolgálat embereinek előírta szkíta emlékek őrzését, szkíta hagyomány ápolását. Felvonulásokon szkíta lovasokat szerepeltetett, akik a horogkeresztet viselték – tudvalévő, hogy szkíta régészeti emlékeken gyakran szerepel, igaz fordított irányban: svasztika. Az is ismeretes, hogy a germánok szkíta eredete a német tudományban a mai napig létezik. Talán nem egészen alaptalanul, hiszen a gótok a Meotisz vidékén együtt éltek a hunokkal, tőlük tanulták az írást, és a népek csatájában a keleti gótok Atila, a nyugati gótok Aetius oldalán harcoltak Catalaumnál. Strabón „Geographica” című, Kr. után 18-tól 23-ig írt művében annak a vidéknek a szomszédságában, ahol a germánok kellett akkor tartózkodjanak, a térképre ráírta: Scythae Nomades. Tudvalévő, hogy a hunok magukat nevezték hunnak, a tőlük északra élő lovas műveltségű népeket a görögök nevezték szkítának, de arról nincs híradás, hogy ezek a népek magukat is szkítának nevezték volna.

Egyesületünk egyik alapító tagja Rojkóné Bakos Ibolya: Hunok nyomdokain Németországban és Hollandiában című, saját kiadásban Bernben, 1988-ban megjelentetett útleírásában egészen Hollandiáig követte a hunok nyomdokait, bemutatva számos ma is létező természeti alakzatokat, építményeket, településeket és romokat, amelyek máig őrzik a hunok nevét.

A következő történet egy Walter Horn nevű németről szól, aki egyetemi doktorátust szerzett művészettörténetből és szívesen foglalkozott ezekkel a jelvényekkel. Rövidesen abba a kutatócsoportba került, ahol ezekkel a jelvényekkel és a birodalmi gondolat kifejtésével foglalkoztak. Hamarosan megismerte a náci terveit és megirtózott tőlük, ezért elhatározta, hogy külföldre szökik, útközben, még német földön az elhárítók rátaláltak – és láss csodát! – az üldöző tiszt azt mondta, hogy csak menjen. Rendkívül érdekesnek tartom... Az USA-ba ment, és mint amerikai tiszt Belgiumban a második nagy háború idején német hadifoglyok kihallgatása volt a feladata. Mit tesz Isten, kezébe került egy egyszerű német katona, aki elmondta, hogy a németek Nürnbergben, egy alagútrendszerben nagy kincseket elrejtettek. Horn felismerte a helyzetet és rögtön jelentést írt – noha tartott tőle, hogy a katonákat a kincsek kevésbé fogják érdekelni – és itt kezdődik a harmadik történet.

Horn jelentése Patton tábornok kezébe került. A tábornok ismerte a lándzsa történetét és hitt benne. Az amerikaiak akkor még bombázták Nürnberget és ott természetesen minden veszélybe került. Patton egy különleges egységnek meg-

parancsolta, hogy keressék az alagutat. Ez szinte lehetetlen feladat volt – egy porig bombázott városban. Mit tesz Isten: a katonák megtalálták, végimentek rajta és a végén egy páncél ajtóhoz jutottak, amiről utóbb kiderült, hogy fél méter vastag. A katonák természetesen fel akarták robbantani, aminek következtében mögötte is minden elpusztult volna – de ismét csoda történt: megjelent egy városi tisztviselő, aki felajánlotta, hogy odahívja a polgármestert. Mikor megjöttek, hozták a kulcsot, bementek – és mindenki elámult, hogy micsoda kincsek voltak főlhalmozva. Volt ott egy kb. fél méter hosszú faláda, benne a nevezetes lándzsa-vég. Így került a lándzsa az amerikaiakhoz, majd vissza Bécsbe, a Burgba – ahol ma is látható.

Újabban modern vizsgálatokat végeztek a lándzsán és megállapították, hogy nincsenek rajta vérnyomok és valamikor a 7/8. században készült – éppen akkor, amikor az állítólagos Nagy Károlynak szüksége lehetett rá. Közben az is kiderült, hogy összesen négy végzet lándzsája ismert: a másik három közül egy-egy van Örményországban, Lengyelországban – és a Vatikánban. A kutatók ez utóbbit tartják az eredetinek, de nem vizsgálható.

Néhány szó Pattonról. Akit története érdekel, elolvashatja a róla szóló könyvet, esetleg látta az ennek alapján készült filmet is, ami két változatban is készült. Ez is mutatja, hogy egy egészen kivételes emberről van szó. A későbbi USA elnök Eisenhower személyes barátjaként, sok mindent megengedhetett magának – ráadásul a háború legsikeresebb amerikai tábornoka volt. Egyáltalán nem tartotta titokban, hogy messze nem ért egyet az akkori amerikai politizálással, sőt már azzal sem, hogy a megszállt területeken az amerikaiak miként viselkedtek. Hangoztatta, hogy megy Washingtonba és mindent elmond Eisenhowernek. Az utolsó útján, parancsnoki autójának ütközött egy teherautó, a jeep legurult egy lejtőn és a tábornokot egy mentőautóval akarták kórházba szállítani, de szembejött egy tank és eltiporta a járművet. Minden utasa meghalt.

Most pedig következze az utolsó történet – ami nem szerepel a nevezett History Channel filmben.

Szakkönyveinkben koronánkról sokféle történet olvasható. Leggyakoribb az a hiedelem, hogy koronánkat Szilveszter pápa küldte Sztephanosz, illetve újabban I. István királyunknak – aminek ezidáig még senki nem mutatott be egyetlen hitelt érdemlő forrását sem. Van viszont két igen fontos, idevágó tényadat. Mindkettő a koronázási paláston: minden kutatási eredmény egyhangú a tekintetben, hogy ezt a palástot a szent király felesége, Gizella és udvarhölgyei készítették. A paláston áll a király, fején egy nyitott abroncskoronával, ami egyetlen ponton sem hasonlít a mai, Istvánnak tulajdonított koronánkhoz.

A másik idekívánczó adatot: a paláston álló király kezében egy lándzsa látható. Tény, hogy Sztephanosz – illetve nevezzük mi is Istvánnak – Szilveszter pápától térítésre kapott felhatalmazást, – innen van az apostoli minősítés, – amihez egy lándzsát is kapott, mivel ez akkor harci feladatot is jelentett, kiváltképp, ha egy király az illető. A krónikások azt is feljegyezték, hogy III. Henrik császár a ménfői csata után (1044) visszavitte Rómába a lándzsát. Ez a Henrik tíz év

alatt öt hadjáratot vezetett ellenünk – el sem tudom képzelni, hogy ennyi fáradtságot megért egy lándzsa. Hacsak ennek a lándzsának nem tulajdonítottak különleges jelentőséget. Lehetne mondani, hogy a térítői, tehát apostoli megbízás lett volna érdekes, amihez a lándzsa esetleg kapcsolható. Ezzel szemben az apostoli joga a mindenkori, koronázott magyar királyt máig megilleti – noha az a bizonyos lándzsa már nincs nálunk. Érdeklődött az ügyben Mária Terézia és Ferenc József is, de Róma mindkettőt arra intette, hogy az apostoli jog nem jár semmiféle császárnak, az egyedül a koronás magyar királyt illeti. Pietro Gasparri bíboros államtitkár az 1921 utáni idők magyar érdeklődésére kijelentette: „A Szentszék annak idején, ha Magyarországnak ismét lesz megkoronázott apostoli királya, kész tanulmányozni, milyen jogok illetik meg a királyt ebben a kérdésben.” Sapientia sat.

Zürich, 2012. Advent.

AZ ŐSI VILÁGKÉP ÖRÖKSÉGE (VI/38.), EM- BERSÉGÜNK MEGŐRZÉ- SE (XI/65.)

Csihák György (Zürich):

Zene – Dal

Kodály Zoltán írta a múlt század ötvenes éveiben, valahogy így: a harmincas években megkérdezték tőlem, hogy mikor kell kezdeni az ember zenei nevelését, akkor azt mondtam, hogy a születése pillanatában, de most azt mondom, hogy már előtte kilenc hónappal. Ugyancsak Kodály mondta, hogy a zene az, amiben van harmónia, melódia és ritmus.

Amikor Bartók Bélát kérdezték, hogy mi a különös az ő zenéjében azt mondta: én csak igyekszem zenét írni úgy, amint a székelyek énekelnek.

Hogyan is énekelnek a székelyek? Már Szabolcsi Benczétől megtanultuk, hogy a magyar azon kevés népek egyike, amelynek saját zenei anyanyelve is van. Szabolcsi még telerajzolta a világ térképét olyan helyekkel, ahol a zene ötfokú – mint a magyar. Du Yasiong – egyesületem dísztagja, a Kínai Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete helyettes vezetője – bebizonyította, hogy a magyar öthangú zenének csak Belső-Ázsiában van párhuzama – mivel öthangú zene is többféle van. Egyesületem magyar őstörténeti találkozóin lexikonszerű szövegeket is fogalmaztunk, köztük meghatároztuk a magyart. Ez utóbbi meghatározáshoz tartozik zenei anyanyelvünk, aminek főbb jellemzői: az ötfokúság és a párhuzamos szerkezet, az ereszkedő dallam és a hangsúlytalan végződés. Ezzel a zene dolgát rendbe is tettük, nézzük a dalt.

A dal igen szép magyar szó, de mit jelent zeneileg? A németnyelvű nép igen büszke arra, hogy a dal az ő találmányuk: a das Lied. Schubert, Franz Peter (1797-1828), Bécsben élt, zenéjének gyökerei az osztrák népzeneig nyúlnak, bárati összejöveteleken hangzottak fel zongoraművei és dalai (Schubertiádák) – írja a lexikon. A dalest ma már nemcsak a német nyelvűek körében népszerű.

Sokezres nézőterek megtelnek, amikor egy neves énekes dalestjére szól a megívás, akit egyetlen zongora zenéje kísér egész este.

A franciák is gondoltak egyet – és megszületett a francia dal, a chanson. Mi magyarok sem maradtunk le és van a magyar nóta.

Ezzel a zene és a dal dolgát rendbe is tettük, de mi történik e kettő ügyében szép Magyarországon, napjainkban? Liszt, Erkel, Bartók, Kodály és a sajátos magyar zenei anyanyelv országában?

A 2011-ben, egy budapesti diszkó baleset után, ahol a megengedettnél háromszor nagyobb bennlévő tömeg agyongázolt néhány gyermeket, a Magyar Nemzet című napilap február 11-i száma közli a Magyar Kodály Társaság nyilatkozatát, amiből idézünk: „Néhány napja szörnyű diszkó baleset tragikus híre rázta meg az egész magyar társadalmat. Az illetékesek körültekintő vizsgálatot folytatnak, jogszabályokat módosítanak. Sajnos néhány pszichiáteren és agykutatón kívül kevesen teszik szóvá a mélyben húzódó, a személyiséget torzító, tudatmódosító narkotikum felé vonzódás okait és szörnyű következményeit... A zene szót az agresszivitást kiváltó, lealacsonyító és kábító funkciójú hangzónre használják – mert erre is alkalmas! – hanem az embert felemelni képes önmaga jobb valóját megmutató, örök értékre gondolunk hallatán... Ám zenei nevelésünk ma mélyponton van, elért eredményeink összeomlottak...” Miről is van szó?

A magyar sajtó állandóan népszerűsíti az Erzsébet utalványt. A munkáltatók is adhatják dolgozóiknak jutalomként. Állandó népszerűsítésére azt is mutatják, hogy nyaranta mennyi gyermek mehet így közös táborozásra, ahol – ezt is láthatjuk: egészen kiskorúaktól a tizenévesekig rendszeresen ordító dervisek szórakoztatják őket, a gyermekek meg égre emelt kezüket himbálják – és lelkesednek. Mire? Tetszik nekik, hiszen állandó részesei lehetnek az efféle művészetnek, amikor tízezrek lóbálóznak, a színpadon örvengő, festett hajú – művészek, fényzónben úszó teljesítményének. Szép Országházunkban rendszeresen kitüntetik ezeket az alakokat, akiknek még ez alkalomra sem jut eszükbe, hogy megnyiratkozzanak és borotválkozzanak.

Van európai dalfesztivál – az sem néz ki másként. Csodálom a zsűrit, hiszen ott a színpadon mind ugyanazt csinálja – miként tudnak dönteni? Van magyarországi válogató meg mindenféle döntő verseny is – a magyar művész az európai versenyben valahol a huszadik tájon végez. Ez mind nem elég.

Egy élelmes ember kitalálta, s ezért van Magyarországon a magyar dal napja. Sikerül minden évben egy várost megnyerni arra, hogy legyen a dal fővárosa. Azon a napon az egész magyar sajtóban (ehelyett kitalálták – illetve ez is a most uralkodó germánoktól átvett – médiák, médiumok) népszerűsítik, bógik, üvöltik a – dalt. Budapesten a villamosokban is megjelennek a torzonborz üvöltők és szabad nekik egész nap ott – dalolni. Újabban törvényt is szeretnének készíteni arról, hogy mi a magyar zene és az a főkérdés, hogy ha egy ilyen magyar állampolgárságú művész dalát angolul éneklik, akkor az is magyarnak számít-e?

Mintha, ebben a szegény országban senki nem tudná, hogy az a magyar dal, amit a magyar zenei anyanyelven írnak.

„Amíg a magyar gyermek magyar népdalt énekel, addig magyar marad” – írta Kodály Zoltán – valaha régen.

Hol van, az a sok kitüntetett ember? Hová lett a magyar értelmiség? Már van nemcsak Magyar Tudományos, de Magyar Művészeti Akadémiánk is. Mivel tetszenek foglalkozni?

Most mondta Ferenc pápa: „Tedd a jót, Tedd, amit lehet, utóbb sikerülhet még a lehetetlen is.”

Zürich, 2013. Húsvét.

TÁRSADALOMTUDOMÁNY (XII/1.)

Csihák György (Zürich):

A Nagy család – a világ pénzügyével. **Második rész**

Midőn az első részt (http://www.zmte.org/hu/e107_files/public/57.pdf 4-15. oldal.) írtam, 2005 májusában, a legtöbb olvasóm majd hallgatóm kizártanak gondolta mindazt, amire akkor felhívtam a figyelmet. Mára az már mind keserű valóság.

A szegény ember inge. Meztelen a király!

Meztelen a király! – kiáltotta a gyermek, amikor meglátta a királyt, új ruhájában. A többiek hallgattak – mert féltek. A király, amikor beteg lett és senki nem tudta meggyógyítani, magához hívatta az ország legbölcsebb emberét, aki azt ajánlotta, hogy vegye fel a boldog ember ingét – és meggyógyul. Szolgái szétszáguldtanak ország szerint tova, s midőn megtalálták a boldog embert, a király elé vitték. Inge nem lévén csak nevetett, amikor kérték. Gyermekkorunk kedvenc meséje – mára valósággá válék. A király meztelen – nekünk pedig hamarosan egy ingünk sem lesz. Ezért vigyázzon mindenki az ingére – már akinek még van.

A feneketlen hordó ugyanis napról napra növekszik. Az euró övezet bankjai jelenleg 1,2 billió euró fedezetlen hiány alatt nyögnek. Ebből egyedül Franciaország 433 és Spanyolország 347 milliárddal részesedik. Az európai bankok mintegy 36 billió adósságot cipelnek, amivel szemben a saját tőkéjük összege mindössze 1,4 billió. Néhány más pénzügyi övezet sem néz ki sokkal jobban (USA, Japán).

Ehhez járul még az, hogy az Európai Unió sem tud megélni a maga pénzéből. Költségvetési hiánya ebben az évben 11,2 milliárd euró. A komisszárak két lehetséges megoldást látnak: vagy több befizetés kell, vagy csökkentik a fej-

lesztési kifizetéseket. Talán felesleges leírni ennek hatását azokra, akik már megkezdték az elköltését. Saját költségeik csökkentésére persze nem is gondolnak az Unióban. Az EU saját pazarlásáról honlapunkon (www.zmte.org) a magyar/eszmecsere rovatban bőven tájékoztatunk.

Az újabb technikát Görögországban és Cipruson kísérletezik. Görögországban készpénzzel csak egy bizonyos nagyság alatt lehet fizetni. Ezt az Unióban szeretnék addig vinni, amíg a készpénzforgalom teljesen eltűnik és csak átutalással, vagy kártyával lehet fizetni, miáltal az eldugott készpénz hasznavehetetlenné válik. Cipruson gátlás nélkül megdézsmálják a banki magánszámlákat. Az egyik komisszár kijelentette, hogy nekünk többieknek ettől egyenlőre nem kell tartanunk. Az „egyenlőre” szóra helyezném a hangsúlyt. Márpedig, ha nincs pénzünk, csak a bankban, akkor az a rablók számára korlátlan dézsmát jelent. Ne gondoljon senki arra, hogy csak a százezer feletti betét van veszélyben. A megrabolandó nagyság attól függ, hogy a rablók hol mekkora ellenállásra számítanak. Így vigyázzon tehát mindenki a maga ingére.

Természetesen adódik, hogy aki teheti, pénzét az euró övezeten kívülre viszi. A bölcs vezetők természetesen erre is gondolnak. A határövezetben újra megjelentek a vámosok, akik gondtalanul turkálnak mindenben és országoként törvény van arra, hogy készpénzben mennyit lehet kivinni. Itt tart a légiesített határ és az áruk és a tőke szabad mozgása. Egyenlőre a banktitkot még tartó országokra törnek, amelyek jelenleg keserves utóvédharcot folytatnak. A rablók-nak nem sürgős, ők ráérnek.

Mára nyilvánvalóvá vált, hogy amit az EU ígért, abból semmi nem lett. Egy svájci közgazdász, az egyes országok hivatalos adatai felhasználásával hosszú tanulmányban kimutatta, hogy ma mindegyik ország rosszabbul áll, mint amikor belépett. Elég csak hivatkozni arra, hogy a fiatalok munkanélkülisége egyes országokban a harminc százalékot is eléri. Már megszületett a kifejezés: az elveszett nemzedék. Senki nem gondol arra, hogy ezek a fiatalok valaha is tisztességes foglalkoztatási viszonyok között fognak élni.

A Nagy Csalás főbb összefüggéseit és menetét az előző dolgozatomban már bemutattam, most tekintsük át a folyamatot. Ez tiszta történelem. Vigyázó szemünket eközben mindig arra is vessük, hogy évezredünk végére Európa összlakóssága a világ összlakóosságának 5 százalékát fogja kitenni.

Marx Károly: A társadalmi formák fejlődése. Árú- és pénzviszonyok

Ne tessék megijedni – ma a világ országaiban mindezt tanítják, mégpedig pontosan a Nagy Tanítómester szerint. A napokban kérdeztem, hogy a budapesti volt közgazdaságtudományi egyetem aulájában meddig áll még a szobra, mire egy dékán azt mondta, hogy máig sincs jobb. Lássuk dióhéjban.

A termelési mód a termelő erők és a termelési viszonyok összessége. A termelési mód határozza meg a társadalom formáját. Ez lehet ősközösségi, feudális, kapitalista és szocialista. Lenin hozzátette: kommunista. Ez a történelmi

materializmus. Napjainkban a történelmet az egész világon így tanítják - mindössze egyes helyeken elhagyják az utolsó kettőt, vagy a két utolsó közül az egyiket. Azt, amit ma demokráciának hirdetnek, ma nem kötik szigorúan valamely társadalmi formához. Churchill szerint a demokrácia nem tökéletes, de nem tud jobbat. Én tudok: a lovasműveltség. Marx okos ember volt és tudta, hogy van a történelemben más is, amit ő ázsiai termelési módnak nevezett, de nem írta le – hiszen Európában nekünk van hozzá a legtöbb közünk. A lovasműveltség az, amiben a mi műveltségünk gyökerezik. Európában másutt ma már csak nyomokban él. Például Angliában, ahol a király nemcsak az állam, hanem az egyház feje is – nyilván derék kelta és szarmata örökség (az állam és az egyház különválasztása már a nagy rendezők eszméje). Vagy Törökországban, ahol az alkotmány az állam védelmét a katonákra bízta (a nagy rendezők ott is szorgalmasak a szétverésben).

Amikor a magyar oktatási miniszter egyesületünkhöz elküldte a nemzeti alaptanterv tervezetét hozzászólásra, akkor hozzászoltunk de írtunk elé egy rövid levelet. A levélben javasoltuk, hogy a tanterv neve legyen MGYAR Nemzeti Alaptanterv, a történelmet pedig a honfoglalástól visszafelé ne a megadott irányba vigyék, ami római, görög, asszír és babiloni. Van ahhoz is közünk, de a mi történelmünk Árpád népe honfoglalásától visszafelé a lovasműveltségbe vezet.

Igen kár, hogy a lovasműveltségnek még a fogalma sem ismert. Lehet, ha Churchill ismerte volna, akkor tudott volna jobb államformát is mint az, amit ma neveznek demokráciának.

Árú az, amit cserére termelnek – a pénz pedig segít lebonyolítani a cserét. Ilyen egyszerű. Nézzük ennek is a múltját, ha tetszik történelmét. Igen szép és tanulságos is. De sokan elbuknak ebből a vizsgán!

Az áruterelés úgy alakult ki, hogy egyesek olyan ügyesek voltak, hogy többet is tudtak termelni, mint a saját szükségletük. Másrésztől megjelentek olyan szükségletek, amit az adott személy vagy közösség nem tudott fedezni, de valahogy megismerték. Ebből természetesen adódott, hogy mindenki, aki tudott - csereberélt. A csere sorsa az alkun fordult, ami gyakran nehézkes volt, már a nyelvi különbség és a földrajzi távolság miatt is. Így született a kereskedő, aki nem termelt, hanem az egyik közösség feleslegét elvitte a másik közösséghez, ott cserélt és az új árút visszavitte az előzőhöz. A kereskedőt fenyegették a természeti viszonyok meg a rablók is, tehát bizonyos kockázatot viselt, ezért a csereben résztvevő felek részt adtak a kereskedőnek a jövődelmükből.

A kereskedő elvitte az első helyről a termékeket a másik helyre – de vajon visszajön-e? Egy helyben lévő, megbízható ember kezességét kellett vállaljon érte – és megszületett a bankár. Nem egyszerre, de szép lassan.

Maga a csere sem volt egyszerű, az arányokról nem is beszélve. Akinek eladni valója volt, annak nem biztos, hogy pont az kellett, amit a vevő cserebe kínált. Így született a pénz. Nem egyszerre, de szép lassan. A történelem során sok minden szolgált pénz gyanánt. Volt, ahol a gyöngy, volt ahol egy bizonyos

állat, vagy a bőre – és még sok minden más egyéb. Például szép kövek és végül az arany. Ezek lényege az volt, hogy aránylag széles –földrajzi – körben általában elfogadták csereeszközként. Az eladó kapott aranyat, amiért már bármit vehetett. A bankár adott aranyat a kereskedőnek, aki az aranyért vásárolt, az árut eladta ott is, meg itt is és végül visszaadta a bankárnak az aranyat. Többet mint amit kapott – ez volt a bankár haszna, ami csökkentette a kereskedő hasznát – és így született a kamat. Azonnal. A bankár és a kereskedő tehát megkímélte a termelőt, viszont részesedett munkája hozadékából. Akinek volt elég pénze, az megszervezte a termelést is, ahol a dolgozókat megfizette és a jobban szervezett munka eredményét, ami nagyobb termelékenységből fakadt és többlettermék formájában jelent meg, a maga hasznára fordította. Így született a haszon, másnéven a profit és így született a termelő munkás kizsákmányolása, mert bér címen nem kapta meg munkája teljes hozadékát, csak egy részét, és a többlet-hozadékon megosztott a termelést szervező, mondjuk a tőkés, a kereskedő és a bankár. És így született a tőke, ami nem egyszerűen csak, mondjuk pénz – mert működik. Nem egyszerre, de szép lassan.

Hogyan született a pénz? A bankár is meg a kereskedő is hamar rájött, hogy az arany nehéz, sok helyet foglal, vonzza a rablókat, darabolni is nehéz sa-
többi. Mivel a bankár közismert és megbízható ember volt, ezért a kereskedő –
sőt, most már tegyük hozzá, hogy a termelést szervező is, elfogadott tőle, egy
írásos nyilatkozatot, ami egy meghatározott mennyiségű aranyról szólt. A keres-
kedő vásárolt ezért a papírért árut, amit az eladó bemutatott a banknak, ahol ara-
nyat kaphatott érte. Köztisztelőben álló bankárunk kapcsolatba lépett annak a
területnek a bankárjával, ahová a kereskedő az árut vitte. A kereskedő eladta ott
az árut és az érte kapott aranyat átadta a helyi bankárnak, akitől kapott egy ilyen
aranymennységről szóló írást – amit a kereskedő hazaérve az induló országa
bankárjának adott a tőle kapott aranyért – amiből ott induláskor az árut vette.
Ebből lett a papírpénz, ami az arany jele a forgalomban. Nem egyszerre, de szép
lassan. Minden esetre, jól megjegyzendő: a papírra írt adat: fedezete mindig tel-
jes mértékben az arany. Hogy miként lett a magánpénzből állami pénz, majd is-
mét magánpénz és végül a névleges pénz – azt leírtam az első részben.

Joszif Visszárionovics Dzsugasvili – alias Sztálin – tőkésítette a név-
leges pénzt, a Szovjetunió rubeljét és azt állította, hogy fedezete a szovjet mun-
ka. Hogy ez hogyan és mennyi ideig működött, arra most nem nyitok fejezetet,
aki nem megtapasztalta, az megtanulhatja. Pont, vagy majdnem pont ilyen név-
leges pénz az euró is, ami már régen megbukott, csak kormányok erőlködése
tartja életben. Ennek részleteiről kiváló szakemberek vaskos kötetiből tanulha-
tunk. Felmerül a kérdés: amit már régen lehet tudni, hogy ha ez a névleges pénz
megbukott, akkor miért erőlködnek a kormányok, a megmentésén? Gondtalanul
megszegik az EU alkotmányát is, amely szerint például az egyes országok nem
felelősek a többi adósságáért.

A válasz eléggé kézenfekvő. Ma már ez is történelem. Amely országok az
első, majd a második körben beléptek, korlátlan költekezésbe kezdtek, nyilván

abban a reményben, hogy saját adósságukat nem maguknak kell majd kifizetniük. A görögök például odáig mentek, hogy éveken keresztül hazudtak saját költségvetésük helyzetéről és gondtalanul költekeztek. Az olaszok mozivásznonra vetített képeken mutatták be az új olajfa ültetményeiket, amiért EU támogatást kaptak, majd az olajkivitelüket is támogatták – amihez olajat az olaszok Spanyolországból hoztak. A spanyolok pedig a jó üzlet reményében, még az autópályák oldalát is teleültették olajfával. Volt idő, amikor az EU-ban feltárt korrupció miatt az egész EU vezetőséget elcsapták. Senkinek baja nem esett, mert a senki által nem választott komisszárok senkinek nem felelnek, sőt: hivataluk letétele után sem lehet felelősségre vonni őket. A korlátlan és felelősségtelen költekezés kormányai természetesen nem fogják belátni hibáikat és a legszegényebb adófizetők nyakába akarják varrni saját bűneiket. Az senkit ne téveszsen meg, hogy mi a kísérezene meg a hangszerelés. A kormányok egyetlen célt követnek a mai demokráciában: működésük ideje alatt meg kell győzzék a választókat arról, hogy legközelebb ismét őket kell megválasztani. A két dolog összeegyeztetése majdnem a kör négyszögesítése – de jól gyakorolják.

Óriási hatalmak alakultak, amelyek a rendszer világméretű működését biztosítják. Szeretik ezt egy-két népcsoport, vagy intézmény tulajdonságául, vagy erényeként mutogatni, de ez korántsem ilyen egyszerű. Ezek a hatalmak lehetnek nyilvánosak, titkosak és félig titkosak, és egyáltalán nem biztos, hogy mindegyik ugyanabba az irányba húz. Egy írásomban említettem mindegyikre néhány példát, ezért keményen támadtak, így most elhagyom. Viszont felsorolok néhány idetartozó intézményt az ismertebbek közül: Trilaterale Comission, Bilderberger, Council on Foreign Relations, Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Angelegenheiten, Royal Institute for International Affairs, Club of Rom.

Pusztá, fokos, gulyás

A fordulat óta Magyarországon is teljes szépségében működik a rendszer. Kezdődött még az „átkosban” azzal, hogy ügyesen eladósítottak bennünket. Az volt a gulyáskommunizmus és akkor volt Magyarország a béketábor legvidámabb barakja. Az eladósítás bölcs és előrelátó volt. A fordulat után a magyar államadósság a térségben az egyik legnagyobb volt, még összegben is, de nem lehetett több, mint 8-9 milliárd dollár – amit azért el lehetett volna viselni. Ez az összeg 1990-ben már – állítólag – 22 milliárd volt. A fordulat során választott magyar országgyűlés tagjaival bizalmasan közölték, úgy 1992-ben, hogy a magánosítás (szeretik privatizációnak mondani, amióta Magyarországon tilos magyarul beszélni) során eltűnt ötezer milliárd magyar forint értékű magyar állami vagyon. Közben az országra telepedett nagy nemzetközi cégek évi sokszázmilliárd nagyságú adózatlan jövedelmet kivihetnek az országból. A magyar pénzzel feltöltött bankok ma több mint nyolcvan százalékban idegen kézben vannak. Az ország földterületének nyugati felén óriási osztrák birtokok áll-

nak. A statisztikában kimutatott magyar kivitel legnagyobb részét a betelepített nemzetközi cégek ide-oda szállításai teszik. Idegen kézben vannak a magyar tőzsdék. Eladták, vagy bérbe adták még a temetőket is. Önkormányzatnak kell nevezni – de oda sem adtak vissza semmit, ami őseredetileg a helyi közösség tulajdona volt. Szeretik a dzsidipi-t emlegetni (GDP), de akit kérdeztem magát politikusnak tartó embert, magát újságírónak tartó embert, úgynevezett kis embert – egy sem tudta mi az.

Volt aki fölvetette, hogy a fordulat során nyakunkban lévő államadósság visszafizetését meg kellene tagadni – da kíméletlenül elnyomták az ilyen kezdeményezést. Pedig igazából mindenki tudhatta, hogy egy haldoklónak adták – és ki ad ilyennek hitelt? Különben is: amikor Magyarországnak nem volt nemzeti önrendelkezése, tudta minden kölcsönző – a megszálló bolsevisták vették fel a pénzt – kérjék tőlük. Erről az adósságról megbízható adatot ma már nemigen lehet tudni, de százmilliárd dollár felett lehet. Az ország és népe általa teljesen gúzsba van kötve. Mi lesz vele száz év múltán? – annak a bizonyos öt százaléknak a részeként.

Említsünk meg, még egy idetartozó bolsevista örökséget: az ország pénzgazdálkodását. A rendszerváltás óta, fel sem vetették, hogy meg kellene változtatni. Kezdődik azzal, hogy a fordulat után nem adták vissza sem az elvett közösségi, sem az elvett magánvagyonát annak, vagy jogos örökösének, akitől a bolsevisták elvették. Folytatódik – a kommunisták kedvencével – a demokratikus centralizmussal. A pénzgazdálkodás vonatkozásában ez azt jelenti, hogy az ország minden vagyonát egy nagy kondérba kell gyűjteni. A fordulat ez ügyben azt hozta, hogy a kondért őrzőket országos választáson választják. Aki pedig a kondér mellé kerül, az onnan osztogat. Ez Magyarországon mindmáig a legnagyobb - tegyük hozzá: és legvonzóbb! – üzlet. Még csak terv sem lehet arra, hogy mondjuk az önkormányzatok (!) – községi, járási, megyei – tisztességes saját jövedelemmel rendelkezzenek, aminek a felosztása is az ő joguk. Miféle önkormányzat ez?

Ide tartozik még egy típuszöveg: ez meg ez EU pénzből valósul meg. Szögezzük mindjárt le, hogy az EU-nak egyetlen fillére sincs. Most tervezik külön EU adó bevezetését. (Sokszor szidják a sötét középkort, ahol a földesúr szedte a tizedet, az egyház is a magáét. Ma boldog lenne bármely EU ország polgára, ha csak annyi adót fizetne – a forgalomra terhelt további adóról nem is beszélve!) Akkor miből épít az EU utat, hidat, fürdőt és miegymást? Ez úgy van, hogy minden tagállam köteles évente befizetni egy előre meghatározott összeget és az EU költségvetéséből különféle címen meghirdetett pályázaton pályázhat visszafizetésért. AZ EU költségvetésében meg van az is határozva, hogy minden ország mennyit kaphat vissza évente összesen. Ennyi összegre pályázhat. Nem biztos, hogy megkapja az országnak tervezett összeg egészét és ki is találnak mindenféle trükköt, hogy ezt az összeget lehetőleg ne kaphassa meg egyik ország sem. Gondoljunk a Magyarországot sújtó mostani, mindenféle kifogásra. Arról sem nyitok most fejezetet, hogy ezen összegek EU részéről történő kiuta-

lása hogyan történik, se arról, hogy ezen pályázatok magyarországi kezelése miként folyik. Akit érdekel, próbálja meg. Lehet.

Tehát: amit az EU állítólag pénzzel ellát, ami EU pénzből valósul meg – az a saját befizetésünk egy része. Vannak országok, amelyek terv szerint többet fizetnek be, mint a számukra engedélyezett kifizetés és vannak, amelyek a befizetésüknél többet kaphatnak vissza. Ez utóbbiak közé tartozik Magyarország is. Azok az államok, amelyek a második körben léptek az EU-ba (Görögország, Spanyolország, Portugália stb.) belépésükkor az EU-hoz való gazdasági felzárkóztatásuk okán sok pénzt kaptak. Amikor a második kör belépett (ide tartozik Magyarország is) – akkor előre megmondták, hogy ilyen támogatásra sokkal kevesebb pénz jut. Nem derült ki, hogy ténylegesen mennyivel lett kevesebb. Minden esetre, most, amikor a nagy kedvezménnyel beléptetett országokban kitört a botrány, további tíz-, Görögország esetében százmilliárdos nagyságrendű támogatást kapnak. Együttal bejelentették, hogy az ígért kifizetéseket csökkenteni kell, mert most mindenki részt kell vállaljon a szegény bajbajutott országok megsegélyezésében. Jegyezzük meg, hogy Görögország a világ egyik leggazdagabb országa, Spanyolország meg Portugália pedig évszázadokon keresztül rabolta a fél világot és saját adataik szerint eközben hódítóik legyilkoltak mintegy negyvenmillió embert.

Lenne még jócskán példa, de vegyük még ide az egyik legérdekesebbet, a nyugdíjat. A nyugdíj egy biztosítás és mint biztosítás – üzlet. Mivel igen nagy üzlet, ezért a kezdetben valami nagy társadalmi előrehaladásként indított rendet az állam vette kézben – minden fejlett országban. Bárhol éltem, senki nem kérdezett, de jövedelmemből mindig és mindenütt levonták az állam által előírt nyugdíjbiztosítási járulékot.

A járulékot külön kiválóan képzett biztosítási matematikusok számítják. Számításba veszik a fizetésem, az életkoromat, a nemem, egészségi állapotom és a nyugdíjba lépésemig várható időtartamot. Ezalatt mindig fizetek azért, hogy amikor elérem a törvény által meghatározott nyugdíj jogosultsági korom, akkor valami nyugdíjat kapok. Valaha még a nyugdíj várható összegét is megadták, amikor a biztosításba belépett az illető, de erről már régen leszoktak. A rendet állandóan igazgatják és a tényleges nyugdíját az ember csak akkor tudja meg, amikor az első kifizetést kézbe kapja. Vannak egyéb trükkök is, de most arra sem térek ki. Ennyiből is meg lehet érteni, hogy igen sok pénzről van szó és akik a világ pénzügyeit intézik, azok figyelmét a dolog régen felkeltette. Itt mutatok arra is, hogy a rendezés milyen régtől fogva folyik.

Már szakállas az ügy, hogy a kormányok siránkoznak: a népesség fogy, ezért a nyugdíjbiztosítási kasszába egyre kevesebb pénz folyik – viszont egyre több az idős ember, akiket a mai fiatalok kell eltartanak. Zseniális ötlet, amivel – amúgy melléktermékként - még a nemzedékeket is lehet összeugrasztani. És ugornak is. Miért él ez a sok öregember, akiket én kell eltartsak? Ezek a mi nemzedékünk befizetéséből kapják a nyugdíjukat és mire én kerülök nyugdíjas

korba addig ezek kiürítik a nyugdíjkasszát! – így gondolkodnak ma embermilliók. Ezt hirdetik a kormányok – kivétel nélkül.

Csak szerényen megjegyzem – amire ezek a milliók mind maguktól is rájöhetnek, hogy – az én nyugdíjárulékomat magas képzettségű emberek ki-számolták, az állam rajtam behajtotta és én abból kapom a nyugdíjamat. A folyó befizetéseknek ehhez az ég világon semmi közük. Ebből a szempontból csökkenhet, vagy nőhet az adott állam lakóssága – annak semmi befolyása nem lehet az én nyugdíjra. A mai fiatalok meg szintén abból kell majd nyugdíjat kapjanak, amit ma befizetnek. Ne engem tessenek sírba tenni azért, hogy aki ma befizet – azok pénzét is valakik ellophassák. Akinek ez kevés, vagy túl bonyolult, annak szolgálhatok egyszerűbb példával. Amikor a nyugdíj kasszát megalapították, akkor nem volt benne egyetlen fillér sem. Miből fizették az alkalmazottakat és miből az első nyugdíjat? – természetesen az első befizetők pénzéből. Így megy ez azóta is, csak a befizetett pénzt nem kellene - eljátszani. A befizetett pénzzel okosan gazdálkodni kell – ezért fizetjük azokat a tisztviselőket – akik viszont nemigen aggódnak saját jövedelmükért.

Így nagy üzlet a nyugdíjbiztosítás is, ezért is szidják a fiatalok az öregeket – és ezért is nem került el figyelmét a Nagy Csalóknak.

Amikor az első részt írtam, még nem gondoltam, hogy folytatást is fogok írni, de íme: megtettem. Tartok tőle, ha Isten éltet, lesz még ennek is folytatása.

Megjegyzés

Ebben a dolgozatban szereplő minden adat is nyilvános

Zürich, 2013. Pünkösöd.

TERMÉSZETTUDOMÁNY (XII/03.) KÖRNYEZETÜNK MEGÓVÁSA (XII/04.)

Csihák György (Zürich):

VÍZ! VÍZ! VÍZ!

Szinte napi gyakorisággal mutatják a világ televízió adói, amint valahol árvíz pusztít. Lehet szörnyülni, borzadni – és adakozni a szegény árvízkárosultak javára. Legalább ennyi kép és írás jelenik meg a világsajtóban a *klímaváltozásról* is. Amióta Magyarországon tilos magyarul beszélni, azóta én is leírtam ezt a kifejezést, csak azért, hogy mindenki megértse, magyarul: *időjárásunk változásáról* van szó. Na meg korunk egyik legnagyobb üzletéről.

Naponta láthatjuk, hogy a gleccserek végéről hatalmas jégdarabok hullnak a tengerbe – tehát a Föld fölmelegszik – ebből aztán lesz – mi is? Sok eső, kevés eső, hideg és meleg, árvíz és szárazság – meg óriási világértekezlet, sok száz résztvevővel, ahol semmit sem tudnak eldönteni, de gyakorta megismétlik. Eközben ezen egyesek nagy pénzt keresnek. Például egy amerikai volt elnökhelyettes milliomosból milliárdos lett ebből, és még Nobel-díjat is kapott. Arról hallgat a krónika, hogy ezekből a milliókból mi jutott az időjárásra, esetleg az árvízkárosultaknak?

Szerény ismeret is elég annak tudásához, hogy amióta ez a Föld létezik, azóta – úgy nagyjából – van időjárása. Az ember ezen nem tud változtatni, legfeljebb csak igen szűkre szabott helyi jelleggel és rendkívül korlátozott ideig. A természet működésének ezen a Földön szigorú törvényei vannak, amelyek hosszú távon, az embertől teljesen függetlenül érvényesülnek. Elég pontosan lehet tudni, hogy hány alkalommal volt lehűlés, amit jégkorszaknak nevezünk, és akkor a jég északon és délen milyen vastag lett és onnan az Egyenlítő felé hol és meddig haladt. Ezt követték a felmelegedő korszakok – ma egy ilyenben élünk – amikor a jég visszahúzódik, de például Európában is sok helyen megmaradt – noha sokkal vékonyabban, mint korábban, és csak a magas helyeken, ez utóbbiakat nevezzük gleccsernek. A gleccser folyik és az természetes, ha eléri a tengert, akkor a jég beleszakad. Nincs ebben semmi különös, legfeljebb veszélyez-

teti a hajózást, lásd Titanic. Az már nem nagyobb terjesztésre méltó hír, hogy a szakemberek szerint jelenleg például Ázsiában a gleccserek vastagodnak.

Egyes németországi szakemberek azon élcelődnek, hogy egy természettudós valaki egy ilyen nagy értekezleten meghirdette a CO₂-mentes világot. Tudvalévő, hogy a Földön minden zöld növény, égetést végez: elégeti a levegőben lévő CO₂-t és oxigént ad ki – ami a többi élőlénynek kell – ide tartozik az ember is. Ne képzeljük el ezt a világot CO₂ nélkül! Ez ugyanis az, amit mi levegőnek mondunk. Levegő nélkül legfeljebb néhány percig létezünk. Ilyen a víz is, amit ugyan nélkülözhetünk, de csak néhány órára. Még az ételt is tudjuk nélkülözni hetekig, ha van elég vizünk – no meg levegőnk. Ebből épeszű ember nem vonja le azt a következtetést, hogy felesleges a levegő tisztaságáért – akár harcolni. Harcolni kell a víz, de az élelmiszerek tisztaságáért is. Mindent ésszel és mértékkel. Világszerte.

Midőn ezeket a sorokat írom, Magyarországot eléri a legnagyobb árvíz, amióta rendszeresen ilyen méréseket végeznek és fel is jegyzik. Biztosan nem az első és nem az utolsó. Elgondolkodtam a zordon állapot felett. Félreértés ne essék: minden elismerésem azoké, akik éjt nappallá téve serénykednek, hogy embertársaiknak segítsenek, és együtt tudok még sírni is azokkal, akik eközben, talán mindenüket elveszítik. Szörnyű dolog, legyen az Pakisztánban, Ausztráliában, Németországban – de engem leginkább érint ez Magyarországon. Írásos emlékezetünk szerint már az avarok is pontosan tudták mindezt. Ezekben a napokban illik Trianon felett is siránkozni – de arról nem esik szó, hogy a körülöttünk leszabott vidékek felől ömlik felénk a víz. Vezetőink mit tudnak erről? Valaha minden ilyen folyó víz malmot hajtott, ahol örölték az életet. Most miért nem hajt minden ilyen folyó legalább egy-egy kis erőművet?

Az avarok megépítették a Duna-Tisza csatornát, miáltal átvezethették a vizet az egyik nagy folyóból a másikba, ha az árvíz nem egyszerre érkezett a két főirányból. Tankönyveink állításával ellentétben, Árpád honfoglalói elsősorban nem az alföldi sík vidéket szállták meg, hogy helyük maradjon a csak a tankönyveinkben szereplő akkori szlávoknak a magasabb helyeken. Ezt Árpádék nem tehették, mert nagyállat tartók voltak, s a magasabb vidékek arra jobb feltételt biztosítottak. Az alacsony vidékek telve voltak akkor vízzel. Télen a víz nem tud a mélybe húzódni, mert a fagyott talajon nem megy le, nyáron, ha jön az árvíz, szintén nem tud lehúzódní, mert addigra már az altalaj tele van vízzel. Így keletkeznek ma is a belvizek, amik valaha mind a mocsarakat éltették. Ezekben a mocsarakban még a török korban is, szükség esetén egész hadak tudtak megbújni – a láplakók segítségével, akik ott – ugyancsak szükségből - csordákat legeltettek a szárazabb helyeken. Árpád honfoglalóinak nem kellett a mocsárba menekülni, hanem elfoglalták a magasabb helyeket is, ahol akkor a kizárólag a mai tankönyveinkben szereplő szlávok nem lehettek. Svájcban termelnek bort, de csak a svájciak isszák. A Kárpát-medencében viszont már a kelták is termeltek bort, még a magasabb helyeken is, egészen 600 méterrel a tengerszint felett.

Mértékadó források szerint, ennek az évszázadnak a főszereplője lesz a víz, ezért minden cseppjét meg kell becsülni. Tehát a víz nem katasztrófa. Egyes hírek szerint a Kárpát-medence alatt van Európa legnagyobb édesvíz készlete. Ezért senki ne csodálkozzon azon, hogy a Kárpát-medence birtokáért a lovasműveltségű népek emberemlékezet óta keményen hadakoztak és máig sokan szeretnék megszerezni. Ugyan kinek állt érdekében, hogy ebben az energiaszegény országban megakadályozza a vízierő hasznosítását, nagy víztározók építését satöbbi? Miért üldözték el az országból a kiemelkedő nemzetközi tekintélynek örvendő vízgazdálkodási és vízmű építési szakembert? Miközben Ausztriában, sorban építették a Dunán is a vízi erőműveket, az osztrákok Magyarországra jártak tüntetni vízi erőmű építése ellen. Kinek az érdeke ez?

Az egész középkorban a folyók mentén fokokat építettünk, amik megmaradtak a 19. század közepéig, amikor a folyók medrét kiegyenesítették, a lápokat lecsapolták és így jelentősen növelték a mezőgazdasági művelésre alkalmas földterületet. A folyókat magas föld védőgátakkal védtük a kiöntés ellen. Az egyik cél az lett, hogy a víz gyorsan hagyja el az országot.

Gárdonyi Géza írta, hogy nyelvújítóink a 18-19 században nyelvünknek sokat használtak, de ugyanennyit ártottak is. Így állunk a korabeli vízgazdákkal is. A folyók földből való védőgátja átszivároghat. A Föld jelenlegi felmelegedési folyamata során, az egyre bővülő lefolyó vízmennyiség miatt, a gátakat magasítani nem lehet, mert összeomlanának saját súlyuk alatt. A hóból lett víz, meg ami víz a gátakon átszivárog, belvizeket eredményez, ami tönkreteheti az azévi mezőgazdasági termést.

Mik azok a fokok? A folyó folyásirányára merőlegesen hosszú elvezető árkokat ástak, amelyek, ha a folyó vízszintje elért egy bizonyos magasságot, akkor jobbra-balra elvezették a vizet és gazdagon öntöztek vele óriási területeket, még hozzá felhasználva a víz energiáját is. Ilyen fokrendszert Magyarországon, sok helyen megőriztek és gondoztak még a 19 század végéig is, de utóbb a háborúk, majd a kommunizmus idején először elhanyagolták, majd eltüntették, mint feleslegest. Ahol máig megvannak, ott többnyire elgazosodott és hasznavehetetlenné vált. A helyiek panaszkodnak, hogy nincs, aki rendben tartsa. Arra csak kevesen gondolnak, hogy pont, azok kellene karban tartsák, akik panaszkodnak.

A fokoknak a folyó folyásirányában lévő oldalát végig magas sövény övezte. Még a macskák is tudták, ha jön az árvíz, csak egy ilyen fokot szegélyező sövényt, kell elérjenek, s annak mentén ki lehet evickélni a szárazra. A víz pedig ott maradt, ahol igazán nagy szükség is volt rá. Mert a víz kincs, amit meg kell becsülni – főleg egy olyan országban, amelyet az elmúlt évben is a mezőgazdaság rántott ki a bajból, miként 1956 után is. Ezek pontos statisztikai adatok.

Ki tudná megmondani, hogy miért építenek nemcsak lakóházakat az ártérbe? És ha egyszer elvitte a víz, akkor miért építik oda vissza, sok közösségi pénz felhasználásával is? Budapesten a Duna partját jó száz évvel ezelőtt biztos

árvízvédelmi műként építették – ma, még nem tetőzik ott az ár, de a belvárosban az autók néhol már vízben járnak. Miért? Miért kell szétrombolni, az egyik, végre nagy nehézséggel megkezdett vízi erőművünket a Dunán? – hacsak nem azért, hogy általa, egyesek számára mellékes örömként, a szomszédunkkal tartósan veszekedhessünk. Egy mezőgazdasági országban, miért nem törekednek a víz mind szélesebb körű hasznosítására elsősorban a mezőgazdaságban? A víz a mindennapi emberi életnek is nélkülözhetetlen kelléke. Mit tesznek, pontosabban: miért nem tesznek meg mindent a mai, valóban siralmas helyzet javítására? Nem siránkozni kellene, ha jön a víz. Mert az jön – hála annak a magasságos Istennek! Csak jöjjön...

Így ér össze a történelemtudomány sok más tudományággal.
Ora et labora.

Zürich, 2013. június 8.

ROVATREND

I. A történelemkutatás módszertana.

I/01. Régészet.

I/01/a. Ásatási tudnivalók, az ásatásig vezető út, ásatás.

I/01/b. Temetőfeltárás, telepfeltárás.

I/01/c. Leletgyűjtés kezelés, helyszínen maradó leletek.

I/01/d. Restaurálás, meghatározás, leírás, tudományos közlés.

I/01/e. Raktározás, kiállítás.

I/01/f. Középkori várak, települések, temetők.

I/02. Őstörténet.

I/02/a. Őstörténeti kronológia.

I/02/b. Kőkorszaki tárgyi leletek, azokból levonható következtetések.

I/02/c. Keleti Mediterraneum hatása.

I/02/d. A fémfeldolgozásra utaló leletek.

I/02/e. Rézkor, bronzkor, vaskor a Kárpát-medencében.

I/02/f. Preszkíta-kori lakosság nyomai.

I/02/g. Szkíta kor.

I/02/h. Kelta kor.

I/02/i. Római hódítás kora.

I/02/j. A keleti lovas népek megjelenése, a lovas műveltség.

I/02/k. A tenger és a pusztai népek.

I/02/l. Őstörténeti fogalmak.

I/02/m. Bevezetés a magyar népzene és a magyar őstörténet összefüggéseibe.

I/03. Családtörténet.

I/03/a. Az etnikai közösségek keletkezése.

I/03/b. A rasszok.

I/03/c. A protokulturális tömörülés: a horda.

I/03/d. Család, nemzetség, kisebbség, nemzeti közösség.

I/03/e. Népszámlálás a törzsi szervezetben.

I/03/f. Családok és nagycsaládok.

I/03/g. Nemzet-előtti etnikai közösségek–nemzetség, törzs.

I/03/h. Uralkodó családok – dinasztikus szerepben.

I/03/i. Az Arakida—Makedón, Arakida—Árpád-házi kapcsolat példája.

I/03/j. A nemzet mint kulturális közösség.

I/03/k. A nemzeti jellem és arculat.

I/03/l. A nemzet mint küldetés-közösség.

I/04. Embertan (antropológia).

I/04/a. Egy adott terület lakóinak embertani vizsgálata.

I/04/b. A magyarság főbb embertani jellegei.

I/04/c. A rasszok szerinti elkülöníthetőség.

I/04/d. A magyarság keleti elemeinek embertani képe.

I/04/e. Az előfordulás gyakoriságából levonható következtetések.

I/04/f. Az adott őslakosságra vonatkozó következtetés lehetőségei.

I/04/g. Kisebb eltérések a magyaroknál tájegységenként és néprajzi egységenként.

I/05. Régészeti növénytan (archeobotanika).

I/05/a. Régészeti feltárás során előkerült növényi maradványokból,

I/05/b. kőületi lenyomatokból,

I/05/c. ábrázolásokból levonható következtetések,

I/05/d. az adott korban éltekre vonatkozóan,

I/05/e. elsődlegesen a költözésre, helyváltoztatásra utaló adatokkal.

I/06. Régészeti örökléstan (archeogenetika).

I/06/a. A feltárt emberi maradványok kora, tagozódása.

I/06/b. A feltárt emberi maradványok típusai, ezek kapcsolatrendszer.

I/06/c. A területi elhelyezkedésből levonható következtetések.

I/06/d. A vércsoportra vonatkozó vizsgálati lehetőségek.

I/06/e. Génkutatás.

I/06/f. Emberi maradványok rasszra, etnikumra, származásra utalásai.

I/07. Történeti ábratan (archeoiikonográfia).

I/07/a. Az emberábrázolások típusai a legkorábbi időtől kezdve.

I/07/b. A felismerhető embertípusok.

I/07/c. A felismerhető tevékenység.

I/07/d. Az egykori életmódra vonatkozóan levonható következtetések.

I/08. Történeti földrajz (pl. rétegzett térképek).

I/09. Zenetörténet.

I/09/a. Az archaikus zenei rétegek kutatása.

I/09/b. Különböző népzenei összehasonlító vizsgálata.

I/09/c. Zenei anyanyelvek és rokonságok.

I/09/d. Hangszerek keletkezése és története.

I/10. Írott források, írástörténet.

I/10/a. A történeti ideográfikus összehasonlító jeltörténeti kutatás módszere és történeti háttere.

I/10/b. Írástörténeti kutatások eredményeinek hasznosítása a történelemkutatásban: régmúltunk írásjelekben.

I/10/c. Magyar nyelvemlékek.

I/10/d. Legendák, mondák ősi ismeretei.

I/10/e. Ami a krónikából megmaradt.

I/10/f. Rovásírásos nyelvemlékek.

I/10/g. Keleti, főleg bizánci és arab források.

I/10/h. Nyugati, főleg germán évkönyvek adatai.

I/10/i. Újabban feltárt kútfők: kínai, ujjur, oguz krónikák és társaik.

II. Magyar őstörténet kutatás.

II/01. A nyelvtudomány és a magyar őstörténet.

01/a. Szkíta–hun–avar–magyar vonulat a Kárpát-medencei leletekben.

01/b. A Kárpát-medence egyéb népei.

01/c. Az előző hazákban az előmagyarokkal élt népek.

01/d. A magyar nyelv alapszókincse.

01/e. A jövevényszavak és átadott szavak jellege.

01/f. A jövevényszavak.

01/g. A magyar nyelvemlékek származási tanúsága.

01/h. Nyelvünk nyugati kapcsolatai.

II/02. A régészet és a magyar őstörténet.

II/02/a. A keleti magyar előnépek vonulása tárgyi emlékeinek jellege.

II/02/b. A Kárpát-medencei szkíta, hun, avar és magyar leletek.

II/02/c. Az Árpád-kori település és a korábbi avar szállások.

II/02/d. A törés nélküli együttélés régészeti bizonyítékai.

II/03. Az embertan és a magyar őstörténet.

II/03/a. Kárpát-medencei népességek embertani képe a honfoglalás korában: a magyaroknál, meghódolt népeknél, az Árpád-kori katonai segédnépeknél, későavarok továbbélése a honfoglalásig és magyarrá válásuk.

II/03/b. A rasszok aránya a honfoglalóknál, az Árpád-korban és a mai magyaroknál.

II/03/c. A magyar őslakosság összetételére vonatkozóan levonható következtetések.

II/04. A néprajz és a magyar őstörténet.

II/04/a. A régészet által feltárt tárgyak egybevetése az ábrázoltakkal.

II/04/b. A régészet által feltárt tárgyak egybevetése a továbbélőkkel.

II/04/c. Az együtt élő és a szomszédos népek viseletei, települési, temetési munkájából és egyéb műveltségi jellemzőiből levonható következtetések.

II/05. A finnugor elmélet érvrendszere.

II/05/a. Előzmények: Grimm testvérek, Sajnovics stb.

II/05/b. A magyar és a finn nyelv szerkezeti hasonlóságainak rokonítása.

II/05/c. Következtetés egy ősi finnugor korszakra és a közös finnugor őshazára.

II/05/d. A halászó-vadászó nép feltételezése.

II/05/e. A pásztorkodásra való áttérésről következtetett ugor kiválás.

II/05/f. Bizonyos szomszéd türk népek hatásának elismerése.

II/05/g. A több évszázados feltételezett népi érintkezések.

II/05/h. A több évszázados feltételezett népi szókincs átvételek.

II/05/i. Több korábbi őshaza és a Magna Hungaria feltételezése.

II/05/j. Továbbköltözés, leválások feltételezése; a baskíriai magyarok.

II/05/k. Nyelvhasonlóságból eredetre való következtetés.

II/05/l. Szókincs-gyarapodásból eseménysorozatra való következtetés.

II/06. A sumer-magyar rokonság elmélete.

II/06/a. Nyelvi hagyományok összevetése.

II/06/b. Szimbolikus, kultikus hagyományok egybevetése.

II/06/c. Jogi intézményi párhuzamok.

II/06/d. Mondák.

II/07. A szkíta őstörténet öröksége.

II/07/a. Tatárlaka és Tordos öröksége.

II/07/b. A szkíta föld a Kis-Kárpátoctól Közép-Ázsiáig és az Arab-öbölíg.

II/07/c. A szkíták tagozódása és történelme.

II/07/d. A szkíták történelmi szerepe és jelentősége.

II/07/e. A szkíta műveltség és kultúra.

II/07/f. A szarmaták.

II/07/g. A dákok és a pártusok (hunok).

II/08. A hun őstörténet öröksége.

II/08/a. Dákok és pártusok.

II/08/b. Hun honfoglalás.

II/08/c. A Hun Birodalom és Kárpát-medencei központja.

II/08/d. Atila világtörténelmi tettei.

II/08/e. A hunok utódállamai.

II/09. Az avar korszak öröksége.

II/09/a. Az avar honfoglalás.

II/09/b. Avar birodalom az Inntől a Volgáig.

II/09/c. Az onogur honfoglalás előmagyarokkal.

II/09/d. A lovas műveltség rokon vonásai.

II/09/e. Az avarok közép-európai szerepe.

II/09/f. A frank támadások következményei.

II/10. Az ősi magyar állam.

II/10/a. Szakrális hagyományok.

II/10/b. A pártus állam és a kaukázusi államok hagyományai.

II/10/c. A hun–avar–magyar állami jogfolytonosság.

II/10/d. Egyéb jogi hagyományok és intézmények.

II/10/e. Szimbolikai és írásbeliségi hagyományok.

II/10/f. A képviselőten alapuló országgyűlés.

III. Középkori és újkori történelmünk.

III/01. Magyarország és a több honfoglalás.

III/01/a. A Kárpát-medence korai kedvező lakhatási körülményei.

III/01/b. A tatárlakai, tordosi ékírástos leletek bizonyossága.

III/01/c. A lovasnépek életformája.

III/01/d. Kelták, szkíták, szarmaták, hunok, avarok a Kárpát-medencében.

III/01/e. Írásos források e térség lakóiról.

III/01/f. Magyar-rokon, előmagyar népek megjelenése az írott forrásokban.

III/01/g. A 670 körüli honfoglalás valószínűsége.

III/01/h. A 895. évi honfoglalás és előzményei.

III/01/i. A Kárpát-medence természeti képe a honfoglalás (895) és az államalapítás korában.

III/01/j. Antropogén tájformálás a Kárpát-medencében (895-1920).

III/01/k. A Kárpát-medence népessége és az etnikai térszerkezet változásai (895-1920).

III/01/l. A magyar településhálózat kialakulása és fejlődése a 10. századtól 1920-ig a Kárpát-medence feudális-kori földrajzi munkamegosztása (régiók és interregionális kapcsolatok).

III/01/m. A magyar mező- és erdőgazdálkodás történeti földrajza 1920-ig.

III/01/n. A magyar ipar történeti földrajza.

III/01/o. A Kárpát-medence közlekedésföldrajza (az Árpád-kortól 1920-ig).

III/01/p. A középkori magyar tengeri hatalom.

III/02. A magyar könnyűlovasság.

III/02/a. A lovas népek műveltsége.

III/02/b. Lótenyésztés, a lovaglás tudománya, a kengyel szerepe.

III/02/c. A magyar íj és nyíl, egyéb, a magyarokra jellemző fegyverek.

III/02/d. A könnyűlovas harceljárás sajátosságai, szembeállítás a nehézlovas-sággal.

III/02/e. A magyar könnyűlovasság a 9., 10. században.

III/02/f. A magyar honfoglalók hadművészete.

III/02/g. A lovaskultúra kérdései.

III/03. Középkori hadjárataink.

III/03/a. Honfoglalás előtti felderítések és a 898-900. évi itáliai hadjárat.

- III/03/b. Hadjáratok keleti frank vagy morva szövetségben.
- III/03/c. Dél-európai hadjáratok Arnulf keleti frank császár szövetségében.
- III/03/d. Nyugat-európai hadjáratok Berengár itáliai király szövetségeseiként.
- III/03/e. A magyar–német szövetségváltás és a 907. évi német támadás.
- III/03/f. A honfoglalás vitás kérdései, bolgár–besenyő támadás(?).
- III/03/g. A 907-es frank támadás, visszaverése és következményei.
- III/03/h. Hadjáratok keleten Bizánc ellen.
- III/03/i. A német és a bizánci adófizettetés.
- III/03/j. Adómegtagadásból fakadó büntetőhadjáratok.
- III/03/k. Géza fejedelemsége, Quedlinburg.
- III/03/l. A honfoglalás (895) mint hadjárat.

III/04. Szent István és a Szent (Megszentelt!) Korona.

- III/04/a. Szent István, az államszervező.
- III/04/b. Szent István, az egyházszerző.
- III/04/c. Szent István, a jogalkotó.
- III/04/d. Szent István, az országépítő.
- III/04/e. Szent István egyénisége a legendák és a krónikák világában.
- III/04/f. A Szent Istvánról kialakított téves kép gyökerei.
- III/04/g. Szent István, a római egyház szentje.

III/05. A középkori magyar állam.

- III/05/a. A nagyfejedelemség korának állama.
- III/05/b. Az Árpád-házi királyi magyar állam.
- III/05/c. Az Anjou-korszak állami élete.
- III/05/d. Zsigmond korának nézetei.
- III/05/e. A tatárdúlás és a közeledő török támadás hatása.

III/06. Mátyás magyar reneszánsza.

- III/06/a. A magyar ősiség megújulása.
- III/06/b. A lappangó hagyományok felelevenítése.
- III/06/c. Újjáéledő szimbólumok és rovásírás.
- III/06/d. A reneszánsz társadalmi gyökerei.
- III/06/e. Mezővárosok és árutermelés.

III/06/f. A magyar szabad királyi városok 15. századi fénykora az európai várostípus. A nyugat-európai városi fejlődés és társadalmi mobilitás.

III/06/g. A török és a sikeres hadjáratok. A magyar kettős végvárrendszer kiépítése. (Luxemburgi Zsigmond kezdte meg, Mátyás folytatta.)

III/07. Dózsa György ideológiája.

III/07/a. A keresztes hadjáratok és ideológiája.

III/07/b. Bakócz Tamás szerepe.

III/07/c. Magyar keresztes hadjárat meghirdetése.

III/07/d. Huszitizmus és más eszmei háttér; a ferencesek társadalmi ellenzéki szerepe a magyar parasztháborúban és a reformáció hátterében.

III/07/e. Nemzeti (paraszt) polgárháború a nemzeti királyságért.

III/07/f. A főúri megtorlás formája és következményei.

III/08. A török hódoltság ellentmondásai.

III/08/a. Az Oszmán-hódítás és hódítók a 15-16. században. (Hogyan vált a kis határmenti emirátusból a 16. század közepére 2,5 millió km²-nyi hatalmas birodalom?)

III/08/b. Európai összefüggések és a szulejmáni ajánlat.

III/08/c. A mohácsi csatavesztés háttere; az ellenfél, a lehetséges szövetségek és a Magyar Királyság.

III/08/d. A kettős királyválasztás következményei.

III/08/e. A három részre szakadt ország jellemzői, a kondominium rendszere.

III/08/f. A hosszú török hódoltság okai.

III/08/g. Mi tartotta meg a magyarságot magyarnak a hosszú török uralom alatt?

III/08/h. A török uralom mérlege.

III/09. A Habsburgok térnyerése és törekvései.

III/09/a. A Habsburgok európai és magyarországi törekvései.

III/09/b. A törökellenes felszabadító háború következményei.

III/09/c. Habsburg ellenes szabadságharcok.

III/09/d. A 18. századi magyar fejlődés.

III/10. A magyar felvilágosodás és polgárosodás.

III/10/a. A német felvilágosult minták közvetítései Magyarországra.

III/10/b. A nevelés reformjának hatásai.

III/10/c. Mária Terézia testőrségének a tervezetthez ellentétes hatása.

III/10/d. Reakciók a francia forradalomra.

III/10/e. Szellemi bűvópatakok.

III/11. Az 1848-1849. évi polgári forradalom és szabadságharc.

III/11/a. A törvényhozási és a közéleti reformok.

III/11/b. Az országházon kívüli ellenzék forradalma.

III/11/c. Az utolsó rendi országgyűlés döntései.

III/11/d. Erdéllyel egyesített önálló polgári magyar állam.

III/11/e. A reakció támadása a magyar megújulás ellen.

III/11/f. A szabadságharc diadalai és bukása.

III/12. A kiegyezés és következményei.

III/12/a. Habsburg megtorlás és önkényuralom.

III/12/b. A magyar passzív ellenállás lehetőségei.

III/12/c. A Habsburg-hatalom külső kudarcai és belső válsága.

III/12/d. A magyar politika kiegyezési sikerei.

III/12/e. Két központú alkotmányos monarchia.

III/12/f. Gazdasági és tudományos fejlődés.

III/13. Az első világháború és magyar történelmi következményei.

III/13/a. A nemzetközi helyzet alakulása.

III/13/b. Az ország háborúba kényszerítése.

III/13/c. A magyar huszárság részvétele az első világháborúban.

III/13/d. Hősi helytállás és hadi veszteségek.

III/13/e. A győztesek gátlástalanságai.

III/13/f. Az 1000 éves ország szétdarabolása.

III/13/g. A határon túli elszakított magyar nemzeti közösségek sorsa.

III/13/h. A Wilson-féle önrendelkezési elv. Gyulafehérvári határozatok.

III/13/i. 1919. December 9. Párizsi Kisebbségi Egyezmény Románia és a Társult Főhatalmak között. Előzmények és következmények.

III/14. Magyarország a két világháború között.

III/14/a. Háborúvesztés, forradalmak, konszolidáció.

III/14/b. Az ország megcsonkításának következményei.

III/14/c. A Horthy-rendszer berendezkedése.

III/14/d. Kulturális és gazdasági teljesítmények.

III/14/e. Út keresés a nemzetegyesítés érdekében.

III/14/f. A határon túli elszakított magyar nemzeti közösségek története Trianontól a második világháborúig.

III/14/g. 1918-1938. A Gyulaféhérvári Határozatoktól a Bukaresti Kisebbségi Statútumig.

III/14/h. Az 1921. évi földreform Romániában.

III/14/i. A magyar nyelvű oktatás helyzete Erdélyben.

III/15. A második világháború és történelmi következményei.

III/15/a. Magyarország részvétele a háborúban.

III/15/b. Magyar huszárok a második világháborúban.

III/15/c. Az 1944. október 15-ei, háborúból való kilépési kísérlet és tanulságai.

III/15/d. Területgyarapodások és területvesztések, szovjet megszállás.

III/15/e. A háborút lezáró fegyverszüneti egyezmény és a párizsi békeszerződés.

III/15/f. A "határon túli magyarok" helyzete, emigráció.

III/15/g. Barátsági szerződések — külpolitikai kényszerpálya, szovjetizálás.

III/15/h. "Koalíciós évek", pártok és pártharcok, a személyi kultusz évei.

III/15/i. Földosztás, áttérés a tervgazdálkodásra, a jóvátétel negatív hatásai a magyar gazdaságra.

III/15/j. Államosítások, az 50-es évek gazdaságpolitikája.

III/15/k. A határon túli magyar elszakított nemzeti közösségek története a második világháborútól napjainkig.

III/15/l. Erdély: 1944-1953. Párhuzamok: közképviselettől az önfeladásig. 1945-1996. Nemzetiségi Statútumtól az Autonómia Statútumig. 1948-2000. Történelmi Magyar Egyházak jogfosztottsága.

III/16. Az 1956-os forradalom és szabadságharc célkitűzései és történelmi jelentősége.

III/16/a. A jóvátétel fizetés terhei.

III/16/b. A mindenre kiterjedő hatalom kártékonysága.

III/16/c. A gazdasági sikertelenségek hatása.

III/16/d. A szocialista tábor problémái.

III/16/e. A szocialista hatalom belső válsága.

III/16/f. Tüntetésből forradalom, forradalomból szabadságharc.

III/16/g. Nemzetközi bénaság és szovjet háború Magyarország ellen.

III/16/h. Az 1956-os forradalom romániai hatásai.

III/16/i. A nyugati hatalmak elfogadják a Kádár-rendszert.

III/16/j. Az 1989-es fordulathoz vezető út (1968. január 1.).

IV. Művelődéstörténet.

IV/01. Ősi műveltségünk rétegei.

IV/01/a. A magyar lovas műveltség jegyei.

IV/01/b. A magyar paraszti műveltség jegyei.

IV/01/c. Ünnepek, szokások, hagyományok.

IV/01/d. Népdalok, népmesék, népművészet, szájhagyomány.

IV/02. Az ősi világkép öröksége.

IV/02/a. Táltos kultusz: gyógyító és tudós emberek, vezérek.

IV/02/b. Turul monda, Csodaszarvas monda.

IV/02/c. Mondai hagyományból történelmi szereplők.

IV/02/d. A régi világkép és a kereszténység egyeztetése.

IV/02/e. Szűz Mária mint Nagyboldogasszony.

IV/02/f. A szentek névünnepei és a magyar naptár eseményei.

IV/03. Jelek, jelképek, jelentések.

IV/03/a. Az uráli, Ibrit-parti sziklarajzok vizsgálata írástörténeti eszközökkel.

IV/03/b. Termékenységi szimbólumaink az Urál–hegység és a Sárga-folyó (Huang-ho) között.

IV/03/c. Óvó, rontás elhárító jelek és cselekvések.

IV/03/d. Jelképek használati eszközökön, tárgyakon.

IV/03/e. Hímzett, festett és faragott virágok jelentései.

IV/03/f. A koronázási jelvények szimbolikája.

IV/04. Nyelvünk, írásunk ősisége.

IV/04/a. A Kaukázuson túli és a folyamközi (mezopotámiai) nyelvi és írástörténeti párhuzamok.

IV/04/b. A 'Huang-fan' és az ordoszi hun aranykorona. Legrégebbi ismert népnévünk.

IV/04/c. A magyar (rovás)írás emlékei.

IV/04/d. A magyar jogi és irodalmi írásbeliség rovásírási korszaka.

IV/04/e. A rovásírás szerepe a tiltástól az elfogadásig.

IV/04/f. A magyar analfabetizmus a rovásírással élő relativitása.

IV/05. Zenénk ősi rétegei.

IV/05/a. A magyar énekes népzene rétegei, stílusai.

IV/05/b. A magyar énekes népzene keleti, törökös jellege.

IV/05/c. A magyar ötfokúság és a magyar népzene.

IV/05/d. A magyar népdalok ritmikája, dallam- és szövegösszefüggései.

IV/05/e. A magyar népi hangszerek és eredetük.

IV/05/f. A rézfúvós hangszerek kialakulása és szerepük a hadtörténetben.

IV/06. Ősvallási örökség és keresztény hitvilág.

IV/06/a. A Kaukázusból hozott vallások (katolicizmus, monofizitizmus) és a keleti kereszténység.

IV/06/b. A Kazár Birodalom-béli zsidó vallási hatás.

IV/06/c. A Nap-kultusz és a csillaghit maradványai.

IV/06/d. A Mária ünnepek ősvallási összefüggései.

IV/06/e. A szakrális vezető kiválasztása.

IV/06/f. Az ünneplési szokások és szertartások.

IV/06/g. Babonaság és boszorkányság.

IV/06/h. Ördög és angyal.

IV/07. A Szent (Megszentelt!) Korona, mint szimbólum együttes.

IV/07/a. A pántos korona keleti jellege.

IV/07/b. A pántos korona mint uralmi jelkép.

IV/07/c. A független földi hatalom jelképe.

IV/07/d. A zománcképi szereplők jelentései.

IV/07/e. A párta formáinak jelentései.

IV/07/f. A kereszt jelentősége.

IV/08. A Szent Korona-eszme.

IV/08/a. A Szent Korona jogi tana.

IV/08/a b. A Szent Korona-eszme Szent István Intelmeiben.

IV/08/a c. A Szent Korona a Magyarok Országának tulajdonosa.

IV/08/a d. A Szent Korona teste és tagjai.

IV/08/a e. A király és a magyar nemzet viszonya a Szent Koronához.

IV/08/a f. A Szent Korona koronázó szerepe.

IV/08/a g. A Szent Korona magyar nemzetet megőrző szerepe.

IV/09. A magyar címer és a nemzeti színek.

IV/09/a. A magyar címer tagozódása.

IV/09/b. A sávok jelentése.

IV/09/c. A kettős kereszt jelentése.

IV/09/d. A hármass halom jelentése.

IV/09/e. A korona, a címer koronája.

IV/09/f. A kis és a nagy magyar címer.

IV/09/g. Zászlók és lobogók.

IV/09/h. A nemzeti színek kialakulása.

IV/09/i. A nemzeti színek jelképei.

IV/10. Magyar állami és közösségi jelképek.

IV/10/a. Turul, Csodaszarvas, holló, pelikán stb.

IV/10/b. Liliom, árvalányhaj, tulipán, alma stb.

IV/10/c. Lándzsa, kard, íj stb.

IV/10/d. A koronázási jelvények jelképei.

IV/10/e. A magyar címer és a nemzeti zászló, mint jelkép.

IV/10/f. A királyok pénzein szereplő jelképek.

V. Műveltségünk keleti és nyugati kapcsolatai.

V/01. Nyelvünk keleti kapcsolatai.

V/01/a. Uráli, altaji, török és egyéb rokonságok.

V/01/b. Az írástörténet keleti párhuzamai.

V/01/c. Szkíták, hunok és avarok nyelve.

V/01/d. Jászok, szarmaták, gepidák nyelve.

V/01/e. Kazárok, besenyők, kunok nyelve.

V/01/f. Kabarok, székelyek, palócok nyelve.

V/01/g. Nyelvünk "nyugati" kapcsolatai, avagy a magyar–kelta (nyelvi) rokonság elmélete.

V/02. Népmeséink keleti kapcsolatai.

V/02/a. Az égig érő fa történetei.

V/02/b. A legkisebb fiú királtságai.

V/02/c. Fanyűvő óriások és varázsló törpék.

V/02/d. Táltos paripák és egyéb segítők.

V/02/e. Kacsalábon forgó paloták.

V/02/f. A székely és a kínai népmesék párhuzama.

V/03. Népzeneink keleti párhuzamai.

V/03/a. Az ötfokúság keleti párhuzamai.

V/03/b. Keleti típusú hangszerek.

V/03/c. A hunok zenei emlékei.

V/03/d. Az avarok zenei emlékei.

V/03/e. Az elő-magyarok zenei emlékei.

V/03/f. Honfoglalók sípjai.

V/03/g. A régi hit nyomai a népdalokban.

V/04. Kettős műveltséget egyesítő sajátos mitológiánk és annak keleti és keresztény párhuzamai.

V/04/a. Népművészetünk és annak jelképező, szakrális jellege.

V/04/b. A növényábrázolás elsődlegessége.

V/04/c. Lélekelemek ábrázolása.

V/04/d. A magyarság 'szent' állatai (szarvas, turul, oroszlán).

V/04/e. A magyar mitológia ősi párhuzama: a sámánhit Belső-Ázsiából.

V/04/f. A magyar mitológia ősi párhuzama: a zoroaszteri (táltos) vallás Közép-Ázsiából (lóáldozattal).

V/04/g. A magyar mitológia keresztény párhuzamai.

V/04/h. Sumér örökség: a Napba Öltözött Asszony.

V/04/i. Boldogasszony ünnepek.

V/04/j. Keresztény balladák ősi összetevői.

V/04/k. A szentek névünnepeihez kapcsolt ősi hitek.

V/05. A magyar konyha keleti öröksége.

V/05/a. Keleti főzési hagyományok

V/05/b. Keleti fűszerek használata.

V/05/c. Változatosság és gazdagság.

V/05/d. A könnyű lovasság élelmi felszerelése.

V/05/e. A fejedelmi konyha edényei.

V/05/f. Az étkezés szertartásai.

V/05/g. Az ételek mint jelképek

V/06. Bizánci és római hatások.

V/06/a. Kaukázusi hatás a Bizánci Birodalomra, a pártus Arsakidától a Makedón dinasztiaig.

V/06/b. Bizánci kapcsolatok a hunok és az avarok óta.

V/06/c. Az Árpád-ház és Bizánc kapcsolata.

V/06/d. A bizánci kereszténység hatása.

V/06/e. Római lovagok és templomok.

V/06/f. A latin szertartás és nyelv elterjesztése.

V/06/g. Rómához pártolás az egyházszakadással.

V/06/h. Magyarország a kereszténység és a pápaság védőbástyája.

V/07. A magyar lovagság és a keresztes hadjáratok.

V/07/a. A magyar lovagság, mint a nyugat mintaadója.

V/07/b. A Szentföld felszabadításának eredeti magyar ötlete.

V/07/c. Magyar keresztes hadjáratok.

V/07/d. Részvétel a keresztes hadjáratokban.

V/08. A magyar reneszánsz (megújulás).

V/08/a. Vitéz János és Janus Pannonius.

V/08/b. Mátyás király a magyar múlt megújítója.

V/08/c. Mátyás könyvtára és Corvinái.

V/08/d. A magyar reneszánsz épületei (a 16–17. századi magyar és erdélyi reneszánsz. kiteljesedése és virágzása, az erdélyi rekeszzománcos reneszánsz).

V/08/e. A magyar reneszánsz egyéb alkotásai.

V/09. A vallási türelem törvénye Erdélyben.

V/09/a. Erdély a török korban.

V/09/b. Bethlen Gábor és a vallási türelem.

V/09/c. A többnemzetiségű és többvallású Erdély.

V/10. Magyar viselet és tánc (nemesi, városi, paraszti életmód, anyagi kultúra, szórakozás, viselet, tánc és erkölcs).

V/10/a. Főúri, polgári és paraszti lakás- és anyagi kultúra.

V/10/b. Városi utcakép, városi házak és lakásbelső.

V/10/c. A nemesség, a polgárság és a jobbágyság demográfiai sajátosságai, a család szerkezete. A születés, gyermek, halál, házassági szokások.

V/10/d. Főúri, polgári és paraszti étkezési kultúra, italozási szokások, borkultúra.

V/10/e. A magyar viselet kialakulása a 16–17. században, a főúri viselet gyönyörű darabjai; a díszmagyar, a magyar viselet típusai, ruhadarabjai.

V/10/f. Öltözködés és divat, mint társadalmi ösztönző erő.

V/10/g. Szórakozás tánc, városi, paraszti közerkölcs.

V/10/h. A magyar humor.

V/10/i. A népviselet gazdagsága.

V/10/j. A népviseleti tájegységek.

V/10/k. A magyar viselet típusai, ruhadarabjai.

V/10/l. A magyar tánc ősi elemei; a páros tánc, a hajdútánc. A nyugati táncok.

V/10/m. A magyar tánc tájegységek szerint.

V/10/n. A magyar csárdás, mint divattánc, a magyar verbunkos.

VI. Összefoglaló áttekintés a történettudományban.

VI/01. Történelmi kronológia (időrend).

VI/02. Östörténetünk (korai történetünk).

VI/03. A magyar nemzet múltja.

VII. Összefoglaló áttekintés a művelődéstörténetben.

VII/01. A történelmi magyar alkotmány.

VII/02. A történelemtanítás helye a magyar oktatásban.

VII/03. A magyar oktatásügy története 1920 előtt és után.

VII/04. A magyarországi kulturális egyesületek vázlatos története.

VII/05. A Kolozsvári Magyar Egyetem sorsa 1918 után.

VII/06. A magyar nemzeti közösségek helyzete.

VIII. Módszertani tanulságok.

VIII/01. A történelemoktatás módszertana.

VIII/02. Az őstörténet kutatás módszertana.

VIII/03. A történelemkutatás módszertana.

IX. Tartalmi következtetések.

IX/01. A magyar jelen és jövő a Kárpát-medencében.

IX/02. Autonómia (önigazgatás), regionalizmus (övezetek), integráció (egyesülés).

IX/03. Alkotmányosság és nemzethez kötődés.

IX/04. Teljes és tényleges egyenlőség — európai integráció.

X. Jelenünk.

X/01. Sorsunk, hivatásunk.

X/02. Évköri, nemzeti és családi ünnepeink.

X/03. Neveink, névadásunk, példaképeink.

X/04. Nagy- és főembereink, sportoló mintaképeink.

X/05. Lelkületünk, lelki egészségünk.

X/06. Testi megjelenésünk, testi egészségünk, nemzeti sportjaink és játékaink.

X/07. Műveltségünk, művelődési és mulatási, szórakozási szokásaink.

XI. Jövönk.

XI/01. Jövőképünk.

XI/02. Emberségünk megőrzése.

XII. Tudományunk.

XII/01. Embertudomány.

XII/02. Természet- és társadalomtudomány.

XII/03. Emberiségtudomány.

XII/04. Környezetünk megóvása.

XII/05. Tudományunk növekedése.

XII/06. Technikánk kiterjesztése.

XIII. Művészetünk.

XIII/01. Irodalom.

XIII/02. Színművészet.

XIII/03. Mozgóképkultúra.

XIII/04. Képzőművészet.

XIII/05. Zeneművészet.

XIII/06. Táncművészet.

XIV. Vallásunk.

XIV/01. Összehasonlító-vallástudomány és vallásfilozófia.

XIV/02. Magyar vallástörténet.

XV. Országok, övezetek, tájak története, élete, jellegzetességei.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Cser Ferenc az MTA doktora (kémiatudomány) ny. kutatásvezető mérnök, Queanbeyan, Ausztrália.

Dr. Csihák György közgazdász egyetemi doktor, történész, a ZMTE elnöke, Zürich.

Dr. Darai Lajos a filozófiai tudományok kandidátusa, professor emeritus KJF, Kápolnásnyék.

Deák István biológia-földrajz tanár, Budapest.

Huszárik László földrajz-rajz szakos tanár és környezetgazdálkodási mérnök, Székesfehérvár.

Szekeres István íráskutató, Budakalász.